

AD AMPLISSIMVM

ET ILLVSTRISSIMVM PRINCIpem & Dominũ, Dominum OTTONEM TRVCHSES, miſeratione diuina S. R. E. tituli S. Sabinæ, presbyterum, Cardinalem, Epiſcopum Auguſtanum, &c. MARTINI CROMERI præfatio.

ERCVLEM quamuis Ioue genitum, non generis tamen beneficio, ſed ſalutaribus humano generi laboribus, monſtriſque perdomandis cælum atque diuinos honores promeruiſſe, ſapientes homines memoriæ prodiderunt. Eius tu exemplum ſecutus eſſe videris, Otto antiſtes ampliſſ. & Illuſtriſſime, qui cum claris ortus eſſes Natalibus, non ad ocium tamen atque delitias, ſed ad bene merendum cùm de omnibus hominibus, tum de patria tua Germania natum te eſſe exiſtimaſti: Cúmque eam viris & armis florentem, ingeniiſque & pietate multis nationibus præſtantem dudum, monſtrorum quorundam veræ pietati atque doctrinæ, ac omnibus bonis artibus infeſtorum inſana rabie diuexari, & in decoris ſui amittendi periculum vocari, ſeu verius impelli ani-

maduerteres, nihil antiquius habuisti, quàm vt laborãti, omni ope & ratione succurreres: Eo maiore dign' laude, quàm Hercules, quòd ille iussu & impulsu alieno fecit, quæ fecit, nec tam suis ciuibus, quibus prima debetur charitas, quàm exteris & ignotis gẽtibus commodauit: Tu, cũ non deesset, vbi honestè & cũ dignitate acquiescere posses, vltrò non modò labores, verumetiam sumptus maximos & pericula suscepisti, atque etiamnũ suscipis, quò patria tua charißima multis simul sæuisq; monstris, memoria nostra enatis, repurgetur. Quibus autẽ monstris? Nẽpe apris vineã domini Sabaoth deuastãtibus: leonibus, & lupis gregem Christi laniantibus: draconibus nõ solùm proxima, verùm etiã remotißima quæq; venenato prauorũ dogmatũ halitu inficiẽtibus: deniq;, vt mittã tauros, gygãtes, cẽtauros, cãcros, triformes geriones, & si qua sunt alia, πολυκεφάλοις hydris, ac tã variè dissectis sectis, quibus plura indies capita pro vno quolibet reciso subnascuntur. Ac vt alia prætercam, quæ superioribus anni: tranquillitatis, publicè, rectèq; religionis, primũ germanis tuis, deinde vicinis, atq; etiam remotioribus populis restituẽdæ causa magno animo & consilio egisti, eò certè spectat, ꝙ nouã Dilingæ academiã sumptibus tuis, nõ sine inuidia, vel obtrectatione quorundã, qui, si pietatis opinionẽ aliquam retinere vellẽt, nõ modò fauere inprimis, sed opitulari etiã tam præclaris conatibus tuis debebãt, excitasti: eamq; sic instituisti, vt informãdis moribus iuuentutis, extirpandis hæresibus, propagandæ rectæ religioni atque doctrinæ, & administrandis ecclesiis Dei generosum quoddam & vtile seminarium in omne tempus suppeditare poßit. Eodem

typo-

typrographica quoque officina ibidem instituta pertinet: vnde nobis orthodoxorum theologorum, veterũ iuxta ac recẽtiorum scripta, quasi arma quædam ad stabiliendam & propugnandam dei ecclesiam, hostésque eius refutandos & reprimendos suppeditentur: præsertim cum sedulò caueant incircumcisi isti Philistæi, qui se falsò euangelicos nominant, ne quis inueniatur faberferrarius in Israel, & ne fortè faciant Hebræi gladium aut lanceam: Sed vt descendat omnis Israel, siue populus dei, ad ipsos, hoc est, ad scholas ipsorum, & ad libros ab ipsis conscriptos, vel certè excusos ac editos exacuendi vomeris, ligonis, securis, & sarculi sui, siue ingenij quibusuis artibus atque disciplinis expoliendi causa, non sine religionis atque dogmatum corruptela. His igitur tam improbis perditorum hominũ conatibus tu duplici ista ratione non in præsens modò, sed in omne tempus rectè obsisti posse duxisti. Quæ sapiẽter abs te instituta, cũ ego non auditu modò accepissem, sed ipse corã, ita volente & postulante te, inspexissem, non probari nõ potui: & quin tibi publicè gratuler, facere nõ possum. Vtinã quidem multos tui similes habeat Germania: Addo & Polonia mea, & alię christianę gẽtes: Nõ paulò sanè melius breui nobiscũ & cũ religione agi videremus. Nã quod ad Poloniã attinet, videtur & ipsa nõ longius abesse à periculo, nihilo facta cautior alieno malo. Vetus est prouerbiũ: Aliquid mali propter vicinũ malũ. Id cũ ego compluribus annis animaduerterẽ, vt fuit sanè animaduersu non difficilè, licet minus id mea, quàm multorũ aliorũ interesset, impetrauit à me tamẽ amor patriæ, vt, quãtũ in me esset, ei periclitanti non deessem. Itaque ante octo &

1.Reg.13

nouẽ annos licet in aula regia,non paucis nec leuibus negociis implicarer, ſuſcepi tamen laborem cõſcribẽdi aliquid lingua vernacula in gratiam Polonorum meorum,quò ij ,qui in literis non ita multũ progreßi eſſent,vt legere & intelligere ea quæ lingua latina à viris doctis & piis in hoc genere conſcripta ſunt, rectè poſſent:haberent tamen aliquid , quo aduerſus profanas noſtri temporis hæreticorũ nouitates præmunirentur,aut qui iam iis capti eſſent , retraherentur, & in recta maiorum ſuorum atque noſtrorum religione confirmarentur. Ac ſingula dogmata accuratè excutere,& praua quidẽ refellere,recta verò confirmare,neque temporis illius, neque mearũ fuit viriũ. A Roffenſibus, Piggiis, Eckiis,aut,ſi mauis,ab Hoſiis,Sottis,Caniſiis talia expectãda ſunt.Mihi ſatis erat,perinde ac Mercuriali ſtatuæ,rudius ac planius,& vniuerſe,quid fugiẽdum, quídue ſequendũ eſſet cuiq; in religione commonſtrare. Quatuor itaque dialogos ſiue colloquia conſcripſimus. Et in his Monacho quidem Catholici & orthodoxi doctoris, Aulico verò(quod genus hominũ neſcio quomodo cupidiꝰ eſt nouitatum)hominis ab hæreticorũ nouationibus non prorſus alieni,partes attribuimus. Ac primo quidẽ ex iis,omnes noſtri temporis nouatores, qui quamuis diſſentientes, vno tamen nomine Euangelici dici & haberi volunt,pſeudoprophetæ, & pſeudeuangeliſtę eorumq; doctrina improba, peruerſa,noua, & cũ ab Eccleſiæ Chriſti inſtitutis,tum à ſcripturis ſacris ac verbo Dei aliena & hæretica,conciliorumq; & catholicæ Chriſti eccleſiæ præiudiciis damnata, varia deniq; & inconſtans,& chriſtiano homini penitus vitãda eſſe demonſtratur. Secundo, verum religionis

pii

nis christianæ & salutaris doctrinæ fundamentum esse verbum dei, idq́ non scriptũ iuxtà ac scriptũ: & in vtroq́ eum cõseruando, tũ intelligendo: authoritas ecclesiæ christiano cuilibet potissimũ sequẽda esse ostẽditur. Obiter etiam veteris testamenti scripturarum vis & vsus explicatur. Tertius veram ecclesiã describit, & certis notis expressam, quasi ob oculos ponit. Quartus genera doctrinę ecclesiasticæ, ne cui fortę speciosum ecclesiæ nomẽ imponat, explicat. His fundamẽtis iactis, reliquũ erat, singulatim omnia pseudeuãgelicorum istorum, aut si quis vellet etiam vetustiorum Hęreticorum dogmata, tãquam ad Lydiũ lapidem probare. Sed hanc lampada libenter alij trado, ipse impar ferendo tanto oneri. Colloquia autem illa pingui minerua ad captum popularium nostrorum ita scripta, Cracouiæ, suppresso non sine causa nomine nostro, tunc edidimus. Nec ea displicuêre piis ac doctis viris, & primariis academiæ illius theologis: qui cohortati me sunt etiam, vt ea latino quoque sermone in gratiam exterorum, atque etiam nostratium hominum, quorum multi latina, quàm vernacula legere mallent, redderem. Verum eum ego laborem tunc recusatum, siue dilatum verius, nuper demum, dũ iussu optimi & benignissimi regis mei Sigismundi Augusti aulàm laudatissimi & pietissimi Cæsaris Ferdinandi sequor, ocioq́ abundo, suscepi, & pio studio Cæsaris, quò ille conatus & animos hæreticorum in his comitiis magno animo & grauitate sapiẽter fregit ac repressit, cõfirmatus, eousq́ prosecutus sum, vt prima duo colloquia latina facerem non tam interpretis legibus, quam authoris libertate vtẽs, & vinitoris in morẽ partim putãs, partim di-

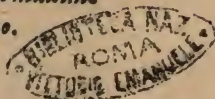
ductis latius clauiculis dilatãs & amplificans. Ac erat mihi quidem propositum, ea premere, quoad non ipsa modo maturesceret, verumetiã reliqua duo succrescerent: sed nõ potui negare cũ aliis quibusdã viris piis ac doctis, meiq; amantissimis, quibus cũ in hisce comitiis Augustanis familiariter viuo, tum tibi inprimis Antistes amplissime, qui me, ex quo tempore in Polonia legatione apud laudatissimum regẽ D. Sigismundũ, huius, qui nunc regnat, patrem, D. Pauli eius nominis tertij pontificis max. nomine magna cum laude & gratia funct⁹ es, singulari beneuolentia & fauore cõplecti cœpisti, qui hũc immaturũ etiamnũ ac dimidiatum ingenij mei fœtũ tibi petenti & vrgenti traderem: & arbitrio tuo permitterem, statimne eũ edi, an premi diutius adhuc velles, quo penes te sit edẽdi periculum iuxtà ac meritũ: hoc quidem, si quid operæpretij fecisse, illud verò, si præcipitasse editionẽ videbimur. Quoniã autem edere tibi stat sententia, tuis sanè auspiciis in manus hominũ veniat, quòd te quasi obstetricãte in lucẽ prodit: quo & ipsum nominis tui prçclari patrocinio iudicioq; securius lucẽ adspiciat, & meç in te obseruãtiç documẽtũ præ se ferat. Quòd si sic gemin⁹ partus nõ infœliciter nobis eueniet, neq; erit ingratus piis hominibus (impios enĩ & proprio suo iudicio cõdẽnatos hçreticos nõ moramur) reliquorũ quoq; duorũ gemellorũ absolutionẽ atq; editionẽ maturabimus: atq; hæc bis duo minuta çra de tenuitate nostra in çrariũ domini alacriter inferemus. Deus amplitudinẽ tuã diu seruet incolumẽ, & omni pſperitate cumulet ad gloriã suã, & præsidiũ atq; ornamẽtũ Ecclesiæ suæ sanctç. Augustç Vindelicorũ 7. Cal. Aug. Anno. 1559.

DE FALSA LVTHERANORVM, SIVE EVANGELICOrum nostri temporis, ET VERA CHRISTI RELIGIONE

LIBRI DVO PRIMI DE QVATVOR Polonica lingua ante octo & nouem annos conscriptis atque editis, nunc recens Latina lingua donati & aucti

Martino Cromero authore.

Cum indice rerum & verborum maximè insignium locupletißimo.

PARISIIS,
Apud Gulielmum Guillard & Almaricum Warancore sub D. Barbaræ signo in via Iacobæa.
1560.

DE FALSA LVTHERANORVM SIVE EVANGELICORVM nostri temporis religione, Liber primus.

Martino Cromero authore.

COLLOCVTORES.

AVLICVS ET MONACHVS.

VLICVS. Heus tu Pharisęe. MONACHVS. Ad me hic verba facit. Apparet eſſe aulicum, & quidem infectum labe Lutherana. AVL. Monache, monache. MON. Solet nobis eſſe moleſtum hoc genus hominũ: ſed reſpondebo tamen ei. Me vocas, bone domine? AVL. Quaſi non audias, vel non intelligas. MON. Mirifice me appellas. AVL. An non rectè? Quin tu Phariſaicum iſtũ cultum corporis pariter cum ſuperſtitionibus abiicis, & Euangelium amplecteris? Satis diu orbem terrarum vnà cum Papis & Epiſcopis veſtris, & vniuerſa ſacrificorũ turba dementaſtis, & gloriã Dei ac beneficia Chriſti propter emolumenta veſtra obſcuraſtis. Hominibus clauditis regnum cœlorum, vos ipſi nõ *Matt.23.*

introitis,neq; quenq̃ introire patimini, & ocioſi eleemoſynis,& graui noſtro miſerorúmque agricolarum & adſcriptitiorum noſtrorum ſudore vos cum ſcortis & nebulonibus ſaginatis. MON. Vel te ipſum tamen,ſi me nõ dignaris,reuerere. AVL. Vera loquor. MON. Iſtiuſmodi ſales peperit nouum iſtud Euangelium,amaros & inuerecundos. AVL. Amara eſt veritas. MON. Quid vos aulici & militares homines? An non mõſtroſius hiſtrionũ in morẽ culti inceditis? Facitis ne autem officium veſtrũ?aut rectè ne facultatibus veſtris vtimini?nihil ne auarè,iniurioſè,ſuperbè,nequiter,petulãter,luxurioſè & improbè agitis? AVL. An nõ nimiũ iſtud eſt Monache? MON. Qui quę vult dicet,quę non vult audiet. Neque ego tamẽ hæc omnibus vobis impingo. Sunt multi honeſti,probi,& graues aulici atque militares homines, quos par non eſt improborum & nequiter viuentium culpam ſuſtinere. Itidẽ viciſsim aulicos de ſacerdotibus & monachis ſentire,ſimúlque mãticam, quæ in tergo eſt,inſpicere æquum eſſet. AVL. Sed nos tamen noſtra prodigimus:vos egenorum fruſta, & adſcriptitiorum noſtrorum ſudorem. MON. Eum ipſum ſudorem vos quoq; prodigitis, & quidem cum ſanguine expreſſum. Magis quidem deceret,fateor,ſacerdotes rectè diſpenſare ea, quæ ipſis non modò ſua ipſorum,ſed etiam egenorum cauſa,diuino munere & piorum hominum pia beneficentia attributa ſunt & concredita, vóſque

pro-

profanos. AVL. Hem, profanos etiam nos vo- *Profanus*
cas? MON. Quid ni? quando aliud nomen la-
tinum nõ succurrit, quo vos, qui fanorum &
sacrorum ministeriis addicti non estis, appel-
lem. Nam laicorũ quoque nomen, recentio-
ribus græcis & latinis non inusitatum, minus
æquis auribus admittitis (Seculares vulgus vo
cat) Vtamur autem eo vocabulo, si id magis
allubescit. Magis, inquam, deceret, párque
esset, sacerdotes vobis secularibus ad rectè di
spensandum facultates proprias, & honestè
piéque viuendum exemplo suo præire: quip-
pe, qui sal terræ, & lux mundi esse debeát: sed *Matth.5.*
vnusquisque onus suum portabit, & ipse pro *Galat.6.*
se Deo rationem reddet. Tu quis es, qui alie- *Rom.14.*
num seruum iudicas? Domino suo stat aut ca
dit, quemadmodum scribit Paulus. AVL. Li-
cet tamen nobis vos admonere, secundum il-
lam scripturã: Vnicuique mandauit Deus de
proximo. MON. Perpulcra verò admonitio, *Eccle.17.*
conuitiari, & probris afficere, ne dicã pugnis
contundere, aut etiam mulctare decimis, bo-
nis, & facultatibus: sicut faciũt nonnulli, qui,
dum in sacerdotum & monachorum auaritiã
inuehũtur, idem faciunt, quod præfectus ille
militaris, de quo dicere solet Stancicus mo-
rio: Qui cum militem anserum prędam agen-
tem alta voce increparet, presśius duos sibi
ad iugum sellę equestris porrigi iubebat: Sci-
licet odistis auaros, quod vulgo dicitur in
prouerbio. AVL. Quid mirũ, quãdo summis
satrapis, & rege ipso ditiores atque locuple-

tiores estis, qui dudum plerique pares, aut etiam inferiores nobis, ne dicam mendici, fuistis. MON. Hinc illæ lachrymæ. AVL. Sed non moramur tamen istas tam inuidiosas opes, ac decimas, neque alia emolumenta vestra. Quærite, vtimini, & abutimini arbitratu vestro, modo nos verbo Dei ne arceatis, si docere ipsi nos id non dignamini: Humanis traditionibus atque diabolicis superstitionibus ne nos deinceps, quasi naso tractos, seducatis. Pax Iam errorem nostrum deprehendimus, & veritatem agnouimus, quam vos occultabatis. Iam nobis Lutherus oculos aperuit, & imposturas peruersitatémque vestram retexit. MON. Arbitrabar me cũ Christiano, ac non cum Lutherano loqui. AVL. Quid? Lutherus non fuit Christianus? Te quidem melior: qui hypocrisi & superstitionibus vestris reiectis, puram putá veritatem orbi terrarum patefecit. MON. Equidem à filio Dei Christo domino iam pridem eam patefactam esse existimaui. AVL. Sic est: verum vos monachi cum sacerdotibus, episcopis, & papis eam postea suppresseratis: Lutherus eã denuo de tenebris erutam, orbi terrarum protulit,

Lutherus qui fuerit.

MON. Ergo ne Lutherus tibi spiritus sanctus est, quem filius Dei post suum discessum missurũ se esse pollicitus est, vt nos doceret omnem veritatem? Quemadmodum de Montano discipuli eius Cataphryges, ac Manichæi quoque de suo præceptore longe ante mille annos affirmarunt. AVL. Iocaris tu quidem, sed

ſed impie. Nõ erat ſpiritus ſanctus Lutherus: ſed ſpiritu ſancto illuſtratus, verbum Dei germanè intellexit, & rectè docuit: & fuit reuera homo Dei. MON. Scilicet: Propheta: Nec is quilibet de fece vulgi, ſed Helias. Sic enim eũ ſui appellant. Et ſanè ſimilem illi exitum habuit, niſi quòd cadauer tamen eius poſt conuiuium nocturnum, in quo fuerat hilarior, in lecto repertum eſt. Ipſe quidem Euangeliſtã ſe dicere maluit. Vis autem videre, cum nihil minus, quàm Euangeliſtam, vel Prophetam, vel virũ Dei fuiſſe? nec ſpiritum Dei habuiſſe, ſed ſpiritum vertiginis? AVL. Id quidem tu bullis vel decretalibus pontificiis, & Epiſcoporum conſtitutionibus, aut ſcholaſticis ſophiſmatibus probare velles? Iam ea conticeſcunt. Sacris literis & verbo Dei probandũm fuerit. MON. Ne illa quidem conticeſcunt, aut conticeſcent vnquam apud pios & veros Chriſtianos: Sed quando tu ita vis, probemus ſacris literis. AVL. Nunquã probabis. MON. Audi modò, & audi patienter, neque ſtatim efferaris ira, aut ſermonem meum interrũpas, ſi quid diſplicebit. AVL. Fiet. MON. Sed ſecedamus illuc parumper, & conſideamus. AVL. Placet. MON. Primùm, arbitror hoc te mihi conceſſurum eſſe, ſi Lutherus falſus propheta eſt vel fuit, non eſſe doctrinã eius à ſpiritu ſancto: ſed ab illo potius, qui dixit aliquandò: Ero ſpiritus mendax in ore prophetarum eius, Tametſi hoc quoque ſacris literis poſſem euincere. AVL. Iſtud quidem verum 2. *Par.* 18.

eſt etiam ſine teſtimonio ſacrarum literarū. Sed Lutherum fuiſſe falſum prophetá, id verò tibi probandum eſt. MON. Age, Non de ſolo autem Luthero loquamur: Quandoquidem in eadem cauſa ſunt Zvvinglius, Caroloſtadius, Oecolampadius, Muncerus, Meláthon, Bucerus, Brentius, Vrbanus Regius, Oſiander, Caluinus, Laſcus, Vergerius, Stancarus, Sarcerius, Illyricus, Svenckfeldius, & quotquot Lutheri doctrinam amplexi, exemplúmve ſecuti ab Eccleſia catholica ſeſe hoc noſtro ſeculo ſegregarunt, nouarúmque & peregrinarum doctrinarum authores vel aſſertores extiterunt, pro verbo Dei & Euangelio vulgo eas venditantes. Vniuerſè igitur oſtendamus, eos falſos prophetas, & ſpiritus ſancti expertes eſſe. Vnde autem id probabo, vt intra cancellos abs te mihi circunſcriptos maneam? Fit non rarò in ſacris ſcripturis mentio falſorum, mendacium, & inſipientium prophetarum: Nec ſigna omiſſa ſunt, quibus eos à veris prophetis diſcernamus. Ac per Hieremiam quidem ita Deus ipſe de eis loquitur: Falſò prophetæ vaticinantur in nomine meo: Non miſi eos, & non præcepi eis, neque locutus ſum ad eos: viſionem mendacem, & diuinationem, & fraudulentiam, & ſeductionem cordis ſui prophetant vobis. Et alibi: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos viſionem cordis ſui loquuntur, nō de ore Domini. Et mox: Nō mittebam Prophetas,

Lutherus & cæteri pſeudeuãgelici ſunt falſi prophetæ

Falſi prophetæ nota.

Hier. 14.

Ibidē 23.

phetas, & ipſi currebant: Non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Nec diuerſum eſt ab his, quod cap. vegeſimonono dicit. Et apud Ezechielem: Væ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident. Et paulò pòſt: Vident vana, & diuinant mendacium, dicentes: Ait Dominus, cum Dominus non miſerit eos. Viden' hic falſos prophetas deſignari eos, qui cum à Domino miſsi non ſint, nihilominus prophetent in nomine eius. At non apertè hic tibi deſignari videntur Lutherus, & quos dudum enumeraui, ſiue diſcipuli, ſiue æmuli eius? Cũ enim Deus vel per ſeipſe, vel per ordinarios magiſtratus, quos poſuit in grege ſuo, regere Eccleſiam ſuam, quempiam mittere ſoleat, ad annunciandam hominibus voluntatem ſuam, oſtendant iſti, ſe vtrouis modò miſſos eſſe. Ac magiſtratus quidem Eccleſiaſticos ij contemnunt penitus, & in ordinem cogunt, nihili facientes, quod ſcriptum eſt à Paulo, quod non eſt poteſtas niſi à Deo. Et alibi: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: tantum abeſt, vt per eos miſſos eſſe profiteantur: Niſi fortè quando incondita multitudo, aut magiſtratus quiſpiam ciuilis, vel princeps, exemplo Ieroboam regis impij, vel Michæ illius, cuius mentionem facit liber Iudicum, manum alicuius iſtorum implet, vt fiat ipſi ſacerdos & Propheta, eam eſſe miſsionem ſuam interpretantur. Nam ſi qui perfugæ ſacerdotes & Apoſtatæ ab Epiſcopis ſe

Ibid. 29.
Ezec. 13.
Euangelici non ſunt miſſi à Deo.
Acto. 12
Roma. 13.
Heb. 13.
3. Re. 13.
Iudic. 17

missos esse iactare velint, cogitēt, sed per eosdem, per quos missi erant, reuocari potuisse, cum ab authoritate eorum discessissent. Verū enimuero à Deo ipso se missos esse asseuerāt. Non est satis. Idem asseuerabant illi, de quibus Deus per Prophetas suos loquitur, sicuti dudum audiuisti, Quomodo igitur probabūt nobis verum esse id, quod asseuerant? Veri quidem Prophetæ Dei, quales fuere Moses, Samuel, ille qui missus fuit ad Ieroboam regem, Helias, Helisæus, Esaias, quoties auersum à Deo, legéque eius, & promissorum eius immemorem populum iussu Dei conuertere, & in viam reducere, afflictúmue ac desperantem consolari studuerunt, miraculis & certis futurorū prædictionibus à Deo se missos esse probarunt. Idem fecit Prophetarum Dominus ipse filius Dei, cum Euangelij lucem Hebræis, vmbræ legis, & Scribarum atque Pharisęorum traditionibus assuetis, patefaceret. Idem Apostoli, cum orbem terrarū diuturna impietate cæcum eadem luce illustrarent: Domino, quemadmodum scribit Marcus, cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Idem cæteri discipuli, & qui eos consecuti sunt alij plurimi sancti doctores & propagatores Euangelij. Quarum rerū plenæ sunt historiæ Ecclesiasticæ. Quid igitur simile isti faciunt, præsertim cum iactent, vniuersos Christianos populos ante prolatam à se Euangelij lucē in densissimis non modò errorum & superstitionū,

Prophetæ miraculis probabāt se à Deo missos esse
Exod. 4.
1. *Reg.* 10. 12.
3. *Reg.* 13.
3. *Reg.* 18.
4. *Re.* 6. 7
4. *Regum* 19. 20.
Marc. vl.

verumetiam impietatis & idololatriæ siue idolomaniæ tenebris versatos esse? Ecquod miraculum vnquam ediderunt? ecquid futuri prædixerunt? Feruntur quidem id ij non reliquisse intentatum: Sed nunquam eis aliquis eiusmodi conatus successit. Quin & extremi iudicij dies à nonnullis prædictus, magnáque stolidæ multitudinis perturbatione expectatus pręteriit: & ille, qui in acie globos bombardarũ, quos proiecturi essent hostes, manica se excepturum esse sine vllo cuiusquam suorum incommodo, promiserat fidẽ, fefellit: & subornatus qui simulata morte, inclamãte quodam de prophetis istis, quasi rediuiuus exurgeret, non modò non exurrexisse, verumetiã exanimis repertus esse dicitur. Tales igitur sunt Prophetæ isti vestri, si Deo placet, Euangelici, qui cum vniuersum orbẽ Christianum, quasi auersum à Deo Christíq; doctrina, cõuertere instituerint, aut nihil pręstent eorum, quæ prædicunt atque tentant in nomine Domini, aut nihil certè tẽtare ausint & prædicere, quo nobis quemadmodum vel existimãt, vel fingunt incredulis persuadeãt, à Deo se missos esse, & in nomine eius loqui, verbúmque Dei annunciare. AVL. At Christus prædixit, nouissimis temporibus etiam pseudochristos & pseudoprophetas signa magna & prodigia daturos, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. *Matt. 24.* MON. Verum. Quin & Paulus aduentum Antichristi ait fore secundum operationem Sathanæ *2. Thes. 2.*

in omni virtute, & signis, & prodigiis menda cibus. Itaque par est, vt eo prolixius gratias agamus Deo, quòd nondum in tantam tentationem nos induxit. Verum aliis quoque documentis probemus istos falsos esse Prophetas, Ac possent ea quidem cum ex iisdem Ve-

Deut. 13. ris Dei Prophetis, tũ è Deuteronomio Mosis peti: Sed non est necesse, quando ipse magister noster Christus, certam nobis prodi-

Falsi prophetæ nota alia. dit notam, qua rectè internosci falsi prophetæ queant: qua vnà cæteræ omnes, quæ ab illis proditæ sunt, comprehenduntur. AVL. Quænam igitur ea est? MON. A fructibus

Matth. 7 eorum, inquit ille, cognoscetis eos. AVL. Hic iam tu hærebis: imò quasi sorex tuo ipsius indicio peribis: An enim vos Monachi & Sacerdotes vnà cum Episcopis & Papis vestris non estis pleni hypocrisi, auaritia, superbia, ambitione, luxu, ingluuie, ebriositate? An nõ estis immisericordes in egenos, acerbi in subditos, inuidi & contentiosi inter vos ipsos, irreligiosi in Deum, & officiorum vestrorum negligentes? Quid ego libidines vestras impuras & inuerecundas commemorem? Hi sunt fructus, qui non Lutherum, & Euangelicos nostros Doctores atque Concionatores, sed vos, falsos prophetas esse coarguunt. MON. Abstrahis tu me quidem ab instituto sermone, quod vestris istis pseudeuangelicis in disputando perusitatum est: sed tamen paucis tibi respondebo: Nec agam relatione criminum, quamuis possem. Quid enim aut

sceleris,

ſceleris,aut flagitij eſt,quod veſtri iſti pſeud-
euangelici prætereant? Sed non ita tecum
agam: Nihil nunc de illis dicam: De nobis
dico. Non poſſum negare, quin ſimus ple- *Propter*
rique multis vitiis implicati: quanquam non *impuram*
tam perditi tamen, quàm vos vultis. Verum *vitam nõ*
nõ protinus ob id falſi prophetæ ſumus, aut *eſſe aſper-*
praua eſt doctrina noſtra. Eadem ſanè ope- *nandã do*
ra Propheticam & Apoſtolicam doctrinam *ctrinã cu*
damnes licebit. AVL. Quid ita? MON. Et *iuſquam.*
illi enim peccatores fuere. An non extitit in *Num.*20
Moſe infidelitas, propter quam Deus eum *Deut.*32.
terram promiſſam ingredi paſſus non eſt?
Dauid adulter & homicida fuit. Petrum ſcri 2.*Re.*11.
bit Paulus fuiſſe reprehenſibilem. Et non i- *Galat.*2.
gnoras, eum ter Chriſtum abnegaſſe. De ſe *Mar.* 14.
autem dicit Paulus, quod peccatorũ primus 1.*Tim.*1.
ſit. Nec meliores fuiſſe vidētur Euangeliſtæ,
quorum præcipuus Ioannes ſcribit: Si dici- 1.*Ioan.*1.
mus quia peccatum non habemus, nos ipſos
ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: Ne cę- *Luc.*22.
teri quidem Apoſtoli: quorum ambitio ad
contentionem vſque inter ipſos aliquando
exarſit: vt ne fugam eorum à Chriſto magi- *Mar.* 14.
ſtro ſuo commemorem. Proinde & hi pro
falſis prophetis habendi eſſent, neque haben
da eſſet fides doctrinæ Euãgelicæ & Apoſto-
licæ. AVL. Longe diuerſa eſt ratio illorum, &
veſtra. Illi enim cum hæc fuiſſent aliquando,
abluti & ſanctificati ſunt poſtea: vos in eodẽ
vitiorum luto hæretis. MON. Quin ex illis
quoque nõnulli poſtea, quàm verbi Dei ad-

ministri fuissent, peccarunt, & rursus Dei verbum administrarunt. AVL. Mitto hoc. Illud dico: Obliuiosum esse te, & pugnantia loqui. Modò falsos Prophetas, Christi doctrinam secutus, à fructibus rectè cognosci aiebas: nũc contrà, nõ vis obesse doctrinæ malos fructus, hoc est, malam vitam docentis. MON. Non pugnãt hæc, si rectè accipias. Nã quòd Christus ex fructibus Prophetam falsum, à quo vt nobis attẽdamus præcipit, cognosci vult, per fructus, non mores aut vitam eius intelligit. Sunt quidem & hæc fructus: verum cuiuslibet Christiani, non solius prophetæ proprij. Etsi autem requirit Christus in Prophetis & Apostolis suis vitæ integritatem, & habet ea permagnam vim ad persuadendum hominibus, in iis præsertim sermonibus, qui ad mores & vitæ degendæ rationem pertinent, vult tamen etiam ab impuro doctore puram & salutarem doctrinam hauriri. Vis hoc videre? *Matt. 23.* Alibi præcipit is, vt faciamus quæcunque dixerint nobis Scribæ & Pharisæi super cathedra Mose sedentes: secundum opera verò eorum ne faciamus. Quo arguit, non respondere vitam eorum doctrinæ. Ibidémque eorum vitia recenset, propter quę væ quidem eis cõminatur & exitium, Sed nihilo tamen magis eos falsos prophetas esse dicit, neque vitare, sed amplecti potius & seruare nos iubet doctrinã eorum, eíque obtẽperare. *Philip. 1.* Paulus quoque gaudere se scribit, etiamsi qui propter inuidiam & contentionem Christũ prædicent.

Conſtrà, multi fuerunt in religione Chriſtiana hęretici, honeſtate & ſanctimonia vitę prædıtı: quales fuere Tatiani, qui ſe etiam Encratitas dixere propter continentiam, Euchitę à precatione, Apoſtolici, Manichæi, Audiani, Nouatiani, qui propter puritatem Cathari dicti ſunt. Apollinaris quoque, & Neſtorius, & Euſtathius honeſtè vixerunt, fuerúntque docti & vigilantes Epiſcopi: & tamen falſi prophetæ & Hęretici: eóque loco eos habuit Eccleſia Catholica, & eo nomine damnauit. Quin ſemper antehac Hæretici honeſtate & ſanctimonia vitę in animos hominum influebant, teſte Chryſoſtomo: Nunc demum nequitia, improbitate, & audacia vulgo ſe commendāt. Non igitur hi ſunt fructus, à quibus falſus propheta cognoſcitur. AVL. Quinam ergo? MON. Doctrinæ, frater mi, doctrina. Nam cum propheta interpres Dei ſit, ſeu viua voce, ſeu ſcripto, ſeu quouis alio modo iuſſa eius hominibus patefaciat, fructus eius, quē edit, quatenus propheta eſt, ipſa eſt interpretatio ac doctrina: Quæ ſi verè & conſtanter voluntati Dei veri ſubſeruıt, bonus eſt fructus, verum prophetam indicans, etiamſi vita eius non vſquequaquā incorrupta ſit & irreprehenſibilis: Sin à Deo cultúque & præceptis eius auocat, quamlibet honeſtatis & ſanctimoniæ ſpeciem vita docentis præ ſe ferat, illicet falſus eſt propheta, & mendax, & inſipiēs. Proinde illi, quos dudū enumeraui, Moſes, Dauid, Petrus, Paulus, & cæteri Apoſtoli:

Hæretici honeſta vita. *Epiph. contra hęret.*

Chryſoſt. in Matt. hom.24.

Fructus à quib⁹ prophetę diiudicādi ſunt.

3. Reg. 13.

3.Reg.13. ille etiam, qui ad Ieroboam regẽ Iſrael à deo miſſus, cum contra voluntatẽ Dei cibũ ſumpſiſſet, à leone interfectus eſt, veri prophetæ fuere. Quamuis enim vita eorũ pręceptis diuinis non ad amuſsim reſpondiſſe videatur, doctrina tamen à volũtate & præſcripto eius non deflexit. Contra, Sedechiam filiũ Canana, Achab filiũ Coliæ, Sedechiã filiumq; Maaſiæ, Semeiã Nehelamitem, ſcriptura ſacra falſos prophatas vocat, non quòd ſceleratè aut nequiter viuerẽt, ſed quòd cum à Deo miſsi non eſſent, prophetiæ munus ſibi arrogarẽt, & voluntatem Dei ſecus, quàm ipſe volebat, interpretarentur. Illos quoque, à quibus nobis attendendum eſſe Chriſtus præcepit, ait idem in veſtimẽtis ouiũ venturos eſſe. Quid autem aliud ſunt ouilla veſtimenta, quàm dicta & facta, manſuetudinis, innocentiæ, pietatíſque ſpeciẽ, præ ſe ferentia, & quidẽ ſcripturarum teſtimoniis adumbrata? Quid porrò ille, de quo ſcribit Moſes in Deutero. qui, cum prædixerit ſignum atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, dicit: Eamus, & ſequamur deos alienos, quos ignoras, & ſeruiamus eis? an non pro falſo propheta habendus eſt: Moſes quidem etiam interfici eum iubet. Quid ita? An non videtur eſſe verus propheta, cum euenerit id, quod prædixit? Falſus eſt nihilominus, quia locutus eſt, inquit, vt auerteret vos à Domino Deo veſtro. Hi ſunt igitur fructus, à quib⁹ Chriſtus nos falſum prophetam cognoſcere iubet: Nempe doctrina à verbo

Marginal notes: 3.Reg.13. — 3.Re. 22. 2.Par.18 Hiere.29 — Matt.7. — Ouilla veſtimenta. — Deut.13.

verbo iussúq; Dei dissentiẽs. AVL. Hic ego te teneo, tuis ipsius verbis, quasi vinculis quibusdã, constrictum. Nã Lutheri ac cæterorũ euangelicorum doctrina ex euangelio est ac verbo dei deprompta: Vestra verò Papistarũ nequaquã: vos igitur estis falsi prophetę, non Lutherus. MON. De nostra aliàs, si videbitur, sicut prius dixi. Nunc quidem de noua ista, quam Euangelicam vocatis, disquirere instituimus. Ac nusquã quidem isti pseudeuangelici non iactant verbum Dei & Euangelium, perinde atque illi, quos paulò ante recensui: Hęc dicit dominus: Os domini: verbũ Domini: Sed speciem eius tantum prę se ferunt, virtutem autem eius abnegant. Vuarum & ficuũ suauitatem ostentant audientibus & legentibus: sed spinæ sunt ac tribuli, de quibus veræ ficus & vuæ salutaris doctrinæ colligi nõ possunt. In vestimẽtis ouium veniũt, hoc est, vestiunt se sermonib' ex Apostolicis & propheticis scriptis, & ex ipso filij dei euãgelio, quasi ex vellere agni immaculati, qui tollit peccata mundi, contextis: Intrinsecus autẽ sunt lupi rapaces. Verba quidem ex Euangelio, sacrisq́; scripturis cõcinnata ac deprompta afferunt: Cæterum sensum à Christi & spiritus sancti mente alienum de suo ipsis affingunt: Tametsi nonnunquã etiam verũ & germanũ sensum, & quẽ ab apostolis & apostolicis viris traditũ Ecclesia catholica tanquã depositum accepit, & sedulò fideliterq́; conseruat, proferũt, vt probè videãtur imitari illum, dę

Euangelici falsò iactãt verbum Dei

Matt. 7.

Ouilla vestimenta.

quo ſcribit Moſes, ſicut paulò ante comme-
moraui, qui prædicit nonnunquam ea, quæ
rerum exitus vera fuiſſe comprobat: ſed in eo
idem, quod ille, & ipſi propoſitum habent:
nẽpe, vt miſcentes vera falſis, auertant popu
los à Domino Deo ſuo, & à vera pietate cul-
túque & pręceptis eius, & perſuadeant eis, vt
Ioan. 10. eant ab Eccleſiæ Catholicæ conſenſu diſce-
dentes, & ſeruiant diis alienis, & vt ait Chri-
Dij alieni. ſtus: rapiant ac diſpergant oues eius. Qui ſunt
autem dij alieni, ad quos iſti à vero Deo nos
auocãt? Nempe noua & peregrina dogmata,
ad quæ cum iſti vana quadam religione ani-
mos hominum adſtringunt, ac pro ipſiſsimo
Dei verbo ea venditant, pro diis ea volunt ha
beri. Sed quoniam ea cum ipſius magiſtri no
ſtri Chriſti domini ſalutari, ab initio nobis
per Apoſtolos & Apoſtolicos viros tradita,
& per tot ſeculorum ſucceſsiones in Eccle-
ſia eius ad hoc vſque tempus fideliter conſer
uata doctrina non congruunt, & à vera pieta-
te aliena ſunt, alieni ſunt dij: Quorũ nam au-
tem? Cunctarum in circuitu gentium, inquit
Moſes: hoc eſt, impiorum hęreticorum, qui,
vt ait Pſaltes, in circuitu (Eccleſiæ nimirum,
ex qua egreſsi ſunt per ſucceſsionem) ambu-
lant: Et quidem earum gentium, quæ iuxtà,
vel procul ſunt: hoc eſt, recentiorum iuxta ac
vetuſtiorum hęreticorum: Quos deos ignora
mus nos, qui intra Eccleſiæ ſinum nos conti-
nemus, & patres noſtri, ſancti & orthodoxi
doctores, atque adeò Apoſtoli & Prophetæ,
qui

doctores, atque adeò Apostoli & Prophetæ, qui verum nobis Euangelium & verbum dei iam inde ab initio bona fide, multi quidem etiam sanguine suo obsignatum, tradiderunt: Quin paulò ante ignorarũt etiam ipsi, prius quàm à nobis exirent. AVL. Horrenda dicis, si vera sunt. Sed mihi aliter videtur. MO. Imò sunt verissima. Lõgè sunt aliena à Christianis moribus & pietate, atque adeò à ciuili hominum societate & cõmuni naturæ humanæ sensu eorum dogmata, & priscis iuxtà ac recentioribus hæreticis consentanea, cum receptis verò Ecclesiæ Catholicæ decretis & institutis, & Apostolicis ac propheticis scripturis, ac vero Dei verbo pugnantia. Quod probatu non est difficilè. Quodnam enim (quæso per deum immortalem) est præclarum istud Euangelium & verbum Dei, quod isti nunc è profundis ac diuturnis tenebris, quemadmodum ipsi iactitant, ærutũ, hominibus obtrudunt? Quos fructus edunt istæ spinæ ac tribuli? Nimirum absque disciplina ac timore Dei securè viuere: audacter peccare, inani & impia misericordiæ Dei fiducia: persuasum habere nullo peccato, præter incredulitatem, hominem posse damnari: Imò nihil præter incredulitatem pro peccato ducere: hominibus Deóque fidem non seruare: non reddere suum cuique, imò alienum rapere: nemini obtemperare: magistratibus profanis iuxtà ac sacris authoritatem detrahere: probris afficere, execrari, & seu

Pseudeuãgelicæ doctrinæ forma et fructus.

Luthe. de capt. Babyl.

Idem in serm. attendite à fals. Prophet.

Heb.13. veris, seu falsis criminibus in odium hominum adducere eos, quibus diuinitus obedire & subiacere iubemur, præpositos, hoc est, pontificem max. Episcopos, & sacerdotes: &
Gene.9. cum improbo illo Cham, nō vnum aliquem, sed multos atque adeò omnes in vniuersum patres cùm hic viuentes adhuc, tum regnantes iam cum Christo, impudenter subsannare, & pro nihilo ducere, imò & calumniari: petulanter inuehere in sacras Synodorum cō stitutiones atque decreta: sacramenta Ecclesiastica, ritúsque eorum sacros, è sacra scriptura ferè & exemplo Christi desumptos, fœdè proculcare: verba Dei, quibus voluntas eius testata nobis esse debet, vnumquenque arbitratu suo interpretari, seu verius peruertere, neque certi quicquam, quod sequamur, relinquere: deum mali, hoc est, peccati omnis authorē, & quouis tyranno & Alastore dæmone iniustiorem & improbiorem fingere, quippe qui id, quod ipse fieri voluerit, atque adeò fecerit, puniat in eo, qui culpa vacet, & qui inuitus fecerit, ipso, quasi fabro malleum vel securim impellente: Nisi forte nō punit, quin approbat etiam: Qui nam autē fructus prouenerūt in populis ex ista doctrina pseud euangelica? Nempe summa proteruitas & licentia, cultúsque diuini neglectus atque con temptus, de quo & ipsi quæruntur Lutherus & Melanchthon, impudentia, iniustitia, vsuræ plus quàm centesimæ: dissensiones atque sectæ: latrocinia, acerbæ tyrannides, turbæ,

Fructus doctrinæ pseudeuangelicæ.

seditiones plebis atque subditorum aduersus magistratus ac dominos suos procerum ac Principum aduersus Imperatorem Regésque suos, ita vt abrogare etiam Imperium Carolo eius nominis Quinto Principi laudatissimo quidam priuato consilio, siue insania potius, non dubitarint: Mitto enim alios inferiores magistratus profanos & Ecclesiasticos, in quibus idem tentatum, vel etiam perfectum est, tentatúrque etiamnum contra leges publicas, & pacta conuenta: denique immania ac ciuilia bella, & profusio sanguinis: Quæ omnia in Germania, Heluetia, Anglia, Dania, Suetia, & Noruegia nostra memoria extiterunt. Atque vtinam ne eadem cùm Gallis, tum nobis quoque Polonis quasi fatali quodam contagio impendeant. AVLIC. Vestræ sunt istæ calumniæ. MON. Nequaquam, palpari id potest, nedum videri. AVL. Sit ita sanè, quòd multa eiusmodi patrata sint, atque etiam nunc patrentur à nõnullis principibus & populis, qui prætextu Euãgelicæ doctrinę male sanis cupiditatibus vel odiis suis impensius indulgent: Cæterum Lutherus talia non docuit, neque cæteri Doctores Euangelici. MON. Scriptis eorũ hoc demonstrari potest. AVL. Hoc scio, agrestes Lutherum non concitasse. Imò scriptis eos insectatus est. MON. Quid si demonstro, eum cõcitasse, aut rectè factum eorum comprobasse? Credes ne vera esse omnia, quæ ego dico de doctrina Lutherana?

Agrestiũ tumultus à Luthero concitatus.

AVL. Profectò minoris ea ponderis apud mè deinceps esset, quàm fuit hactenus. MONA. Audi igitur, De captiuitate Babylonica sic ille scribit: Reuera nos Christiani liberi sumus, ab omnibus omnium hominum legibus exempti, libertate Christiana per baptismum nobis donata. Item nulla est ergo remedij spes, nisi reuocato libertatis Euangelio, secũdum ipsum, extinctis semel (audi obsecro) omnibus omnium hominum legibus, omnia iudicemus & rogamus, amẽ. Iam in eo libro, quem scripsit contra duo Cæsaris mandata, vide quid scribat de rusticorũ tumultu, principes & magistratus appellans. Deus ita procurat, ô principes, vt tyrannis vestra diutius tolerari neque posit, neque velit, neque debeat. Attende quæso quod dicit, neque debeat, an sit consentaneũ illi Paulino: Qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. AVL. At idem Lutherus alibi diuersum scripsit. MON. Vel inde agnoscas licet versipellẽ administrum Sathanæ. In visitatione sanè ita scripsit: Nonnulli etiam, incautè loquuntur de libertate: vnde putant homines quidam, se tam liberos esse, vt non debeant amplius reddere id quod debent, nec obtemperare vllis magistratibus. Alij putant libertatem Christianam nihil aliud esse, quàm vesci carnibus, non confiteri, nõ ieiunare, &c. Atque ita absurdas imperitæ multitudinis opiniones debent concionatores arguere. AVL. Hoc certè non est concitare. MON. Scribit quidem

Luthe. de capt. Babyl.

Luth. contra duo Cæsaris mandata.

Luther. in visi. Sax.

ille ita: Sed post festum, quod aiũt. Cum turbasset prius & seduxisset plus minus bis centum millia hominum, qui sunt interfecti, & sicut ipse ait Lutherus, in inferos demersi: ac trecenta propemodum castella atque monasteria, quemadmodum prodidere nonnulli, vastata essent in sola Frãconia. Quid Zvvinglius, nonne Heluetios inter se prius coniũctißimos commisit, ipséque incentor ac dux parricidialis belli in acie cecidit? Quid Vestphalici tumultus, & Monasteriensis ciuitatis tyrannis à Sartore arrepta, cuiusnam opera cõflata est? Nonne Thomæ Mũceri, & quorundam aliorum pseudeuangelicorum concionatorum? Taceo Sueuos, Styrios, & cæteros Germaniæ populos, qui & ipsi inter se & aduersus nobilitatem ac magistratus suos authoribus & ducibus istis concitatoribus (concionatoribus dicere volebam) tumultuati sunt. Nihil dico de nupera Bohemorum seditione. Sed quid opus est verbis in re luce meridiana clariore? Ecquem mihi Concionatorem, siue adeò ecquam istorum concionem proferes, in qua non odia populi aduersus ordinem Ecclesiasticum, & omnes omnino diuersum sentientes rabidis clamoribus, maledictis, execrationibus, & calumniis inflammentur? Ecquis autem vnquam è cõcionibus eorum vultu ad lachrymas & pœnitentiam, aut certè ad religionem & modestiam Christianam composito prodire visus est? ac non potius ardentibus ira oculis &

Germaniæ clades.

omnibus membris, non obſcuro murmure & fremitu audita maledicta ſecum ipſe vel cum altero repetens, ita vt ſi quis aduerſariorum ſeſe tunc offerat, manibus temperaturi non eſſe videantur? Quin factum id eſt multis in locis non ſemel, vt prorumpentes vnà cum concionatoribus, non modò in obuios, ſed etiam in latitantes in domibus vel monaſteriis, vel templis, immaniter impetum facerent. Hi ſunt fructus doctrinæ iſtius nouæ. Longe diuerſa certè fuerunt olim temporibus Apoſtolorum exorientis Euangelij crepundia: Non facere, ſed pati vim & iniuriam tunc homines condiſcebant: Nec per vim atque tumultum ſocios aut præceptores ſuos iudiciis magiſtratuum eripiebant, aut aliena
Hebr.10. inuadebant: Sed illuminati, Paulo teſte, magnum certamen paſsionum ſuſtinebant, partim ipſi opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti, partim ſocij taliter conuerſantium effecti. Nam & vinctis compatiebantur, & rapinam bonorum ſuorum cum gaudio ſuſcipiebant: E quibus potes coniicere, quale ſit iſtud nouum Euangelium, & ſit ne inter iſtos vindices & propagatores eius ſpi-
Eſa.9. ritus Chriſti, quem Eſaias principem pacis futurum eſſe promiſit: an verò ille ſpiritus, qui homicida eſt ab initio, & in veritate non
Ioan.8. ſtetit, nec vlla alia re primos parentes noſtros perdidit, quàm inobedientia beneuolo in ſpeciem mendacio ſuo conflata. Iam Petrus
2.Pet.2. quoq; iſtos magiſtros mēdaces graphicè de-

pingit: Qui post carnẽ, inquit, in concupiscẽtia immunditiæ ambulant, dominationémq; contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere, vel, vt est in Græco exemplari, præfracti, non reformidantes honoratos homines maledictis incessere. Et paulò pòst: Voluptatem existimãtes diei delicias, coinquinationes & maculæ, deliciis affluentes, in conuiuiis suis luxuriantes vobiscum (siue vt Græci legunt, qui conuiuantes in erroribus suis, vobis insultant) oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti, pellicientes animas instabiles, cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij, derelinquentes rectam viam, errauerunt secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amauit: correptionem verò habuit suæ vesaniæ subiugale mutum animal in hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reseruatur. Superbia enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem ipsis promittentes, cum ipsi sint serui corruptionis. Hactenus Petrus. Quæ verba expẽdamus quæso, singillatim. An enim isti post carnem nõ ambulant in concupiscẽtia immunditiæ? quãdo matrimoniorũ sanctimoniam, laxatis libidini in omne tempus frenis, vulgandis diuortiis, permittendísq; post separationem nouis con

Pseudeuãgelici post carnem ambulãt.

iugiis, atque adeò inducendo plurium ſimul vxorum vſu (quòd feciſſe quidam edito libello, qui tamen ſtatim ſuppreſſus ſit, dicitur) profanant: denique vouere caſtitatem & continentiam, ſtultum eſſe, Deíq; verbo contrariũ, & quod ab homine præſtari nequeat, docent. Sicut enim ſine cibo, potu, ſomnóque, ita & ſine coitu maris & fœminæ naturam humanam durare non poſſe: Et ſicut nõ ſit arbitrij ſui, mas ſit an fœmina, ita nec illud eſſe, vt ſe à fœminæ commixtione contineat. Quæ oratione apro quidem aut aſino conuenit, tantum abeſt, vt hominis cuiuſuis, non dico Chriſtiani, & qui Euangelicam & Apoſtolicam doctrinam reſuſcitare ſe profitetur, eſſe videatur. An non contemnunt autem ij dominationes & magiſtratus? Quando conuitiis & maledictis ſuis in odiũ vulgi eos adducunt: quod fecit Lutherus aduerſus duo Cæſaris edicta, & contra ſtatum Eccleſiaſticum (vt conciones omittam) ſcribens, & nuſquam non faciunt omnes iſti veſtri Euangeliſtę: Aut quando ita ſcribit idem ad prę ſides Eccleſiæ: Certiores vos facio, quòd de cætero nolo vobis amplius eũ honorem habere, vt me ſubmittam vel vobis, vel vlli angelo de cælo ad iudicandum vel cognoſcendum ſuper doctrina mea. Et mox: Volo per eam & veſter, & angelorum iudex eſſe. Aut quando negant nos neceſſe habere parere vllis humanis conſtitutionibus, neque poſſe quenquam in alium poteſtatẽ habere propter libertatẽ,

Luth. de vita coniug.

Damnationes contemnunt.

Luth. contra ſtatũ Eccleſ.

Idem de capt. Babil. & ad

qua Christus nos omnes liberauit. Quòd si quid Concilium aut Papa cum omnibus Episcopis & Cardinalibus pręcipiat, in despectũ eorum (vtar enim verbo Lutheri) non esse parẽdum, etiã si rectum vel tolerabile sit, quod præcipiatur. An non audaces autem & proterui sunt isti? qui cùm hæc, quæ modò recitaui, scribunt, tum illa: Ego indulgẽtiis & omnibus papistis cõtrarius fui, sed per nullam potentiam: solum exercui verbum Dei, prædicaui, & scripsi: aliud nihil feci: Eo, quando dormiui, quando Vvittembergensem cereuisiam cũ Philippo meo & Amsdorffio potaui, tantum effeci, vt Papatus adeò debilitatus sit, quòd ei nullus adhuc princeps, aut Cæsar tantum detrimenti intulerit. Aut illa: Cur nõ hos papas, hos cardinales, &c. omnibus armis impetimus, ac manus nostras in sanguine ipsorum lauamus? An non placent sibimet ipsi? qui eos se esse putant, qui in tam latè patenti per orbem terræ Christiana religione, in tam multis nationibus atque linguis, per tot secula, soli scripturam & verbum Dei rectè intelligant, &, quod est in prouerbio, cornicum oculos configant: hoc est, Sanctis Patribus, qui omnem vitam suam in doctrina, cultus diuini exercitatione, sanctimonia transmiserunt, & ad extremum nonnulli propter Christum sanguinẽ suum profuderunt, quorúmque præstantiam & merita Deus variis & insignibus miraculis per eos in vita, & post mortem ad sepulchra &

Pragen. & serm. fer. 4. post Inuoc. & serm. dom. Reminiscere.

Audaces.

Idem ser. feria 2. post Inuo.

Idem in Syluest. Prier.

Sibi placentes.

memorias eorum editis, euidenter, declarauit, iis, inquam, & Conciliis legitimis, in ſpiritu ſancto congregatis & peractis, authoritatem omnem derogant, negantes ſe curare, quid Patres, quid Concilia ſentiant: ſancta & ſalutaria Eccleſiæ Catholicę inſtituta temerè exagitāt, atque conuellunt, & poſtea pro iis deteriora longè & ridicula commēta ſua hominibus à ſe dementatis obtrudunt, & ex imo terræ angulo cunctis Chriſtianis populis credendi & viuendi leges pręſcribere conantur: de ſancta ſcriptura iudicium ſibi arrogant, dicentes, hoc eſt in Canone, hoc non eſt: Hoc eſt Petri, aut Ioannis: hoc non. Diui Iacobi epiſtolam palearem, ſiue ſtramineam vocitāt: De epiſtola verò ad Hebræos vide quid ſcribat veſter Ariſtarchus, & ſacræ ſcripturæ nō aduocatus, ſed iudex: Epiſtola ad Hebræos durum habet nodum, quod in ſexto ac decimo cap. ſimpliciter abdicat ac denegat pœnitentiam peccatoribus poſt baptiſmum. Et in duodecimo cap. ait. Eſau quæſiuiſſe pœnitētiam, non tamen inueniſſe, quod eſt contra omnia Euangelia, & omnes epiſtolas Pauli. Atque inde colligit, eam neque Pauli eſſe, neque cuiuſquam Apoſtoli. Ne videlicet cogatur retractare illud, quod ſæpe in ore & calamo habuit: Nihil eſſe in ſacra ſcriptura, quod ipſe non probè intelligat. Sicut & Apocalypſim negat omnino vel Apoſtolicam eſſe vel propheticam. Metuūt ne autem ij Sectas introducerę? Quibus iam Germaniam, vt cæteras

Caluinus Brentius in prolegom. & Pericop.

Cēſura de ſcripturis Canonicis Luth. in præfat. in nouum teſtamentū

Sectas nō metuunt introducere.

cæteras Christianas gentes taceam, impleuerunt inconsutilem Christi tunicam scindentes, ac dispergentes gregem eius, ita, vt quoquo te vertas, in Lutheranos, & Euãgelicos, & Protestantes, & confessionistas, aut in Zuinglianos, & Caluinianos, & sacramentarios, aut eorũ suppares Melanchthonianos, aut Adiaphoristas, aut Illyricianos, aut Antinomos, aut interimistas, aut Anabaptistas, aut Osiandrinos, aut Picardos, aut Suenckfeldianos, aut Brandeburgicos, aut Seruetianos, aut Libertinos, aut Svermeros, ac nescio quas alias pestes incidas necesse est: Quæ omnes è Luthero, tanquam ex equo Troiano prodierũt: Christianos autẽ, qui se dicere in domo, siue ecclesia Dei cum consensu habitare velint, perpaucos reperias. AVL. Licet ne tribus verbis interpellare? MO. Si quid habes, quod ad rem pertineat, licet. AVL. De Brandeburgicis nihil me vnq̃ audiuisse memini. MON. Narrauit mihi quidam vir grauis & fide dignus, cum per quædã Germaniæ loca iter faceret, se vidisse in summis templorũ & adiunctarum eis turriũ parietibus scriptum permagnis literis, quæ vel emin⁹ legi possent, quòd ibi religio Brandeburgica & non alia seruaretur, percunctantémque in diuersoriis idem comperisse, & esse id edictum principis. Cæterum non vacasse sibi disquirere, quænã esset religionis eius ratio, nisi quòd esset nõnihil diuersa à Lutherana & Saxonica, sed ad institutũ reuertamur. Verentur ne autem isti

pseudeuangelici, si tibi græcus contextus magis arridet, honoratos viros maledictis incessere? qui de pontificibus max. & episcopis, & aliis piis ac sanctis viris, ac de Christiano populo bene meritis, non modò viuis, verumetiam in Christo quiescentibus, tam probrosa & contumeliosa passim & loquuntur, & concionantur, & scribunt, & pingunt, & fingũt: Martyrum & aliorum sanctorum venerationem & inuocationem iam inde ab initio ferè in Ecclesia Christi receptam & vsitatam falso idololatriæ nomine traducunt: Imagines & reliquias eorũ spurcè tractant & eliminãt: Miracula, quæ deus ad sepulchra & memorias eorum fidei, quàm ij nobis tradiderunt, & pro qua sunt mortui, confirmandæ causa, mirificè in hanc diem patrat, dæmonum prę-stigias, impudentissimè digitum dei blasphemantes, vocitant. Nec id modò, verumetiam ipsius sancti sanctorum Christi Iesu Domini ac Dei nostri, quem pater clarificauit, gloriáque & honore coronauit, & super opera manuum suarum constituit, eius (inquam) imagines, salutares toti generi humano cruciatus, & mortem eius repræsentantes, non sine contumeliis demoliuntur, ne quam nobis beneficiorum eius memoriam relinquant, Turcásque & Tartaros Christiano orbi imminentes demoliendi eas, labore leuent: denique eius ipsius Christi nomen sacrosanctum, in quo omne genu flectitur, cœlestium, terrestriũ, & infernorũ, blasphemant, dum eum alij verum deum

Honoratos viros non verẽtur maledictionem incessere.

Ioan.13.
Psalm.8.

deum eiusdémq; cum patre siue essentię, siue naturæ esse negant, alij desperasse in cruce & gehennæ pœnas gustasse blaterant, plerique autem omnes mundā oblationem, quam mis sam vocamus, quæ ab ipso instituta, iugiter, nec quicquam frementibus & frendentibus dęmonibus, eorúmq; mācipiis, in toto mūdo Deo sanctificatur & offertur, sicut olim ipse per prophetam suum Malachiam prænūciauit, impuris & probro plenis buccis atq; linguis polluunt, & idololatriam appellant. An non existimant autem ij voluptatem diei delitias? siue, Non cōsectantur ij de die in diem delitias? qui vniuersę libertatis atque religionis Christianæ vim in eo collocant, vt edat, bibat, agat, omittat quisque quod sibi lubet: stata ieiūnia, ferias, & vota ne seruet, ne confiteatur homini sacerdoti peccata sua: ne conuertatur ad deum in ieiunio, fletu, & plāctu, ne oret instantius: ne castiget corpus suum, & in seruitutem redigat, quo minus reprobus efficiatur. Nō sunt ne autem isti coinquinationes & maculæ? qui suis istis ceptis & ausis religionem Christianā Iudæis atque Turcis putidiorem & abominabiliorem, quam vnquā aliàs, reddiderunt. Fertur autem Solimannus imperator Turcarū, cū Christianos & quosuis hęreticos ferat in ditione sua, Lutheranos istos & euangelicos in primis odisse & auersari, tāquam infideles dominis suis, & ad perturbandam pacem & quietem publicam factos. An verò prauitate & improbitate sua,

Malac. 1.

Voluptatē existimātes diei delitias

Ioel. 2.

2. Cor. 9.

Coinquinationes.

In conuiuiis suis luxuriantes vobiscum.

tanquã suauibus epulis perfruentes, non subsannant nos (hoc enim hîc sibi velle videtur Petrus) & quemadmodũ gygas ille Philistęus exercitui Dei viuentis, exprobrant, quod iis, qui nobis præsunt, obtemperamus, humilitatem & patientiam consectamur, templa frequentamus, pias peregrinationes suscipimus, oramus, ieiunamus, res ad vsum nostrũ à Deo cõditas per verbum & orationem sanctificamus, quo depulsis dæmonum insidiis sint nobis salutares: vestitu, gestibus, & actionibus salutis nostræ mysteria repræsentamus, signo crucis, dęmonibus terribili, nos & omnia quę salua esse, quæq́; sanctificare volumus, signamus, aliáque instituta & cęremonias ad cultũ diuinum pertinentes, quæ mentes nostras ad Deum attollant, seruamus? Vbi, quàm multa falsò & calumniosè nobis & maioribus nostris atque suis impingunt? An nõ habent autem oculos plenos adulterij? cum se, & alios, qui se solenni castitatis voto Deo consecrarant, mares pariter & fœminas falsis cõiugiis, sed veris adulteriis & incestis contaminant. Cessant ne autem delinquere? qui eo contentionis prouehuntur, vt ad quæuis absurda præter animi sui sententiam concedenda adduci se aduersariorũ disputationibus patiantur potius, quàm vt vlla in re errorem suum quamuis manifestũ agnoscant: quíque sacramenta, quibus ex instituto Christi & Apostolorum eius purgamur & sanctificamur, partim abiecerunt, partim profanarunt, partim virtute

1.Tim.1.

Oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti.

virtute omni & efficacia denudarunt, & quasi casses nuces pueris ad lusum reliquerũt: & cum in mores nostros passim debacchentur, ipsi nihilominus bacchantur, tantúmque absunt ab emendanda vita, vt ipsimet sectæ authores de proteruitate & licẽtia suorum querantur, quam ipsi instituerunt, docentes: Non esse discrimen apud deum inter bonũ & malum opus. Et: Non posse hominem damnari, si modò credat, etiam si sit nequissimus & nocentissimus. Nonne autem eiusmodi verbis atque pollicitatione scientiæ, multis seculis toti orbi terrarum incognitæ, sicut serpens Euam seduxit, ipsi quoque pelliciũt ad se animas instabiles? At planum est, quàm impudenter sese vbique ingerant ac venditent, & cùm aliis artibus, tum pollicitatione & indulgentia rerum earum, quæ vulgo placent, libertatis (inquam) siue licentiæ, nouarũ tabularum, & vsurpationis alienarum facultatum atq; dominationis, homines leues, decoctores, superbos, ambitiosósque seducant. An verò non habent ij cor exercitatum auaritia, qui repudiata ea: quam vltrò nonnulli susceperant, paupertate, & in auaritiam sacerdotum detonãtes, direptis templis, monasteriis, & aliis deo dicatis locis atque bonis, non vnum atq; alterum anserem, sicut Stancicus noster, ad iugum Sellæ sibi porrigi iubẽt, sed satiari nunquam possunt. Non sunt ne autem filij maledictionis? Et quidem duplici nomine, siue quòd sint maledicẽtissimi, ac spurcius

Melãchthõ in annot in Ionan.

Luther. multis in locis.

Pellicientes animas instabiles.

Cor exercitatum auaritia habentes.

Maledictionis filij.

scribant atque loquantur, quàm propudiosa
Galat.1 scorta in ganeis & lupanarib⁹: siue ꝙ peruer-
Prou.22. tendo sensum scripturarum sanctarũ, & euan
Eccle.3. gelizando nobis præter id, quod accepimus,
Psal.108 & exasperãdo communem matrem ecclesiã,
dilexerunt maledictionem, & veniet eis, vt ait
Dereliquẽ Dauid, quasi paterna hæreditas. An non de-
tes rectã relinquunt autem viam rectam? dum ex no-
viam. bis prodeuntes, nõ manent nobiscum, trans-
1.Ioan.2. grediuntúrque terminos antiquos, quos po-
Prou. 22. suerunt patres eorũ atque nostri, apostoli (in-
Eccle.3. quam) & apostolici viri, episcopi, doctoresq́;
sancti, & concilia: denique à catholica eccle-
sia, extra quam, perinde atque extra arcã Noë,
regnante diluuio, nemo saluus esse potest, si-
Cyprian. cut scribit sanctus martyr Cyprianus, & post
de simpl. eum Hieronymus, segregarũt semetipsos, &
prælat. segregãt quos possunt, cum quibusuis, etiam
Hierony- quos ipsi pro hæreticis & impiis habent, sese
mus ad coniungentes, & cõtra eos, apud quos omne
Damas. bonum, verumq́ue Christianismum, imò nu-
Luth. ad cleum Christianismi esse, & inde ad se venis-
duos pleb. se non diffitentur, scelesta consilia consociã-
de Ana- tes, quę licet nec prius latuerint, nuper tamen
bapt. in colloquio Vormaciæ instituto, planius à
malè cõcordibus eorũ sociis prodita sunt. An
Errauerunt non errarunt autẽ secuti viam Balaam ex Bo-
secuti viã sor? qui dum Husi, Viclefi, Berengarij, Vigi-
Balaam ex lantij, Iouiniani, Aerij, Donati, Pelagij, Mas-
Bosor. silianorũ, Eutychetis, Arij, Sabellij, Catha-
rorũ, Marcionis, Simonis Samaritani, & alio-
rum priscorum hęreticorum inueterata, & ab
ecclc-

ecclesia dei impridē damnata dogmota studiosè consectantur, & sopitos olim ignes è cineribus eorum exuscitant, quasi de inueteratis eorum vindemiis residuos racemos colligunt, vetustámque turris Babylonicæ munitionem contra ecclesiam Dei noua ambitione resuscitant. Balaam enim Hebræis inueteratum, Bosor autē vindemiam siue munitionem significat. An nō amarunt autem ij mercedem iniquitatis? qui propter cōmodo sua vel sperata, vel amissa, ecclesię aduersari, eámque cum præsidibus suis probris & cōtumeliis afficere orsi sunt. An nescis, vnde nam Lutherus istā suam doctrinā orsus est? A V L. Dic amabo. M O N. Nempe quod alij cuidā, ac nō ipsi, pontificiarum veniarum siue indulgentiarum promulgatio, vnde ipse per magnum quæstum sperabat, delegata est. Quem bolū cum sibi præreptum doleret, cępit homo vehemens pro concionibus exagitare primum negociationū, deinde negocium omne indulgentiarum. In eo cum se ei nōnulli opponerent, cōtentione prouectus est lōgius: Cúmq; aduersari sibi præsides & instituta Ecclesiæ, & pōtificis max. authoritate in primis premi se animaduerteret, in eum furorē atque amētiam erupit, non vt magnæ Romę Archiepiscopū excommunicaret (ob quod factū olim Dioscorus Alexandrinus patriarcha à Chalcedonēsi synodo damnatus est ac depositus) sed vt decretales superiorum pontificum epistolas, & canones Ecclesiasticos publicè ho-

Balaam. Bosor.

Lutherana doctrinæ exort.

Euagr. histo. eccl. li. 2. c. 4.

mo priuatus dãnaret ac exureret: nec ſit veritus ſcripto edito affirmare, ꝙ maximo ſe beneficio affecturus fuerit Caroloſtadius, aut quiſquis alius perſuadere ſibi potuiſſet, in eucharistia verũ Chriſti corpus & ſanguinẽ nõ eſſe. Nulla enim re papatui, hoc eſt, vt alibi interpretatur, ꝙ paulò ante audiſti, vero Chriſtianiſmo, magis incommodari poſſe. Viden' Heliæ iſtius, vel, vt ipſe mauult, Euangeliſtæ zelum atque propoſitũ? Vnde perſpicuè cernere licet, cuiuſnam ille ſiue propheta, ſiue Euangeliſta ſit: Nempe illius, qui expetiuit vt cribraret Apoſtolos Chriſti, ſicut triticum, & qui primis progenitoribus noſtris paradiſi fœlicitatem inuidẽs, perditus ipſe, mendacio ſuo eos & omne genus humanum, quantum in ipſo fuit, perdidit, & quo authore denique Balaam mercedem iniquitatis adamauit, vt ei populo malediceret, cui Deus benedicebat. an autem diſsimulat ſcurra Vergerius, quibus rebus adductus, iuriſiurandi religione violata (de quo etiam gloriari eum nõ pudet) ad Lutheri, vel neſcio cuius iſtorum caſtra tranſierit? An item neſcis, vnde alius quidam, ſi Deo placet, Euangeliſta & ſuperintendens nobis exortus eſt? Nimirum quod Apoſtolicum locum ad quẽ adſpirauerat, neque in patria, neque foris aſſequi potuit: Cúmq; pro Epiſcopo iam ſeſe gereret, ſpe ſua fruſtratus eſt. Itaque cum ſe prægrauante ſuſpicionę purgare inſtituiſſet, ac non obſcuro periurio obſtrinxiſſet, negotiatoris Euangelici exemplum ſecutus,

Luth. ad Argentin.

Luc. 22.

cutus,

cutus, venditis omnibus quæ habuit(etiam sa cerdotiis) emit sibi preciosam Margaritam: cúmque domi non sibi nasci liberos sciret, foris quæsiuit. Sed redeamus ad verba Petri. An non sunt autem isti fontes sine aqua, siue, vt Hieremias ait: Cisternæ dissipatę, quæ nõ pos sunt cõtinere aquã illam viuam, de qua Christus locutus est, hoc est, spiritum sanctum? Sic enim Ioannes interpretatur: Qui verba quidẽ scripturarũ tenent, sensum verò earum, à spiritu sancto per ora sanctorum patrum atque Conciliorum proditũ, & in ecclesia catholica, quæ est columna & firmamentũ veritatis, per multa secula conseruatum, reiiciunt. Nõ isti sunt nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum non modò gehennæ, verum etiam illarũ, quibus obscuratum est insipiens cor eorum, & traditi sunt in sensum reprobum, reseruatur? Qui circunferũtur omni vento doctrinæ, & quod cuiq; in mentem venit, & quamdiu venit, iã sic, iam aliter docẽt: non intelligentes neq; quę loquuntur, neque de quibus affirmant: & ad extremũ, cum partim expressis scripturæ verbis, partim suis ipsorum scriptis, partim denique ipsa rerũ euidentia, quamuis sint impudentes, vrgentur à nostris, spretis omnibus legitimis hominum iudiciis, ad tribunal Dei prouocant, vt interim sine vlla cuiusquã censura atq; coërtione pro libidine sua quisque quodlibet sentiat, ac faciat. An non loquuntur autem isti superba vanitatis, cum ita scribunt: Si voluissem cum

Hiere.2.

Ioan.7.

Nebulæ turbinib⁹ exagitatæ.

Roma.1.

Ephes.4.

Brent. in Prologo.

Superba vanitatis loquentes.

Luth. ſermo. fer. 2. poſt Inuocation. impetu procedere, induxiſſem in Germaniã magnam ſanguinis effuſionem, imò orſus fuiſſem ludum Vormatiæ, ita vt Imperator nõ fuiſſet tutus? Orſus tu quidem es belua, ſiue Smalcaldiæ, ſiue Francofordiæ ad Mœnum: ſed tamen in eo ludo, iſti tuæ doctrinæ conſentaneo, tua mancipia minus tuta fuerunt, quàm pius Imperator, iuſtiorem cauſam deo non obſcuris documentis & ſucceſsibus cõprobante: Quod tamen tibi viuenti ſpectare non licuit, ſanguinis autem effuſionem & ipſe trucibus oculis tuis adſpexiſti, & poſteris ſpectandam reliquiſti. Alibi autem audi quid idem dicat: Dico igitur ego Martinus Luther domini noſtri Ieſu Chriſti indignus Euangeliſta, quod hũc articulum (ſola fides abſque omni opere iuſtificat coram deo) debent ſtãtem ac manẽtem dimittere (ſic vertit quidã) Rom. Impe. (audi ſeſquipedalia verba) Turcarum Imperator, Tartarorum Imperator, Perſarum Imperator, Papa, omnes Cardinales, Epiſcopi, Presbyteri, Monachi, Monachæ, Reges, Principes, domini, omnis mundus, omnéſque pariter dæmones. Et debent præterea infernalem ignem habere ſuper capita ſua, & nullam ad hæc gratiam. Hic ſit meus doctoris Lutheri inſtinctus à ſpiritu ſancto, & verum Euangeliũ. Quid verò, ſi huius beſtię tã magna & blaſphema loquentis cornua, nempe Melanchthonẽ, Brientium, Laſcum, & cæteros eiuſdem farinæ delicatiores, non ſemper tamen bene ſimulantes humani-

Idem in gloſa. Germa. edicti Imperatorij.

Apoc. 13

tatem & modeſtiam, legas vel audias? Quid ſi Caluinum, Illiricum, Vergerium, & alios, qui pleniore & verè Lurherano afflatu incitati, minus ſibi ſimulandũ ac diſsimulandum eſſe putant? Agnoſcas in eis procul dubio ſi non voces, certè ſpiritus paternos, cum dicit apud Eſaiam: In cœlum aſcendam: ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meũ, & ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis: Aſcendã ſuper altitudinem nubiũ: ſimilis ero altiſsimo. Poſtremò an in iſtis vanis & ſuperbis ſermonibus ac ſcriptis ſuis, variíſque & peregrinis doctrinis, vix ſpeciẽ pietatis habẽtibus, virtutem certè eius abnegãtibus, non pelliciunt in deſideriis carnis luxuriæ, eos qui paululũ effugiunt, qui in errore conuerſantur? Iã id ſuperius ex me audiſti, & res ipſa loquitur. Quomodo autem pelliciunt? an non libertatem ipſis promittentes? At luce meridiana clarius eſt: nec ipſi diffitentur, nihil ſe aliud agere ac docere. Sed nec illud minus clarum eſt, quod ipſi ſunt ſerui corruptionis, dãtes libertatem in occaſionẽ carnis, vt ait Paulus, & velamen habentes malitiæ libertatem, vt alibi Petrus ſcribit: Iã ne igitur vides, quàm pulchrè eos Petrus quaſi ſuis coloribus depinxerit? Quod & Iudas fecit in eandem ferè ſententiam. Niſi quòd cum & ipſe maximè illuſtri nota eos deliniaſſet, & quaſi digito oſtendiſſet, dicẽs, hos eſſe, qui ſegregant ſemetipſos (quod ne ipſi quidem negant, neque negare poſſunt, quamuis negent, vllam eſſe poſſe cuiquã ſatis

Eſa. 14.

Pelliciunt in deſideriis carnis &c.

2. *Tim.* 3.

Libertatẽ ipſis promittẽtes.

Galat. 5.

1. *Pet.* 2.

In colloquio Vormi. 1557.

Luth. in excuſ. 4. articul. iuſtam cauſam ſegregãdi ſeſe)adiecit,animales ſpiritum non habẽtes: vt ne quis expectet ab eis aliquid ſpiritu Dei dignum,vel doctrinæ eius conſentaneum. Quo fit,vt nequaquã dubitandum ſit, eos eſſe magiſtros mẽdaces, illuſores, ſeductores,& falſos prophetas,hoc eſt, hæreticos. AVL. Sunt quidem nonnihil iſta,quæ dixiſti hactenus de Euangelicis iſtis doctoribus atque doctrina: Verum habebam alicubi, quæ tibi pro ipſis reſponderem , aut ex te quærerem : ſed interpellare te dicentem auſus non ſum, neque potui, perpetuo curſu & impetu orationis tuæ abreptus. MON. Si hæc tibi ſatis non ſunt, vide quid Chriſtus ipſe prædixerit: Surgent multi pſeudoprophetæ,& multos ſeducẽt: Nonne hoc in Luthero ac diſcipulis eius expletum eſt? Nonne ij ſurrexerunt in Eccleſia ſancta,in qua prius inter alios obſcuri, vel min' certè clari quàm vellent, latuerant, vt facerent ſibi nomen in terra? Nonne ſeduxerunt multos ab vnitate eiuſdem Eccleſiæ, de qua ipſi exiuerunt, & proteſtantium nomen , quo ſeceſsio coarguitur, ſibi ſumpſerunt? Non ſanè nos ab ipſis ſeceſsimus, verum ipſi à nobis: Ex nobis prodierunt (vt verbis Ioannis vtar) ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum,pacéque & charitate nobiſcum coadunarẽtur : quas duas res verbum Dei,quod iſti ſemper in ore habent, potiſsimum nobis Chriſtianis commẽdat. In hoc, inquit Chriſtus, cognoſcent homines, quòd

Mat. 24. — *Seductores.* — *Chriſtianiſmi ſimbola.*

quòd mei eſtis diſcipuli, ſi dilexeritis inuicẽ. *Ioan.* 13.
Ioãnes autem in prima Epiſtola: Qui dicit ſe *1. Ioan.* 2.
in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris
eſt vſque adhuc. De pace autẽ Chriſtus apud
Marcum: Pacem (inquit) habete inter vos. Et *Mar.* 9.
Paulus ad Corinth. Pacẽ habete, & Deus pa- *2. Cor.* 13.
cis & dilectionis erit vobiſcum. Et ad Hebr. *Hebr.* 2.
Pacem ſequimini cum omnibus & ſanctimo
niam, ſine qua nemo videbit Deum. De vtra-
que idem Paulus ad Epheſios: Rogo vos ego *Epheſ.* 4.
vinctus à Domino, vt dignè ambuletis voca-
tione, qua vocati eſtis cum omni humilitate
& manſuetudine, cum patientia, ſupportan-
tes inuicem in charitate, ſolliciti ſeruare vni-
tatem ſpiritus in vinculo pacis: Vnũ corpus,
& vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe
vocationis veſtrę. Hinc potes rectè colligere,
iſtos, qui odio & maledicẽtia ardentes, talia,
qualia modò audiſti, docẽt ac ſcribunt, diſſi-
diíſque & ſeceſsionibus pacẽ, concordiam, &
mutuam populi Dei & eccleſiæ Chriſti cha-
ritatẽ ſcindunt & lacerant, neq; ex nobis eſſe,
neque Chriſti diſcipulos, neq; in luce ambu-
lare, multò minus aliis lucẽ afferre, neq; Deũ
pacis & dilectionis ſecum habere, aut videre,
aut aliis oſtendere, neque ad eandẽ nobiſcum
& cũ populo Dei ſpem vocationis pertinere,
neque deniq; ſpiritũ dei habere. Expectas ne
autẽ, vt ipſi etiã de ſe, quod res ipſa & ſpecies
doctrinæ nõ obſcurè loquitur, diſertis verbis
confiteãtur, cuiuſnã prophetę ſint, & quo ſpi
ritu incitati ſcribãt ac doceant? Nuſquam illi

Lutherus quo spiritu incitatus fuerit quidem spiritum Dei & Christi non iactant, ita vt difficile sit diuersam confessionem ab eis exprimere: Sed tamen cum princeps eorum & architectus gloriatur se cum sathana, vnum & alterum frustum salis comedisse, ac de missa cum eo disputantem firmis & inuincibilibus argumentis ab eo victum se esse fatetur, an non verissimè & rectissimè nos ipsi occinemus Paulinum illud? Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autẽ conuentio Christo (addã ego, & spiritui eius sancto) ad Belial? vides igitur qualem isti lucem mundo inferant: Nempe eam, de qua Bulingerus, vnus & ipse de vestris Euangelistis ita scribit: Sunt qui nouitatibus delectantur: Sunt qui vana gloria capiuntur, qui volunt videre nouam quandam lucem mundo inferre, aut aliquid singulare animaduertisse, quòd nemo priorum animaduerterit. Mihi quidem talis videtur esse lux ista, quali illuminati sunt post peccatum oculi Adami & Euę diabolica nimirũ, Deoq; aduersa: Solus enim Christus ẽst lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: Quem qui sequitur, nõ ambulat in tenebris. Proinde, si Lutherus quoq; & cætera pseudeuangelicorũ istorum turba illuminat, alia fuerit ista lux, Christi luci ac doctrinæ aduersa, qualem audisti modò. AVL. Mittamus ista, quæ reprehẽsione digna fuisse videt̃ur in dictis, scriptis, & factis eorum. Certè homines sunt & illi.

Luth sermo. dom. Reminis. Et de abrog. missa

2. Cor. 6.

Buling. in assert. vtriusque naturæ in Christo.

Lux hæreticorum.

Gene. 3.

Ioan. 1.

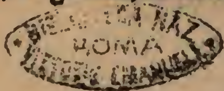
Ioan. 8.

illi. Est autem humanum falli, labi, decipi. MON. At id tu prius de Luthero negabas. AVL. Lapsi sunt nonnunquam & veteres doctores, quorum tamẽ authotitas apud vos penè sacrosancta est. Illa spectemus potius, in quibus hi doctrinam Euangelicam instaurarunt, quam vos monachi & sacrificuli nouis dogmatibus & superstitionibus vestris obscurraueratis, & luminibus nostris officiebatis. MON. Quid istuc ais contra publicum pseudeuangelicorum istorum & protestantium consensum? Concesserunt enim hoc illi nobis in comitiis Imperialibus, nos esse veteris religionis: Cúmque aduersari se nobis in ea profiteantur, simul nouitatem suam videntur agnouisse. Sed age: Sit hoc tibi integrum per me, quandoquidem & isti vestri magistri nolunt se alligatos esse scriptis ac dictis suis. Quorum autem luminibus nos offecimus? AVL. Nostris, idiotarum siue laicorũ: Sic enim à vobis appellamur. MON. Igitur aliter nos ipsi intelligebamus, quàm vos docebamus? AVL. Negas? MON. Non videtur. Nisi fortè alios libros habebamus, & priuata conuenticula, à quibus vos arcebamus. Verum hoc neque Lutherus dictitat, neq; quicquam probare potest. Semper vobis patuerunt nostræ Scholæ atque libri. AVL. Ergo ipsi quoque errabatis. MON. Vbinam? In Polonia tantum? an etiam vsquam alibi? AVL. Imò ex Italia & Roma in Germaniam, Bohemiam, Vngariam, & Poloniam omnia pra

Nouitas hæreticorum.

Hæreticorum caluĩnia de obscurato verbo dei

Luth. & aliorũ hæreticorũ doctrina noua & ab ecclesiasticaveteri dissentiens.

ua dogmata inuecta ſunt. MON. Hiſpani igitur, Galli, Scoti, Siculi aliæque nationes Chriſtianæ aliter ſentiunt? AVL. Sentiebant olim: Sed illas quoque Roma infecit, cum principatum eccleſiaſticum in iis vſurpaſſet. MON. Quid hoc eſt, niſi nugari? Quaſi non prius pleræque illæ gentes, quàm nos ad Septẽtrionem remoti, Romanam Eccleſiam religionis magiſtram habuerint & agnouerint. AVL. Sit ita ſanè: Verùm in Græca Eccleſia, in Africa, Aſia, India, & in aliis regionibus, quæ non ſunt, neque fuerunt ſub iuriſdictione Paparum, ſyncerius fortaſsis, & in honore ſuo conſeruatum eſt Euangelium ac doctrina Chriſti. MON. Omnes certè Chriſtiani fuerunt, ac debent eſſe ſub vno præſide & paſtore. AVL. Verum: Sub Chriſto, non ſub Papa. MON. Imò & ſub Papa, veluti ſub Chriſti vicario, & ſucceſſore DIUI Petri, cui Chriſtus claues regni cælorum tradidit, & oues agnóſque ſuos paſcendos & regendos commendauit. Sed reiiciamus hoc in aliud tempus, agamúſque id quod cœpimus. Ais ſyncerius, & in honore ſuo conſeruatam eſſe doctrinam Chriſti in illis Eccleſiis aut regionibus, quæ non ſubſunt iuriſdictioni Papæ: At res ipſa contrarium loquitur. Atq; id tu quoque intelligere mihi viſus es, quando timidè ac dubitãter locutus es. Verum id quoque in aliud tempus ſeruemus, illud quidẽ luculentè probari poteſt, in pleriſque omnibus, in quibus Lutherus ac diſcipuli eius (quod citra inuidiam

Matt.16.
Ioan.21.

Schiſmatici magis cõſentiũt cum Ec-

uidiam dictum sit) Romanę & occidẽtali ecclesiæ aduersantur, Græcos, Indos, Asiaticos, atque Africanos omnes, quamuis sese & ipsi ferè segregarint, magis vobiscũ, & cum Romana ecclesia, quã cum euangelistis istis Lutheranis, Sacramentariis, Anabaptistis, Picardis, & cæteris huius tẽporis pestibus consentire. Quod apud vicinos nostros Russos atque Moschos, qui se Græcos sequi profitantur, apertè videre licet, Est apud eos in summa veneratione eucharistia, asseruaturq́; etiã in templis sub specie panis, quamuis fermentati, & infuso sanguinis poculo: atque ita indurata, cum opus est, frangitur, & ægrotis vino vel aqua infusa prębetur: Est sacerdotium ac cæteri sacri ordines: sunt legitimæ, nostrísque similes initationes: Est Iurisdictio Ecclesiastica: Est sacrosancta Patrum, Conciliorũ, & Canonum Ecclesiasticorum authoritas: Est sacrificium, & in eo eius, qua initio eis sacra tradita sunt, linguæ vsus retinetur, licet ea vulgo non vsquequaque intelligatur. Est cœlibatus votũ, cùm ipsum per se in viris & fœminis, tum sacris ordinibus annexum, ita vt presbyteris ac diaconis matrimoniũ cõtrahere non liceat, si ministerio sacro fungi velint: licet ante initiationẽ ductas vxores retineãt: Episcopi verò ne ante initiationem quidem ductis vti posśint. Est & Chrisma apud eos, & alij sacramentorum ritus & cæremoniæ, deq́ue eorũ efficacia certa persuasio. Est inuocatio sanctorũ, & summa imaginũ, memo-

clesia Ro. quàm cũ hæreticis nostri tẽporis.

Russorum & Græcorum dogmata.

riarum, & reliquiarum eorum, & crucis Christi veneratio, maximúſque & religioſiſsimus ea ſignandi vſus: ſunt feſti dies: ſunt ſtata ieiunia cum delectu ciborum: & pro Dei cultibus habentur: Fiunt preces & eleemoſynæ pro defunctis, & anniuerſariæ oblationes: Credúntque & ipſi his animas defunctorum adiuuari, & è Purgatorio eximi: Niſi quod non ignem, ſed caliginem quandam aſpectu diuino animas arcentem, illi purgatorium eſſe volunt. Sunt apud eos & ſatisfactiones pro peccatis: Sunt merita bonorum operum: magna eſt dignitas vitæ monaſticę: magna vis votorum: Sunt benedictiones rerũ ad vſum humanum & ſacrum acommodatarum: Sunt cerei, picturæ, veſtes ſacræ, & quæ præterea ad cultum ornatúmque templorum pertinẽt. Verum dies me defecerit prius quàm omnia enumerem, in quibus illi nobiſcum, & cum Romana Eccleſia conſentiunt, ab iſtis verò pſeudeuangelicis nouatoribus longè diſſentiunt, ita quidem, vt eorum nouationes oderint peius cane & angue, vt ait quidam: neq; ferant eos inter ſe, cum ferant tamen Catholicos. Mitto Bohemos Huſsitas ſiue Calixtinos, & Armenos, qui propius etiam ad inſtituta eiuſdem Eccleſiæ accedere videntur.
AVL. Fortaſsis & iſti populi aberrarunt à recta via Euangelij, partim priore Romanæ Eccleſiæ commercio & conſuetudine ſeducti, partim quòd neque libros, neque doctos viros, neque ſcholas inter ſe habeant, ij præ-

ſertim, qui à barbaris veri Dei ignaris ſubacti, in ſeruitute ſunt. Olim autẽ alius eorum fuit ſenſus, cum ij libertate, doctrina, opibúſque florerent. MON. Erras. Nam Ruſsi quidem & Moſchi iam inde ab initio per ſexcentos annos alieni fuerunt à Romana Eccleſia. Armeni verò, & Bohemi, & Græci cum florent maximè rebus omnibus, tunc magis quã nunc cum ea idem ſentire ſtudebant, non ignari, quàm haberet ſedes D. Petri prærogatiuam. Poſteaquam autem ab ea ſe ſegregarunt, plura ſibi, quò authoritatem eius labefactarent, mutare & nouare permiſerunt. Quanquam Deo ſit gratia, Bohemi nobiliſſimi quíque cum ſubiectis ſibi plebibus, & ciuitates ferè primariæ gentis eius retinent etiam nunc fidem Catholicã, & Romanæ Eccleſiæ authoritatem agnoſcunt, neque vnquam ab ea receſſerunt. Armeni verò perſtant & ipſi, ni fallor, in eo, quod in Florentino Concilio ante centum quadraginta annos publicè profeſsi ſunt, & maieſtatem Eccleſiiæ Romanę eiuſque præſulis, quoad per barbarum Tyrannum licet, libenter agnoſcunt. AVL. Atqui Romę quoque & per vniuerſum orbem Chriſtianum, ſicut ego audio, multa ſecus recepta fuerunt ab initio naſcentis fidei, & in primitiua, vt vocant, Eccleſia, quàm nunc ſeruantur ac docentur. MON. Quampridem igitur facta eſt mutatio? AVL. A quadringentis, aut quingentis, aut ad ſummum ſexcẽtis annis. Quanquam alij memo-

rant à mille fermè annis errores in Ecclesia pullulasse. MONA. Hem. Vel ipsa ista varietas & in constantia dictorum, mendacium istorum arguit. Facilè autem ego hunc errorẽ refellerem, si tibi demonstrarem partim ex historiis, partim è sacris Doctoribus, partim è conciliis, in Africa, Asia, Gręcia congregatis, à quadringentis, sexcentis, nongentis, & mille annis non aliter sentire Romanam Ecclesiam, quàm ante mille ducentos, trecentos, & quingentos, non modò ea ipsa, verumetiam Africana, Græca, Armena, Indica, Asiatica, hoc est, quæ sub Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano Patriarchis erant, senserunt: Neque quicquam immutatum esse, aut pauxillum sanè, & in leuioribus rebus, & quæ, vel istorum magistrorum vestrorum confessione, per se sunt libera & adiaphora, ita vt nihil referat, sic ea seruentur, an aliter: Atque id pro ratione temporum, atque vtilitatis Christiani populi factum est voluntate & authoritate eorum, qui præerant Ecclesiæ, Quos constituit dominus super familiam suam, vt dent
Lucæ.12. illi in tempore tritici mensuram: Quósque, vt ait Paulus, Spiritus Sanctus constituit re-
Acto.2. gere Ecclesiam Dei. Cum igitur tantus sit populorum ac seculorum in Religione, quã nos in Ecclesia per Dei gratiam retinemus, consensus, & ab eo vestri isti pseudeuangelici dissentiant, non est dubium, doctrinam eorum nouam & peregrinam eóque falsam

& Hæreticam esse: Verum enim, vero non est contrarium, sed falsum vero. Atque ita ipsos etiam Authores & assertores eius, esse falsos Prophetas, magistros mendaces, & Hæreticos, & in quos iure optimo quadret illud Paulinum: Si quis aliter vobis euangelizauerit, præter quod accepistis, anathema sit. *Gal.1.* Nunquam sane quisquam probabit, ista, quæ Lutherus, ac cæteri isti, (si Deo placet) Euangelici diuersa à nobis docēt, à Christo vel Apostolis eius eodem modo esse tradita, & in Ecclesia Dei rata vnquam fuisse & recepta. Illud verum est, nostra memoria primum extitisse Martinum Lutherum, qui cum idem nobiscum prius sensisset, & in eadem regula mansisset, paradoxa quædam dogmata, & maioribus nostris, totíque Ecclesiæ CHRISTI partim incognita prorsus, partim damnata prius & eliminata, protulerit & exuscitarit. *Lutheri dogmata noua.* Ac illa quidem ipse primus de suo commentus est: Solam incredulitatem esse mortale peccatum: Bona opera, quantúuis rectè facta, esse peccata: vel in omni opere bono iustum peccare: Nullum esse posse hominis Christiani meritum ad gloriā: Qui fidē in Christū habeat, vtcūq; viuat, certū eū esse debere, de gratia Dei & iustitia sua: Iustitiā à Christo nobis nō infundi, sed imputari tantū: Baptismo nō deleri peccata, Manere enim in baptizatis cōcupiscentiā quæ verè peccatū sit: Christū nihil præcepisse, nec vllū esse in Euangelio pręceptū: hominē christianum

num liberum eſſe ab omni obſeruatione legis & bonis operibus: Cultus Dei ſine præcepto ipſius inſtitutos, non eſſe recipiendos: Nullo ſacramento imprimi characterem: Pœnitentiam à timore gehennæ ortam, noxiá eſſe: Contritione fieri hominem hypocritam & peccatorem: Satisfactionem pro peccatis & pœnis nullam ab homine, quamuis Christo ſit inſitus, fieri poſſe: & impium eſſe dogma ſatisfactionis: Eum, qui credat ſe abſolutum eſſe, etiamſi non à quo oportet, nec quo modo oportet, atque adeo ioco id factum ſit, nec eum admiſſorum pœniteat, certò eſſe abſolutum: Habere autem poteſtatem abſoluendi etiam puerum & fœminam: Ad Euchariſtiam ſuſcipiendam nulla eſſe opus præparatione aut pœnitentia: Miſſam non eſſe ſacrificium, ac ne bonum quidem opus, ſed idololatriam: Et impium eſſe, peragi eam pro viuis aut mortuis: Chriſtianos omnes ex æquo ſacerdotes eſſe, adminiſtrationem autem conferri cuipiam à multitudine: Matrimonium non eſſe ſacramentum: Tametſi hoc fortaſsis à Græcis & Armenis mutuatus eſt: Atque adeò vnicum eſſe ſacramentum, baptiſmum videlicet: Corpus Chriſti in Euchariſtia non eſſe adorandum: Cœlibatũ ſacerdotum, quãuis caſtum, eſſe damnabilem: Virginitatem nugas eſſe & Sathanæ mendacia: Epiſtolam ad Hebręos & Iacobi Epiſtolam eſſe nothas & Apocryphas, itémque Apocalypſim Ioãnis, & libros Machabæorum: Bellum gerere,

atque

atque adeò illatum etiam à barbaris depellere, nefas esse Christianis: quin & apud Iudicem agere de iniuria: Nullum esse apud Christianos magistratum, siue superioritatẽ: Hæc ferè ille de suo protulit. Discipuli autẽ eius, quasi non satis prophanarum nouitatum magister effudisset, adiecere postea, Nullum esse discrimen inter prçceptum & consilium: Nihil vouendum esse Deo, quod verbo ipsius præceptum non sit: Infantes baptizatos rebaptizandos esse cum adoleuerint, eò quòd credere non potuerint cum baptizarentur: Corpus & sanguinem Christi in Eucharistia non verbo Dei fieri, sed vsu & sumptione. Absque eo namque esse merum panem & vinum: Cum pane corpus tantum, cum vino tantum sanguinem sumi. Nisi fortè ab Hussitis siue Calixtinis hoc sumpserũt: Impios nõ sumere in Eucharistia corpus & sanguinem Christi: Hominem ea iustitia, quæ Deus ipse sit, iustificari: Quod nescio an Manichæũ sit etiam. Externum verbi dei ministeriũ superuacaneum esse: Reuelationibus Dei Christianum hominem sine scriptura sacra atque doctrina instrui, quid eum facere oporteat: Nisi forté Cataphrygum, hoc est, Diuortium inter Christianos coniuges ob quoduis dissidium, imò è quauis causa fieri posse. Tametsi Russi quoque idem sentire vidẽtur: Christũ secundum humanam naturam esse verũ, proprium & naturalem filium Dei. Christum in cruce desperasse, & pœnas gehennæ gustasse

Pseudeuãgelicorũ recentiorum dogmata.

mortalium: Imaginem dei fieri quemlibet hominem Christo indutum, perinde ac ipsum filium Dei: Christum secundum diuinam tãtùm, vel secundum humanam tantùm naturam humanum genus iustificare: Sacramenta vel duo, vel tria, vel quatuor tantùm esse: Cęremonias omnes à cultu diuino esse excludẽdas: Alij porrò nihil referre putant, siue quis vtatur cæremoniis, siue non. Mitto multa alia, quæ ab iis excogitata sunt, & indies adhuc excogitãtur, absurdiora etiam. Ante cẽtum autem & quadraginta vel quinquaginta annos extitit Ioan. Huss in Bohemia: Nec ita multo ante Vicleffus in Anglia, qui in Concilio Constantiensi dãnati sunt: à quibus vestri isti pseudeuangelici cum suo Luthero illa maximè dogmata mutuati sunt: In sacramẽto Eucharistiæ panem & vinum simul esse cum corpore & sanguine Christi: Missam humanum esse inuentum: Excommunicationẽ nemini esse timendam: Crucem Christi non esse adorandam: Mendicãtium sodalitia esse damnabilia: Quanquam quod ad excommunicationem attinet, vestri alacriter excipiendam, iidémque missam idololatriam esse volunt. Nam damnationem cõmunionis laicæ, hoc est, sub specie panis tantum, quasi cõtra Christi præceptum institutæ, ab Hussi demũ successoribus, Petro Dresdensi & Iacobello sumpserunt. Ante hos enim neque Huss, neq; quisquã eam damnare adortus est. Porrò illa: Confessionem, quæ fit homini sacerdoti, &

Huss. *Vicleff.* *Hussitarum dogma.* *Valdensium siue*

con-

cõfirmationem, & vnctionem extremam sacramenta non esse: episcopos, & concilia, & ecclesiam nullos posse condere canones: Pōtificis max. siue Papæ nullā esse eximiam præ cæteris episcopis authoritatem: episcopos & presbyteros, qui peccatis obnoxij sint, desinere esse id quod fuerūt: Magistratibus quibusuis peccatoribus parendum non esse, Ecclesię & administris eius nō licere vlla bona possidere: Indulgētiarum vsum nullum esse, nec facultatem earum vllam penes præsides ecclesiæ: Benedictiones aquæ, salis, panis, vini, herbarum, fructuum, chrismatis, olei, fontis baptismalis, & aliarum rerum à deo ad vsum hominum creatarum abominandas esse: Monachatum diabolicum esse inuentum: In baptismo nihil esse adhibendum, præter aquam: Prędicationem verbi Dei cuique liberam esse debere: Hæc (in[illegible]iam) & si qua sunt alia, ante trecentos vel prope quadringentos annos à Valdēsibus siue Picardis, terræ filiis, & incerto authore progerminatis, excogitata, nec nisi in exiguo terræ angulo radicata, illi primum, quos dudum commemoraui, Viclefus & Huss, deinde longè post vestri isti pseudeuangelici, authore Luthero, renouarunt, nonnulla magis etiam deprauātes. Quale est quòd pontificem max. siue Papam non modò cogunt in ordinem, sed etiam hominem peccati & Antichristum esse asseuerāt. Quædam tamen etiam in iis & isti, & illi arbitratu suo reprobarunt. Bohemi quidem ij, qui Ca-

Picardorum propria dogmata.

lixtini dicuntur, & Husſi doctrinam ſequi ſe profitentur, hæc quoque, quæ modò recẽſui, pleráque omnia Picardorum, & Viclefi etiam dogmata damnant, habentq́; Picardos pro hæreticis, atque etiam Lutheranos. Verũ ipſi quoque licet in paucis quibuſdam ab ecclesia tamen catholica diſſentiunt. Neſcio verò an iidem cũ Picardis, an progenitores eorum fuerint ij, qui ſe tempore Bernardi vocabant Apoſtolicos, homines ruſticani, nec ipſi certum authorẽ habentes: Qui neque agros, neque poſſeſsiones vllas habebant: nos verò irrident (inquit Bernardus) quia baptizamus infãtes, quod oramus pro mortuis, quòd sanctorum ſuffragia poſtulamus: Non credunt autem ignem purgatorium reſtare poſt mortem. Iam verò, qui Eccleſiam non agnoſcũt, non eſt mirum, ſi ordinibus Eccleſiæ detrahunt: ſi inſtituta non recipiunt, ſi ſacramenta contemnunt, ſi mandatis epiſcoporum nõ obediunt: Peccatores (inquiunt) ſunt Apoſtolici, Archiepiſcopi, Epiſcopi, presbyteri, ac per hoc nec dandis, nec accipiendis idonei ſacramentis. Ab his quoque pſeudeuangelici iſti pleraque mutuati ſunt. Nonnulla tamẽ eorum dogmata repudiarũt. Sed ea quoque, quæ tunc ſiue Huſſo, ſiue Vicleffo, ſiue Picardis, ſiue Apoſtolicis iſtis authoribus exorta ſunt, noua ſunt admodum & nupera, ſi ad rationem ſuperiorum temporum, quæ inter illos & Chriſtum Apoſtolóſque interceſſerunt, referas: Et nõ in Picardia, aut Gallia, neque

Apoſtolici hæretici.

Berna. in cantica canti. homil. 66.

que in Anglia,aut in Bohemia, christus quę-
ri se iussit:Imò præmonuit nos,dicẽs: Si quis
vobis dixerit:Ecce hîc est Christus, aut illic: *Matt.* 24
Nolite credere. Et: Si ergo dixerint vobis:
Ecce in deserto est,id est,alibi quàm in eccle
sia Catholica,nolite exire:Ecce in penetrali-
bus,& ignoratis hactenus dogmatibus, noli-
te credere. Damnati sunt autem illi cum dog
matibus suis à quibusdam Conciliis, & ab
vniuersa Christi Ecclesia pro hæreticis habi-
ti sunt & habentur: Et magna pars illorum
populorum,quorum mentionem dudum fe-
ci,vel resipuit paulò pôst, vel initio peruersa
illa dogmata non suscepit. Iam in Euchari- *Berenga-*
stia non esse verè corpus & sanguinem chri- *rius.*
sti, quod magna pars istorum Euangelico-
rum,Carolostadio,Zuinglio,& Oecolampa-
dio,Lutheri vel discipulis,vel æmulis autho-
ribus, asseuerat, primus ante quingentos &
quinquaginta annos docuit Berengarius in
Galliis.Sed damnatũ est id dogma,velut hæ-
reticum & impium,à Vercellensi,Turonen-
si & Romano conciliis, nec radices tunc vs-
quam egit:ipséque Berẽgarius id retractauit.
Porrò ante mille annos docuit Donatus in *Donatus.*
Africa,Ecclesiam Christi bonis tantùm & e-
lectis constare, & esse eam inuisibilem. Pela-
gius Britãnus,iustificatos per fidem sine pec- *Pelagius.*
cato esse posse in hac vita. Vigilantius in Gal *Vigilan-*
lia,sanctos, qui ex hac vita ad aliam commi- *tius.*
grarunt,non esse venerandos,neque inuocan
dos,vt nos precibus suis adiuuẽt. Iouinianus *Iouinia-*
nus.

in Italia, Omnia peccata esse paria: Continentiæ votum stultum esse, nec seruandum: Ieiunium nullius esse meriti apud Deum: Nec vllum in eo seruandum esse delectum ciborum: Castitatem non esse maioris meriti apud Deum, quàm coniugium: Sanctorum reliquias non esse venerandas, neque festos dies colendos. Aliquanto autem antè in Græcia Aetius quidem & Eunomius, fide sola saluari homines, neque damnari quenquam credentem, quamuis sceleratum & peccatorem. Aërius verò, & ipse Arianus: Nullum esse discrimen inter presbyterum & episcopum: Pro mortuis orandum & sacrificandum non esse: Ex præcepto non esse ieiunandũ, neq; quarta & sexta sabbathi, neq; quadraginta diebus ante pascha, neque vllum aliud ieiunium: sed quando cuique libet: Lugubres cæremonias, quæ in commemoratione pasionis Christi domini nostri ante pascha peragi solent, aliáque instituta ecclesiastica, ineptias esse. Verũ ea quoque noua, & superiorum temporũ ecclesię incognita & aduersa tunc erant dogmata, eóque nomine nõ modò à Papa aut Italis, aut iis denique populis, qui Romanę ecclesię authoritatẽ agnoscunt, sed ab vniuerso cœtu Christianorũ repudiata, testibus Epiphanio, Hieronymo, Augustino, Prospero Aquitanico, & aliis temporis illius scriptoribus, paulò post extincta sunt: quia non erant ex Deo. Et tamẽ ea vestri isti pseudeuãgelici tanto quasi postliminio reuocarunt & resuscitarunt, & pro

Aërius & Eunomius.

pro doctrina Christi & Apostolorũ, iam inde ab initio in ecclesia Dei perpetuo conseruata, imperitis inculcant. Sicut & illa: Hominem nõ esse liberi arbitrij: Deum hominibus impossibilia præcepisse: Præsciẽtiam Dei necessitatem afferre voluntatibus & actionibus hominum, atque ita Deũ causam esse peccati propriè & efficienter: Christianorũ infantes sine baptismo immunes esse ab originali peccato: Peccatũ non deleri in baptismo: Per sacramenta non conferri gratiam: Ordinem sacrũ non esse sacramẽtum: Confessionem nõ esse institutũ apostolicũ: mulieres posse fungi sacerdotalibus muneribus: Legem Mosaicã non pertinere ad christianos: Filium dei non esse verbum, nec appellari hoc nomine in S. scripturis: Imaginem dei in anima simul & in corpore esse: imagines sacras in templis ferendas nõ esse: Animas piorum post mortẽ vsq; ad extremum dei iudicium quiescere in abditis quibusdam terræ receptaculis: Christum passũ esse etiam secũdum diuinam naturam: Eiusdem humanam naturam in diuinam conuersam esse, posteaquã in cælũ ascendit: eundẽ de cælo, ac non de virgine carnẽ sumpsisse, aut phantasticum ac non verũ corpus habuisse: A Carpocrate, Valentino, Marcione, Manichæis, Pepusianis, Alogianis, Massilianis, Audianis, Iconomachis, Catharis & Armenis prodita. Illa item: Christum purum hominem, ac non Deũ quoq; fuisse: Nullã deinceps futurã esse hominũ à morte resurrectio-

Hæreticorum vetustiorum dogmata.

Carpocrates. *Valẽtin⁹.* *Marcion.* *Manichæi* *Pepusiani* *Alogiani* *Massiliani.* *Audiani* *Iconomachi.* *Cathari.* *Armeni.*

nem: & si qua sunt alia, quæ cum illis, quos dudum commemoraui, vetustiores etiam, & Apostolis ferè æquales, nempe Ebionem, Cherinthum, Hymenęum, Philetum, authores habeāt, his etiam nostris temporibus suos repererunt assertores, è vestris scholis profectos. Quamuis enim ea vetusta sint, tamen quia non ab Apostolis aut Apostolicis viris Ecclesiæ tradita, nec ab ea recepta, sed reprobata sunt potius cũ suis authoribus, nec multo pòst obliterata penitus, noua meritò habenda sunt, ac illius generis, de quo scribit Paulus ad Galatas: Si quis vobis Euangelizauerit præter quod accepistis, anathema sit. Ne illud quidē nouum est, asseuerare, quòd concilia generalia legitimè congregata errare posśint aut soleant in iis, quę sunt fidei. Sed fuit id semper iam inde ab Ario, commune cunctis hæreticis, & ab Ecclesia Christi simul cum assertoribus suis damnatum. Istos igitur vos habetis progenitores, ac Euangelij vestri & alienorum deorum authores; alienos ab Ecclesia CHRISTI, & in circuitu eius ambulantes, quorum succeśsione gloriari vobis licet. Est ne autem credibile, per tot secula, quę inter hos, quos modò enumeraui, hæreticos, & Lutherum, quíque eũ secuti & consecuti sunt, aut per superiora illa, quæ inter Apostolos & eos ipsos, quamuis diuersis temporibus exortos, intercesserunt ecclesiā à sponso suo Christo ac spiritu sancto habitā esse derelictui? AVL. Ego hoc nõ dico. MON.

Ebion. *Cerithus* *Hymenæus.* *Philetus.*

Cõtinuatio dogmatum.

Sed.

Sed dicit propugnator ac fabricator confeſſionis Auguſtanæ, de iuſtitia fidei omnia templa, monaſteria, ſcholas, deniq; omnes libros Theologorum recentium mutos fuiſſe. AVL. Atqui & iſtorum, quos tu modò commemoraſti, temporibus, & omnibus fuerũt ſemper, & ſunt etiam nunc, & poſt nos erunt, non ſolum in illis regionibus, quarum feciſti mẽtionem, ſed per vniuerſum orbem Chriſtianum quos Deus à papiſticis & monaſticis veſtris dogmatibus immunes, in vera religione, quæ per Lutherum à tenebris vindicata eſt, ſeruauit, ſeruat, ſeruabítque. MON. Vbinam quęſo iſti latuere? Cur nulla eorum extat memoria, ſicut extat Iouiniani, Huſsi, Vicleffi, Berengarij, Donati, Aërij, Marcionis? Cur non norunt inter ſe? aut cur mentionem ſui inuicem nullam fecerunt, præſertim cum cæteri omnes Chriſtiani aliter ſentirent, illáque eorum dogmata tãquam noua, hæretica, & ab eccleſia Chriſti aliena damnarent? Certè ad ſtabiliendum dogma quoduis magnopere pertinet, ſi oſtendatur id non nouum, nec vnius alicuius, vel paucorum & obſcurorum hominum priuatum eſſe: ſed hos, & hos, illuſtres doctrina, virtute, & pietate viros ita ſenſiſſe, & ſentire, nec in vno terræ angulo, neque in vno æuo, verùm à longis temporibus perpetuò: Omnéſque vel præcipuas gẽtes, quæ in cõcordia religionis perſeuerarint, id amplexas eſſe & ſeruare. Vbi hæc omnia concurrerint, id demum argumẽto eſt, non nouum il-

Catholicum dogma quomodo cognoſcendum.

lud esse dogma, sed institutū, aüt morem receptum ecclesiæ catholicæ, Christíque & apostolorum eius doctrinam. Christo enim Deus pater dedit hæreditatem (nō vnum aut alterum hominem, neque vnam aut alteram gentem, sed) gentes, quemadmodum ait Dauid: & possessionem eius (non hanc vel illam regionem, sed) terminos terræ. Alibi verò: Regnum tuum (inquit idem) regnum omniū seculorum: non vnius, duum, triúmue. Nisi fortè nunc humanæ vires & fraudes diuino consilio resistere, & gloriam Dei opprimere possunt. At is idem est etiam nunc, qui ante mille & aliquoties centum annos, Hebræorū & Gentilium sapientes atque tyrannos, admirabili cōsilio suo deuicit, & illis inuitis & reluctātibus religionem atque doctrinam suam in vniuerso orbe terrarum propagauit: quíq; Apostolis & prædicatoribus suis promisit, se daturum os & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere vlli aduersarij: qui etiam recepit, portas inferorum, hoc est, hęreses non esse præualituras aduersus Ecclesiam suam: Et quod recepit, abundè præstitit. Neque enim vnquam præualuerunt hæresiarchæ, quamuis doctrina & artibus disputandi ac persuadendi instructi, scripturarum sacrarum prompta recitatione iactabundi, mille dolis & mendacis ad fallendum exercitati, armísque & potentia maximorum principum & populorum nixi. Tametsi vsi sunt nonnunquam aliquousque præualere Deo permit-

Ecclesiæ Christi amplitudo.

Psal.2.

Ps.144.

Luc.21.

Mat.16.

Hæreses nūquam præualuerūt aduersus Ecclesiam.

permittente, vt qui probati erãt, inter nos ma nifesti fierent, sicut ait Paulus, & repurgato tritico paleæ ventilabris illis ex area, hoc est, Ecclesia Dei excuterentur, igni extinguibili reseruatæ. Ne igitur patiare tibi persuaderi, antiquam Ecclesiæ Christi istam esse doctrinam, quam Lutherus ac cæteri nostri temporis Hæretici & Pseudeuãgelici pro euangelica iactitant. Quamlibet autem ea vetustos authores habeat, sicut modò commemoraui, noua est tamen: quod ipsi quoque non diffitentur, cum nos publicè veteris esse religionis agnoscunt: Nec immeritò. Nõ ita pridem enim, cũ idem antea saperemus omnes, & in eadem regula permaneremus, in vno quodã Christiani populi angulo ea extitit, & cũ profanis priorum Hæreticorum (quos tamen authores iactare erubescit) nouitatibus cõgruens, pugnat cũ receptis antiquitus moribus, institutis, & canonibus sanctæ Ecclesiæ, ab Apostolis & Apostolicis viris per vniuersum mundum propagatæ: ita, vt meritò authores & propagatores eius doctrinæ ex eorum numero haberi debeant, qui cum in medio nostri surrexerint, quemadmodũ scribit Moses, dicunt nobis, & persuadere volunt, vt eamus, & seruiamus diis alienis cunctarũ in circuitu gentium, quæ iuxta vel procul sunt, sicut iam dixi & exposui. Sed quid mirum est, doctrinã istam pseudeuangelicam pugnare cum receptis moribus, institutis, & canonibus ecclesię Christi, quando pugnat cum Christi ipsius

1.Co.11.
Luc 3.
Phil.3.
Deut. 13.

doctrina, & ſcripturis Apoſtolicis, ad quas iſti ſemper, quemadmodum omnes ferè hęretici, prouocant. Neque ego de iis ſcripturis nunc loquor, quæ fortaſsis aliter atque aliter queant intelligi: verùm de iis quæ claræ ſunt, nec facilè patiũtur variam interpretationem. Qualis eſt de corpore Chriſti: Accipite & comedite. hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. De eo quod impleri poſsint mãdata Dei: Et mandata eius grauia nõ ſunt. Et: Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Et quod Chriſtus dixit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. De diſcrimine peccatorum: Qui ſcit fratrem ſuum peccare, peccatũ non ad mortem, &c. Et mox: Eſt peccatũ ad mortem. De fide iuſtificante: Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis: Nos enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus. Et mox oſtendit, qualis nã ea ſit fides. Nam in Chriſto Ieſu (inquit) neque circuncisio aliquid valet (nimirum ad iuſtitiam ſiue iuſtificationẽ) neque præputiũ: Sed fides quæ per charitatem operatur. Et Chriſtus ipſe: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Addítq;: Fides tua te ſaluam fecit: vt oſtendat, fide quidem nos iuſtificari & ſaluos fieri, ſed non ſola, neq; nuda. De iuſtitia noſtra, quod verè nobis à Deo conferatur, ac non imputetur tãtum: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis. Et in Euangelio: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Neque enim aliud eſt libera-

Lutherana doctrina pugnat cũ S. ſcriptura.

Mat. 26.
1. *Ioan*.5.
Phil.4.
Matt.11.
1. *Ioan*.5.
Galat.5.
Luc.7.
1. *Cor*.6.

tio à peccato, q̃ iuſtificatio. De magiſtratibus *Ioan.8.*
Eccleſiaſticis, eorúmq; authoritate: Attendi-
te vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiri- *Act.20.*
tus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccle-
ſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Et:
Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: *Heb.13.*
Ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro a-
nimabus veſtris reddituri: Vt cũ gaudio hoc
faciant, & non gementes. Hoc enim non ex-
pedit vobis. De ſatisfactione: Quòd ſi noſ- *1.Cor.11.*
metipſos iudicaremus, non vtique iudicare-
mur. Et: Sicut enim exhibuiſtis membra ve- *Roma.6.*
ſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad ini-
quitatem: ita nunc exhibite mẽbra veſtra ſer-
uire iuſtitiæ in ſanctificationẽ. De lege Euan
gelica: De Sion exibit lex. Et: Dominus iudex *Eſa.33.*
noſter, Dominus legifer noſter. Et ipſe Chri *Hiere.31.*
ſtus: Mandatum nouum do vobis. De meritis *Ioan.13.*
bonorum operum: Filius hominis reddet v- *Mat.16.*
nicuique ſecundum opera eius. Et illud: Mer *Matth.5.*
ces veſtra copioſa eſt in cælis. Et apud Mar-
cum: Quiſquis potum dederit vobis calicem *Mar.9.*
aquæ in nomine meo, quia Chriſti eſtis, A-
men dico vobis, quia non perdet mercedem
ſuam. De Baptiſmi efficientia, & neceſsitate
etiam in paruulis: Niſi quis renatus fuerit ex *Ioan.3.*
aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in
regnum Dei. De ſacrificio Chriſtianorum: *Malac.1.*
in omni loco ſacrificatur & offertur nomini
meo oblatio munda. Et: Sacrificantibus autẽ
illis Domino. Etſi enim apud nos eſt in vete- *Acto.13.*
ri tranſlatione, miniſtrantibus, tamen Lucas

Græcè λειτουργούντων ſcripſit: quod propriè apud Chriſtianos ad miniſterium ſacerdotale, hoc eſt, ad ſacrificium pertinet: Sicut & alibi
*Luc.*1. idem Lucas de Zacharia ſacerdote ſcribẽs, miniſterium eius ſacerdotale λειτουργίαν appellat. De eo quod Deus malorum noſtrorum ſeu
Pſalm. 5. peccatorum author non ſit: Non Deus volẽs
*Iacob.*1. iniquitatem tu es. Et: Deus enim intentator malorum eſt: Ipſe autem neminem tentat. Vnuſquiſque verò tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. De Confeſsione:
*Iacob.*1. Confitemini alterutrum peccata veſtra. Et:
*Ioan.*20. Accipite ſpiritum ſanctum: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Qui locus etiam ſacerdotium Chriſtianum, quod iſti euertere conantur, ſancit: Sicut & ille: Poſuit in nobis
*2 Cor.*5.
*Iacob.*5. verbum reconciliationis, &c. De extrema vnctione: Infirmatur quis in vobis, inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine domini, &c. Et Apo-
*Marc.*6. ſtoli (inquit Marcus) vngebant oleo multos infirmos, & ſanabantur. De orando pro mor-
*2. Mac.*12 tuis: Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. De igne purgatorio: Non exibis inde donec red-
Luc. 12. das nouiſsimum quadrantem. Et: Nõ remit-
*Mat.*12. tetur neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Quod ſancti poſt mortem cum Chriſto re-
*Epheſ.*4. gnent in cœlis: Aſcendẽs in altum, captiuam
*Phil.*1. duxit captiuitatem. Et: Deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. De cauenda ſecurita-

curitate & certitudine gratiæ Dei: Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini. *Phil.2.*
Et: Neſcit homo, vtrum amore an odio dignus ſit. *Eccle.9.* De libero arbitrio: Nam qui ſtatuit *1.Cor.7.* in corde ſuo firmus,non habẽs neceſsitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo, ſeruare virginem ſuam,bene facit.Quæ ipſa ſcriptura etiam votum cœlibatus & caſtitatis, vt pium,& quòd pæſtari ab homine poſsit, approbat. Sicut & illa:Cum luxuriatæ fuerint,in Chriſto nubere volunt,habẽtes damnationem,quia primam fidem irritam fecerunt. *1.Tim.5.* De eo, quòd ieiunio Deus colatur: Ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens, ſeu verius colens: Deum videlicet. *Luc.2.* Græcè enim λατρεύουσα dicitur. His, itémque multis aliis ſcripturis, & verbo Dei per eas expreſſo,iſti veſtri noui Euangeliſtæ, ex profeſſo contraria docent, dum ſtatuunt non eſſe verè præſens in Euchariſtia corpus Chriſti: aut vſu vtentium, ac non verbo Dei id effici: præcepta Dei à nemine in hac vita impleri poſſe,peccata omnia eſſe paria & mortalia:fidem ſolã iuſtificare: Non verè nos per Chriſtum iuſtos fieri, ſed manente peccato, iuſtitiam eius nobis imputari: nullos eſſe debere magiſtratus Eccleſiaſticos, vel nullam eos habere authoritatem præcipiendi & coërcendi inobediẽtes: impium eſſe ſatisfactionis dogma: Chriſtum nihil præcepiſſe: vel, Euangelij nullam eſſe legem: nulla eſſe merita bonorum operum, ac ne diſcrimen qui- *Pſeudeuãgelica dogmata.*

dem vllum inter bona & mala: Baptiſmũ & cætera ſacramenta nuda eſſe ſigna, nec vllam per ea conferri à Deo gratiam: Paruulos ſine baptiſmo ſaluari è Chriſtianis parentibus ortos: Dei opera eſſe non minus peccata noſtra, quàm rectè facta: Confeſsionem, quæ fit Sacerdoti, commẽtum eſſe hominum: Sacerdotium & ſacrificiũ apud Chriſtianos nullum eſſe, præter id, quo omnes ſumus ſacerdotes, & regale Sacerdotium: Miſſam (quo nomine appellamus ſacrificium Chriſtianum) idololatriam eſſe: Extremam vnctionem eſſe figmentum hominum: Pro mortuis orandum non eſſe: Purgatorium non eſſe poſt hanc vitam: Piorum & ſanctorum animas ante extremum iudicium in neſcio quibus abditis receptaculis quieſcere: Hominem nullum habere liberum arbitrium: Continentiam & caſtitatem ab homine præſtari non poſſe, ſtultúmq; eſſe votum eius: Impium eſſe, ieiuniũ, & quæ ſunt eiuſdẽ modi corporis caſtigationes pro cultibus Dei haberi. Quid autem hæc recenceo? Quin omnia ipſorum dogmata, quæcũque aduerſus Canones, inſtituta, receptóſq; mores Eccleſiæ ſtatuunt, verbo Dei & ſcripturæ aduerſantur. Ea namque, ſiue adeò author eius Chriſtus, Eccleſiæ authoritatẽ grauiſsima pœna ſanxit, dicens: Qui nõ audierit
Mat. 18. Eccleſiam, ſit tibi tanquam ethnicus & publicanus: Chriſtúmque ipſum Dei verbum, ac Deum ſperni pronunciat, ſi quis præſides Eccleſiȩ ſpernat. Adhuc ne igitur dubitas tuos
iſtos

istos euangelicos cum presultore suo Luthero falsos esse Prophetas, &, vt ait Petrus, magistros mendaces, & illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes, introducentes sectas perditionis, & à vero Deo doctrináque eius salutari, Apostolicis & Propheticis scripturis, Ecclesiæq; Catholicæ moribus & institutis comprehensa ad deos alienos, hoc est, vel sua propria, vel iampridem damnata priscorum hæreticorum dogmata amplectenda & colenda populum Dei auertentes? An non hi sunt fructus eorum, à quibus secundum Christi Domini, & famulorum eius, Mosis, & aliorum Prophetarum atq; Apostolorum doctrinam, quamuis vestimentis ouium tecti sint, lupi rapaces, & falsi Prophetæ, luce meridiana clarius cognoscuntur? Quid verò illud, quod cum doctrina eorum incōstans & varia sit, ac secum ipsa pugnet, nonne satis arguit, eam nō à veritate & spiritu veritatis, sed à patre mendacij diabolo, qui solet esse spiritus mendax in ore falsorum Prophetarū proficisci? Veritatis enim simplex est & constās, ac sibi ipsa consentiens oratio. Falsum falso, imò ipsum sibi repugnat. AVL. Nescio an quicquam varietatis aut inconstantiæ in scriptis Lutheri & sectatorū eius appareat, quēadmodum tu asseris. Sed ita vos eos fortaßis cauillantes interpretamini. MON. Non est nostrum cauillari. Istis hoc peculiare est Pseudeuangelicis cum patre suo diabolo. Vis ne autem videre, vera esse, ac non cauillos hæc,

2. Petr. 1. & 3.

Euangelicorū dissentio in doctrina.

quæ dico?In eo ſanè ſolo cõſentiunt inter ſe, quod ſumma contentione omnes oppugnãt doctrinam, inſtituta, & mores Eccleſiæ Catholicæ. Cæterum non dabis mihi duos tractus, nec ſcio an duas ciuitates in Germania, per omnia conſentientes inter ſe de religione ac dogmatibus. Aliter Vitembergæ multa ſeruantur & creduntur, aliter Norimbergæ, aliter Auguſtæ, aliter Argẽtinæ, aliter Lipſiæ, aliter Tubingę, aliter Magdeburgi, aliter Vvratiſlauiæ, aliter in Pruſsia: atque ibi non vbique eodem modo: Et apud Heluetios aliter Geneuæ, aliter Tiguri. Quid dico de ciuitatibus. In vnaqualibet ciuitate, ſecus in hac quàm in illa parœcia: Imò verò in ſingulis domibus diuerſa eſt religio. Quin, quod maius eſt, in vna domo paterfamilias & inquilinus, pater & filius, ſocer & gener, mater & filia, vxor & maritus, fratréſque Germani inter ſe diſſentiunt. Ac alius quidẽ cum Melanchthone ſentit, alius cum Oſiádro, alius cum Illyrico, alius cum Bucero, alius cum Brentio, alius cum Anabaptiſtis, alius cum Memnone, alius cum Suenckfeldio, alius cum Zuinglio vel Oecolampadio, vel Caluino, vel Coruino, vel Bullingero, vel Vrbano Regio, vel Sarcerio. Nam & iſti eorum doctores, cum quilibet ſuo ſenſu de religione ſtatuat, ſcripturamq; interpretetur, inter ſe, & à Luthero diſſentiunt. Nec profectò aliter ſentio, quàm Deum confudiſſe nõ tam linguas, quàm ſenſus & mentes eorũ, vt ſe inuicem non intelligant:

gant:

gant:ſicut illi,qui olim turrim Babel ędificare orſi erant: quo non modò prudentes, verumetiam idiotæ & bardi animaduertant, & quaſi manu cõtrectent,iſtud eorũ conſilium doctrinámq; ex deo nõ eſſe,nec deo placere. Neque verò exiſtimare debes paruas eſſe, ac de eo, quod pueri in faba ſe reperiſſe clamitant,hoc eſt,de rebus parui momenti controuerſias inter eos: Sunt de ipſis capitibus religionis.Multa in Zuinglio & Oecolampadio reprehendit Lutherus, ita vt pro Hæreticis eos habeat:nonnulla in cõfeſsione Auguſtana,à fideliſsimis & cõſtantiſsimis olim (nunc enim idẽ dicere non auſim) diſcipulis ſuis cõſcripta. Argentinenſes quidẽ & Conſtantiẽſes, & nonnullæ aliæ ciuitates ei ſubſcribere initio noluere.Suenckfeldius autẽ etiam refutationem eius cõſcripſiſſe fertur. Lutherum Vrbanus Regius,Bucerus,Caluinus ſæpe notãt, Zuinglius etiã crimen hæreſæos viciſsim ipſi impingit.Melanchthonẽ, Flaccius, Illyricus,Gallus,Snepfius,& qui cũ his ſentiunt, Interdum pro nouo papiſta habent, interdũ pro ſacramentario,& omnino pro transfuga ab euangelio Lutheri. Illyricus quidem anathemate eum percuſsit, gliſcitq́; magnopere inter partes diſsidiũ. Vitembergenſibus (nec ſcio an etiã Vvirtembergenſibus) Melanchthoni adſtipulantibus.Documento ſunt non ſolũ ſcripta vtrinq; edita, probris & maledictis ſcatentia,ſed etiã diſceſsio ſiue eiectio pudenda nonnullorum delectorum è colloquio

proximo Vvormatiensi, cum vtriq; sibi confessionem Augustanam & Lutheri doctrinã vendicarent, alteris autẽ adimerent. De Lutheranis scribit Oecolampadius: Speciẽ verbi Dei afferre Lutheranos verbũ Dei non afferre: quod plerumque facere soleât hæretici, omnésq; existimari velint, se vti verbo Dei. Gaspard autem Suuenkfeldius Antichristos eos appellat, quẽmadmodũ ipsimet fatentur. Viden' cuiusmodi hic sit consensus? Verũ attingam aliquot capita, quo certiùs perspicias vera esse, quæ dico. Anabaptistę docẽt: Cum Christus nos liberauerit, nemini nos oportere obedire, neq; opus esse magistratibus, principibus, legibus, aut institutis vllis. Idẽ & Lutherus aliquãdo sensit, sicut paulò ante audiuisti. At Melãchthon & confessio Augustana peruersum id esse iudicat, ac verbo Dei repugnans. Osiandrum damnant Vitembergẽses, imò & Flacius, quod impie doceat, nos essentiali iustitia Dei iustos esse, & fieri. Tuetur Brentius cum suis Vvittembergensibus, vel in futura vita duntaxat, id verũ esse affirmans. De corpore Christi aliter sentiunt Lutherus, Melanchthon, Brẽtius: aliter Caluinus, Zuinglius, Oecolampadius. Illi affirmant cõuenienter nobiscum, in eucharistia esse veram carnem & sanguinẽ Christi, damnántque diuersum sentiẽtes. Tametsi in eo & ipsi dissentiũt à nobis, ꝙ cum nos credamus panem & vinũ verbo Dei in carnem & sanguinem Christi transmutari, illi asserunt, fide & vsu vtentium effici,

Oecolãpa. in dialog. cõtra Melanch.

Illir. de 50. error.

Suuenkfeld.

De magistrat.

Luther. de potestate secul.

Melanch. de potestate secul.

De eucharistiæ sacramẽto.

effici, vt hæc ibi adſint, manente nihilominus pane & vino. Quanquam Lutherus quoque contra Zuinglianos, & de euchariſtia ſcribẽs, & confeſsio Auguſtana anno 1530. edita, admittere videntur tranſmutationem. Hi verò, ſacramentarij nimirũ, dictitant, non eſſe in eo ſacramento verè corpus & ſanguinem Chriſti, ſed panem modò & vinum, ſignificantia corpus & ſanguinem Chriſti. Quanquam & hi inter ſe admodum diuerſi ſunt: cúmque aliter ſentiant alij, Caluinus cum ſuis ſectatoribus nouitio commento aſſeuerat tamen verè in euchariſtia, ſiue, vt ipſi loquũtur, in cœna domini, manducari corpus Chriſti, & bibi ſanguinẽ eius, quamuis ille cum eo ipſo corpore & ſanguine ſuo in cœlis ad dexterã patris ſedeat, nec ſit in eo ſacramento. Ad quorum caſtra magna pars Lutheranorũ hoc tempore tranſiui. Sed mittamus id modò: Ad alia tranſeamus. Quod ad euchariſtiæ perceptionem attinet, nonne in vniuerſum omnes vtriuſque ſpeciei participes fieri contenditis? AVL. Verum: Nec aliter fieri debet, aut poteſt. Ita nanque docet ac præcipit verbum Dei, mortem nobis interminans, niſi manducauerimus carnem filii hominis, & biberimus ſanguinem eius. AVL. Et tamen Lutherus in eo libello, cui titulum fecit, de vtraque ſpecie Sacramenti, ſic ſcribit: Quod hominibus vtraque ſpecies ſacramenti datur, non reprehendo, neque reiicio, imò poſſem ſeruare hanc conſuetudinem: Sed tamen de eo nemo

Luth. contra artic. Louanieſi

Idẽ cõtra Zuing. et de euchariſtia.

Caluin. cõtra Veſtphal.

De cõmunione ſub vna vel ſub vtraque ſpecie

Ioan. 6.

Luthe. de vtraque ſpecie ſacramen.

ſic debet intelligere, quaſi ita fieri oporteat.
Et: Si veneris ad aliquem locum, vbi populo
euchariſtia ſub vna tãtum ſpecie adminiſtra-
Idem ad Bohem. tur, ſis & tu vnica ſpecie contentus. Et ad Bo
hemos ſcribẽs: Pulchrum quidem eſſet, vtra-
que ſpecie euchariſtiæ vti, & Chriſtus nihil
hac in re tanquam neceſſarium pręcepit: prę-
ſtaret pacem & vnitatem, quam Chriſtus v-
bique præcepit, ſectari, quàm de ſpeciebus
Idẽ in declar. Euchariſtiæ. ſacramenti contendere. Audin' quid ſcribat?
Ad hæc in eo libello, quem vocauit declara-
tionem euchariſtiæ: Non dixi, inquit, neque
conſului, neque eſt intentio mea, vt vnus aut
aliquot Epiſcopi propria authoritate alicui
incipiant vtranque ſpeciem porrigere, niſi
ita conſtitueretur & mandaretur in concilio
Bucer. in colloquio Ratiſpon. Melanch. in locis cõmu. & in hypotyp. Luth. dę formula miſſæ. generali. Bucerus quoque, & Melanchthon
id ponunt inter adiaphora, & quæ nihil refe-
rat hoc vel illo modo ſeruari, ſicut ſuilla ve-
ſci, vel abſtinere, inquit ille. Atque adeò ſcri-
bit alicubi Lutherus, ſi quo caſu concilium
ſtatueret, ſub vtraque ſpecie communican-
dum eſſe laïcis, ſe in deſpectum eius conci-
lij aut vna, aut neutra, nequaquam autem v-
traque potiri velle, & eos, planè anathema
habere, quicunque talis concilij authoritate
De voto continentiæ ac cœlibatu. vtranque ſumerent. Cœlibatum & continẽ-
tiæ propoſitum in iis qui ſe addixerunt mini
ſteriis eccleſiaſticis, atque adeò in quibuſuis,
qui id vltro amplexi ſunt, laudant magnope-
Picard. cõfeſſio. re Picardi, affirmántq; id habere certas pro-
miſsiones huius vitæ, & futuræ. At Luthe-

rus,

rus, Bucerus, Oecolampadius, castissimi scilicet monachi, cum in plerisque eos admirentur, hoc ferre non possunt: Sed, sicut iam audiuisti, stultum id, nec Deo gratum esse cùm verbis, tum exemplo suo asseuerant. Quin istis vestris Euangelicis nemo satis certus firmúsq; transfuga aut idonius Euágelista habetur, nisi durissimis scilicet cõiugij compedibus constringatur. Idem videlicet factitarunt Apostoli. De sacrificio missæ Lutherus scribit in libello, cui nomen dedit capita fidei Christianę: Summã & horrendam esse idololatriã, ex professo contrariam principali articulo fidei, quamuis inter omnes alios cultus idololatricos Papistarum habita sit pro præcipuo & vtilissimo. Attende autẽ, quàm consentanea his Augustana confessio proferat: Falso, inquit, accusantur Ecclesiæ nostræ, quod missam aboleát. Retinetur enim missa apud nos, & summa reuerẽtia celebratur: Seruãtur & vsitatæ ceremoniæ ferè omnes, præter quàm quòd latinis cantionibus admiscẽtur alicubi Germanicę. Quæ sunt (quęso) istę Ecclesiæ vestræ? An non eæ, quas Lutherus cõdidit? Igitur aut falsum scripsit ille Propheta vester & Helias, aut vos eius decreto idololatræ estis. In eandem sententiã scribit & & Bucerus ad episcopum Abrincensem: vbi etiam missam appellat sacrificium. Sed libet eius verba recitare: Itaq;, inquit, existit in sacra cœna summũ sacrificium, non modò laudum, sed ipsius Christi, sed & nostri ipsorum.

Pseudeuãgelistarũ cõpedes.

De sacrificio missæ. Luth. in cap. fidei Christianæ.

Confeßio August.

Bucer. in resp. ab Abrin. episcopũ.

Eius enim, quo ſe Chriſtus in cruce obtulit, vim & fructum hîc cùm percipimus, tum fratribus pro modo ſacri miniſterij, & arcanæ ſanctorũ inter ſe ſocietatis, communicamus: Indéq; non poſſumus nos non totos domino cõſecrare: ídque benignis eleemoſynarũ largitionibus minimos domini ſtudioſè teſtari. Audin' q̃ diuerſa hæc ſint à Lutheri & concionatorũ iſtorum veſtrorum ſententia? Nec minor eſt inter eos cõtrouerſia de inuocatione ſanctorum in Chriſto quieſcẽtium. Zuinglius & Melanchthon, & Brentius negãt eos eſſe inuocandos. Contrà, Oecolampadius & Bucerus id non improbant: quin permittunt etiam: Imò & Lutherus ipſe de præparatione ad mortem, & contra Taboritas ſcribens. Libet autem Oecolampadij verba ea de re recitare: Sancti in cœlis ſua charitate flagrantes, non deſinunt pro nobis intercedere. Quid igitur mali, ſi hoc petamus, quod credimus Deum velle, etiam ſi nihil tale præceperit? Quid mali, ſi & cõmendemus patrocinia ſanctorum, modò id circunſpectè, opportunè, & modicè fiat pro auditorũ qualitate? Id quod agit Chryſoſtomus, & Nazianzenus quoque in laudibus Cypriani, & obſeruãt hoc fermè omnes Eccleſiæ tam Oriẽtis, quàm Occidentis. Si omnes fermè Eccleſiæ tã Oriẽtis, quàm Occidentis, hoc ſeruant, quin igitur hæretici & falſi Prophetæ ſint, qui diuerſum ſentiũt? cauſam Oecolampadi dicere non potes. De Eccleſia Roma. an non ſcribunt, loquuntur, pin-

De inuocatiõe ſanctorum.

Zuin. art. 20. Confeſ. Auguſt. Melanch. in apol.

Oecolã. in annotat. Chryſoſt. in Iuuentinum.

De Rom. eccleſia.

pingunt, & fingunt passim, eam esse Babylonem, malorum omnium, & maximè idololatriæ sentinam, &, vt saluo pudore dicam, meretricem illam, de qua scribit Ioannes in Apocalypsi, quæ miscet hominibus vinum furoris Domini? Papam autem esse seductorem, idolum, seruum Sathanæ, Antichristum, hominem peccati, filium perditionis, abominationem desolationis, quam vidit Daniel propheta stantem in loco sancto, & multa alia probra ac maledicta, quibus pleni sunt eorũ libri & parietes. Vide autem quid scribat Bucerus: Ingenuè profitemur, apud veteris Ecclesiæ patres Romanam Ecclesiam præ cæteris primatum obtinuisse, vt quæ cathedram D. Petri habeat, cuiusque Episcopi successores Petri ferè semper habiti sint. Et Lutherus: Ecclesiam Romanam præ cæteris ecclesiis à Deo honoratam fuisse, non est dubium. Et aliquanto post: Quamuis autem iam, heu dolor, Romæ peius agatur, quàm cõueniret, tamen nulla causa tam grauis est, aut erit vnquam, qua meritò quis se ab illa separare debeat. Imò quanto peius Rom. Ecclesia habet, tanto magis illi & accurrendum & succurrendum fuerit; eíque magis inhærendum. Nã discessionibus nihil proficies. Adde, quòd Christus, propter diabolum deseri non debeat. AVL. Vbi hæc scribit Lutherus? MON. In eo libro, cui titulum fecit, Excusatio quorundam articulorum: quem, vt alia item nonnulla scripta eius, boni isti, & bonæ

Apo. 16. & 17.

Bulling. de Orig. erroris.

Gualter⁹ in Antichrist.

Bucer. in præparatoriis ad conciliũ.

Luthe. in excusat. quorundam artic.

Lutheri operũ edi-

tio Vitembergen. qualis sit. fidei vindices veritatis diſcipuli eius, cæteris eius opéribus Vitembergæ nuper editis, non inſeruérunt: E multis autem aliis multa arbitratu ſuo expunxerunt atque mutarũt. Quod factum alij quidam religioſiores, ex eadem ſchola progreſsi, diſsimulandum ſibi eſſe nõ putant. Sic igitur ibi ſcripſit Lutherus: & tamen ipſemet horum immemor, pleriſque in omnibus ab ea, & à capite & antiſtite eius papa confidenter ſeſe & alios abſque iuſta cauſa ſegregat, ſéque ipſe cum ſuis in eo condemnat, quòd Chriſtum propter diabolum deſerat. *Confeſs. Aug.* Quod & reliqua proteſtantium turba itidem facit, dum in confeſsione Auguſtana profitetur, ſe nihil docere, aut proferre velle, quod diſcrepet vel à ſcripturis, vel ab eccleſia catholica, vel ab eccleſia Romana, quatenus è ſcriptoribus nota eſt. *De Eccleſia.* De eccleſia in vniuerſum: *Luth. contra Amb. Catharinum.* Lutherus ait eam eſſe inuiſibilem & ſpiritualem, & gregem paſsim diſperſum, neque temporum continuationi, neque locorũ vniuerſitati alligatum, ita vt expungi è ſymbolo queat nomen catholica. *Brent. in proleg.* Idẽ ſentit Brentius. *Melanch. in locis com. et de iudicio syn.* At Philippus affirmat, eſſe cœtum viſibilem, & externis inſignitã ſignaculis, cuius authoritas ſit infallibilis: Hæreticos capitali ſupplicio, affici, ait idem Lutherus, contra voluntatem Dei eſſe. Negat Caluinus, ídq; & ipſe in comburendo Serueto, & Theodorus Beza libro ea de re edito, approbauit. Ioachimˀ etiam Vveſtphalus ſceptro Magiſtratuum coercẽdos eſſe affirmat: *De puniẽdis hære-* De pœnitẽtia ac dolore

dolore pro peccatis, siue contritione, institutiones Norimbergenses ita præscribũt, quòd parœci primum de pœnitentia concionari, populúmque ad congruentem pœnitentiæ vitam adducere debeant, quemadmodum CHRISTVS præcepit, & omnes Prophetæ fecerunt. Ac ne id intelligatur de innouatione vitæ, sicut Lutherus pœnitentiam interpretatur, peruersè detorquens verbum Dei Matth. 3. & 4. paulo post eadem institutio declarat, pœnitentiam esse contritionem cordis, & dolorem ob admissum peccatum, cum vero gemitu ad remissionem peccatorum, verámque vitæ integritatem. Et mox: Parœci debent populo patefacere iram Dei, mináśque & pœnas contra abhorrẽtes à pœnitentia. Idem sentit Bernensis Sacramentariorum Synodus. Nec dissentit ab eis Augustana Confeśsio: Quæ etiam fidem partem esse pœnitentiæ asserit: quod Caluinus non malè reprehendit. Vide autem quid scribat Lutherus de hac ipsa pœnitentia ac dolore pro peccatis: Contritio maiorem facit hypocritam & peccatorem. In articulis autem à Leone condemnatis: Cum quis credit se esse absolutum, est absolutus, etiam si contritionẽ non habeat. Et in assertione: Hãc esse suam opinionem ac doctrinam affirmat, perniciosam esse speciem doctrinæ, docere, quod homines intuitu pœnæ & pręmij contritionẽ siue dolorem pro peccatis habere debeant. Ita Lutherus. De peccatis Caluinus &

ticis. Luthe. in assert. Vvestf. cõtra mendac. Io. à Lasco. De pœnitentia: Instit. Norimb.

Fides an sit pars pœnitentiæ. August. confeß. art. 11. Calui. in instit. Luth. ser. de pœnit. Idem in art. à Leone cõdem. art. 12. Idẽ in assert. art. 6

De peccatis. *Cal. instit. cap. 3* *Luthe. in art. per Parisi. dānatis.* *Idē de liber. Christiana.* *Melan. in cap. 8. epistol. ad Ro. vltimæ æditionis.* *An deus sit causa peccati.* *Idē super Episto. ad Roma.* *Art. 36.* *Calui. in instit. fidei.* *Confeß. Aug. Instit. Norim.* *De libero arbitrio.*

Lutherus, aiūt, omne peccatum per se & suapte natura esse mortale, nullum veniale. Alibi idem Lutherus, solam incredulitatem peccatum esse asseuerat: Melanchthon verò facit discrimen inter veniale & mortale peccatū. De eo an Deus sit causa peccati, Meláchthon in annotationibus super Epistolā Pauli ad Roma. primæ editionis ita scribit: Certum est, omnia à Deo fieri, siue bona, siue mala. Dicimus autem Deum non solum permittere creaturis, vt operentur, sed ipsummet omnia propriè operari. Quemadmodum igitur confitemur, vocationem Pauli, fuisse propriū opus Dei, ita & adulterium Dauidis, & sæuitia Manlij, atque etiam proditio Iudæ, proprium opus Dei fuit. Deus enim omnia in omnibus operatur principaliter & effectiuè. Et Lutherus in asertione: Quomodo potest homo sese ad bonum præparare, cum nec in potestate sit suas vias malas facere? Nam & mala opera in impiis Deus operatur. Quod quidem Caluinus etiamnum pertinaciter asseuerat, quamuis reprehendatur à discipulo, siue is est Castalio, siue quis alius. Non potest autem Deus odisse opus suum. Sed aduersatur his confesio Augustana, & institutio Norimbergen. quę excipit peccatum, aserens id solum à Deo non proficisci. Eadem institutio cum præcipit parœcis, vt populum adhortentur, vt secundum doctrinam Dei viuat, innuit hominem habere liberum arbitrium boni & mali faciendi, & ab eo se abstinendi.

Apertè

Apertè autem Bucerus id aſtruit, Epiſcopo Abrincenſi reſpondens, & in caput nonum ad Romanos ſcribens. Quod quidem ex pro feſſo cum Lutheri, & Melanchthonis, & Caluini, & Illyrici ſententia pugnat. Quemadmodum & illud, quod eadem Norimber. inſtitutio concedit, noua lege ſiue Euangelio præcepta Dei contineri. Melanchthon verò ſcribit: Chriſtum non veniſſe, vt hominibus legem aliquam ferret. Et alibi: Euangelium nihil præcipit. Idem ſentit Lutherus. Tametſi alibi idem Melanchthon omnia præcepta Euangelica mandati vim habere, & hominem libero arbitrio non carere aſſerit. De fide iuſtificante & ſaluante Lutherus ita ſcribit: Fides ſola per ſe ipſa abſque omni opere, ſicut hic diuinum verbum ſonat, facit nos ſaluos. Et opera nihil omnino ad iuſtitiam aut ſalutem iuuant. In eandem ſententiam audiuiſti, quæ ſuperius aliunde recitaui, ſeſquipedalia eius verba. Contrarium ſcribit Georgius Maior, eóque nomine damnatur ab Illyrico ac cæteris Lutheranis. Habet autem ad ſtipulatores Zuinglium & Caluinum, & cæteros Sacramentarios, niſi fallor. Porrò de bonis operibus & meritis eorum Melanchthõ ita ſcribit in locis communibus: Sciendum eſt etiam, præmia propoſita eſſe bonis operibus, ſeu bona opera mereri præmia corporalia & ſpiritualia. Etſi autem in hac vita etiam multa præmia Sanctis redduntur, tamen quæ Eccleſia ſubiecta eſt

Bucer. ad epiſt. Abrinc. & F cap. 9. ad Roma. Luthe. de capt. bab. Mel. in 10 loc. com. primæ edit. De præceptis Noui Teſt. Inſtit. Nori. Melã. ſuper Ioã. Luthe. in præf. in nouum teſt. Et ĩ epiſt. ad Galat. Melan. in locis com. Luthe. in ſermo. de Aſcenſ. Domini. Idem in gloſſa edicti imper. Georg. in

cruci, præcipua præmia redduntur post hanc vitã, sicut Christus inquit: Merces vestra copiosa est in cœlis. Nec diuersum sentit Bucerus, ad episcopum Abrincensem ita scribens: Non negamus etiam operibus nos iustificari, sicut ait Iacobus: Quia reddit vnicuiq; Deus secundum opera sua. Et rursus: Non auditores legis iusti sunt apud Deũ, sed factores legis iustificabuntur. Et paulò inferius: De meritis etiam non est inter nos controuersia: nulli enim ea reiicimus, ne vitæ quidem æternæ. In eandem sententiam & Cõfeßio Augustana, & Georgius maior. Non sic autem Lutherus: qui affirmat, etiam iustum in omni opere bono peccare. Et statim subdit: Bonum opus quantumuis bene operatum, secũdum misericordiã Dei veniale peccatum est, secũdum autem iudicium Dei mortale. Peccatum autem qualecunque, cui dubium est, nullum habere bonum meritũ, neque præmiũ? Et in quodam sermone: Quanto sceleratior es, tãto citius tibi Deus gratiam infundit. Iam magna pars eò tendit, vt se adornet sicut cattus, & postea debeat eos Deus acceptare: Nequaquam. Imò alicubi asseuerat hominem Christianum liberum esse ab omni legis obseruatione, & bonis operibus, quod Deus hæc ei neque præceperit, neque vetuerit. De Eucharistia, schola Regiomontana, Brentius, & Cõfeßio Virtembergensis affirmãt, & inter vos Aulicos sunt, qui ita sentiunt. Quamuis verum ibi sit corpus Christi, non esse tamen adoran-

Epist. ad Rom. & contra Illyr. Zuig. in episto. Iac.

De meritis bonorũ operum. Melanch. in locis com.

Bucer. ad Episcopũ Abrinc.

Confeß. August.

Geor. Maior de operibus.

Luthe. in assert. art. 31.

Luth. ser. de piscatione Petri.

Idem de liber. christiana.

De adoratione corp. Christi.

dorãdum, neque vllo honore prosequẽdum. *Luthe. de*
Lutherus verò, Carolstadius, Bucerus, asserũt *adora. sa-*
esse eam colendam & adorãdam; perinde ac *cram. et ĩ*
Deum in sua essentia. De baptismo institutio *catechis.*
Norimbergen. docet, per eum nos ab omni *antiquo.*
potestate diaboli, peccati, mortis, & inferni li *carolst.*
berari, & fieri filios vitæ, hæredésque omniũ *ad Albe.*
bonorum Dei. Nec diuersum ab eo docere *Dureriũ*
videtur cõfessio Augustana, & Melanchthõ, *de adora-*
sentẽtias patrum super negocio Eucharistiæ *tione sig.*
colligens. Lutherus autem dictitat, nullum sa *nouitesta.*
cramentum in nobis gratiam operari: Vbi e- *Bucer. de*
tiam hęreticum dogma vocat id, quod eccle- *act. collo-*
sia catholica profitetur: Infundi à Deo gratiã *quij Rati-*
per sacramẽta. Tametsi in assertione idẽ ipse *spo.*
quoque asseuerat, ita vt ipse quasi sorex indi *Oecolã. de*
cio suo pereat, hæreseos sese damnans. Alibi *sac. euch.*
etiam damnat Suermeros, qui sacramẽta pro *De bapt.*
externis tantum signis habent, quibus Chri- *& cætero*
stiani signẽtur, quasi oues creta rubra In ea- *rũ sacra.*
dem sentẽtia sunt Caluinus, Bucerus. Lascus, *virtute et*
& omnes sacramentarij, quòd baptismus nu *efficacia.*
dum sit signum, in quo nulla cuiquam gratia *Luthe. de*
infundatur, & quod infantes Christianis pa- *capt. Bab.*
rentibus orti, sine baptismo vitam & salu- *Idẽ assert.*
tem adipiscantur. De numero autem Sacra- *artic, 41.*
mentorum quàm variè & inconstanter lo- *Luth. ĩ e-*
quuntur. Alij namque septem, alij quatuor, *pisto. ad-*
alij tria, alij duo tantum numerant, & iidem *uersus re*
nunc plura, nunc pauciora. Alicubi Luthe- *gẽ Ang.*
rus vnicum esse vult, si iuxta scripturam lo- *Calui. in*
quendum sit. Quo verbo non magis alios, *antidoto.*

Bucer. in Matth. De numero sacrament. Luthe de capt. Babyl.

quaſi contra ſcripturam loquentes, quàm ſe ipſum condemnat. Ipſemet enim Euchariſtiam quoque ſiue cœnam Domini ferè ſemper, aliquando & pœnitentiam, nõnunquam & confirmationem, & extremam vnctionem & ordinem, & matrimonium, vult eſſe ſacramenta à Chriſto vel Apoſtolis inſtituta, & in Eccleſia antiquitus vſitata Amiculus quidẽ eius Philippus, cum initio duo fixiſſet, adiecit poſtea & ipſe pœnitentiam, deinde & ordinem. Quod ſi recudet adhuc locos ſuos, reſtituet (ſpero) nobis & reliqua tria. Mitto multa alia, in quibus illi inter ſe diuerſum, atque adeò contrarium ſentiunt, ne ſim lõgior. Ex his enim quæ recenſui, ſatis cernere eſt, quæ ſit inter eos conſenſio. Nec ſanè omnia eorum ſcripta legere potui, nec omnia, quæ legi, memoria tenere poſſum. AVL. Imò equidem miror, tam multa te ex ipſis memoriter recitare potuiſſe. MON. Crebris veſtrorum inſectationibus adactus, hæc vndecunque potui collegi, vt in promptu haberem, quo vos retunderem. Sed ad rem redeamus. Non ſolum autem alius ab alio diſſentit, verumetiam vnuſquiſque ſecum ipſe pugnat, ſicut iam cœpi dicere. An verò ſemel Melanchthon locos ſuos communes, & cõmentarios in epiſtolam ad Roma. mutauit? Confer autem ea ſcripta inter ipſa, confer & id, quod nuper de Interim, ac de adiaphoris ſcripſit, deprehendes manifeſtè, quàm ſint inter ſe diuerſa & pugnantia: Et quidem de maxi-

Ibidẽ & in viſi.
De poteſtate papæ.
De præpara. ad mortem.
In ſermo. de matrimo.
Philip. in vlt. editione locorũ com.
Hæretici ſecum ipſi ſinguli pugnant.
Melãchthonis inconſtantia.

mis rebus: velut de fato & libero hominis arbitrio: de iustificatione & iustitia nostra: de fide: de peccatorum paritate & imparitate: de dispositione seu præparatione ad gratiam: de numero, vsu, & virtute sacramẽtorum: de ecclesia Christi: de authoritate, & iurisdictione ecclesiastica: de ritibus & ceremoniis: de meritis & necessitate bonorum operum ad salutem: De peccato etiam audiuisti modò quàm variè scribit. Quod cõfessio Augustana, qua nihil sanctius esse debuit (quandoquidem iuratur in eam in schola Vvitembergensi, vel Osiandro teste) an non diuersa nũc est ab ea, quæ Cæsari exhibita fuit initio? Bucerus aliquando cum sacramentariis contra Lutherũ, aliquando cum Luthero contra ipsos vna eadémque de re sentit. Quàm variant autem sacramentarij in quatuor illis Christi verbis. (Hoc est corpus meum) exponendis? Attẽde autem, quæso, quid is, qui hanc ipsam sectã cum Zvinglio potissimum propagauit, Oecolampadius, inquam, scripserit, de hoc ipso Sacramento: Quocirca, inquit, simpliciter & absque hæsitatione credamus adesse & contineri sub hoc pane verum corpus, sub vino autem sanguinem. Sufficiat nobis tantillum notitiæ, quantum ex sacris literis haurimus. Alioqui in ministerium fidei intellectus noster mancipetur. Quomodo is, qui ad dexteram patris residet super cælos, sit & in altariis verè præsens, quia nobis impossibile cognitu, ne turbemur, ne simus frustra anxij.

Augustanæ confessionis authoritas.

Eucharistiam verè continere corpus Christi.

Oecolãp. de Sacramento eucharistiæ.

Tenet omnipotens ſedem maieſtatis ſuæ in cælis, & hîc myſteriis & fidei noſtrę non deeſt. Et vultus mei lineamenta à me non tranſeunt, integra tamen & in multis relucēt ſpeculis. Qua ratione Baſilius myſterium hoc ἀντίτυπον, hoc eſt, exemplar ſcitè vocat. Cæterum panis viníque ſubſtantia an eſſe deſinat (per ſe ſubſiſtentibus accidentibus vel per quantitatem) an in corpus Chriſti tranſeat & conuertatur, an Chriſtum ita contineat, vt ſimul adhuc quod videtur eſſe, ſit, dicíque debeat panis, nihil ad nos, de eo litigent ocioſæ ſcholæ. Quod ſi ignoramus quomodo in carnem Chriſti panis hic conuertatur, cum non capimus quomodo panis communis, quem domi ſolemus edere, tranſeat in carnem noſtram? Quid ſi obtuſiores ſenſus noſtri, & ſtupent, ſi negetur aboleri ſubſtantia, nec detur accidentibus abſque corpore locus & ſubſiſtentia, ſed manente panis ſubſtantia dicatur verè adeſſe corpus Chriſti? Quid, inquā, mirum? ſiquidē & ignoramus, quomodo ſaluis virginalibus clauſtris editus ſit puellus Chriſtus. Aut quomodo obſeratis ianuis cum reſurrexiſſet, ad diſcipulos ſit ingreſſus. Nihil, inquam, ad nos, vtut hæc fieri poſsint. De ſacramentis rogaſſe per incredulitatem, quomodo fieri poſsint, quàm dura reſponſa mereatur, ſatis nos admonent exempla Nicodemi, non capientis regenerationis myſteriū, & Iudæorum corrixantium, quomodo hic nobis poteſt dare carnem ſuam ad veſcendū.

Nobis angelus ſatisfaciat, qui ſciſcitanti Mariæ ait: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Nam & hîc conſtant omnia efficacia virtutis Dei, qui dixit, & facta ſunt, qui, & quæcunque voluit, fecit tam in cælo quàm in terra. Ne ſit ergo locus curioſitati. Eſto enim panis vinúmque ſit maximè, nos hic nihil minus, quàm panē & vinum quærimus. Non hic petimus, quod alat & paſcat corpus, ſed quod reficiat & ſaginet animam. Non hic curæ nobis viſibila, ſed inuiſibilia. Quod adoramus, quod eſurimus, quod oculis mentis & fide ſpectamus, non minus videt Homerus quiſpiam oculis captus, quàm Lynceus. Inſipientum fuerit hinc inde ab ara ad aram diſcurſare & tumultuari. Panis ille poſt conſecrationem ſiue ſit, ſiue non ſit triticeus, nobis certè non eſt triticeus, ſed Cæleſtis: ſiue fermentatus ſit, ſiue infermentatus, nobis certè ἄζυμον Paſcha eſt CHRISTVS. Præterimus hic omne quod altario miniſter intulit, & in eo ſolo moramur & hæremus, quod cœlitus adeſt, & ſpiritus ſanctus benedixit & ſanctificauit. Qualiſcunque eſt, nobis duntaxat figuræ & ſigni vices gerens, verum CHRISTI præſentis corpus velamine quodam obtegit. Non dico figuram, & Typum tantum, vt manipulum primitiarum Abel, vt oblationem Melchiſedek, vt agnum paſchalem, manna, panes propoſitionis, ſubcinericium Heliæ, & cæteras veteris teſtamenti figuras.

Absit id blasphemię, vt tantũ tribuamus vmbræ, quantum luci & veritati, & figuris illis, quantum huic sacrosancto mysterio. Panis enim hic nobis non tantum signat, sed est corpus ipsum Domini. Habemus in hoc fidem Christo veritati primariæ, quæ fallere nequit & dixit, Accipite & manducate, hoc est enim corpus meum. Carnem itaque & sanguinem Christi adesse & contineri simpliciter fatemur, quo pacto autem, non exploramus: siquidem nec necessarium, nec vtile. Non cuiuis Ozæ prophanis manibus arcã attingere, neque quibusuis propius fumigabũdum mõtem accedere datum, &c. AVL. Hæc ne scribit Oecolampadius? MON. Id quidem dubiũ non est. AVL. Mirum est. Sed perge. MON. Quid ego hic enumerem non modò varias ac diuersas inter se, verumetiam contrarias Vitembergensium de iustificatione opiniones? Notauit Andreas Osiander: annotarunt & alij, eas esse plures quam quatuordecim. Conscripsit etiam Eckius librum contra institutionẽ Norimbergen. vbi multa profert, in quibus ea nõ modo cum Luthero & Melanchthone, verum etiam secum ipsa pugnat. Libet hic scitum quiddam referre, quod in Germania nuper accidisse audiui. Cum princeps quidam pulsis, contra leges publicas, quibus condendis ipse quoque affuerat, sacerdotibus, direptísque atque euersis etiã alicubi templis, rationem cultus, quemadmodũ ipsi videbatur, diuini peculiarem instituisset, &

Lutheri inconstantia.

& ad eam ſeruandam miniſtros Eccleſiarum iureiurando adigeret, poteſtatẽ tamen addẽdi, minuendi, & mutãdi ſibi reſeruaret, fertur quiſpiam ex iis detrectaſſe iuſiurandum, niſi ij, qui ſcriptum illud edidiſſent, priores iurarent, ſe id mutaturos non eſſe. Videtur ne tibi temeraria & impudens iſtorum leuitas & inconſtantia ſcitè ſatis eſſe redarguta? Vis etiam de alio quodam eiuſdem factionis principe quiddam audire? Vult is videri vnà cum mirificis doctoribus ſiue ſeductoribus ſuis perinde ac horrendam idololatriam abominari ſacrificium Miſſæ, cùm omne aliud, tum vel maximè id, quod pro mortuis offertur, & tamen patitur id peragi quodam in loco ditionis ſuæ, atq; adeò aſpectui propemodũ quotidiano ſubiecto. Hæc ne eſt conſtantia doctrinæ? aut videtur ne is verè & ex animo agere id quod agit, & pro Euãgelio ac verbo dei ducere eam doctrinam, quam ſcriptis etiã editis tuetur, pœnarumq́ue diritate ſancit, & concionatores ſiue concitatores eius profitẽtur? Sed mittamus turbam. Ipſum gregis ducem Lutherum excutiamus. Scribit is in libro de abroganda miſſa: quod quicquid citra ſcripturæ authoritatem fit, id manifeſtum ſit, ab ipſo Sathana profectum eſſe Et mox: Quod ſine verbo Dei ordinatur, nõ ab Eccleſia, ſed à ſynagoga Sathanæ ſub nomine Eccleſiæ ordinatur. Ipſemet autem contra Anabaptiſtas baptiſmum paruulorum, quem illi tollunt, eò quòd nulla mentio de eo fit in ſacra

De authoritate ſcripturæ.

Luthe. de abrogan. miſſa.

ſcriptura, moribus tantum & inſtitutis eccleſiæ defendit. Itidem Melanchthon, & inſtitutio Norimbergen. De Conciliis idem Lutherus ſcribit: Si diutius ſteterit mundus, iterum erit neceſſarium, vt propter diuerſas ſcripturæ interpretationes, quæ nunc ſunt, ad conſeruandam fidei vnitatem Conciliorum decreta recipiamus, atque ad ea cōfugiamus. In quodam autem ſermone: Hoc, inquit, Euangelium ſubuertit funditus & radicitus papatum, & omnia Concilia: Quia non tenemur ſeruare, quod papa præcipit, & homines conſtituunt. De inuocatione ſanctorum, qui hinc deceſſerunt, ita ſcribit in capitibus fidei Chriſtianæ: Inuocatio ſanctorum, abuſus eſt Antichriſti, contrarius præcipuo articulo fidei, & obſcurat cognitionem Chriſti. Alibi verò, vbi purgat ſe de quibuſdam, quæ ipſi impingebantur, ſcribit: De interceſsione ſanctorum cum vniuerſa eccleſia chriſti ſe tenere & ſentire, ſanctos à nobis eſſe venerandos & inuocandos. Quis enim, inquit, poteſt cōtradicere iis, quæ in hanc diem miraculoſè & manifeſtè fiunt apud reliquias & ſepulchra ſanctorum? Nec diuerſum ſentit in decem præcepta ſcribens. In eo verò libello, quem ſcripſit de præparatione ad mortem: In neceſſitate mortis non debet homo ceſſare Mariā, Angelos, Apoſtolos, & alios ſanctos, quos coluit, inuocare, vt ij pro ſe Deum orent. Nec aliter ſentiunt Bucerus & Brentius, & Bohemi Huſsitæ. Item Lutherus ad Louanienſes

De conciliorū authoritate.
Luthe. cōtra Zuinglium & Oecolampad.
Idem in ſermo. Attendite à falſis proph.
De inuocatiōe ſanctorum.
Luthe. in cap. fidei Chriſtia.
In decla. quorundā artic.
Idē in decē præce.
Idem de præpara. ad mort.

ſes ita ſcribit: Nunquam negaui, nos meritis & precibus Sanctorum, quamuis valde imperfectis, adiuuari. Audiuiſti autem paulò ante eum dicere, quod neque ipſe ſibi quiſquam aliquid mereri poſsit. De votis ſacerdotum, & monachorum, ſcribit idem in ſermo. de Epiphania, ea liberè ſine peccato & conſcientia poſſe ac debere omitti, vel irrita fieri. Et alibi: Cœlibatum & virginitatem nugas eſſe, & mera Sathanæ mendacia. In Decalogo autem ait: ſacrilegium eſſe, vbi iam non tantum caſtitas polluitur, ſed etiam quæ Deo ſoli fuit oblata, tollitur, & ſanctum prophanatur. De miſſa audiuiſti quàm probroſè loquatur: Nec ſcio an etiã impudentius alibi. Perlege autem quod ſcribit de captiuitate Babylonica, vbi ait: Miſſam eſſe partem euangelij, imò ſummam & cõpendium euangelij, ita, vt ſermones quoque vulgares nihil aliud eſſe debeant, quàm expoſitiones Miſſę, hoc eſt, illuſtrationes promiſsionis diuinę huius teſtamenti. Hoc, inquit, erat fidem docere, & verè eccleſiam ædificare. Et in formula Miſſæ: Nam hoc negare non poſſumus, Miſſas & Canonem panis & vini, ritum eſſe à CHRISTO diuinitus inſtitutum. Et in reſolutionib. Plus prodeſt Miſſa, ſi per ſacerdotem vni applicetur, quàm ſi ſine applicatione pro omnibus celebretur. Alibi verò cõtrà, applicationem huiuſmodi abuſum eſſe aſſerit. Laudat eam etiam in ſermone de nouo teſta-

Idem ad Louanienſes.

De votis monachorũ & ſacerdotũ.

Luth. ſer. de Epiphania.

Idem de votis.

Idem in decal.

De Miſſa & applicatione eius.

Idem ſer. fe. 2. poſt inuocauit & contra Zuing. & Occolam. li. 2.

Idem de cap. Bab. capite de Euchariſt.

Idem in formula miſſæ. Idem in reſolutionib. conclu. 26.

Idem de missa priuata.

mento, seu de Missa priuata. De communione corporis Christi sub vna vel sub vtraque specie iã prius audiuisti. De pœnitentia quoque audiuisti quid sentiat. Attende autem quid scribat in visitatione Saxonica: Multi nunc loquuntur de sola remissione peccatorum, de pœnitentia verò parum vel nihil. Tametsi sine pœnitentia nulla fit remissio peccatorum, neque potest intelligi remissio peccatorum sine pœnitentia. Quod si quis aliter existimet (ait) eum esse errorem supra omnes errores. Atque vt intelligas de qua pœnitentia hæc dicat, explicat in resolutionibus scribens: Quod Dominus & magister noster Iesus Christus voluit, vt tota vita fidelium esset pœnitentia. Nec solum de interiore hoc intelligi voluit: Imò interior nihil est, nisi exterior varias carnis mortificationes operetur. Vnde sequitur, vt illæ tres partes satisfactionis, ieiunium, oratio, eleemosyna, sint partes pœnitentiæ Euangelicæ. Complectitur autem ieiunium omnes castigationes corporis: oratio omnes exercitationes animæ, meditando, legendo, audiendo, orando: Eleemosyna omne obsequium erga proximum, vt ita per ieiunium sibi ipsi seruiat, per orationem Deo, per eleemosynam autẽ proximo: vt per primum vincat concupiscentiam carnis, sobriéque & castè viuat: per secundum superbiam vitæ, viuátque in timore Dei: per tertium concupiscentiam oculorum, & iustè viuat in hoc seculo. Lau-

De pœnitentia & satisfactione pro peccat.

Idem in visit. Saxon.

Idem in resolut. concl. 1.

dat

dat idem vetustissima concilia, quòd rectè statuerunt modum pœnitendi & satisfaciendi pro peccatis: itémque sanctam matrem ecclesiã, quòd pio affectu manum domini præuentura castigat filios suos satisfactionibus quibusdam, ne incurrant in flagella Dei. At alibi ipse omnem satisfactionem tollit, impiũ esse dogma asserẽs. Quod Philippus quoque facit. De Romana Ecclesia dudum audiuisti, quomodo doceat idem in declaratione quorũdam articulorum. Attendistíne autẽ, quàm fuerit eorum immemor in cap. fidei Christianæ, & in captiuitate Babilonica, quæ iam superius recensui? De Papa & authoritate eius, & ecclesiastica omnino nemo potuit contumeliosius scribere, quàm scripsit Lutherus multis in locis. Inspice autem quid scribat in resolutione ad Leonem Papam: Beatissime pater, prostratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cum omnibus quæ sum & habeo: Viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit. Vocem tuam, vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Et in eodem libro: Manifestum est, quòd ad remissionem pœnarum & casuum sola sufficit potestas Papæ. Quando ergo sacerdotali officio excommunicat, absoluit, ordinat, deordinat, statuit, abrogat, præcipit, prohibet, dispẽsat, mutat, interpretatur, in his omnibus agit virtute istius verbi: Quodcũque solueris, &c. Sed hæc eadẽ fide, qua multa alia, Vitembergensis editio resecuit. Non item illa, quæ se-

Idem in assert.

Melanch. in apol. cõfess. De Romana ecclesia.

Luther. in decla. quorundã articul.

Idẽ in ca. fidei Christianæ.

Idem in capt. Babilon.

De Papæ authoritate & Ecclesia. potestate.

Luther. in resolut.

Ibidẽ conclus 61.

Ibidē con clus.69. quuntur: Conclusione 69. Authoritati papali in omnibus cum reuerentia cedendum est. Qui enim potestati resistit, resistit Dei ordinationi. Qui autē Deo resistunt, ipsi sibi dānationem acquirunt. Et dominus ipse: Qui vos spernit, me spernit. Igitur licet in rebus exiguis, nihilo tamen minus quàm in magnis authoritati cedēdum. Hinc illud etiam venit quod etsi Papa ferret iniustas sententias, timendæ tamen sunt. Et conclus 71. quod rursus resectum est: Qui contra veritatem Apostolicarum veniarum loquitur, sit ille anathema & maledictus: Quia etsi res parua sit veniarum largitio, tamen contra potestatem superbè agit, qui contradixerit. Ideo meritò maledicetur. Ecce & de indulgētiis habes, quid aliquādo senserit. Itē conclu. 86. Non est nostrum, inquit, iudicare voluntatem Papæ, sed tantummodo ferre, etiam si quādo fuerit iniquissima. In decalogum autem scribens, & in sermone de excōmunicatione docet, magnū honorem habendū esse magistratibus Ecclesiasticis, etiam si mali ac tyranni sint, sicut & Christus Annæ & Caiphę honorem habuit, propterea ꝙ Ecclesiastica sit potestas Christi. Et ob id ne nefandissimis quidē actionibꝰ eorum cōmoueri nos oportere, quin alacriter suscipiamus, aut certè reuerenter excusemus, quæ ij faciunt. Quia tēpus nostrum valde periculosum est: Propterea prudenter nos agere oportere, ne propter personas potestatem quoq; vilipēdamus: imò propter potestatem siue

De indulgentiis. *Ibidē con clus.71.* *Ibidem conclu.86* *Idem in decalogo.* *De magistrat. Ecclesiasticis.* *Idē serm. de excommunicat.*

ſiue magiſtratū vt viliſsimis etiā perſonis honorem habeamus. Vides, quid hic in genere de magiſtratibus eccleſiaſticis ſcribat. Non ignoras autem quid alibi ſcribat, & audiuiſti à me ſuperius, quæ ſcripſit contra ſtatum eccleſiaſticum. AVL. Sed hæc initio ſcripſit prius quàm probè veritatem agnouiſſet. MON. Visne autē noſſe, quid longè poſt contra Anabaptiſtas ſcripſerit de papatu? AVL. Cupio. MO. Nos fatemur ſub papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani, imò omne bonum Chriſtianum, atque etiā illinc ad nos deueniſſe. Quippe fatemur, in Papatu veram eſſe ſcripturā ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad remiſsionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catechiſmum, vt ſunt oratio Dominica, decē præcepta, articuli fidei: Dico inſuper, ſub papatu veram Chriſtianitatē, imò verum nucleū Chriſtianitatis eſſe. Hæc ſanè poſterius ſcripſit. AVL. Credā ne ita Lutherū ſcripſiſſe? MON. Non eſt dubiū. AVL. Tam longè hæc diuerſa ſunt ab iis, quę nobis doctores noſtri dictitant & oſtentant, quàm dies à nocte. MON. Visne etiam de purgatorio Lutheri varietatem & inconſtantiam videre? AVL. An de eo quoque variè & inconſtanter ſcripſit: MON. Audi: In libello capitū fidei Chriſtianæ ſcribit: Purgatorium pro dæmonum illuſione habendum eſſe, propterea quod aduerſetur primo articulo fidei. In diſputatione verò Lipſica: Ego qui credo fortiter, imò auſim dicere

Luther. in epiſt. ad duos plebanos de anabaptiſmo.

De purgator.

Luther. in cap. fidei Chriſtia.

Idē in diſput. Lipſ.

ſcio, purgatoriũ eſſe, facile perſuadeor in ſcri
Matt.12. pturis de eo fieri mentionem: Quemadmodũ illud Matthęi inducit Gregorius in Dialogis: Non remittentur, neque in hoc ſeculo, neque in futuro: volens peccata quædam remitti in purgatorio. Admitto & illud 2. Machab. 12. Sancta eſt & ſalubris cogitatio pro defunctis exorare. Item in declaratione quorundã articulorum: Purgatorium eſſe credẽdum eſt firmiter, & ego certò ſcio, quòd miſeræ animæ ineffabiles in illo patiuntur pœnas, & quod tenemur & debemus illis ſubuenire, orando, ieiunando, eleemoſynas dando, & aliis quibus poſſumus modis. Itémq; in reſolutione.

Idẽ in declar. quorund. articul.

In reſolu. concl.15. Mihi certiſsimum eſt, ait, purgatorium eſſe. Nec multum me mouet, quid blaterent hæretici, quando iam mille & plus centum anni ſunt, quod beatus Auguſtinus in ſuarum confeſsionum libro nono pro matre & patre ſuo orat, & orandum petit: Et eadem ſancta mater eius moriens, vt ibi ſcribit, memoriam ſui optauerit ad altare Domini? Sed & à beato Ambroſio id factum narrat. Quod ſi etiam tempore Apoſtolorum non fuiſſet Purgatorium, vt ſuperbit faſtidioſus Picardus, nunquid ideo credendum eſt hæretico, vix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot ſeculorum falſam fuiſſe contendendum? maximè cum ipſe nihil aliud faciat, quàm quod dicit: Non credo: & ſic probauit omnia ſua, & improbauit omnia noſtra, quaſi non & lignum & lapis non credant. Hæc ſunt verba Luthe-

ri,

ri, quibus ipse se condemnauit. Idem enim in eo deprehendas, quod ipse in Picardis reprehendit. Vellem autem, vt ea diligenter mãdares memoriæ, præsertim ea, quibus affirmat, Non habendum esse pro falso dogma tot seculorum, propter verba & contentionem hominis nõ ita pridem exorti, & qui noui quippiam doceat contra recepta instituta, mores, & leges ecclesiæ catholicę. Nec est quod dicas ab initio sic eum sensisse, posteaverò correxisse. Nam & in capit. fidei Christianæ, 1544. paulò ante mortem editis, affirmat, rectè orari pro mortuis. Quod ne Zuinglius quidem damnat. Esset autem ridiculum & vanum orare pro iis, quos iuuari precibus tuis nõ posse certò scias: Quod quidem de damnatis iuxta ac de beatis dubium non est. Possem plura proferre, in quibus cùm Lutherus & Melanchthon, tum cæteri isti pseudeuangelici doctores, non modò inter se alius ab alio dissentiunt, verum etiam singuli variãt, & ipsi secũ pugnant de rebus grauibus. Sed hæc nunc sufficiant: è quibus luce meridiana clarius apparet, doctrinam eorum non à Deo esse, qui nõ est dissensionis Deus, sed pacis: sed ab eo, qui ab initio in veritate non stetit, & sicut tunc recens adhuc cœlum mendacio dissidióque turbauit, sic & orbem terrarum in hunc vsque diem turbare non desinit. Huius igitur, ac non Dei prophetæ sunt isti, ciúsque voluntatem & faciunt ipsi sedulò, & quibus possunt, pro Dei voluntate inculcant. A V I.

Zuing. in art. 60.

I. *Cor.* 14.
Ioan. 8.

Quid? Possem ego vicissim ex te quærere, an non nos quoq; Catholici, dum contraria illis docemus, scripturis pleraq; omnia confirmamus, & diuturnioré certè, legitimámque scripturæ possessioné atque præscriptioné habemus? Cur igitur non potius nobis, seu verius scripturis iis, quæ à nobis proferuntur, creditur? sed mitto hoc: Illud potius quæro: An nõ è scripturis & verbo Dei docẽt omnia. MON.

2. *Cor.* 11. An non ipse quoq; Sathanas non rarò se trãsfigurat in angelũ lucis? An non ita seduxit primos progenitores nostros? cum diceret, scit enim Deus. An non ita ipsum Dei filium Dominum & magistrum nostrum in deserto adortus est: Scriptum est (inquiens) & verba scripturæ sacræ proferens? Quid igitur mirum, si ministri quoq; eius pseudapostoli, pseudeuãgelistæ, & pseudoprophetæ, operarij subdoli, transfigurantur velut ministri iustitiæ? & specioso prætextu lucis Euangelici & verbi Dei, quasi ouillis vestimẽtis contecti, Corpus Christi, Ecclesiam, luporum in morem diripere, & à capite suo diuellere satagunt, vt mactent & perdant? Quotquot extiterunt hęreses iã inde ab initio nascentis religionis Christianæ ad hoc vsque tẽpus, paucissimas ex iis reperias, quę nõ scriptura sacra, Euãgelio, ver

Matt. 4. boq́; Dei niti sibi visæ sint. Verum enimuerò quãdo tantopere scripturarum verbis isti ni-

Matt. 19. tuntur, cur nõ castrãt semetipsos propter re-

Matth. 5. gnum cœlorum? Aut cur si quis percutiatur

Matt. 18. in vnam maxillam, non præbet alteram? Aut

cur

cur pedem vel manum ipſe ſibi nõ abſcindit, vel oculum non eruit, quando ipſum ſcandalizat? Cur hic verbum Dei non amplectũtur? AVL. Non ita iſta accipiẽda ſunt, vt verba ſonant. MON. At in hoc ipſo fallunt, & falluntur omnes hæretici, non quòd ſcriptura ſacra deſtituantur, ſed quòd eam peruerſe intelligant & interpretentur, & non quem ſpiritus ſanctus author ſcripturę dictauit, ſed quẽ ipſi de ſuo afferunt, ſenſum eius, verbi Dei nomine appellent. Teſtem eius rei habemus Auguſtinum ſcribentem, quòd omnes hæretici ex eiſdem ſcripturis falſas atq; fallaces opiniones ſuas conentur defendere. Nec ab hoc diuerſum eſt, quod ſcribit in libro de Geneſi ad literã. Nec ſecus Hilarius. Videntur enim, inquit, ſibi de ſingulis, quę aſſerunt prętare rationẽ, quia ſingulis aſſertionibus ſuis quædã ex diuinis voluminibus teſtimonia ſubdiderunt, quæ corrupto intelligentiæ ſenſu ſolis tantũ ignorantibus blandiantur, ſpem veritatis ſecundum prauitatẽ interpretantium præſtatura. Vetus eſt prouerbium: Sacrã ſcripturam cereum habere naſum, quem ſuo quiſq; arbitratu poſsit inflectere, ita vt nõ modo diuerſa, verumetiã pugnantia dogmata per eam ſtatui defendiq; à contentioſis & hęrericis ſoleãt. Nec eſt quod ambigas: Perinde ſcripturę authoritate nixus eſt Arrius ac Sabellius, quãuis pugnãtes inter ſe haberẽt opiniones: Perinde Pelagius ac Manichæus: perinde Eutyches ac Neſtorius. Quinetiã nunc non minus

Hæretici errant in ſenſu ſcripturæ.

Aug. de Trin. lib. 1. cap. 3.

Idem de Geneſi ad literam lib. 7. capit. 4.

Hilar. de Trini. lib. 4.

Scripturis diuerſa & contraria dogmata probãtur.

ſcriptura ſeſe tuentur Anabaptiſtæ, quàm Lutherani, aut Sacramentarij. Et in qualibet autem ſecta, qui inter ſe aliquo de dogmate diſſentiunt, quilibet ex iis ſententiæ ſuæ ſcripturam authorẽ citat, & verbo Dei expreſſo niti ſe aſſeuerat. An enim hoc non faciunt Oſiander æquè ac Vitembergenſes de iuſtificatione, iidémque iuxta ac Illyricus & Gallus, de libero arbitrio, ac de multis aliis diſſentiẽtes? An non Caluinus iuxta ac Veſtfalus? Stancarus æquè ac idem Oſiãder? imò vero Lutherus, quoties mutat ſententiam, & contrarium aliquid ei, quod prius docuit, docet, non minus hoc, atque illud prius, ſcriptura confirmat, & pro verbo Dei vult haberi. Ad eundẽ modum Bucerus, Melanchthon, Brentius, & cæteri pſeudeuangelici. Vtris igitur ſcripturis magis credes? Iis ne, quas hic, an quas ille pro ſe profert? & cum vtriuis te addixeris, iis ne quas is heri, an quas hodie produxit? An fortè vtriſque, alteris hodie, cras alteris? An verò neutris, atque adeo nullis? ſed vt quicquam tibi in mentem venerit, quamdiu libebit, iam hoc, iam aliud ſequêris? itémq; alter, tertius, decimus, & quidlibet? Quid igitur inde conſequetur? Plures erũt in mũdo religiones, ſeu verius opiniones de religione, quàm homines. Religio verò nulla certa erit. Quod quidem & Chriſtus ipſe prædixit, inquiẽs: Cũ venerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Et animaduerte obſecro, qualis iſte ſit aſtus & cura diaboli, dei ſalutíſque humanæ inimici.

Diaboli aſtus in euertendo Chriſtianiſmo.

Princi-

Principio ex professo per Iudæos & Paganos persecutionibus atq; cędibus Christianorum conatus est delere Christianã religionẽ. Vbi hoc nõ succeßit, largitionibus, honoribus, & voluptatibus corporis auocare eos, qui Christo nomina dederant, cæpit. Cum autem hic quoq; non modo à viris & prouectis, verumetiam à muliebri sexu & à pueris ars eius eluderetur, orsus est per Hæreticos varios errores, verbi Dei prætextu, inter Christianos serere. Quibus licet multos omnium ordinum, nationũ, seculorúmque homines seduxerit, et quasi paleas à tritico segregarit, nauicula tamen Ecclesiæ catholicæ inter eos, quasi inter scyllã & charibdim semper euasit, neque in hanc, neq; in illam partem declinãs. Ecce autem nunc ad extremum tales artifices veterator ille cõcitauit, qui iam sic, iam aliter docendo, & omnia tamen prætextu verbi Dei confirmando, maiestatẽ & fidem eius ipsius verbi Dei in animis hominum labefactarẽt: quẽadmodũ cum quis arborẽ vel stipitem firmiter terræ infixum vno impetu conuellere, aut eruere non potest, leniter huc & illud agitãdo sensim labefactat, ac sic demum nullo negocio emouet. Nec sanè desunt, qui non obscure præ se ferunt, malle se nihil credere, q̃ nunc hoc, nunc aliud: cum ij, qui pugnantia docent, ex æquo ea verbo Dei confirmare videantur. Verum hic quoque exerit sese mirifice potentia Dei, qui nunquã passus est portas inferorum aduersus ecclesiã suam præua- *Matt.16.*

lere, ſed ſemper Satanã ipſiuſmet armis dolíſque ſuperat. Nã vt nihil eſſet aliud, certè diſſidiis iſtis variíſq; & pugnãtibus dogmatibus ipſum ſeſe malũ depaſcitur & euertit. Quemadmodũ & Ozeas propheta memorat: Diuiſum, inquiens, eſt cor eorũ, nunc interibunt. Ipſe quoq; Lutherus ait: Nullos vnquam hæreticos vi aut aſtu victos eſſe, ſed mutua diſſẽſione: nec aliter cum eis pugnare Chriſtum, quàm miſſo, inter eos ſpiritu vertiginis & diſſenſionis: ſicut inter Sichemitas Iudicum 9. inter Babilonicę turris operarios: Et in nouo teſtamẽto inter Arrianos, Donatiſtas, & Pelagianos. Ita Lutherus, vtinam tam verè omnia. An autem obſecro non eſt diuiſum cor iſtorum, quando alius quidẽ ſic, alius verò aliter, atq; adeò vnus & idẽ iam ſic, iã aliter docet, contrariáq; & pugnãtia inter ſe dogmata ſcripturarũ teſtimoniis & authoritate cõfirmãt? Nõ igitur diuina aut Euãgelica eſt iſta doctrina, ſed diabolica, falſa, impia, peſtilẽs, & cuilibet Chriſtiano velis, quod aiunt, remíſq; fugienda, cum neq; vllis miraculis, veríſue futurorum prędictionibus diuinitus cõprobetur, & maledictis, mendaciis, calũniis, ſummáque ordinis politici & Eccleſiaſtici, atq; adeo naturæ ipſius cõfuſione redundans, à vera quidẽ & recta maiorum noſtrorum religione & pietate, innumerabilibus miraculis, tótq; ſeculorum & populorum conſenſu confirmata, auertere, & ab vniuerſæ Chriſti Eccleſiæ ſocietate & cõcordia abſtrahere, ad prophanas

Hæreticorum diſsidium interitũ eorum accelerat.

Ozeæ 10.

Luther. in 5. Pſal.

Epilogus

verò,

verò, & cũ vero Euangelio verbóq; Dei pugnãtes nouitates, ipſas etiã inter ſe varias & cõtrarias, quaſi ad alienos deos colẽdos pertrahere nos nitatur, & vel in deſerto prædamnatarum ab eccleſia Chriſti hęreſeon, vel, in neſcio cuius, omnibus pręter ſe, vel paucos alios hactenus ignorati Euãgelij penetralibꝰ Chriſtum nobis oſtendat, & his fructibus, à quo nam profecta ſit, ſeſe prodat planiſsimè. AVL. Eò me adduxiſti, vt tibi aſſentiri cogar, prauitatem & errores in hac noua doctrina ineſſe. Sed nõ quiuis error ſtatim hęreſeos damnandus eſt. MON. Fateor: Verũ de capitibus religionis falſum & prauum dogma pertinaciter tueri, aut ſcripturã ſacram peruerſe interpretari, & pro verbo Dei venditare, id, quod eſt à verbo Dei alienum, hæreticũ eſt. Quod ipſi quoque nõ diffitentur. Huiuſmodi autem eſſe doctrinam iſtorum, iam ſatis, opinor, apertè demonſtratum eſt. AVL. At alij tamen, aliis minus errant. Et multi in multis agnouerunt correxerunt errores ſuos. MON. An errores ſuos, neſcio: Contraria quidẽ iis, quę prius docuerant, multos docuiſſe ſcio, & oſtendi etiã. Sic tamẽ id fecerunt, vt ferè prauitatem prauitate commutarent, & quiduis potius facere ac pati, quàm in viam vnde deflexerant, redire mallent. Nonnunquam ſeruierũt in eo ſcenæ magis, quam quod verè & ex animo damnarent ea, quæ reprehendere & corrigere videbantur. Argumento ſunt cum ſyncretiſmi inter-diſsidentes, Marpurgi olim, & nuper

Hæreſis quid.

Buc. contra Lato.

In collo.

Vuormat.

Oecolampad. ĩ dialog. cõtra Melanch.

An corrigãt errores ſuos pſeudeuãgelici.

ante colloquiũ Vvormatiæ inſtitutum, Francofordię ad Mœnũ, & aliàs alibi facti: de quibus nũc plura non dico: tum quæ ipſi vel admittunt, vel ſcriptis mandãt, aduerſariorũ doctrinæ magis, quam ſuæ conſentanea. Qualia ſunt, exempli gratia, ꝙ cum Lutherani cõtra Zuinglianos aſſeuerent, verè, & vt Theologi vulgò loquũtur, realiter eſſe Chriſtum in eucharistia, nõ verbo tamen Dei, ſed vſu ſumentium id effici aiunt, adorandumq́; eſſe negãt.

Caluinus contra Vveſtfalũ. Mitto quod Caluinus nuper ſcripto in lucẽ edito in dogmate de Euchariſtia negat penitus aduerſari ſibi cõfeſsionem Auguſtanam, Philippum autem architectum eius non magis à ſe, quàm à propriis viſceribus in ea cauſa poſſe diuelli aſſeuerat. Atque id interrogatus Philippus opportuno loco refellere, aut negare auſus nõ eſt, & tamen ipſe author Auguſtanæ confeſsionis hactenus præ ſe tulit, & præ ſe ferunt etiamnum, qui eam amplectuntur, ſe credere Chriſtum verum Deum & hominem præſentem eſſe in Euchariſtia, ac dãnare ſe eos, qui diuerſum ſentiant. Sed vt id quoque tibi dem, tametſi poſſem non dare, Melanchthonẽ, Brentium, ac cæteros eiuſdẽ farinæ, quos tu ſignificare videris, correxiſſe multa, & minus terra Chriſtianíſque auribus abſurda docere, quàm alios:

Fũdamẽtum hæreſeon. At bonum iecere vnà cum Luthero ſuo fundamentum cum iis, quæ ipſimet damnant, tum aliis omnibus peruerſis dogmatibus, quæ extiterunt, atque etiam nunc exiſtunt, & adhuc poſſunt exiſtere,

re, quod certè non mutarunt: imò omnia sua dogmata in eo construxerunt. AVL. Quodnã illud? MON. Vnum de duodecim sanctæ religionis Christianæ capitibus, in quo multum, ne dicã omnia, posita sunt, reiecerũt. Hic certè recusare ij non possunt, quo minus pro hæreticis habeantur. Quãuis enim ipsi nimis adstringant nomen hæreseos, symbolũ tamẽ eo loco habent, vt licet id scripturis comprehensum non sit, scripturis tamen id exequent, & cum iis ex æquo iudicẽ omnium de religione controuersiarũ id statuant, & pro hęretico habeãt, quisquis aliquod symboli caput nõ recipiat. AVL. Quodnam autem obsecro istud symboli caput est, quod ij reiiciunt? MON. Credo sanctam Ecclesiam catholicam. AVL. Quid ais? Profitentur illi sanctã ecclesiam catholicã. MON. Verbis quidẽ profitẽtur, factis autem negant. Nam eius authoritatem labefactarunt, non modo ipsum nomen catholicæ, sed etiam omne eius iudicium aspernati, dum asserunt canones sanctorum patrum atque conciliorum, & receptos mores ac instituta Ecclesię, traditionésq; Apostolicas ab ea ipsa Ecclesia cõseruatas, quæ sacris literis expressę nõ sint, esse commenta hominum, quibus nos credere non oporteat. Libros quosdam sacros veteris ac noui testamẽti, nothos esse, licet eos ecclesia recipiat: Et in iis autem, quos non reuocant in controuersiam, non eum, quẽ veteres orthodoxi doctores, & vniuersa Ecclesia per tot secula amplexa est, &

In actis colloquij Vvormacien.

nobis quasi per manus tradidit, sed quem ipse sibi quisq; excogitarit, verum & germanũ esse sensum. Cum autem his ita docendis & faciendis authoritatẽ ecclesiæ labefactarint, nihil certi nobis in religione reliquerũt. Potuerunt profectò in hoc fundamento Carolostadius cum Zuinglio & Oecolãpadio, & post eos Caluinus securè illud construere, quòd sub specie panis & vini in eucharistia, non est verè corpus & sanguis Christi, & redarguentia se illa verba Christi ipsius, Hoc est corpus meum. Et: Hic est sanguis meus: ita interpretari, vt dicerent, per panẽ & vinum, corpus & sanguinem Christi significari, vel ea esse figurã corporis & sanguinis ipsius, sicut & illud, vbi dicit Paulus: Petram fuisse Christum: vel ipse Christus: Ego sum vitis vera. Potuit idẽ Caluinus: Deum in hominibus authorem & patratorem esse omnium flagitiorum atque scelerum, quanquam ab ea sententia ne Melanchthon quidem alienus est, ac ne ipse quidem Lutherus, sicut iam prius dixi. Potuerũt Anabaptistæ: Nõ esse efficax baptisma infantium, eò quod de eo nullum extet præceptũ Christi in sacra scriptura: quin quod ex ea cõtrarium potius accipiatur, cum Christus fidem cuiusque propriam à baptizãdis exigat, dicens: Qui crediderit & baptizatus fuerit: cuius expertes sint infantes: quippe qui necdum ratione vti queant. Potuerunt iidem: Nos omnes liberos esse, nec debere quenquam cuiquam subesse, ita præcipiente Paulo:

Sacramẽtarij.

1. Cor. 10

Ioan. 15.

Caluinus

Anabaptistæ.

Mar. vlt.

lo: Precio empti estis, nolite fieri serui hominum. Potuere & Memnonij, qui non credunt Christum verè humanam naturam de virgine assumpsisse. Potuit Osiander, frustra Christũ esse mortuum, cum non essentia eius diuina iustificemur. Potuere & ij, qui volunt inter Christianos communes esse debere vxores, facultates, atq; adeò omnia, & vt ab hominibus canum vel pecudum in morem sine verecũdia vita degatur. Potuere Seruetiani, filium Dei patre minorem esse. A quo ne Lutherus quidẽ videtur abhorruisse, ὁμοούσιον, hoc est, cõsubstantialis nomen, ac Niceni concilij patrũ contentionem exagitans. In isto ipso fundamento Franciscus Stancarus, qui nescio sit ne monachus apostata, an Iudæus, an vtrunque, peruersa dogmata sua extruit, soli humanæ Christi naturę iustificationis hominũ beneficium acceptum ferens: Christum secundum humanam naturam, & quatenus homo est, esse verum, proprium & naturalem filium Dei asserens, & cũ Eutycete naturas confundens: Humanã naturam ipsam in se nobiliorem atque præstantiorem esse angelica: Christum idem quod Moysen statuisse de diuortio, licereque quauis de causa, & quoties libet, virũ iuxta ac mulierẽ diuortiũ facere, & aliud matrimonium cõtrahere. Et tamẽ sunt apud nos in Polonia, qui illũ talem aliũde à bonis & sapientibus viris ex bene cõstitutis rebus publicis pulsum tuẽtur, & fauore prosequuntur, ac tantum non in manibus gestant, nõ ob aliud,

1. Cor. 7.
Mẽnonij.
Osiãder.
Adamitæ.
Seruetiani.
Stãcarus.

quàm quòd diſſentit ab Eccleſia catholica. Quibus non ſuppeteret tantum intelligentiæ & audaciæ, niſi incraſſati, impinguati, dilatati eſsent bonis Eccleſiaſticis, fit enim ferè, vt nulli ſint capitaliores hoſtes Eccleſiæ, quàm qui de bonis Eccleſiaſticis tenerius enutriti ſunt, & locupletati. Sed ad rẽ redeamus. In eo ipſo fundamento extruxit & Suenckfeldius, neq; auditionem, neque lectionem verbi Dei cuiquam neceſsariam eſse, cum ſimus omnes θεοδίδακτοι, hoc eſt, docti à Deo, & neſcio quæ alia dogmata peſtilẽtia, & à ſuperioribus omnibus lõgè diuerſa. His omnibus Lutherus cũ ſuis iſtis, quemlibet modeſtis in ſpeciẽ, amiculis, cauſam præbuit, & claſsicũ (quod dicitur) cecinit, dum authoritatem eccleſię catholicæ debilitauit. Quod ſi enim cum aliquo iſtorũ hæreticorũ diſſeras, ac diuerſum vel contrariũ aſseras, mox tibi reſpõdebit: Non cõtineri id in ſcriptura quod tu dicas: Aut ſi ſcripturã proferas, negabit ille librũ, vnde ea prõpta ſit eſse in canone: aut ſtatim contrariã ſcripturã proferet, confidenterq; aſseuerabit, hãc illa eſſe maioris authoritatis, aut non ſic eã oportere intelligi, vt tu intelligas, ſed vt ipſe. Quod ſi demonſtres ei, ſic ſanctos patres, concilia, & eccleſiam catholicam intellexiſse, & intelligere: Reſpondebit, Homines & illos fuiſse: propter commenta hominum non eſse nobis tranſgredienda præcepta Dei, quaſi de verbo dei ſit, ac nõ de intelligẽtia eius, cõtrouerſia: Se deniq; tã rectè, ac rectius etiã ſcripturã ſacram

Suenckfeldius.

Hæreticorum confidentia.

cram intelligere, quàm cæteros omnes homines, qui vnquam fuerunt, sunt, & erunt, & quàm vniuersam Ecclesiam. Quod quidem arrogantissimè passim iactitāt Lutherus, Melanchthon, Caluinus, Brentius. Hic iam ij gradum sistant oportet: Nec possunt, quamlibet impiis sua quoque opinione hæreticis repugnare, cum ipsi idem sentiant: Aut certè aliena dogmata euertendo, sua euerterent: Quod quidem vsu venit Luthero in oppugnandis Anabaptistis, &, ni fallor, Sacramentariis. Quid autem prohibebit, quo minus in isto ipso fundamento aliquis dogma illud, ad quod potissimum Satanas, per istos ministros suos collimat, exædificet? nimirum, Nō esse Deum. Habuerit is certè etiam scripturæ sacræ adminiculum. Quod si dicas: Insipientis illam esse sententiam: Responderit: Paulum optare, vt Corinthij sustineant insipientiam suam, imò velle, vt velut insipientem se accipiāt. Hic tu frustra ad distinctionem, vel interpretationem confugias. Suam ille non modò tuæ, sed omnium patrum atque vniuersæ Ecclesiæ interpretationi prætulerit. Viden' quale ædificium in istorum fundamento exædificatum sit? Non minus est autem in culpa, qui mali causam præbuit, quàm qui id patrauit. Atque ita non minus isti elegantiores & moderatiores, quemadmodum ipsi videri volunt, siue Lutherani, siue euangelici aberrarunt, quam illi alij, quos ipsi dānant, quandoquidem in eorum principiis &

Psal. 13. & 52.
2. *Cor.* 11.

fundamentis illi quoque dogmata sua condiderunt. AVL. At vtuntur ij quoque testimoniis & interpretationibus patrum ad stabiliendum ea, quæ sentiunt ac docent. MON. Ita sanè: Turcæ quoq; pacta seruant: Scilicet quoad ipsis expedit. Nec à patribus autē isti sensum scripturarum petunt (nisi forte, cum illorum quispiam proprium suum sensum, q̃ ecclesiæ totius consensum sequi maluit) sed suum ad illos afferunt, eadem videlicet religione in eis, qua in sacris scripturis, versantes, vt quamuis reluctantes obtorto collo trahant eos in suam sententiam, & pro se facere asseuerent, non pili facientes, etiam si ipsa rei euidentia, vel falsi, vel calumniæ coarguātur. Quin eò prouehuntur audaciæ, vt non vereātur in iis, patribus inquam & vetustis scriptoribus ecclesiasticis, rectè scripta, & quæ cauillari, ac in suum sensum detorquere facilè nequeunt, mutando aut expungēdo corrumpere. Quod faciunt maximè in iis libris, quos ex alia lingua in aliam transferunt, aut opera typographorum in lucem edunt. AVL. Quid ais? MON. Vera loquor. AVL. Profer aliquid eiusmodi. MON. Faciam: Historiæ Ecclesiasticæ scriptor Græcus Socrates citat aliquoties Canonem Ecclesiasticum, quo sancitur: Nō oportere præter sententia siue authoritatem Romani Episcopi Ecclesiis canones siue regulas vllas statui, vel (quod perinde est) concilia celebrari, vt olim vertit cōsarcinator historiæ tripartitæ. At fidus, si deo placet, inter pres

Socrates libr. 2. cap. 8. & 17. hist. Eccl. Hist. Tripart. libr. 4. cap. 3.

pres Andreas Musculus vertit & edidit. Non debere canonicæ dedicari Ecclesias sine con sensu Romani Episcopi. Quod quàm longè diuersum sit à sententia Socratis, nemo non videt, qui vel primoribus labris Græcas literas degustauit. Ac nimium sanè Musculus hic tribuit Romano Episcopo, quippe, qui ne in vltimo quidem Oriẽte patiatur Ecclesias sine eius authoritate consecrari: Sed interim rem suam agens egregie fallit. Non errore autem & ignorantia eum lapsum esse, arguunt ea, quæ in eo ipso capite octauo præcedunt & sequuntur: quibus ex professo de synodo agitur. Fit quidem etiam dedicationis mentio, sed obiter: nimirum quod eius prætextu Synodus Antiochiæ coacta fuit: Verum quæ statim sequuntur, quorúmque ratio per canonem illum redditur, de synodo loquuntur. Euidentius autem Musculum arguunt, quæ capite decimoseptimo scribun tur. Vbi sic author ille de Iulio põtifice memorat, nulla facta dedicationis mẽtione: Vtar autem ipsis Musculi verbis latinis: Literarum istarum inter se contrariarum exemplaria Iulius Episcopus Antiochiæ congregatis misit: scripsitque, primum quam molesta fuerit ipsorum epistola, deinde quòd præter canones egerint, quòd ipsum ad synodũ non vocassẽt cum canõ ecclesiasticus vetet ecclesias consecrari sine sententia romani episcopi. Vides ne quam non respondeant vltima primis? expostulat Iulius se non vocatum esse ad syno-

dum. Quid autem in eo peccatum eſt Iuli? Maximè, inquit, contra canonem eccleſiaſticum, qui vetat eccleſias conſecrari ſine ſententia Romani epiſcopi. Præclare. Quis eſt tam ſtupidus, qui hic fraudem interpretis nõ deprehendat? Vis etiam euidentiorem demõſtrationem, quam vel cœcus palpare queat?

Sozo. lib. 3. cap. 10. hiſt. eccl. Citat etiam Sozomenus eundem canonem: Atque eum locum ita vertit idem Muſculus: Iulius vbi cognouiſſet Athanaſio tutum non eſſe, vt in Ægypto maneret, accerſiuit eum ad ſe. Illis autem, qui Antiochiæ conuenerant. (Nam tum temporis epiſtolam illorum acceperat) ſcripſit, reprehendens eos, quod clanculum Nicœni concilij dogma alteraſſent, & præter eccleſiæ leges ipſum ad ſynodum non vocaſſent, cum ſacerdotali lege cõſtitutũ ſit, pro irritis haberi deberi, quæ præter ſententiam epiſcopi Romani geruntur. Quid apertius, quàm non de conſecrãdis eccleſiis, verum de ſynodis decretíſque ſynodorum canonem illum etiam apud Socratem loqui? AVL. Cur igitur hic Muſculus non deprauauit itidem atque ibi? MON. Dicam. Quoniam apertiora ſunt verba Sozomeni, quàm vt fraus interpretis latere poſsit: Aut ſi mauis, quia minus valuit is memoria, quàm valere mendacem oportet. Quid illud, quod nuper in colloquio Vvormatienſi ipſæ co-

Theophi. in Mar. cap. 14. lumnæ eccleſiæ Lutheranæ negarunt in ſuo codice reperiri apud Theophilactum verba illa, quibus in euchariſtia oſtenditur fieri

μετασοιχείωσις hoc eſt, trãſelemẽtatio ſiue tranſ ſubſtantiatio panis & vini? An non extant ea verba in Græcis exẽplaribus, quæ vulgo circumferuntur? an non in latinis quoque, ab ipſorum compari Oecolampadio verſis? Quã igitur in vertendis & edendis libris, aut vlla omnino in re fidem habebimus iſtis, qui ita ſe gerunt in iis, quæ facilè poſſunt coargui?

AVL. Vt hæc omnia tibi concedam ita eſſe, certè vel illud mihi viciſsim concedas oportet, ex hac Lutheri, Melanchthonis, & aliorum Euangelicorum doctrina & ſcriptis noſtra memoria permultũ boni extitiſſe. MON. Quidnam? AVL. Si nihil aliud, illud profectò magnum eſt, quòd ij vobis ſacerdotibus & monachis de libris ſacrę ſcripturæ pulluerem & ſitum, quo per multos annos obducti erãt, deterſere, & ſuffuſionem, qua vobis oculi ad verbum Dei caligabant, detraxere. Neque enim negare potes, vos in ſcholis & monaſteriis, non niſi philoſophiam aut ſophiſticam, vel ſummas, neſcio quas, atque doctores eos, quos vocant ſcholaſticos (quos ego nomina re neſcio) tractare, atque inde nobis rudi plebeculæ concionari, ſiue, vt verius dicam, fabulari ſolitos eſſe, exempla & miracula fabuloſa promentes, Chriſti verò ac verbi eius, hoc eſt, Euãgelij & Paulinarum epiſtolarum raró, aut nunquam mentionem facientes: Neque enim in eo verſati eratis, donec Lutherus eò vos perpulit. MON. Hæc quidem eſt iſtorum calumnia: Sed nunquam defuit verbum

Pſeudeuã gelici ſtudia hominum ad lectionem s. ſcripturæ excitarunt.

Dei in Ecclesia. Lecta est semper sacra scriptura, & bene tum intellecta, tum explanata. Quanquam non iactata fortassis apud vulgus hominum tanta ostentatione, quanta nūc fit. Aedificare tunc pij concionatores ecclesiam Dei studebant, non peritiam scripturarum, aut obscurorum dogmatum scientiam ostentare: Cúmque apud Christianos auditores, & salutari de fide in Christum doctrina imbutos concionari se non ignorarent, Pauli ac cæterorum Apostolorum exemplo, mores hominum potissimum à vitiis reuocando, & ad pietatem cultúmque Dei, ac cæteras virtutes & officia vitæ excitando, informabant. Et cum animaduerterent, exemplis maximè duci homines, ea cū è sacra scriptura & ecclesiasticis historiis petita, tū à se fortassis vel ab aliis pio quodam studio excogitata, & ad id, quod agebant, accommodata, in primis inculcabant. Difficilioribus autē quęstionibus, quarum plebs capax non erat, abstinebant: receptam Basilij, Gregorij Nazianzeni, Origenis, Cyrilli, Chrysostomi, Dionysij Areopagitæ, atq; adeo plerorúmq; omniū S. Patrum doctrinam, Christíque ipsius Domini ac Magistri nostri, & Apostolorum, teste Eusebio, exēplum secuti: eas ferè ad scholas Theologorum reiiciebant: Vbi excutiebātur eæ subtilius inter doctos, sacris scripturis adhibitis. Quoniam autem sunt eæ nonnunquam obscuriores, & pugnare inter se videntur, plus operæ insumebatur in rationibus natura

Basil. de spiritu sā cto. ca. 27 Nazi. de Theolog. sermo. I. Orige. in Ezechiel. om. II. Cyril. in Leu. lib. 5.

turalibus ac dialecticis, doctorúmq; orthodo xorum testimoniis citandis: propterea quod nemini esset dubium eos rectè sensisse, & probè scripturas sacras intellexisse & interpretatos esse. Attingebant tamen etiam concionatores nõnunquam obscuriora quædam, alius alio moderatius, vel iactantius. Plerunque autẽ aliena authoritate niti, quàm noui aliquid de suo proferre malebãt, & in maiore, quàm nunc est (inuenta arte typographica) librorũ penuria, in cõpendiis & summis quibusdam, quas viri, pietatis atq; doctrinę opinione florẽtes, ante se cõscripserant, ferè cõquiescebãt, securi, recte eas, Christiq; & Apostolorũ doctrinæ & ecclesiasticæ traditioni couuenienter cõscriptas esse. AVL. Atqui ipsi quoq; summularij vel summarij, & omnino scholastici doctores, operosis & inutilibus quęstionibus dediti, eã doctrinam, quæ verè Euangelica & salutaris est, neglexerũt. MON. Est hęc peruulgata noui istius euangelij aduersus verã christi ecclesiã calumnia: superioribus seculis veram de religione doctrinã in ea ignotam fuisse, próque ea non modò inutiles quæstiones, verumetiã falsas quasdã & verbo dei contrarias opiniones peruagatas esse: Vtpote, doctrinam de fide neglectam, & pene obliteratã: officium mediatoris dei & hominũ christi Iesu non satis agnitũ: beneficia eius meritis bonorum operum, satisfactionibus, indulgentiis, & orando pro defunctis obscurata: gloriæ Dei, sanctorum inuocatione & meritis, itémq; ve-

Chrysost. in Psalm. 140. Dionysi⁹ ad Timot. Eus. de monst. Euang. lib. I.

neratione imaginum & cultibus, ſine verbo Dei inſtitutis, plurimum detractum inſtituta Chriſti Euangelica traditionibus humanis commutata: libertatem Chriſtianam dierum obſeruatione & aliis Iudaicis cęremoniis imminutã & oppreſſam propemodũ: conſciẽtias hominum excarnificatas, & ad deſperationem miſericordiæ Dei adductas: denique totam fermè religionem Christianam partim Iudaiſmo, partim idololatria, vel, vt ipſis magis libet loqui & ſcribere, idolomania contaminatam fuiſſe. AVL. Sic eſt: hæc illi ſcholaſticis doctoribus & vobis impingunt. MON. Sed impudenter (quod pace tua dictum ſit) perfrictis frontibus mentiuntur: Qui quidem vel præcipuus eſt fructus iſtius Euangelij, vnde planè quiuis agnoſcat, quem id authorem habeat: Nempe eum, de quo ait veritas in euangelio ſuo: Mendax eſt, & pater eius. Calumnias autem eas eſſe, facilè quiuis deprehendet, qui ſcripta eorum, recentiorum inquam, & ſcholaſticorum Theologorum, ſemota maleuolentia, legerit: Et eſt id perſpicue demonſtratum cùm ab aliis rectè ſentiẽtibus noſtri temporis Theologis, tum à viro doctiſsimo & pientiſsimo, Hoſio noſtro, nõ magis nomine, quàm re Hoſio, epiſcopo Varmienſi. Sunt ab eis tractata cùm hæc iſta, tũ omnia perquam diligenter, religioſe, & piè, non ſine accurata excuſsione ſacrarum ſcripturarum, ita vt negare non poſsis, fuiſſe eos in iis exercitatiſsimos. Quod ſi me tamen vr-
gebis

gebis, vt tibi concedam, minus quàm par esset, curæ ac studij superiori tempore impensum fuisse lectioni Sacrarum Literarum, non magnopere tibi refragabor. Solet hoc fieri in eo genere studiorum, quod cum labore aliquo coniunctum est, vt homines rebus trãquillis & quietis non parum de exercitatione, instrumentorumque suorum tractatione, & vsu remittant. Nautæ quidem cum serenũ est cælum, & mare tranquillum, & cum secundo vento nauigant, omissis remis ludunt inter se, aut aliud quippiam agunt. Vos quoque equestres & militares homines, quia pax est, nonne aratro & rei familiari, & nonnulli mercaturæ manus, abiectis armis, admouistis, ita, vt gladios vestros rubigo occuparit? Neque tamen propterea bona est tempestas, aut bellum, quod hoc milites, illa nautas eò adducit, vt omissis rebus aliis, artes & instrumẽta sua tractent. Eadem ratione non propterea Lutherus aut eius doctrina laudem meretur, quòd eò nos adduxit, diligentius vt scripturam sacram tractemus. Nec propterea hæretici laude digni sunt, quod scribit Paulus: Oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Valde sunt vtiles Eccles. heretici, quemadmodum scribit Aug. nõ verum docendo, quod nesciunt, sed ad verũ quærendum carnales, & ad verum aperiendum, spirituales catholicos excitando. Sunt enim innumerabiles in Ecclesia sancta Deo probati viri, sed manifesti non fiunt inter

Hæreseon vtilitas.

1. *Cor.* 11.

Aug. de vera religio. ca. 8.

nos, quandiu imperitię nostræ tenebris delectati, dormire malumus, quam lucem veritatis intueri. Quapropter multi vt diem dei videant & gaudeant, per hæreticos de somno excitantur. Vtamur igitur etiam hæreticis, nō vt eorum approbemus errores, sed vt catholicam disciplinam aduersus eorum insidias asserentes, vigilantiores & cautiores simus. Hîc sane etiam August. testificatur, vtiles nobis esse hæreticos: At non propterea probandi sunt, ipsorúmue dogmata. Eodem sanè argumento probari posset, Iudæos recte fecisse, quod Christum morte affecerunt, per quā nos salutem adepti sumus. Quin & Satanas hîc laude sua fraudandus non esset, qui Iudæos eò induxit: Ne in eo quidem, quòd tam multi sancti martyres per supplicia sua in cælum peruenerunt. Nam nisi Satam Iudæos & Paganos in eos concitasset, fortasis martyrij coronam adepti non fuissent. AVL. Sed tamē multa vtilia & salutaria Lutherus, Melanchthon, Brentius, & alij, quos vos pro hæreticis habetis, docuerunt & conscripserunt.

Hæretici recta prauis admiscent.

MON. Est ita. Aliter namque homines nō decepissent, nisi bona malis, & vera falsis admiscuissent. Venena quoque facile esset cauere, nisi dulcedine aliqua temperarentur, & bono cibo potuíue immiscerentur. Neq; pisces hamum deuorarent, nisi esca pręfigeretur. Iā olim scripsit Paulus, quod etiam dudum cōmemoraui: Nā eiusmodi pseudapostoli sunt operarij subdoli, transfigurātes se in Apostolos

2. Cor. 11.

los Christi. Et non mirum: Ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis. Non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ. Et Christus ipse nos praemonuit, quod falsi Prophetę in vestimentis ouium ad nos essent venturi. AVL. Si verũ est, Lutherum, Melanchthonem, Brentium, addo etiam Caluinum, & alios recentiores multa bona literis mandasse, cur bona non amplectamur, mala autem reiiciamus? MON. Quis autem mala à bonis discernet? AVL. Id quidem facile est. Quicquid est consentaneũ verbo Dei & scripturę sacrę, id amplectendum est. Quod verò contrarium est, aut non extat in Euangelio, vel Apostolicis scriptis, recipiendum non est. MON. Nihil est fallacius ista regula. Iam audisti ex me, nullis ferè vnquã hęreticis scripturas defuisse, quibus dogmata sua, quamuis absurda, improba, & impia tuerentur, detorquentes eas ad suam ipsorum & multorum aliorum perditionem. Proinde hęreticorum & suspectorum scriptorum lectione prorsus abstinendum est, iis, pręsertim, qui non satis perspectam habent formam sanorum verborum, & quorum partes non sunt, exhortari alios in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. AVL. Nullus est tam malus liber, quin aliquid boni ex eo percipi queat. MONA. Verum: At in eodem prato apis mel, araneus venenum sugit, vterque secundum naturam suam: Ouis innocua tam facile, nec scio an facilius

Matth.7.

Hęreticorum scripta cauẽda.

2.Tim.1.
Tit.1.

etiam, malam ac pestilentem, quàm boná herbam carpit, & imprudens sese inficit. AVL. Nos quidem homines sumus, non oues: Non deest nobis ratio & iudicium. MON. At Christus Redemptor & liberator noster oues nos esse voluit, nempe vt ouium in morem non sua quisque sapientia niteremur in iis, quæ ad religionem & salutem nostram pertinẽt, sed pastorum curæ ac ductui nos totos permitteremus. Ne Euæ quidem in paradiso defuit, in quo delectum faceret: nec fuit ea ratione destituta. Perfecti enim à Deo conditi sunt primi parentes nostri: Et tamen præterita arbore vitę, noxium fructum ea decerpere maluit: quo se & nos omnes pessundedit. Quid autẽ eam decepit? Vidit mulier, ait scriptura, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fructu illius & comedit. Quàm sæpe autem verum est in vita hominũ illud, quod scribit poëta quidam?

Gene.3.

Fallit enim vitium specie virtutis & vmbra.

Horat. lib.1.ser.

An non animaduertimus autem quæso, nos ipsos quoque (licet homines, non oues simus) in quotidianis escis libẽtius & auidius malam & insalubrem, quàm bonam appetere, & suauius vesci? Recte Moses cunctam cogitationem cordis humani intẽtam ait esse ad malum omni tempore. Quid autem attinet è turbidis & impuris lacunis haurire aquam, cùm è limpido fonte potare liceat? Nõ temere igitur vulgo interdicitur hæreticorum libro-

Gene.6.

brorum lectione. Veritatis enim simplex est oratio, vt est in prouerbio: Falsum autẽ verborum lenociniis fucatum, & quasi suauibus quibusdam condimentis temperatum, priusquam aduertas animũ, specie boni in pectus sese insinuat. Ne verò existimes nouũ id esse & insolẽs, interdici quibusuis lectione hæreticorũ librorũ: Septima synodus Oecumenica statuit, ne quis eiusmodi libros habeat. Si quis autem habuerit, vt episcopo tradat. Quod si non fecerit, clericus quidem deponatur, laicus verò à cõmunione arceatur. Et longe vetustior ea sanctus martyr Cyprian⁹, schismaticorum quoque scriptorum lectione abstinendum esse censet. Quin & Constantinopolitana quædam synodus, seu potius conciliabulum Arrianorum Episcoporum, ita scribit de Ætio, & ipso hęretico, quẽadmodũ Theodoritus memorat: Condẽnato à synodo Aetio, propter nefaria & offensionũ referta scripta ipsius, fecere episcopi, quod ecclesiasticis legibus cõsentaneum est, vt & honore diaconatus priuaretur, & expelleretur Ecclesia. Nósque editis monitionib⁹, legi nefandas epistolas ipsius vetuimus, ac omnes hortati sumus, vt illas tanquam inutiles & infructuosas abiicere vellent. Vides ipsos quoque hæreticos hæreticorum librorum lectione aliis interdixisse? Porrò Constantinus Magnus imperator Christianus seuere edixit per omne imperium suum, vt libri hæreticorum exurerentur. Si quis verò occultaret, vt capitali pœ-

Cant. 9.

Cypr. ad Cor. epist. 6.

Theodor. Eccl. hist libr. 2. cap. 28.

Lex de lib. hæreticorum exurẽdis.

Socrat. hist. Eccl. li.1.ca.9. Sozo.hist. Eccl.li.2. cap.21. Aut, vt Anthimus Tit.3 Hæretici vitandi. 1.Cor.5. 2.Ioan.

na afficeretur. Extat & Iustiniani similis lex in Autenticis, siue nouellis constitutionibus. Iam verò & Paulus hęreticum hominem vitari iubet post vnam & secundam correptionem. In quo non tam illud spectat, vt ne cibú cum eo capiamus, aut negocij quicquam in vita communi habeamus, aut vt occursus quoque eius vitemus: Quáquam & hæc sunt cauenda, quantum id nobis est, secundum aliam eiusdem Pauli doctrinam: vbi dicit, cum eiusmodi ne cibum quidem sumi oportere: & Ioannes neque in domum eum recipi, neque aue ei vult dici. Non tam hæc tamen spectare ibi videtur Paulus, quàm vt colloquia, conciones, disputationes, scripta eorum, execratorúmque sacrorum communionem, & quicquid eiusmodi est, vnde infici animi nostri posint, sedulò fugiamus. Quod quidem aliunde planum fit, vbi idem Apostolus profana & vaniloquia deuitanda esse præcipit, & causam addit: Quia sermo eorum serpit, hoc est, proxima quæque inficit, vt cancer. Eodē spectat sapiens, cum dicit: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Proinde scripta pariter & colloquia concionésque hæreticorũ atque schismaticorum, & cœtus ad orandum & colendum Deum instituti, vt inquinamenta, magnopere vitandi sunt piis omnibus. Neque vnquá, siue in cultu dei, siue in vllo dogmate, cõiungere se quisquam debet cum Ecclesia malignantium, & à cœtu atque communione sanctorum, hoc est, Ecclesiæ Catholi-

2.Tim.2.

Eccle.13.

tholicæ ſegregare. Quod quidem à maioribus noſtris perquàm Religioſe obſeruatum eſt per ſexcentos ferè annos, quibus Polonia, cum ſemel Chriſto nomen dediſſet, nunquam ſeſe per Dei gratiam ab Eccleſia Catholica ſegregauit, aut vllis profanis hæreticorum nouationibus contaminauit. Ante centum quidem & viginti vel triginta annos non pauci equeſtris ordinis nobiles & factioſi homines, Huſsi & Vicleffi ſectam atque dogmata amplecti cœperant: ſed celeriter id malum conquieuit. At non ocioſi eius rei ſpectatores erant rex & ſenatus regni, tam profanus, vel vt vocant ſecularis, quàm Eccleſiaſticus: Non ſunt illi viri pij & ſapientes paſsi, malum id radices agere, neque ſerpere, nullam neque neceſsitudinum, neque loci cuiuſquam, dignitatíſue rationem ducentes, ac ne priuatorum quidem commodorũ ſuorum, potentiæq́ue vel comparandæ, vel oſtẽtandæ. Euitabantur olim tales paſsim & plectebantur, qui curioſe ac temerè de Religione diſſertabant. Vitabant eorum conſeſſus & congreſſus atque familiaritatẽ boni & honeſti viri. Tantum aberant, vt quiſpiam arridẽdo, vel renidendo, vel ad honores & magiſtratus eos prouehendo auſus eorum approbare velle videretur, & animos eis adderet. Ac ne militibus quidem externis, quorum auxiliis neceſſariò tunc vtendum erat publicè. maioribus noſtris ad propulſandas vicinorum iniurias, facilè indulgebatur.

Polonorũ conſtantia in religione.

Quin & regnum armis viríſque florens cum offeretur vltro, à pio rege Cazimiro de ſententia Senatus ampliſsimi repudiatum eſt, quòd videretur hæretica labe infectum eſſe. Ita tunc piaculum erat, commune aliquid habere cum hæreticis. Nunc id in laude vrbanitatis ducitur: neque ſatis Vrbanus & Aulicus habetur is, qui de religione garrire neſcit, vel non dignatur. Atque ita vos aulici & nobiles homines plerique abieciſtis militaria ſtudia maiorum veſtrorum, Theologiámque arripuiſtis, & perlecto libello, duobus tribuſue groſsis venali; aut ne lecto quidem, ſed audito tantum, inter compotandum quopiam itidem duorum groſſorum Theologo, confidenter & præfracte paſsim quibuſuis locis ac temporibus de religione diſputatis. AVL. Scilicet præſtaret interim alea vel chartis ludere, aut perpotare eo vſque dum oculi exiliant, aut nequiter & impudicè confabulari, aut obtrectare denique hominibus & ordinibus. MON. Vtinam quidem ab his vobis temperaretis. AVL. Equidem hæc non laudo: Cæterum lectionem & colloquia de religione ac de verbo Dei reprehendere non poſſum. Dauid verò etiam beatum pronunciat eum, quiſquis in lege domini meditatur die ac nocte. MONA. Bona quidem ſunt colloquia de religione & rebus ad ſalutem pertinentibus, ſi ſint modeſta & honeſta ac tempeſtiua, non curioſa, neque pertinacia, ac non cum ſciolis itidem & curioſis

Pſal. 1.

Colloquia de religione qualia probanda ſint.

riosis hominibus, sed cum iis, qui per multũ tempus in eiusmodi rebus pio studio versati sunt: denique in loco, & hoc animi proposito, vt aliquid boni addiscas, nõ vt contẽtioni indulgeas. Hoc enim vetat Paulus, dicens: Noli contendere verbis: Ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audiẽtium. Quanquam autem nihil prohibet meditari quenquam in lege domini conciones sacras frequentãtem, etiamsi ipse non lectitet, eum præsertim, qui à sacris Ecclesiæ ministeriis remotus, aliis vitæ communis officiis destinetur: Sed tamen ne lectionem quidem ego reprehendo in iis, qui abundant ocio, habéntq; nonnullos progressus in literis, si cum pio studio piam & honestam vitam coniungant. Nam ita demum fructuosa fit sacrarum literarum lectio: Cui est sanè bonum & vtile incũbere, & in lege domini meditari, vt inde fidem & spem tuam confirmes, charitatem accendas, & vitam emendes, familiámque tuam rectè gubernes & instituas: verum ista, vt ne minima quidem in re à sensu & consensu ecclesiæ Christi discedere tibi fas esse arbitreris. AVL. Quid si multi errores, multáq; praua instituta & mores, qui abusus vocantur, extant in ecclesia? ij ne assensu vel silẽtio nobis approbãdi sunt? MON. Vtinam nihil sit eiusmodi: Verũ de hoc aliàs, si videbitur. AVL. Iam adeò perturbatus est animi mei sensus, vt prorsus ignorem, quid sequar. MON. Ostẽdam ego tibi, quid sequare: nec errabis. AVL. Obsecro te, sicut me do-

2. Tim. 2.

Lectio sacrarum literarum, quæ & in quibus probãda.

cuiſti, quid fugiam, ita doceas etiã deinceps, quid ſequar. MON. Faciam. Verũ reiiciamus hoc in alium diem. AVL. Ne in longum reiicias vehementer te oro. Iam enim me adduxiſti in faſtidium doctrinæ iſtius, quam vocãt Euangelicam: ſed ne in veſtra quidem, quam Eccleſiaſticam vocatis, omnia mihi probatis, quæ vel ipſi docetis & ſequimini, vel in iis, qui ſe à vobis ſegregant, reprehenditis. Videmini vos quoque, perinde atque illi, interdũ nimis contentioſè agere. Spero autem te aliquid æquabile & verbo Dei conſentaneum allaturũ eſſe. MON. Idem & ego ſpero. Opto quidem certè. Nec te fallere velim in eo, in quo vtriuſque noſtrũ ſalus agitur. AVL. Veni igitur quæſo ad me cras in diuerſoriũ meum: ibi ſimul prandebimus. MON. Neſcio vbi diuertas. Nonne autẽ ſatius eſt te ad nos ad templum venire? Ibi licebit nobis in porticu cõuenire, & partim ſtãdo, partim ſedendo, partim inambulando liberè colloqui. AVL. Placet: Verum heus tu, qua hora? MON. Duodecima. AVL. Rectè. MON. Tu interim Deum precare, vt gratiam ſuam vtrique noſtrum impertiri dignetur ad gloriam ſuam. Idem ego faciam. Vale. AVL. Tu quoque vale.

DE VERA CHRISTI RELIGIONE, ET QVID HOMINI CHRI-*stiano in ea sequendum sit.*

LIBER II.

Martino Cromero Authore.

COLLOQVVNTVR,

MONACHVS ET AVLICVS.

MONACHVS. Eccum hesternú Aulicum meum. AVL. Ego verò iã diu te expecto pater. MO. Bene se res habet: Iam patrem vocat, quem heri Pharisæũ appellauit. Nondum est hora duodecima. AVL. Fortasfis: sed mihi nox quoq; hæc lõgior esse visa est. Nõ leuiter enim me permouit hesternus sermo tuus de noua ista religione, siue doctrina, vt tu dicere soles, pseudeuangelica: adeò vt iam ea minus mihi placeat, quàm dudum. Quod si vos monachi & sacerdotes crebro ita nobiscũ colloqueremini, aut pro concionibus nos doceretis, minus esset errorum atque dissensionum inter nos. Nam licet multi sint, qui propterea nouam illam doctrinam amplectuntur, quia suauis est, & ad licentiam

Hæreseon nostri temporis propagatarũ causæ.

frena relaxat hominibus, ſed non pauci ſunt itē, qui religione incitati, & ſalutis æternæ cupidi, cum in iſtos Euangelicos concionatores, aut libellos eorum inciderint, idem patiũtur quod famelici: nempe, vt cibum fortuitu oblatum, auidè vorent, non reputātes ſecum, ſit ne is ſalubris, an inſalubris. MON. Vera dicis: Et priuſquam nouerint, quid nos doceamus, cęcum noſtri, doctrinæq; noſtræ odium imbibũt. Etenim illi perfricta fronte vbique ſeſe ingerunt, & confidenter de omnibus diſſerunt. AVL. Et quidem ſacram ſcripturam quaſi è manica, vt vulgo dicitur, fundentes, tertio quoque verbo Euangelium & verbum Dei crepāt: vos verò ad inſtituta & mores ſiue traditiones eccleſiaſticas, quaſi ad normā quādam, pleraque omnia reuocatis, & quod ſemel vſu & conſuetudine inueterauit, qualecunque, id eſt, mordicus defenſatis. Hic ego ſanè quàm lubēs ex te didicero, quid nos ſequi oporteat. Ea de cauſa hic nunc adſum, heſterni promiſsi tui exactor. Spero autē te nihil eiuſmodi dicturum eſſe, quo me in errorē inducas. MON. Auertat Deus, vt aliquid falſi aut praui te doceam. Agitur in eo, ſicut heri dixi, ſalus animæ meę pariter ac tuæ. Nihil dicam quod verbo Dei confirmare & probare nequeam. AVL. Iſtud equidem lubens audio. Enimuero hoc eſt verũ certúmq; religionis noſtræ fundamētum: Quo ſi niteremur, nunquam aberraremus, neque eſſent inter Chriſtianos iſta diſsidia. MON. Rectè iſtud perpēdis,

Verbum Dei fundamētum eſt religionis.

dis, verbum Dei esse verum certúmque veræ religionis fundamentum. Neque enim intellectus vllus creatus immēsam illam & infinitam diuinæ naturæ lucem perspicere, voluntatémque eius cōprehendere potest, nisi quatenus ipsa se cuiq; impertit. Ipsius igitur Dei verbo informemur necesse est, quid nos sequi, quid fugere in religione ac Deo colendo oporteat. Ab hoc fundamento si recedamus, in fœdos falsarum religionū errores, & in sempiternum interitum, quod procul Deus auertat, delabi nos necesse est. AVL. Ita profectò docent Lutherani, siue, quemadmodum ipsi vocari volunt, Euangelici: & hoc mordicus tenent: Atque ob id segregāt sese à vobis monachis & sacerdotibus, ducúntque vos pro alienis à vera Christi ecclesia, quæ verbo Dei regatur: asserentes, vos à Dei verbo discessisse, humana cōmenta secutos: ita vt in vos quadrare dicant illud, quod dominus dixit Pharisæis: Irritum fecistis mādatum Dei propter traditionem vestram. *Mat.15.* Quin cōtaminasse vos religionem Christianam, non modò profanis superstitionibus, verū etiam idololatria, prædicant. MON. Ita quidem illi nos vulgò traducunt & criminantur: Sed non sine impudenti calumnia. Quod prius quàm planū fiat, constituendum nobis est certi aliquid de verbo dei, ad quod deinde, quasi adamussim certissimam doctrinam nostram expendamus.
AVL. Placet: In dirimendis enim cōtrouersiis de iudice siue arbitro primū conueniat opor-

tet. MON. Arbitrantur isti, solas scripturas sacras esse verbum Dei: Sed falluntur, aut fallũt planißimè. Nam neque solæ sacræ scripturæ: neq; eæ quolibet sensu prolatæ & intellectæ, sunt verbum Dei. AVL. Quid ais? Mihi certè permirũ, ne dicam absurdũ videtur, & Christi magistri nostri pręcepto, quod nos scrutari scripturas iubet, contrarium, si vsquam alibi, quàm in scripturis verbum Dei, Christíq; doctrinam quæramus, aut, si quis eas (inquã) neget esse verbum Dei. MON. Non videbitur spero tibi mirum, neque cõtrarium Christi præcepto, cum quæ dixi probauero, & ad oculum demonstraro. AVL. Id expecto. Sed memento, quomodo inter nos conuenerit de ratione probandi. MON. Memini: Ac primũ, non solis scripturis sacris verbum Dei contineri. Sic autem rem accipe. Homo, cum sit solus inter animantes mẽte & ratione præditus, nõ modò ea quæ sunt & fiunt in rerum natura, intelligentia inuestigat & percipit, multáque præterea naturæ vestigiis insistens excogitat, verum etiam animi sui sensa alteri communicat & explicat. Id autẽ facit partim verbis & sermone, partim scriptura, partim nutibus & gestibus, siue aliis quibusdam signis. Sed horum omnium certißimus & maximè proprius interpres mẽtis est sermo, ore prolatus, quem itidem atque ipsum animi sensum siue conceptum, Græci λόγον vocant: Latini, Theologi præsertim, nonnunquã verbum dicere malunt: Cui scriptura, & nutus, gestúsq; subser-

Propositio

Ioan. 5.

Hominis præstantia.

Sermo et verbum.

ſubſeruiūt. Atq; hinc eſt, quod quamuis hæc inter ſe diſtincta ſint, & vni cuidā generi ſubiecta, tamen quia propriam id appellationem non habet, non eſt inuſitatum, vt non modò id, quod ore enunciatur, ſed etiā quod manu ſcribitur, ſiue aliis quibuſdam ſignis indicatur, ſermonis & verbi nomine appelletur: & quidē non tam ipſa vox articulata, aut nominum & verborum contextus voce prolatus, ſcriptúſue, aut figura corporis & membrorū hac appellatione deſignatur, quàm comprehenſa his rebus ſenſa, quę de animo loquētis, ſcribentis, vel ſignificantis in animum audiētis, legentis, intuentis, aut quouis alio modo percipientis transfunditur. Cum autem Deus etiam, pro ſumma ſua erga genus humanum beneficentia, mentem & voluntatem ſuam diuinam hominibus ad ſalutem ipſorum, ſuamque gloriā patefaciat, id ſiue voce, ſiue ſcriptura, ſeu ſigno quopiā ſenſibus obiecto fiat, ſeu quo alio arcano modo animis inſinuetur, verbum & ſermonem Dei vocamus. Nec refert, per ſe ipſe Deus id faciat, an angelorū hominúmue, ſiue aliùs cuiuſpiam naturę conditæ miniſterio. Nam & in humana vitæ conſuetudine, ſi quid legatus vel adminiſter domini ſui mādato loquatur, ipſius domini verba ſeu verbū id eſſe dicimus: Itémq; ſcripturam ſeu literas domini appellamus, quas amanuenſis eius nomine & mādato conſcripſit. Quin etiā ſi literæ ab alio atque alio tranſcribātur, dictáue iterentur, vel etiā deſcribātur,

Verbum Dei quid appelletur.

nihilominus rectè eius esse verba dicũtur, cuius mentem voluntatémque explicát. Itaque proprié quidem verbũ Dei dicimus id, quod
Hebr.2. Deus ad Abraham vel Mosen, exẽpli gratia,
Acto.7. locutus est, siue id per angelos, siue alio quopiam modo factũ est. Sed & internæ prophetarum inspirationes, rectissimè verbi Dei nomine censentur. Hinc est illud Dauidicum:
Psal. 84. Audiã quid loquatur in me dominus Deus. Decem quoque præcepta legis in tabulis lapideis digito Dei scripta, rectè verba Dei di-
Exod.3. cuntur. Illud item rubi ardentis & non conflagrantis visum siue ostentũ, quod vidit Mo-
Act. 10. ses: itémque id quod Petrus in Ioppe, nõ perperam verbum Dei dicitur. Nec minus recte autẽ id, quod siue Moses, siue Esaias, seu quis alius, quem Deus alloquio vel spiritu suo dignatus sit, diuinitus acceptũ aliis hominibus impertitus est, siue id viua voce, seu scripto, siue alio quopiã signo fecit, ídque postea per longam seriem succedentium sibi inuicẽ hominum aliis atque aliis itidem quasi per manus traditum est, Dei verbum à nobis appellatur, dum modò eo sensu accipiatur, qui sit menti ac voluntati Dei cõsentaneus. Alioqui enim nihil minus erit, quàm verbum Dei, licet ab angelo vel propheta profectum, & cõscriptum esse constet. Qualia fuerunt ea, quibus Satan filium Dei tentans in deserto vsus
Matt.4. est. Licet enim ille verè diceret: Scriptum est enim: & quemadmodum scriptum erat proferret: tamen quia nõ eo sensu id proferebat,

quo

quo à spiritu Dei per prophetam prolatum erat, non erat Dei verbum, sed mendacium, quod ille ex propriis loquitur: Quoniam autem Christus dominus Dei filius, ac Deus verus est, quicquid is cũ in terris inter homines versaretur locutus est aut scripsit, aut gestu signóue vllo in mysterio repræsentauit, pro vero Dei verbo id habendum est: & quidem expresiore, quàm quod à prophetis enũciatum, vel scriptis mandatũ est. Hinc Paulus epistolam suam ad Hebræos ita orditur: Multifariam multísq; modis olim Deus loquẽs patribus in prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio. Hic est, qui quæcunq; audiuit à patre suo, nota fecit nobis. Hic cum nos de potestate peccati, Satanæ, & mortis morte sua liberasset, ac filios Dei, vitæq; ęternæ, & regni cœlestis hæredes effecisset, siue adeò, vt magis propriè cum Ioanne Euangelista loquar, potestatẽ nobis, vt tales fieremus, dedisset, viam etiam, qua hæc tam præclara assequi queamus ac debeamus, Deúmque bonorum illorum authorem cognoscamus, & ritè in spiritu & veritate colamus, doctrina & exemplo suo nobis demõstrauit, siue, vt Paulino verbo vtar, initiauit: Apostoli verò ac cæteri discipuli eius, cũ à ipso eruditi, tum à spiritu sancto illustrati, eius iussa per vniuersum orbem terrarum propagarunt. Inseuerat quidem initio Deus in natura hominis à se conditi nonnullam sui cognitionem, per quam is non ignoraret suũ & cæterarum omnium re-

Ioan. 8.

Christi doctrinà est verbũ Dei.

Hebr. 1.

Ioan 15.

Ioan. 1.

Christus nõ solum seruator est, verũ etiam magister mũdi.

Ioan. 4.

Hebr. 10.

Religionis semina.

rum cõditorem atque moderatorem, & quid ei placeret, qui displiceret: quo actiones suas vitámque omnem ea quasi certissima quadá regula ad bene beatéque viuendum dirigeret. Verum ea cognitio, post vitiatam peccato naturam, obscurata, sensimq́; obliterata est propemodum. Hinc postea falsæ religiones ab hominibus excogitatæ extiterunt, quibus nõ modò verus rerum omnium opifex, Deus secus quàm par esset, & quàm ipse vellet, verumetiam naturæ quædam longè infra diuinitatem positæ, & ad extremum imagines & statuæ mortuorum hominum, atque dæmonum humanis manibus fabricatę pro diis colerentur. Non est tamen passus Deus Optim. Max. genus humanum in iis tenebris penitus consenescere & interire. Non defuere primis illis sæculis, qui parentum & maiorum suorú traditione & moribus informati, ac diuinitus etiam illustrati, rectè solum verum Deum colerẽt. Quales fuere post diluuium Abraham, Melchisedech, Loth, Isaac, Iacob, Iob, & alij. Nam ante diluuium retentus est tamen publicè vnius veri Dei cultus. Ad extremum vnum sibi delegit populum Deus de posteritate Abrahæ, cui per Mosen seruum suum legem tulit, temporarios quosdam colendi sui ritus & vitæ degendæ præcepta continẽtem, donec instauraret omnia in Christo filio suo, quemadmodum ab æterno præfiniuerat, verámque ac sempiternam religionem iam non vni populo, sed vniuerso generi humano per eum

Falsarũ religionũ origo.

Religio vera retẽta à patribus.

Legis Mosaicæ finis.

Ephes. 1.

eum proderet: cuius quasi seminarium quoddam lex illa continebat. Neque eo contentus, per prophetas etiam subinde excitatos, mandatísque suis instructos cũ ipsum populum, præfractum & ad impietatem prolabentem ad officium reuocabat, & pedetentim à temporariæ illius legis vmbris ad promissam ac tenuiter etiam tum deliniatã veræ religionis lucem traducebat: Quæ tandem suo tempore à Christo Domino, doctore iustitię per Prophetam quendam olim promisso, ac certissimo & fidelissimo Diuinæ voluntatis interprete, vtpote ipso Dei verbo, veróque Deo, cum certa totius generis humani salute prolata est & explicata. Hinc rectè Petrus cũ cæteris Apostolis ab eo sibi discedendum esse negauit, quòd eum verba vitæ æternæ habere diceret. Quæ verba Cyrillus Episcopus ac doctor eximius explicans, ita scribit: Hinc etiam discimus, vnum solummodo Christũ sequendum esse Magistrum, illi soli inhærendum, qui ad vitam æternam deducere potest. Sic enim in primogenitorum Ecclesiam ingressi, vltima beatitudine perfruemur.

Christus veræ religionis Doctor. *Ioel.2.* *Ioan.6.* *Cyril. in Ioan. lib. 4. cap. 28*

Hoc igitur est verbum Dei, quo nos, qui à Christo Christiani dicimur, in colẽdo Deo, & vita ac beatitudine æterna adipiscenda potissimum niti oportet. Quod vocatur etiam Euangelium, hoc est, bonus nũcius, quia per id reconciliatiò Dei & salus generis humano nunciatur. Dicitur & lex Euangelica ab eo ipso Euangelio: & Christiana à Christo

Euangeliũ quid. *Lex euangelica & Christiana.*

authore:eò quod continet præcepta, quibus ad propoſitá per Chriſtum Dei gratiam & ſalutem peruenitur. Quomodo autem ea nobis lex atque doctrina, ídque Euangelium & verbum Dei proditum eſt? Principio in confeſſo eſt, Chriſtum ipſum Seruatorem ac magiſtrum noſtrum, ante mille quingentos annos in mundo inter homines communem vitam degentem, licet propter omnium totius mundi, & omnium ſæculorum hominum veniſſet tamen in vna tantum orbis terrarum portiuncula, nempe in Iudæa ſiue Palęſtina, ſolos ferè Gentiles ſuos Iudæos paulò plus tribus annis viua voce & exemplo ſuo docuiſſe: ſcriptis verò nihil mandaſſe. Semel duntaxat legimus eum ſcripſiſſe, ídque in terra ac in puluere: quod ilicò ventus difflauit, vel homines pedibus delerunt. Diſcipulis quoque ſuis & Apoſtolis, hoc eſt, legatis, quos in vniuerſum orbem terrarum dimittebat, non pręcepit is, vt aliquid ſcriberent, ſed vt itidem docerēt, quemadmodum teſtificatur Matthæus in Euágelio ſuo ſcribens, quòd Dominus Ieſus cum reſurrexiſſet ex mortuis, aſcendēs ad Deum patrem, ſic eis pręceperit: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Etſi autem nō verbis modò, ſed etiam ſignis atq; ſcriptura, ſicut iam dixi, docemur, tamen ad ſermonē atque prædicationē Chriſtum id retuliſſe potiſsimum, è Marco diſcimus:

Chriſtianam doctrinam voce traditā eſſe.

Ioan. 8.

Matt. 28.

mus: qui eiuſdem præcepti mentionem faciens, his verbis vtitur: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. *Mar. 16.* Intelligebat nimirum doctor orbis terrarum ſapientiſsimus, atque adeò ipſa Dei virtus, ac Dei ſapientia id, quod ne humanarum quidem rerũ vel mediocriter periti ignorant: Nullam artem (ne dum eam, quæ ſit omnium præſtantiſsima ac difficilima, colendi, inquã, Deum, ac recte viuendi, & ad ſummam beatitudinem perueniendi, qualis eſt vniuerſa Christi doctrina) literis ſine præceptore, vt ſcribit quidam, & ſine aliqua exercitatione percipi poſſe. *Cicero in Epiſt. famil.* Ac proinde non ſcribendo, verùm docendo ac prædicando eam ipſam ſiue artem, ſiue doctrinam omni creaturę, hoc eſt, omnibus totius mundi hominibus à paucis illis, quos ad hoc delegerat, ac itidem non ſcribendò, ſed docendo, tum verbis, tum exemplis ſuis inſtituerat, tradi voluit: Et quo id rectius illi & expeditius facere poſſent, omniũ totius mundi non literarum, ſed linguarum peritiam cœlitus per ſpiritum ſanctum ipſis infudit. Hoc eſt Euãgelium, quod illi & ſucceſſores eorum epiſcopi & presbyteri vniuerſo mundo & omnibus ſeculis quaſi per manus tradiderunt, *Euangelium non ſcriptũ.* domino opitulante ſiue cooperante & ſermonem eorum ſignis confirmante, ſicut ſcribit Marcus, & Paulus ad Hebræos, *Mar. 16.* *Hebr. 2.* Semẽnque illud doctrinæ ac verbi ſui diuini gratia ſua fouẽte, vt in cordibus hominum radices ageret, creſceret, fructumq; pro-

Hiere.31. ferret, sicut per Hieremiam prophetam pridem promiserat. Ecce dies venient, dicit dominus, & feriam domui Israël, & domui Iuda fœdus nouum: Et paulò pòst: Post dies illos, *Hebr.8.* dicit dominus, dabo legẽ meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quæ verba Paulus repetit, & ad eandem rem accõmodat. Hoc est verbũ Dei viuum & efficax, & penetrãtius quouis gladio ancipiti, quem- *Hebr.4.* admodum scribit idem Paulus, quo solo Ecclesia Christi administrata est aliquãdiu, nullum scriptum Euãgelium, neque vllam aliam scripturam, præter veterem Hebræorum legem habens. Hoc est illud Euangeliũ, de quo Paulus scribit Corinthiis: Per Euangeliũ ego *2.Tim.2.* vos genui. Itémque Timothæo: Secundum Euangelium meum. Non scripsit sanè Paulus vllum Euangelium: Ne epistolam quidem ad Corinthios prius vllam scripserat: Ad Timotheũ scripserat quidẽ, sed in ea nihil est eiusmodi, quod hoc loco cõmemorat à se in Euãgelio suo traditum fuisse. Neque id de Lucæ Euangelio accipiendũ est, vt volunt nonnulli, quasi Lucas id ex traditione atque doctrina *Luc. in proœm. Euang.* Pauli cõscripserit. Ipsemet enim Lucas testatur, se id conscripsisse ex traditione eorũ, qui ab initio ipsi viderunt: Hoc est, cum Christo vixerunt: Inter quos Paulus nõ fuit: quod ex Actis Apostolorum ab eodem Luca conscriptis planum est. De hoc ipso Euangelio Galatis quoque idẽ Paulus scribit: Miror quòd *Galat.1.* sic tam citò trãsferimini ab eo, qui, vel quod,

vos

vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium, quod non est aliud: nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangeliũ Christi. Et mox: Si quis vobis Euangelizauerit, præter id, quod accepistis, anathema sit. Hoc Euãgelium cum ipsis etiam Apostolorum temporibus pseudapostoli quidam & Hæretici, quales fuerunt Hymenæus, Alexãder, Ebion, Cerinthus, & nõnulli alij adulterare cœpissent, non tã veteris testamẽti scripturis, quibus ipsi plerunq; nitebantur, quàm authoritate atque traditione eorũ, qui Christum penitius nouerant & audierant, vel consensu eorum, qui secũdum Apostolos Ecclesiis præerant, vel denique Apostolicorum virorum miraculis refellebantur. Atque ea demum erat vera Christi doctrina, verúmq; Euangeliũ, quod vel ipsi Apostoli eius, vel eorum, qui per eos Ecclesiis pręfecti essent, cõsensus, vel Deus ipse per euidentia & humanam virtutem superantia miracula approbasset, siue id veteris testamenti scripturis cõfirmaretur, siue non. Hinc factum est, vt Paulus, quamuis Christum cœlitus sibi loquentem audiuisset, tamen ad Ananiam discipulum ab eo mitteretur, vt inde disceret, quid se facere oporteret: Ac ne dubitaret id esse verbum Dei, miraculo curatæ cœcitatis eius, illi Deus fidem astruxit. Idémque Paulus licet in Paradiso ac tertio cœlo audisset arcana verba, tamẽ, sicut ipse scribit, secundum reuelationẽ ascendit Hierosolymam, & contulit cum illis

Euãgelij probandi & vindicandi rationes.

Acto. 9.

Galat. 2.

(Apoſtolis videlicet, ac cęteris qui Chriſtum audierant) Euangelium, ne fortè in vanũ curreret, aut cucurriſſet. Iam cum quidam deſcẽdentes de Iudæa docerent gentes, quòd niſi circumciderentur ſecundum morem Moſis,
Acto. 15 non poſſent ſaluari, & Paulus cum Barnaba ipſis aduerſaretur, ſtatutum eſt, vt ea de re ad Apoſtolos & presbyteros in Hieruſalem referretur. Et quod ij communi cõſenſu decreuerũt ſine vllis ſcripturarum teſtimoniis, acceptum eſt à Chriſtianis, perinde ac ſi Chri-
*Acto.*13. ſti eſſet doctrina. Porrò cum Sergium Paulũ proconſulem à Paulo & Barnaba audientem verbũ Dei Clymas magus à fide auertere conaretur, miraculo Paulus doctrinã ſuam comprobauit, cum eum cęcitate percuſsiſſet. Qua ratiõe Petrus quoq;, diuerſum docẽte Simone Mago, nõ ſemel, nec vno in loco vſus eſt,
Clemen. in lib. recognit. teſte diſcipulo eius Clemẽte Romano. Idéq; Petrus Iudæis ad fidẽ conuerſis, & zelo quodam verbi Dei ac legis Moſaicę ſecum diſce-
*Acto.*11. ptantibus, vt eſt in actis Apoſtolorum, non tam viſi & pręcepti diuini expoſitione, quàm conſecuti in domo Cornelij miraculi enarratione ſatisfecit, ac verbum eſſe Dei, quamuis non è Chriſti doctrina, neq; è ſcripturis legis diuinæ petitum, vt Gentiles quoq; in conſortiũ Euangelij reciperentur, cõprobauit. Hæc igitur tunc erant documenta veræ Chriſti doctrinæ & verbi Dei, quod non in chartis vel membranis, vel ęreis lapideíſue tabulis, ſed in auribus & cordibus hominũ Dei digito per
Apoſto

Apoſtolos & Apoſtolicos viros ſcribebatur. Nempe teſtimonium Apoſtolicum, præſidũ Eccleſiæ conſenſus, & miracula. AVL. At Apoſtoli & Apoſtolici viri iampridem dormierunt: miraculáque ceſſarũt. MON. In pſeudeuangelicis tuis non iniuria requiras miracula, ſicut heri dixi, qui ſe doctrinam à multis ſeculis ignoratam nunc demum è tenebris proferre gloriantur: Nos verò qui vnà cum maioribus noſtris intra gremium eccleſiæ catholicæ nos continemus, idipſum euangelium, & eam ipſam doctrinã retinemus, quæ ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris tradita, & innumerabilibus ac ſtupendis miraculis, cõſenſuque perpetuo Chriſtianorum populorum atque conciliorum in ſpiritu ſancto congregatorũ comprobata, per cõtinuatam ad nos vſque ſuccedentium ſibi inuicem ætatum & Sacerdotum traditionem in Eccleſia Chriſti conſeruatur. Hoc igitur Euangelio ac verbo Dei nos ſine vllis nouis miraculis rectè nitimur.

Euangelium verum in eccleſia.

AVL. Inanem igitur ſcribendi laborem ſumpſerunt Euangeliſtæ ac cæteri Apoſtoli? Aut non videntur tibi eorum ſcripta habẽda eſſe pro verbo dei. MON. Apage. Mihi verò idem videtur, quod tibi, & omnibus verè Chriſtianis: ea item eſſe germanã & falſi expertem veritatem, & ipſiſsimum verbum Dei, per eoſdem Apoſtolos ac diſcipulos Chriſti ſpiritu Dei conſcriptum. Sed dubium non eſt, id aliquanto poſt cum late iam viua voce propagata eſſet religio Chriſtiana, factum eſſe, & non

Scripturæ ſacræ verbum Dei.

in hoc factum, vt iis scripturis omnis Christi doctrina & vera religio cõtineretur & nobis prodderetur. Ac Matthæus quidem post octauum, vel, vt alij volunt, duodecimum, vel, vt Irenæus, & eum secutus Eusebius, post vicesimum demum à Christi ascẽsione annum in Æthiopiam iturus, primus omnium euangelium Hebraica lingua conscripsit, Hebræisque monimenti loco reliquit. Hunc secutus Marcus, Romæ, quæ cum aliis pariter de Petro audiuerat, breui scripto complexus est. Post hunc Lucas scripsit in Gręcia, quemadmodum non ipse Christus, quem ille non audiuit, verum discipuli eius tradiderunt. Ad extremum Ioannes, non minus quadraginta, vel sicut alij volunt, amplius sexaginta annis post Christi Ascensionem in Asia suum edidit euãgelium. Quæ ita memorant vetusti ac temporibus illis propinqui ac veraces scriptores, Papias Hierapolitanus Episcopus & Martyr, Clemens Alexandrinus doctor insignis, Origenes Adamantius, Eusebius Cæsarien. Episcopus, Hieronymus, & alij. Idem existimandum est de Pauli & aliorum Apostolorũ Epistolis: eas diuersis temporibus post prædicatum ac disseminatum iam multis in locis & gentibus Euangelium, ad eos, qui Christi fidem atque doctrinam receperãt, scriptas & missas esse. A V L. Quid igitur Euangelistas ad conscribenda Euangelia impulit? Non aliud certè, quàm vt Christi doctrinam omnem cõsignatam posteris relinquerent. M O N. Ne-

Euangelia quando conscripta sint.

Ire. lib. 3. aduer. hæres.

Euse. histo. eccl. li. 5. cap. 8.

Euse. Eccles. histo. lib. 2. cap. 6.

Hiero. de script. Eccle.

qua-

quaquã. AVL. Cur igitur ſcripſerunt. MON. Dicam: Quo homines per ſe & per alios Apoſtolos religione Chriſtiana iam imbutos & initiatos, abſentes etiam, literis confirmarẽt, falſáſque opiniones, quę tunc de Chriſto, vel etiam de doctrina eius exoriebantur, vera hiſtoria, & ipſis eius verbis referendis, quoad res poſtulabat, refutarent. Fuit autem neceſſarium in primis ad propagandam atque ſtabiliendam Chriſti doctrinam, omni ratione firmare, & in animis hominum penitus infigere, & quaſi fundamentum quoddam certum firmúmque omni illi ædificio ſubſternere, qui nam ipſe Chriſtus fuerit, & quid egerit, & cur ei de rebus tantis támque à ſenſu & intelligentia humana remotis indubitanter credendum ſit. Atque ideo Euangeliſtæ non tã doctrinam eius, quæ diligenter paſsim ab ipſis ac cæteris diſcipulis eius docebatur, perſecuti ſunt, quàm proſapiam, ortum, vitam, obitum, reſurrectionem, & miracula conſcripſerunt: Ne ea quidem abſolute, ſed eatenus quatenus cuique opus erat ad id, quod ſibi propoſuerat. AVL. Quomodo? MONA. Nempe, Matthæus, quoniam Iudæis ſcribebat, volens eis demonſtrare, Ieſum Chri- verum eſſe Meſsiam in lege ipſorum promiſſum, genus eius è ſtirpe Dauid & Abrahæ deduxit, teſtimoniáque Prophetarum & argumenta præſtantiæ ac dignitatis eius conſcripſit, ea quæ circa ortum & obitum eius, quæque intermedio tempore ac-

Euangelia cur ſint prodita.

Euangeliorum argumenta Matthęus

ciderũt, & miracula ab eo patrata persequẽs: formam verò doctrinę eius deliniauit verius, quam exquisitè depinxit. Et tamen de his ipsis etiam, quę sibi proposuerat describenda multa prætermisit, quæ extant apud alios euãgelistas. Quod Epiphanius quoque antiquus & illustris scriptor atque episcopus commemorat. Marcus, quoniam non Iudæis scribebat, verum ethnicis, qui de Messia promissionem non habebant, doctrinam tamẽ Christi suscipiebant, omissis incunabulis eius, à baptismo ac testimonio Ioannis orsus est, nec ferè quicquam præter miracula Christi, diuinitatis eius documenta, persecutus est, quò maiorem Romani fidem haberẽt eius doctrinæ, quam crebro Petro concionante audiebant. Lucas cum vtrũque hoc Euangelium vidisset, historiam ortus Christi, quæ à Matthæo & Marco prætermissa erat, diligentius; exposuit, ne Christiani Iudaicas fabulas, vel hæreticorum commenta & nænias in eo sequerentur. Ad hæc, quid is ipse Christus in terris degens egerit, & quomodo docuerit, & quæ circa mortem & statim post resurrectionem eius acciderint, luculentius is, quàm superiores duo attexuit, ne ea quidem omittẽs ferè, quæ illi iam conscripserant. Quoniam autem omnes hi tres ea modo persecuti sunt, sicut apparet è scriptis ipsorum, & attestatur Eusebius, quæ Christus tertio demum anno ex quo docere cœperat, egit, & quoniam exorti erant Ebion & Cerinthus hæretici, qui

Epipha. contra hæres. lib. 2. to. 1.

Marcus.

Lucas.

Euangelistæ tres, tertij tantum anni acta Christi conscri

Chri-

Chriſtum hominem tantùm & Prophetam ſanctum, ſicut etiam nunc Turcæ & Saraceni ſentiunt, ac non Deum, eſſe aſſeuerabant, eum errorē vt tolleret, & quod in cæteris requirebatur vt ſuppleret Ioānes, rogatu Chriſtianorum in Aſia Euangelium ſuum longè pòſt, quemadmodum audiuiſti dudum, conſcripſit, à baptiſmo Ioannis orſus. In quo & ipſo tamen nō multum extat doctrinæ Chriſti, præter, quæ is duobus ſermonibus, altero cum Iudæis in templo, altero cum Apoſtolis in vltima cœna diſſeruit, ad ſuam ipſius ac Spiritus Sancti Diuinitatem comprobandā, amorémque mutuum & concordiam inter diſcipulos ſtabiliendam pertinentia. Vnde perſpicuum eſt, Ioanni ac cæteris Euangeliſtis hoc in primis fuiſſe propoſitum, qui fuerit, & quid in mundo egerit Ieſus, ac nō quid docuerit, deſcribere. Tametſi ne quæ egit quidem omnia deſcripſerunt, ſed ea modo, quæ faciebant potiſsimum ad adſtruendam ipſi fidem: ſicut ipſemet Ioannes teſtificatur, ita ſcribens: Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorū, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc: Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus, Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. AVL. Hæc Ioannes de ſuo tantum Euangelio ſcripſit, qui non omnia acta, neque omnem doctrinam Chriſti, quemadmodum tu ipſe fateris, conſcripſit. Ac nè cæterorum quidem Euangeliſtarum vnus

pſerunt. Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. 3. cap. 24.

Ioannes.

Ioan. 20.

quiſpiã id præſtitit: verũ omnes eã pariter cõplexi ſunt, Spiritu ſancto id agente, vt quod vnus prætermiſerat alius repleret. MON. Ita quidẽ eſt, quòd alius ab alio prætermiſſa repleuit, quemodmodũ & ego dudum dixi: ſed in eo tantùm, quod quilibet eorum ſibi propoſuerat: nimirum in Actis Chriſti enarrandis demonſtrantes, eum eſſe Meſsiam in lege promiſſum, & Liberatorem ac Doctorem totius mundi, verum Deum & hominem, quídque is egerit, & quid perpeſſus ſit verè, & non per vim adactus, ſed vltro & volens: Quo alacrius Iudæi & Ethnici ea legentes, doctrinam eius, quæ in vniuerſo orbe terrarum per Apoſtolos viua voce diſſeminabatur, amplecterentur, tenaciuſque retinerẽt. Verum eſt & illud, de ſuo Euangelio Ioannem ſcripſiſſe, non omnia in eo libro ſcripta eſſe, quæ Ieſus fecit: ſed illud quoque perpende, quod addit idem: Quòd ſi omnia ſcribantur, mundus ipſe non poſſet capere eos, qui ſcribendi eſſent, libros, tãtum abeſt, vt ea quatuor hiſce euangeliorum libris, quos perbreues habemus, comprehenſa ſint. Ac ſi maximè à Ioanne ſcriptum hoc non fuiſſet, tamen res ipſa indicat, Chriſtum dominum, qui non ob aliud in mundum venerat, quàm vt quæreret ſaluumq́ue faceret quod perierat, tribus annis amplius aſsiduo iam turbis publicè, iam priuatim ſolis Apoſtolis concionantem, aliquanto plura locutum eſſe, quàm Euangeliſtæ conſcripſerunt: qui pau-

Euangeliſtarum propoſitũ.

Chriſti doctrinam non omnẽ cõſcriptã eſſe ab euãgeliſtis.

pauculas modo quasdam conciones eius eásque ferè parabolicas, & ad congregandam magis, quàm informandam & gubernandam Ecclesiam pertinentes, descripserunt, atque id per quàm breuiter. Ipse verò de se testificatur: Semper se docuisse in Synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniebant. Et apud Matthæum: Quotidie sedebam apud vos in templo docens. Certè non semper idem repetebat. Ea verò quæ sunt ab Euangelistis conscripta, vnica concione potuit enarrare, vel tunc sanè, cum in deserto per totum diem multa docuit turbam, quemadmodum scribit Marcus, vesperi autem quinque panibus ac duobus piscibus eam satiauit: Aut illo triduo duntaxat, quando quatuor millia virorum præter paruulos & mulieres, septem panibus & paucis pisciculis saturauit. Non tolerassent ij sanè tamdiu famem & multa alia incommoda, si Christus eadem subinde repetiuisset: Nec sine graui causa Iudæi tantopere admirati sunt doctrinam eius & sapientiam, sicut prodiderunt iidem Matthæus & Marcus: Et tamen ibi nihil propemodum, aut certè paucula quædam ij commemorant, quæ ille tūc docuerit. Atque ita non vniuersa doctrina Christi quatuor his Euangeliis descripta est: Quod ex illo quoque planum fit, quod in Actis Apostolorum scriptum est: Paulum, cum apud Milesios haberet sermonem, monuisse eos, vt meminissent verbi Domini Iesu: quod ipse, dixerit:

Ioan. 18.
Matt. 26.
Mar. 6.
Matt. 15.
Mar. 8.
Matth. 7.
Mar. 6.
Act. 20

Beatius esse dare, quàm accipere. Apud quē autem quæso euangelistam hoc scriptum extat? Aut verò illa veteris testamenti scripturarum interpretatio, res, si qua alia, maximè necessaria, cuius mentionem facit idem Lucas in Euangelio: quod Dominus Iesus cum resurrexisset à mortuis, duobus illis discipulis Emauntem euntibus interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant, incipiēs à Moyse & omnibus Prophetis? Aut illud etiam, quod idem scribit in Actis Apostolorum, quod Christus post passionem suam apparuit discipulis suis per dies quadraginta, loquens de regno Dei? Vbi quæso extant ij sermones, ac doctrina? A quo Euangelista ea conscripta est? A quo nam autem illud, quod scribit Paulus, Christum, cum resurrexisset à mortuis, visum esse Cephæ, deinde plusquam quingentis fratribus simul, deinde Iacobo, deinde Apostolis omnibus? A V L. At ea, quæ Euangelistæ prætermiserunt, Paulus, Petrus, aliíque Apostoli in Epistolis & scriptis suis suppleuerunt. M O N. Vnde hoc deprehendi potest: Certè è scriptis ipsorum id non apparet: præter, quæ Lucas in Actis Apostolorum Christum dominum iamiam ascensurum in cælum, ad discipulos suos locutum esse memorat, & quæ scribit Paulus Corinthiis de vsu donorum spiritualium, & officio mulierum in Ecclesia à domini esse mandata: Et quod idem dixit, quemadmodum à me dudum commemoratum est, Mileti sermonem habens.

Luc.24. *Acto.1.* *Apostoli nō suppleuerūt prætermissa ab euāgelistis.* *1.Cor.15.* *Act.1.* *1.Cor.14.* *Acto.20.*

habens. Alibi nuſquam eiuſmodi quicquam extat, quod quidem ego meminerim. Atque hæc quoque illi obiter; oblata magis, quàm quæſita ſcriptis ſuis inſeruere. Nec ſanè id propoſitum habuere cum ſcriberent, vt prætermiſſa ab Euangeliſtis perſequerentur, doctrinámque Chriſti ad amuſsim conſcriberent, verum vt abſentes quoſdam cœtus hominum, ſiue etiam ſingulos homines, credentes iam in Chriſtum, doctrinámque eius tenentes, pro re nata confirmarent, commonefacerent, conſolarentur, aduerſus impendentia pericula præmunirent, corrigerent, adminiſtrationis naſcentium etiam tunc eccleſiarum fundamenta iacerent, errores atque dubitationes tunc ſubnaſcentes extirparent. Quod quidem è ſcriptis eorũ planum fit ac perſpicuum. Vis ne autem explicatius id tibi oſtendam? AVL. Maximè. MON. Principio acta Apoſtolorum, quę Lucas Theophilo cuidam ſcripſit, quid in ſe contineant, ipſe titulus indicat. Tametſi ea quoque, quæ per Apoſtolos poſt Aſcenſionem Chriſti acta ſunt, obiter & modicè attingit. Vbi vero ad conuerſionem Pauli ventum eſt, nihil ferè aliud, quàm peregrinationes & ſucceſſus eius ſolius perſequitur, cæterorum actis omiſsis. Paulus quatuordecim ſcripſit Epiſtolas: Ad Romanos vnam, ad Corinthios duas, ad Galatas, Epheſios, Philippenſes, Coloſſenſes: ſingulas, ad Theſſalonicenſes, duas, totidem ad Timottheum, ad Titum, Philemonem, &

Apoſtolicarum ſcripturarum cauſæ & argumenta.

Actorũ Apoſtolorum argumentum.

Pauli epiſtolarum numerus & ordo.

Hebræos item singulas. Quid igitur scribit in hisce epistolis? Romanis, ne potentia sapiétiáque humana turgentes, oblatam ex Iudæa salutarem doctrinam aspernarentur, lapsum, & inde cõsecutam miseriam & cæcitatem totius generis humani ob oculos ponit, fastumque & arrogantiam eorum, simulque Iudæorum supercilium ex dignatione ac promissis dei existens, & ethnicos offendens, deprimit: demõstratóque communis liberatoris ac seruatoris Christi beneficio, ad pœnitentiam & fiduciam clementiæ ac misericordiæ Dei per eum ipsum Christum comparatæ, eos excitat, nec non ad honestam piámque vitam, ad obedientiam, & obseruantiam principum ac magistratuum, & ad vitanda quorumuis hominum offendicula cohortatur. Corinthios priore epistola reuocat à dissensionibus, arrogãtia, & libidinibus, docétque quomodo sese gerere debeant aduersus delinquentes, & circa iudicia litésque, quæ inter eos suboriebantur. Respondet etiam ad quæstiones ab ipsis propositas de matrimonio, continentia, & vsu earum carnium, quæ idolis immolabãtur: Pérque eam occasionem etiam de aliis quibusdam actionibus exterioribus, velut de ratione precationum, communionis mysticæ, siue cœnæ dominicæ, & vsu spiritualium Dei donorum prȩscribit, quomodo se in publico & in Ecclesia gerere debeant, exemplo gratuiti ministerij sui ad gloriam Dei & vtilitatem proximi, mutuámque concordiam

Ad Romanos.

Ad Corinth. prior.

spe-

ſpectantes. Ad extremum de reſurrectione à morte eos confirmat, & ad beneficentiam in egenos inuitat. Peſteriore verò poſteaquam excuſauit, cur ad eos non venerit, ſicut erat pollicitus, conſolatur eos, quos graui obiurgatione in priore contriſtauerat, & ad honeſtatem vitæ & ſubleuationem egenorum eos adhortatur: poſtremo increpat eos, qui de ſe non rectè ſentiebant, poteſtatem & authoritatem Apoſtolicam, ac dignitatem ſuam demonſtrans. Galatas obiurgat, quod à religione Chriſtiana ad cæremonias legis retrahi ſe patiebantur: demonſtrans eam eſſe imperfectam & ad tempus datam: fidei verò ac doctrinæ Chriſtianæ perfectionem & vtilitatem exponens: Deinde ad vitam ſpiritualem & officia mutua eos cohortatur, fructus ſpiritus & his aduerſa opera carnis enumerans. Epheſios fideles confirmat in fide, admonens beneficiorum Chriſti, ſuæque functionis & vinculorum: & ad concordiam, emendationem, honeſtatem, & ad ſua quenque officia vitæ, denique ad mãſuetudinem, conſtantiam, & vigilantiam eos excitat. Philippenſibus ſcribens de ſtatu rerum ſuarum, ſuóque erga ipſos ſtudio, conſolatur eos, & ad concordiam & modeſtiam ſiue humilitatem cohortatur, & vt à Iudæis ſibi caueant, ſe verò imitentur, monet. Ad extremum gratias ipſis agit de ſubſidio miſſo. Coloſſenſes item confirmat in fide, quã aliũde iam ſuſceperãt,

Poſterior.

Ad Galatas.

Ad Epheſios.

Ad Philippenſes.

Ad Coloſſenſes.

& aduerſus hypocriticam ſanctimoniam doctrinámquè præmunit. Ad hæc, genera quędam hominum, quomodo ſe in ſocietate vitæ gerere debeant, obiter admonet. Theſſalonicenſes item priore Epiſtola confirmat, & ad tolerantiam aduerſorum erigit, commemorans officium ſuum & charitatem erga ipſos: & ab impuritate vitæ & ocio, ad ſanctimoniam, vigilantiam, & alias virtutes eos reuocat: Denique ſpem & fidem reſurrectionis à mortuis ſtabilit. Poſteriore itidem eos conſolatur & confirmat, admonens, ne ſe patiantur ſeduci ab iis, qui aduētum Domini ad iudicium inſtare, è ſcriptis & ſermonibus ſuis perperam intellectis occaſione erroris accepta, docebant: docétque quales eſſe debeant aduerſus delinquentes, præſertim ocioſos. Timotheum epiſcopum obiter docet, quomodo is vitam ſuam inſtituere, & gregē ſiue eccleſiam ſibi cōmiſſam adminiſtrare ac regere, prauis dogmatibus ſuppullātibus obſiſtere, cultus diuini curam habere, presbyteros & alios miniſtros eccleſiæ deligere & inſtituere, & aduerſus quędam genera hominū gerere ſeſe debeat. Hæc priore Epiſtola: Poſteriore itidem eum officij admonet, futura pericula è prauis dogmatibus exoritura prędicens. Ad Titum ſcribēs, itidem obiter quędam attingit, quę ad munus Epiſcopi pertinent circa delectum miniſtrorum Eccleſiæ, doctrinam, admonitionem, & correctionem populi, prauorúmque dogmatum deuitatio-

Ad Theſſalonicen. prima.

Poſterior.

Ad Timotheum prior.

Poſterior.

Ad Titū

uitationem atque propulſationem: gratiámque & beneficentiam Dei erga homines modicè commemorat. Philemonem rogat pro ſeruo fugitiuo Oneſimo, vt ei peccatum & offenſam condonet. Hebræos credentes quidem in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſed ad legem tamen ſuam reſpectantes, cohortatur ad conſtantiam fidei, propriis ipſorum ſcripturis demõſtrans diuinitatem Chriſti, ac dignitatem Sacerdotij, perfectionémque ſacrificij ac legis ipſius, Moſaicę verò legis imperfectionem: nimirum quòd ea peccata delere, & iram Dei placare non potuerit, ſed ad dominum Ieſum Chriſtum, promiſſum à Deo Meſsiam & ſeruatorem, viam commõſtrarit, ritibúſque ac cæremoniis ſuis omnibus diſpenſationem & functionem eius omnem, & ſatisfactionem pro peccatis hominum repræſentarit. Ad extremum, fidei dignitatem & antiquitatem commendat, & ad tolerantiam, obedientiam, & imitationẽ pręſidum ſiue præpoſitorum eccleſiæ & ad alias virtutes eos cohortatur. Hæc ferè Paulus. Sũt præterea ſeptem aliorum Apoſtolorum epiſtolæ, quæ Canonicæ & Catholicæ appellãtur: Iacobi vna: Petri duæ: tres Ioannis: Iudæ vna. Ac Iacobus quidem Iudæos ad fidem conuerſos breuiter commonefacit, quomodo vitam degere, fidémque honeſtis & piis actionibus ornare, & viuam repræſentare: quid item vitare, & quid expectare ſeu ſperare debeant. Petrus quoq; priore epiſtola eoſ-

Ad Philemonem. *Ad Hebræos.* *Iacobi.* *Petri prior.*

dem Hebræos per nonnullas regiones diſperſos conſolans & confirmans, ad pœnitentiā, ſanctimoniam, & conditioni cuiuſque congruentem vitam ſpe præmij propoſita adhortatur: Poſteriore idē facit: & vt à prauis doctrinis ac hæreſibus, quæ multæ exorituræ erant, ſibi caueant, præmonet: & quomodo cognoſcendi ſint tales peruerſi doctores oſtendit. Ioannes charitatis virtutem & præſtantiam prædicans, prima quidem Epiſtola cunctos vniuerſè, ſecunda matronam quandam, tertia verò Caium ad amorem Dei, & cum hominibus mutuum, & ad rectam doctrinam retinendam, prauam verò cauēdam, peccatáque vitanda hortatur: ac ſpem credētium confirmat. Iudas Thaddæus paruā ſcripſit Epiſtolam, nec aliud agit, quàm falſos & peruerſos doctores ſiue Hæreticos depingit, ad cautionem Chriſtianorum. Scripſit etiam Ioannes Apocalypſim: Quid autem habet in ea propoſitum? Ipſe indicat ſtatim à principio ſic ſcribens: Apocalypſis Ieſu Chriſti, quam dedit illi deus, palam facere ſeruis ſuis, quæ oportet fieri citò, & ſignificauit mittens per angelum ſuum ſeruo ſuo Ioanni. Ea verò ille non curioſè aut iactanter, verum ad conſtantiam & bonam ſpem Chriſtianorum cōfirmam conſcripſit. Vides iam, neque Euangeliſtas, neque cæteros Apoſtolos eo propoſito ſcripſiſſe, vt vniuerſam Chriſti doctrinā ac verbum dei ſcriptis ſuis complecterentur.

Poſterior. *Ioānis 3. Epiſtolæ.* *Iudæ.* *Apocalypſis Ioānis.*

AVI. At ea complexi ſunt, quęcunque nobis

ſunt ad ſalutem adipiſcendã neceſſaria. MON. Atqui ſi hoc ita eſſet, vt tu dicis, fieret, vt diſcipuli eſſent ſupra magiſtrũ, quod eſt contra Chriſti ipſius verbũ. Ac vt maximè inter homines vſu venire poſsit, vt Diſcipulus Magiſtro ſit præſtantior, homo tamen Deo cõparari non poteſt, quemadmodum ait Hiob, etiam cum perfectæ fuerit ſciẽtiæ: tantũ abeſt, vt anteire eũ queat. Aut certè exiſtimare nos oporteret, non à Deo nobis eſſe traditam religionem noſtram Chriſtianã AVL. Quid ita? MON. Quia teſtificatur Moſes, opera dei perfecta eſſe. Quod ſi Chriſtus ſuperuacaneum quippiam docuiſſet, non eſſet abſolutus magiſter: Atque ita ne Deus quidem. In iis enim quæ perfecta ſunt, neq; deeſt quicquã, neque ſupereſt. Perfectum enim id eſt, cui nec addi, nec detrahi quicquã poteſt. Hinc & Cyrillus ita ſcribit: Nihil enim fruſtra, nihil ſuperuacaneum Chriſtus vnquã diceret. Igitur ne cogitare quidem te oportet, euangeliſtas & cæteros apoſtolos eam tantum doctrinam ſcriptis mandaſſe, quæ fuerit ad ſalutem noſtram neceſſaria, minus autem neceſſariam prætermiſiſſe, & magis probè eos intellexiſſe, quid eſſet neceſſarium, quid non, quàm ipſum Dei filium. Iam autẽ demonſtratum eſt, neq; euãgeliſtas omnem Chriſti doctrinã conſcripſiſſe, & cæteris Apoſtolis in ſcribendo quiduis aliud fuiſſe propoſitum, quàm vt pretermiſſa ab illis perſequerentur. Sed vt maxime omnia quęcunq; Chriſtus docuit, omnes cõplexi eſ-

Lucæ.6. *Hiob.22.* *Deut.32.* *Perfectũ quid.* *Cyril. in Ioan. lib. 9. ca.34.* *Christum nõ omnia per ſe docuiſſe.*

ſent nihil prætermittentes, nec dum tamen vniuerſa religio Chriſtiana eorum ſcriptis cō tineretur. Etenim Chriſtus quoad in terris vixit, non omnia quæ erant neceſſaria diſcipulos ſuos docuit. AVL. Pugnantia loqueris. Dudum dixiſti, religionem Chriſtianam perfectam eſſe: Et eſt id veriſsimum: Nunc verò ais, Chriſtum, à quo ea nomen habet, non omnia quæ erant neceſſaria docuiſſe. MONA. Non pugnant hæc inter ſe, verùm congruũt: Chriſtianam religionem abſolutam eſſe, nec tamen Chriſti ſolius ea, quam in terris vitam degens tradidit, doctrina comprehẽdi. Quod quidẽ ex eo coniici poteſt, quod ſcribit Pau-
Hebr.2. lus ad Hebr. de ſalute, hoc eſt, ſalutari doctrina, eam initiũ enarrandi à domino accepiſſe, ab eis verò, qui audierunt, in nos confirmatã
Docendi recta ratio. eſſe. Non quòd ille nõ fuerit abſolutus magiſter, aut inuiderit abſolutã doctrinã iis, quos ſibi delegit ac dilexit: Sed quod ij tũc adhuc eius doctrinæ capaces nõ eſſent. Et hoc enim diligentis & abſoluti magiſtri eſt, non omnia ſimul & aceruatim, ſed particulatim docere,
Cyril. in Ioan. lib.2. cap.135. & vt ait Cyrillus, non tranſcurrere, neque altiora prius menti auditorum ingerere, quam priora cognouerint. Ita paulus quoque magiſtrum imitatus, erga Corinthios Hebræóſque ſe geſsit, ſicut ipſe memorat, & ego
1.Cor.13. Heb.5. fortaſsis alibi recitabo. Víſne autem videre,
Apoſtolorum ruditas. Apoſtolos etiam ſiue diſcipulos Chriſti, cum eos ille doceret, doctrinæ eius vniuerſæ capaces non fuiſſe? Ecce tibi apud Matthæum,
cum

cum eis Dominus diceret: Non quod intrat in os coinquinat hominem: rogabát eum, vt ſibi ediſſereret eam parabolá. Reſpondet autem ille eis; Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Lucas item commemorans, quomodo eis Dominus paſsionem & reſurrectioné ſuam prænunciarit: Et ipſi, inquit, nihil horum intellexerunt. Ioannes quoque memorans illud, quomodo Chriſtus aſina Hieroſolymam inuectus eſt, déque eo longè antè per prophetá prænunciatum fuiſſe, ait, Diſcipulos hæc initio non intellexiſſe. Lucas etiam ſcribit, quòd poſt reſurrectionem Dominus Ieſus aperuit eis ſenſum, vt intelligerét ſcripturas: Nihilominus tamé Marcus ſcribit, eum iamiam diſceſſurum ab eis, & aſcenſurum in cœlum, exprobraſſe eis incredulitatem ac duritiam cordis. Igitur non potuit eos Chriſtus, dum in terris fuit, omnia docere: non quòd ipſe perfectus Magiſter non eſſet, ſed potius ꝙ perfectus non ignoraret, quantulum illi per inſcitiam & ruditatem ſuam capere poſſent: Quod quidem ipſe iam ad mortem tranſiens eis indicauit; Expedit, inquit, vobis vt ego abeam. Niſi enim abiero, paracletus non veniet ad vos. Et paucis interiectis, in quem vſum id expediret, oſtendit, dicens: Adhuc multa vobis habeo dicere, ſed nó poteſtis portare modò. E quibus verbis colligitur, ea magni momenti, difficilia, & neceſſaria fuiſſe. AVL. Et tamen idé dixit: Omnia quæ audiuiſſet à Patre, ſe eis notá feciſſe. MON. Verum, Omnia

Matt. 15. *Luc.* 18. *Ioan.* 12. *Luc.* 24. *Marc.* 16. *Ioan.* 16. *Apoſtoli docti à ſpiritu ſancto.* *Ioan.* 15.

quidem eis nota fecit, ſed vniuerſè & in genere, & quaſi per tranſennam, vt ſolent mercatores merces ſuas exponere. Exquiſitioré autem explicationem in aliud tempus ſeruauit. Vel certè more prophetarum, perinde dicebat, ac ſi iam feciſſet, quod etiam tunc faciebat, & cumulatius etiam poſtea facturus erat: Et quoniam ab eis diſcedebat, non prætermiſit, quin ipſis indicaret, quomodo id facturus eſſet. Subiecit enim ibidem apud Ioãnem: Si autem abiero, mittam eum ad vos: nempe paracletum. Et mox addit: Cum auté venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritaté: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Idque mox poſt quinquageſimum diem factum eſt die Pentecoſtes, quando repleti ſunt omnes Spiritu ſancto. AVL. Ibi igitur perdidicerunt ea, quæ à Chriſto non ſatis intellexerant, vel omnino non didicerant, eáque omnia poſt ad noſtram doctrinam conſcripſerunt. MON. Eſt ita, quod didicerunt ij omnia de Spiritu ſancto, Paulus auté, qui inter eos tunc non erat, cælitus & ipſe poſtea per reuelationem Ieſu Chriſti, quemadmodũ ipſe profitetur, inſtructus eſt: verũ neque id conſectati ſunt in ſcribendo, vt omnem Chriſti doctrinam cõplecterentur, quod ego iam probauit, neq; præſtiterunt omnino, ſicut res ipſa teſtatur. Sunt enim nõ pauca dogmata & inſtituta ad religionem & ſalutem hominum pertinentia, quæ neque ab Euangeliſta, neque ab Apoſtolo vllo ſcriptis mandata ſunt.

Galat.1.

Dogmata nõ ſcripta.

Qualia

Qualia ſunt, Deum eſſe principij expertem & immortalem: Chriſtum de Mariæ virginis ſanguine carnem ſumpſiſſe, ac Deum ſimul & hominem natũ eſſe, & in vna perſona duas naturas, duáſque voluntates retinuiſſe. Eiuſdem modi etiam ſunt, Chriſti ipſius Dei, & hominis, & ſpiritus ſancti adoratio & inuocatio, vnius Dei in tribus perſonis vna eſſentia, baptiſmus infantium, & alia complura, quæ nunc omitto: Quæ vniuerſus per omnem orbem terrarum Chriſtianorum cœtus iam inde ab initio in hunc vſque diem ſummo conſenſu & conſtantia retinet atque conſeruat: Quæ, qui ignorare vult, ignorabitur. Cum autem in ſcriptura ſacra nulla, expreſſa dũtaxat, eorum fiat mentio, cur ea recipimus, conſtantérq; retinemus, & maiores noſtri ſemper amplexi ſunt, & retinuere, nõ ſecus quàm ipſum Euãgelium ac verbũ Dei? cur iidem eos, qui in controuerſiam ea reuocabãt, Marcionem, Valentinũ, Sabellium, Arrium, Macedoniũ, Eunomium, Neſtorium, Eutychen, & Sectatores eorum pro Hæreticis & Chriſti doctrinæ aduerſariis habuere, Nec nos aliter ſentimus? Non ob aliud ſanè, q̃ quòd ea ſic è doctrina atq; traditione Apoſtolorum accepta pro Chriſti doctrina ac verbo Dei habemus: Quanquã etiãſi Apoſtoli ea ex doctrina Chriſti nõ hauſiſſent, nihilo ſecius tamẽ amplecti ea nos par eſſet, q̃ ipſa Chriſti verba doctrinámq;. Quia ſicut ipſum miſit deus pater, ita ipſe quoq; miſit Apoſtolos, quemadmodum

1. Cor. 14.

Apoſtolos potuiſſe docere ac docuiſſe plura, quàm à Chriſto didicerant.

Ioan. 20. ipſemet apud Ioannem teſtificatur. Et vt au-
Luc. 10. thoritatem eorum fidémque ſtabiliret, dixit
eis: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſper-
nit, me ſpernit: Qui autem me ſpernit, ſpernit
eum, qui miſit me: hoc eſt, Deum patrẽ. Au-
dis, quod hic non præfinit eis, qui vos audit,
aut qui vos ſpernit, in eo ſcilicet, quod ex me
audiuiſtis: Sed nihil planè excipiẽdo, qui vos
Ioan. 20. audit, &, qui vos ſpernit. Et: Sicut me miſit pa
Matt. 28. ter, ſic & ego mitto vos: nempe cum plena po
teſtate. Ipſe enim de ſe dixit: Data eſt mihi
Mat. 18. omnis poteſtas in cœlo & in terra. Illis itidẽ
dedit poteſtatem, vt quicquid ligauerint, vel
ſoluerint ſuper terram, ligatum vel ſolutum
ſit etiam in cœlo. Ne verò quiſquãm dubita-
ret, quaſi illi in rebus tantis tantíque momen-
Acto. 4. ti minus conuenienter præter voluntatẽ Do-
mini quippiam attentarent, videns conditio-
nem ipſorum quòd eſſent viles & indocti ho
mines ac piſcatores, ſtatim poſt miſsionem il
Ioan. 20. lam, ſcribit Ioannes, inſufflaſſe ipſum in eos,
& dixiſſe: Accipite Spiritum ſanctum. Quem
Spiritum ſanctum? Eum, quem ipſe eis pro-
miſerat, Spiritum veritatis, qui à Patre proce-
dit Quaſi diceret: Mihi, qui ſum veritas & à
Deo Patre miſſus in mundum veni, ſapientia
& poteſtate parem: qui vos docebit omnem
veritatem. Ac ne quis hoc fortè de ea modo
veritate, quã ipſe Chriſtus eos docuerat, acci
peret, quod probabiliter accipi potuit ex illis
Ioan. 14. verbis, quæ paulò antè locutus erat: Ille vos
docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quę

cun-

cũque dixi vobis: prædicauit id dicẽs: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò. Et mox adiecit: Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: Intellige, quam ex me nondũ addidiciſtis. Et volens oſtendere, illã doctrinam Spiritus ſancti à ſua diuerſam non fore, addidit: Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, loquetur: & quæ ventura ſunt annunciabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annũciabit vobis. En habes diploma Chriſti, quo is Apoſtolis, hoc eſt, legatis ſuis fidem aſtruit cum plena & libera poteſtate. Eo igitur fretus, perinde fidẽ habere debes legatis, atq; ipſi domino, à quo ſunt miſsi: Nec minus apud te põdus habeat, quicquid Apoſtoli, ſiue ſcripto, ſiue ſine ſcripto nobis prodiderũt, quàm id, quod ipſe dominus docuit, & Euãgeliſtæ conſcripſerunt, quandoquidem is dedit eis eandem claritatẽ, quã ipſe à patre habet, quẽadmodũ ipſe apud eundem Ioannem affirmat: Apud Marcũ verò ait, non ipſos eſſe qui loquantur, ſed ſpiritum ſanctum. Cuius rei ipſi ſibi probè conſcij fuerunt. Atque ideo quoties Chriſti doctrina deficiebat, magna fiducia & authoritate præſcribebant Chriſtianis, quæ ſequerentur, quæque vitarent. Velut cum exorta eſſet Hieroſolymis controuerſia inter Iudæos & Ethnicos, ad fidem Chriſti conuerſos, an oporteret Ethnicos, fidem & religionem Chriſtianam amplexos, ſeruare ritus ac cæremo-

Apoſtolica doctrinæ authoritas.

Ioan. 17.

Mar. 13.

Acto.15. nias legis Mosaicæ, decreuerunt Apostoli, quid eos in hac parte sequi oporteret. Vnde autem decretum id petitum est? Ex Euangelio ac doctrina Christi? Nequaque. Quod si quid eiusmodi illi de Christo didicissent, non dissimulassent procul dubio. Magnum certè pondus apud fideles habitura erat eius authoritas. Non sic tamen illi: sed ita rescribunt Antiochenis: Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria. Spiritus sancti mentionem faciunt, vt homines illi, qui Spiritũ sanctum Deum esse cognouerant, scripto ac decreto illi fidem haberent, perinde ac verbo Dei, & Christi ipsius Euãgelio. Nec permittunt ipsorum arbitrio vtrum ea sic seruare velint, nec ne, ex liberrima, vt isti vestri dicere solent, disciplina ecclesiæ: sed velut necessaria præcipiunt. AVL. Verum hoc est tamen in scriptura, & in actis Apostolorum. MON. Est: At etiamsi non esset, nihilominus tamen credere oporteret, sicut crediderunt aliæ ci-
Act.16. uitates, quibus Paulus & Silas tradebant custodire ea ipsa dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, quemadmodum ibi-
Acto.6. dem scribit Lucas. Vbi autem quæso extat quicquam in Euangelio de Diaconis? Et tamen eos Apostoli, non quasi ex instituto ac doctrina Christi, sed authoritate sua instituerunt, & vniuersa Christi Ecclesia per omne tempus in hanc vsque diem retinet. Verum de eo quoque in iisdem actis scriptum est.

Vbi

Vbi autem ſcriptum eſt, qualia præcepta Paulus Corinthiis dederit, quorum facit mentionem in priore ad ipſos Epiſtola, ita ſcribens: Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Nullum vſquam extat argumentum, quo colligi queat, eum quippiam ad eos prius ſcripſiſſe, vbi præcepta illa contineantur: Ac non de ſcriptis præceptis eum loqui (tradendi) verbum indicat. Ibidem autem cum per Epiſtolam pręcepiſſet id, quod nuſquam eſt in Euangelio, quomodo videlicet ſeſe gerere debeant circa cœnam domini, ſiue cõmunionem corporis & ſanguinis eius, adſcripſit: Cętera cum venero diſponã. Quomodo autẽ diſpoſuerit, nuſquam quicquam ſcriptum cõperimus. Credimus tamen ea non leuia & reiectanea fuiſſe quæ promiſit. Non temerè enim de ſe ſcribit alibi: Puto quòd & ego ſpiritum Dei habeam. Nec dici poteſt, quod & doctrina Chriſti ea quæ ſe diſpoſiturum promittebat, petiturus fuerit. Nihil enim extat ea de re apud Euãgeliſtas, quod ipſe eo loco prætermiſerit. Quin adiecit is etiam de ſuo illa: Nunquid non habetis domos, &c. Et: Probet autẽ ſeipſum homo. Ne illa quidẽ vſquã in ſacra ſcriptura extant, quorum idem Paulus mentionem facit ad Timotheum ſcribens: Et quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. E quibus verbis deprehẽdere potes, non modò non omnia, quę

1. Cor. 11. *1. Cor. 7.* *2. Tim. 2.*

ad fidem & instituta religionis nostræ Christianæ pertinent, conscripta esse, verumetiam viua voce, & per traditionem succedentium sibi inuicem idoneorum hominum, hoc est, episcoporum & presbyterorum (vt ex eo ipso Paulo ad eundem Timotheum, & ad Titum scribente constat) potius quàm per scripturam Apostolorum ea tradi & conseruari in Ecclesia voluisse. Non enim scribit: hæc commenda scriptis, sed fidelibus hominibus: Nec iis, qui legere, vel scribere, verum qui docere alios erunt idonei. Vbi autem in scripturis extant instituta illa, siue traditiones, quas
1. Thes. 4 idem Paulus scribit Thessalonicenses à se accepisse? Ac ne cuiquam leues & arbitrariæ esse videantur, addit, per eas ipsos Deo placere oportere. Ne quis verò dubitet, de non scriptis traditionibus eum agere, posteriore ad
2. Thes. 2. eosdē Thessalonicenses epistola ipsemet tollit hunc scrupulum, ita scribens: Itaque fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. En exæquat scripturæ instituta per sermonem à se tradita. Nec id satis est: verum se-
2. Thes. 3. quenti capite eiicit etiam ex Ecclesia eos, qui eiusmodi instituta, siue traditiones qui contempserint, ídque nō sua libidine, sed diuina Domini nostri Iesu Christi authoritate facere se profitetur. Sic enim scribit: Denūciamus autē vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum

traditionem, quam acceperũt à nobis. Vides, quàm seuerè animaduertat in transgressores traditionis suę. Proinde non modo ea, quę Euangelistæ quæúe cæteri Apostoli, cum sermonibus Christi didicissent, scriptis mandarunt, sed etiam quæcunque ipsi ex se, seu scriptis, seu sine scriptis ecclesiæ Dei præceperũt ac tradiderũt, amplecti nos oportet. Et qui ea amplectitur, verbum Dei amplectitur: qui dixit: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Quanquam enim Deus per Hieremiam prophetam, sicut iam dixi, se in cordibus ac mentibus hominum legem suam nouam scripturum esse promisit, scripsitque adeò digito suo, hoc est, inspiratione spiritus sancti, tamẽ linguarum humanarũ ministerio ad hoc vsus est, & vtitur etiamnũ. Argumẽto est illud, quod in Actis Apostolorum de Eunucho illo, qui erat super omnes gazas Candaces reginæ Æthiopum, memoriæ proditum est: Quem poterat quidẽ Deus ipse per se illustrare, vt & prophetiam Esaiæ, quam legebat, intelligeret, & in Christũ crederet: nec tamen id fecit: Verum præcepit Philippo Euãgelistæ vt accederet, & adiungeret se ad currum eius, docendi eius gratia. Corneliũ quoque centurionem poterat ipse per se spiritus sancti afflatu conuertere: nec tamen id fecit: Ac ne per angelum quidẽ, per quem ei denũciauit, orationes & eleemosynas eius sibi gratas esse. Verũ præcepit ei, vt Petrũ accerseret, & audiret ab eo verba, in quibus saluus fieret

Luc. 10.
Hier. 31.
Heb. 8.
Deus per homines voluntatem suã nobis patefacit.
Acto. 8.
Act. 10.

ipſe ac domus eius: quo cõcionante, tum demum ille Spiritu ſancto afflatus credidit. De Paulo iá antea dixi, quod licet à Chriſto cœlitus vocatus, correptus, & cõuerſus eſſet, tamẽ ille ipſe Chriſtus ab Anania diſcipulo voluit eum, quid facto opus eſſet, erudiri, ac per impoſitionẽ manuum eius ſpiritu ſancto eum repleuit. Vides Deum non ſine humano miniſterio ſalutem hominum perfeciſſe & perficere: Non quòd aliter non poſsit, cum ipſe ſit, qui fecit verbo ſuo cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, ipſeque det ſapientiam: ſed vt eò magis mutua inter homines charitas augeſcat & conſeruetur, quo magis homo homine vtitur, ac opus habet, neu quis infuſæ diuinitus ſapientiæ præfidens, humanam diſciplinam atq; ſocietatem deſerat vel contemnat. Propterea Paulus ad Galatas ſcribẽs, oſtendit non ex reuelatione aut lectione, ſed ex auditu fidei accipi ſpiritum ſanctum: Et ad Romanos: Fides, inquit, ex auditu, auditus verò per verbum Chriſti: Id verò per Apoſtolos, quorum ſonus exiuit in omnem terram, & verba in fines orbis terrarum, propagatum eſt. Vbi illud quoq; obſeruare debes, quod Paulus Apoſtolorum verba & cõciones, Chriſti atque ita Dei verbum appellat: Nec dicit, ſcripta, ſed ſonum & verba eorum, vt non minorem habeamus fidem doctrinæ traditioníque Apoſtolicæ, quàm ipſi Chriſto, aut ſcripturæ diuinitus inſpiratæ. Olim id Deus ita definiuerat, & non ſolũ per

Acto. 9. *Pſal.* 145 *Prouer.* 2. *Galat.* 3. *Rom.* 10. *Pſal.* 18. *Apoſtolorum doctrina viua voce tradita.*

Dauidem,

Dauidem, sed etiã per Esaiam euidenter præ- *Esa. 52.*
nunciarat, quod lex & religio Christiana viua voce per Apostolos vniuerso mũdo tradi debuerit, Iam tũ studiose cauens, ne homines postea paterẽtur seduci se à falsis ꝓphetis, qui vel ex ementitis reuelationibus diuinis, vel è solis scripturis pendêre vellent, asseuerãtes iis omnem doctrinã salutarem, & instituta religionis Christianæ contineri. Tametsi dũ hoc ita pseudeuãgelici isti de scripturis asseuerãt, imprudentes pręcipua quędam sua dogmata, quæ ipsi pro salutaribus & necessariis habẽt, planè damnãt. E quibus enim Euangelistarũ aut cęterorũ Apostolorum, aut prophetarum scripturis ipsi proferũt suam illam, qualẽ ipsi intelligunt, imputatiuã iustitiam? vel securam certitudinem de gratia Dei, sine qua negant quẽquam hominẽ saluũ fieri posse? vel quod sola fides iustificat? Aut igitur his, quę nusquã extãt in scripturis, falso verbi Dei nomẽ prætẽdunt, ac demẽtatis à se hominibus imponũt (quod quidẽ heri demonstratum est) aut, nõ omne verbũ Dei & Euangelicam Christi doctrinã scripturis cõprehensam esse, nobiscum fateãtur necesse est. Nisi quis forte ita intelligat: Quæ in scripturis tenuiter modo adumbrata ac deliniata, vel etiã silẽtio penitus præterita, viua autẽ voce & institutis Apostolorũ tradita, aut vsu & moribus Ecclesiæ recepta & explicata sint, ea quoq; scripturis contineri: propterea quod earũ testimonio Christiq; per eas loquentis authoritate Apostolorum

Lutheranorum dogmata quædam sine scripturis.

Scripturis quomodo omnis doctrina salutaris contineatur.

ſimul & Eccleſiæ authoritas ſanciatur, ita vt Eccleſiæ vel Apoſtolorum doctrinam atque traditionem ſequi, ſit authoritatem ſcripturæ ſequi: contemnere verò, ſit Chriſtum ac Deũ ſcripturę authorem cõtemnere. Non ſolum autem ſcriptis ac viua voce docuerunt Apoſtoli, ſed Chriſtum præceptorem imitati:

Ioan.13. Cuius illa ſunt verba: Exemplum enim de-
Luc.22. di vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Et apud Lucam: Hoc facite in meam commemorationẽ Hoc autem, non quod præcipio, ſed quod me videtis facere. Hunc igitur imitati, & ipſi multa in myſterio, & ſignis quibuſdam, ipſáq; actione & repreſentatione auditoribus ſuis ſeruanda tradebant.

Traditiones Apoſtolicæ in myſterio.

Sunt enim ritus & inſtituta nonnulla iam inde à tempore Apoſtolorum apud Chriſtianos populos recepta, quæ vt habitu quodam corporis & actione exercentur, ita demonſtratione tacita, & in ſilẽtio magis, quàm ſcripto vel ſermone tradita eſſe exiſtimantur. Nõnulla autem videntur ne deſcribi quidem aut enarrari poſſe. Ea quoq; non ſecus quàm quæ ſcriptis mandata, aut viua voce tradita ſunt ab Apoſtolis, & vt verbum Dei ſuſcipi & ſeruari à nobis par eſt.

Ritus externi in religione Christiana.

Quod autẽ habeat religio Chriſtiana antiquitus eiuſmodi quaſdam actiones & ritus, quæ à Græcis & Latinis appellantur myſteria, argumẽto eſt illud, quod ſcribit Paulus ad Corinthios: Orabo
1.Cor.14. ſpiritu, orabo & mente: pſallã ſpiritu, pſallam & mente. Cæterum ſi benedixeris ſpiritu, qui

ſupplet

ſupplet locum idiotæ, quomodo dicet amen ad tuam benedictionē? Hinc ſanè apparet, tēpore Pauli iam in eccleſia Chriſti ritus quoſdam ſacrorum & benedictionū fuiſſe. Quales autem ij fuerint, nihil ſcripto proditum ad nos peruenit. Ad extremum ſic ille ibi cōcludit: Omnia autem honeſte & ſecundum ordinem fiant in vobis. Quomodo autē honeſte ſiue decenter & ordine quicquā fieri debeat, nulla de eo extat ſcriptura, aut viuæ vocis traditio, víxq; aliter, meo quidem iudicio, quàm actione ipſa & vſu id ſtatui potuit, aut poteſt. Honeſtas enim atq; decorum, ſicut in actione magis, q̄ in verbis aut ſcriptis ſpectatur, ita exemplo & actione ipſa potiſsimū docetur ac diſcitur. Eò & illud pertinenere videtur, quod ſeruator noſter cum Samaritana muliere loquēs dixit: Veri adoratores adorabunt patrē in ſpiritu & veritate. Hoc eſt: Spirituali pariter & exteriori cultu, ita, vt is neq; externis modo cęremoniis adumbratus, qualis apud Samaritanos & Iudæos tunc erat, neque ſpiritualis tantum, qualis eſt angelorum, futurus ſit: ſed hominibus animo & corpore conſtantibus cōueniens: qui tunc demum in veritate fit, ſi cum externa actione ſpiritus & animus conſentiat. AVL. Non igitur reſpuit religio noſtra externos cultus diuini ritus ac cæremonias? MON. Nequaquā. Non mentes ſolas, ſed & animas & corpora noſtra Deus ad gloriā ſuam condidit & redemit. Atq; ita non modo interiore agnitione, mentíſque & *Ioan. 4.*

voluntatis erectione, verumetiã exteriore corporis habitu & adoratione coli à nobis vult & inuocari. Quod quidẽ, vt Moysi legẽ prætercam, eorũ, qui in lege naturali vixerunt, exemplis demonstrari posset. Legimus enim huiusmodi exteriores cultus ab Abele, Noa, Abraamo, Isaaco, Iacobo, Melchisedecho, Iobo, &aliis piis ac sanctis hominibus Deo sępè exhibitos, & ab eo probatos & acceptatos, atque adeo nonnunquam etiam exactos fuisse. Sed ea pretermittã, ne sim lõgior. E Christiana nostra religione aliquid eiusmodi proferã.

Acto. 7. *Ephes.* 3. *Acto.* 9. & 20. *Luc.* 22. *Mar.* 7. *Ioan* 11. *Matt.* 2. *Ioan.* 12.

Genuflexione inter precandũ non modo Stephanus, Paul⁹, & Petrus, verumetiã ipse Christus vsus esse. Idémq; etiam oculos ad cœlum eleuasse, legitur. De tribus Magis Matthæus non sine causa cõmemorat, quod procidẽtes adorauerint eum, Christũ videlicet puerum, qui tamen non in hoc, vt adoraretur in mundum venerat, & obtulerint ei munera, aurum, thus, & myrrham. Mariã verò Magdalenam ipse dominus collaudauit, sempiternámq; apud omnes Christianos populos eã ipsius laudem fore prenunciauit, quod pedes suos precioso vnguẽto inunxit, & capillis extersit: discipulos autẽ suos ob id murmurantes increpuit.

Luc. 7.

Collaudauit & peccatricẽ, siue ea illa ipsa Maria fuit, siue alia, ꝙ itidem pedes suos lachrymis lauit, capillis tersit, & osculata est. Iã

2. *Tim.* 2. 1. *Cor.* 11.

Paulus viros orantes puras manus attollere iubet: & quidem virum aperto, mulierem verò velato capite orare vult. Nec temerè & sine

causa

causa Christus tam diligenter exprimit habitum orantis Publicani: nimirũ, vt illo exẽplo discipulos suos institueret: Publicanus, inquit, à longe stans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suũ. Quid illud, q̃ cum multos idẽ Christus solo verbo sanasset, in surdi & muti auriculas digitos suos immisit, & expuens tetigit linguã eius? aut quod curaturus eũ, qui cæcus natus erat, expuit in terrã, & fecit lutũ è sputo, & liniuit lutum super oculos eius? An nõ seruat autem in hanc vsque diẽ ecclesia circa baptismũ hasce cæremonias, ab exẽplo spõsi sui petitas? Multa eiusdẽ modi commemorant Dionysius Areopagita, & Clemẽs Petri discipulus, itémq; alij Apostolorũ auditores, quæ iã tunc Christiani sine scripturæ sacræ authoritate amplectebãtur, nec secus q̃ pręcepta Christi & verbum Dei venerabantur, non disquirentes curiosè, quid ea sibi vellent. Qua de re ac de traditionibus omnino ita scribit sanctus episcopus Basilius, qui ante mille ducentos annos floruit: Dogmata quæ in Ecclesia seruãtur ac prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum traditione ad nos delata in mysterio recepimus. Quæ vtraque ad eandem pietatẽ vim habent, & nemo his contradicit, qui vel modicum saltem Ecclesiasticorum iurium experiẽtiam habet. Si enim aggrederemur non scripto proditas consuetudines velut non magnã vim habentes reiicere, imprudentes etiam ipsis princi-

Luc. 18. *Mar. 7.* *Ioan. 9.* *Dionysi. Eccl. hierarch. et de Diui. nominib.* *Clem. recogn.* *Basil. de spiritu sãcto. cap. 27.*

palibus Euangelij partibus damnum inferremus, imò potius ipſam Euangelij prædicationem ad nudum nomen contraheremus: Velut, verbi gratia, vt eius quod primum ac communiſsimum eſt primam mentionem faciam, figura crucis ſignare eos, qui in nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti ſpem habent, quis ſcripto docuit? Ad Orientem conuerſos eſſe nos dũ oramus, quę ſcriptura nos docuit? Inuocationis verba, dum oſtenditur panis Euchariſtiæ, & poculum benedictionis, quis ſanctorum ſcripto nobis reliquit? Non enim his contenti ſumus, quorum Apoſtolus aut Euangelium mentionem facit, ſed & ante, & poſtea alia quædam dicimus, velut magnũ robur ad myſteria habentia, ex doctrina ſcripto non prodita aſſumpta. Benedicimus aquã baptiſmatis, & oleũ vnctionis, inſuperq́; ipſum qui baptizatur, ex quibus ſcriptis? nonne à tacita & arcana traditione? Ipſam verò olei illitionẽ, quæ doctrina ſcripta docuit? At ter immergi hominem vnde eſt? Reliqua item quæ circa baptiſmũ fiunt, renũciare Satanæ & angelis eius, ex qua ſunt ſcriptura? nonne ex hac nõ publicata & arcana doctrina? quam in minime curioſo ac ſollicito ſilentio patres noſtri cõſeruarunt: Recte illi, vtpote docti myſteriorum reuerẽtiam ac authoritatem ſilentio cuſtodiri. Quæ enim ne inſpicere quidem fas erat non initiatis, horum doctrinam quomodo par erat in literis velut in triũpho oſtẽtare? Aut quid tandem volens magnus ille

Rituum arcanæ rationes.

Moyſes,

Moyse, nõ omnibus omnia templi loca peruia esse statuit, verum extra sacra septa prophanos locauit, prima verò atria purioribus permittens, solos leuitas Dei ministros dignos iudicauit: victimas verò & holocausta ac reliquã sacrorum celebritatem sacerdotibus asignauit, vnumq́ue ex omnibus delectum in adyta admisit, & neque hunc semper, sed vna solum anni die, atque huius hora certa ad ingrediendum ipsi constituta, qua propter nouitatem & insuetudinem, cum maiore admiratione inspiceret sancta sanctorum: probe gnarus ex sapientia sua, ei quod conculcatum est & per se apprehendi potest, imminere contemptum: quod verò remotum est ac ratum, ei naturaliter quodammodo esse coniuncta admirationem. Ad eundem modum etiam hi, qui ab initio res Ecclesiasticas sanciuerunt Apostoli & patres, in occulto ac silentio mysteriis authoritatem conseruarunt. Neque enim omnino mysterium est, quod ad populares & vulgares aures effertur. Hæc est ratio, cur aliqua tradita sint citra scriptum vt ne dogmatum cognitio neglecta fieret, & in contemptum veniret apud vulgus propter consuetudinem. Ita Basilius non modò de ritibus externis ac cæremoniis, sed in vniuersum de traditionibus Ecclesiasticis. Nec diuersum scribit Eusebius Cæsariensis: nempe Apostolos Ecclesiæ doctrinam salutarẽ partim in scriptis, partim sine scriptis viua voce tradidisse. Epiphanius item: Oportet, inquit, *Euse. demonstr. Euang. lib. 1.*

Epiph. aduer. hæres. in Catharis.
Orige. Omil. 5. in Nume.
Cle. stro. libr. 1.
Atha. de Spiritu sancto.
Chrys. cõtra Iudæ Omil. 5. & in 2. Thessa. 2.
Hier. aduers. Luci. & Vigi. & in Ec. ca. 10.
Aug. in Ioan. tractа. 109. & epist. 99.
Cypr. de ablu. pedum.
Tertul. de cor. mil.

nos traditione quoque vti. Neque enim omnia ex diuina ſcriptura poſſunt accipi, propterea quòd quædam ſcripturis, quædam autem traditione tradiderunt ſancti Apoſtoli. Mitto Origenem, & Præceptorem eius Clementem Alexandrinum, Athanaſium, Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, Cyprianum, Tertullianum, Theophilactú, Cyrillum, Nazianzenum, & multos alios Græcos & Latinos, recentiores iuxta ac vetuſtiores: quorum eadem eſt de traditionibus ſententia. Ignatius quidem Petri diſcipulus, & in cathedra Anthiochena Succeſſor, librum etiam de traditionibus Apoſtolicis & Eccleſiaſticis conſcripſiſſe memoratur: Qui, vtiná extaret, minus audacter fortaſsis garriret Brẽtius, humanum aliquid illum in eo paſſum eſſe, & eſſe ea pudenda ſancti illius Patris, quæ tegi potius, quàm nudari conueniret: Quod non veretur ſcribere de Baſilio. Tametſi non intelligo, cur vel Baſilium ſanctiſsimum ac doctiſsimum epiſcopum, licet aliquando poſteriorem, cõtemnendum ſibi eſſe putet. Nihil autem prohibet, quo minus in ipſum quoque vas electionis Paulum & Euágeliſtas, atque adeo in Chriſtum Dominum ab eo dictum illud eſſe intelligamus: quandoquidem & ipſe Chriſtus cùm exemplo ſuo, tum verbis honorificis eiuſmodi ritus & cæremonias nobis mirifice, ſicuti dudum ex me audiuiſti, commendauit. Quid autem potuit à Turca, vel Saraceno, vel incircunciſo aliquo Phili-

liſtæo

ſtæo dici irreuerentius? Quid autem in eximios illos, quos dudum commemoraui, & alios multos Sanctos Doctores, vt Paulum doctorem gentium prætercam, contumelioſius, quam traditionarios atque traditores eos appellare, propterea quod affirmant nō minus traditione, quàm ſcriptura Apoſtolica ſalutarem & Euangelicam doctrinam eſſe comprehenſam? Et iſta defendet conſentaneis iſti pſeudeuangelio, perſonæque ſuæ, quàm ipſe ſibi ſumpſit, ſcommatibus & maledictis Vergeri? Satis ergo, vt arbitror, liquet multa, quæ ad fidem & religionem Chriſtianam pertinent, Apoſtolos Spiritu Sancto moderante nobis nō ſcripto, ſed viua voce, multa, ne viua quidem voce, ſed in ſilentio, ipſo vſu & actione prodidiſſe: quæ non modo non ſunt magicæ præſtigiæ, quemadmodum iſti tui pſeudeuangelici irreuerenter loquuntur & ſcribūt, ſed parem, vt ait Baſilius, & poſt eum Bernardus, cum iis, quæ ſcripturis comprehenſa ſunt, vim habent ad pietatem, dummodo ſeruetur in vtriſque diſcrimen neceſsitatis & vtilitatis, eiuſque perpetuæ & temporariæ, vniuerſalis & certo hominum generi accommodatæ, aliiſue circumſtantiis, quēadmodum loquuntur Philoſophi, circumſcriptæ. AVLICVS. Explica hoc apertius. MON. Verbi gratia: Illa traditio de baptizandis paruulis parem vim habet cum illa ſcriptura: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnū Dei.

et de Vir. velan. Theophi. in 1. Cor. 11. Cyril. Epiſto. 1. Nazian. de ſpiritu ſancto. Euſeb. Hiſtor. Eccl. li. 3. cap. 35.

Bern. in cant. omil. 66.

Traditionum & ſcripturarum collatio.

Ioan 3.

Quæ autem tradita sunt de exorcismis ac terna mersione baptizãdorum, ac de ratione ieiuniorum festorúmque dierum, parem cum iis, quæ de velandis vel non velandis capitibus in oratione, vel de tempore & forma eucharistiæ sumendæ scripta sunt. Quæ enim de baptismo primo loco viua voce tradita ac scripta esse dixi, vtraque pro necessariis ad salutem habenda sunt: Cætera autem, quæ deinceps enumeraui, non item: Sed vtilitatis ac decori in eis ratio ducitur, ita vt ex Ecclesiæ tamen authoritate vel consuetudine ea pendeant: Nec mutari temerè, aut contemni à quoquam debeant. Sic cæteræ quoque traditiones, eiusdem generis scripturis exæquantur. Neque enim quæ scripturis ac scripto Dei verbo continentur, omnia generis eiusdem, & ex æquo omnia seruatu necessaria sunt ad salutem. Verum de eo dicendum erit fortasis alio loco fusius & explicatius.

AVL. At enim Christus non ad viuæ vocis, neque ad arcanas istas, quæ actione constant traditiones, sed ad scripturas nos remittit, inquiens: Scrutamini scripturas. Et alibi: Nónne ideo erratis nescientes scripturas? MONA.
Ioan.5.
Mar.12.
Ad quosnam autẽ hæc locutus est? Certe nõ ad Apostolos, aut eos, qui iam in se crediderant: Verum ad Iudæos, improbe se tentantes, doctrinæque suæ aduersantes. AVL. Quin discipulos quoque ad scripturas remisit: Nec
Luc.24.
modò duos illos Emauntem euntes, verumetiam omnes pariter cõgregatos, cùm eis post resur-

resurrectionem suam apparuit, sicut scribit Lucas: & aperuit illis sensum, vt eas intelligerent. MON. Bene mones: Remisit: Sed dubitantes ac incredulos itidem, vt erant Iudæi. Ad quas verò scripturas vtrosque remittebat? Non ad eas certe, quas Euangelistæ & ipsimet Apostoli conscripserunt, quæ nec dum extabant: verum ad scripturas veteris testamenti, legem videlicet Moysi Prophetas, & Psalmos. Cur autem remittebat? Vt inde formam doctrinæ suæ condiscerent? Minimè. Sed vt crederent, Iudæi quidem, se esse promissum Messiam, & Prophetam illum magnum, nouæ legis latorem siue doctorem ac filium Dei: Apostoli verò, impleta esse omnia, quę in scripturis de se prędicta fuerint, quo vtrique scripturarum illarum authoritate, quæ summa apud eos erat, adducti, doctrinam suam diuinam esse crederent, & susciperent, Apostoli verò etiam propagarent. Certè vel ratio ipsa id indicat, si quis persuadere quid cuipiam refraganti, vel dubitanti, & in suam sententiam adducere eum velit, eo id facere eum oportere, quod apud illum põdus habeat. Quales erant apud Hebræos scripturæ sacræ, summam atque diuinam authoritatem obtinẽtes. Ac propterea Paulus quoque pædagogum legem appellat, quia per eã Iudæi ad Christum, perinde ac pueri ad magistrum, adduci debuere, à quo demum salutarem doctrinam perdiscerent. Itaque mox adiicit: At vbi venit fides, iam nõ sumus sub

Ad scripturas cur sint remißi Iudæi & Apostoli.

Galat. 3.

pæ-

De scripturis veteris testamẽti quid sentiendum. pædagogo, hoc est, sub lege. AVL. Iam ergo nos Christiani veteris testamenti scripturas amplecti non debemus? Cur igitur eæ leguntur, ac in scribendo atque disputando, & in concionibus subinde multa inde promuntur? MON. Cum eæ sint verbũ Domini, quod
Esai. 40. (Esaia teste) manet in æternum, & mandata domini, quæ fidelia sunt, quemadmodum ca-
Psal. 110. nit Psaltes, confirmata in seculum seculi, facta in veritate & æquitate, contineant, sedulo eas amplecti debemus: Verũ non aliter, quàm Deus ipse author earum id fieri vult: AVL.
Gene. 25. Quo pacto? MONACHVS. Vt secundum responsum diuinum non minor maiori seruiat, sed maior minori, Hoc est, vt vetus testamentum ad nouum, non nouum ad vetus ada-
Rom. 9. ptemus. Sic enim Paulus scripturam illam in-
Rom. 3. terpretatur. Neque enim propterea Deus de-
& 4. dit vetus testamentum, vt per id quisquam iu-
Gal. 2. stificaretur & seruaretur. Quin statim post
Hebr. 7. transgreßionem & peccatum primorum pa-
Meßias promißus rentum nostrorum promisit is non Hebræis, qui nec dum vlli in rerum natura erant, verũ posteritati illorum ipsorum primorum homi-
Gene. 3. num, hoc est, vniuerso generi humano seruatorem, & necatorem serpentis, hoc est, diaboli, qui genus humanum deceperat, & in potestatem suam redegerat. Itidem & Abrahæ
Gene. 22. *26. et 28.* promisit semen, in quo benedici debebant omnes tribus terræ: Itémque Isaaco, & Iacobo aliquot seculis ante legem datam. Ad eundẽ modum & Hebræis omnibus, cum eis legem

gem dabat per Moyſen, promiſit, ſuſcitatu- *Deut.18.*
rum ſe eſſe prophetam de fratribus ipſorum, & in ore eius poſiturum verbum ſuum: Addita interminatione: Si quis verba eius non audierit, ſe vltorem fore. Poſt datam quoque legem itidem per Prophetas promiſit non ſolis Hebræis, verum cunctis populis Meſsiam, doctorem iuſtitiæ, ſacerdotem & regem ſempiternum, qui iram Dei aduerſus eos placaturus, & nouam legem, priore illa abrogata, cõditurus, per eámque ipſos in ſempiternum gubernaturus, & beaturus eſſet: Quod prolixum eſſet enumerare. AVI. Cur igitur, & in quem vſum prior illa lex Hebræis data eſt, quando aliam eos expectare oportebat? MONA. Reſpondebit tibi pro me Paulus: Ad confirmandas promiſsiones Patrum: & propter trāſgreſsionem: Hoc eſt, ad coertionem præfractorum & contumacium Hebræorũ, & ad omne vitiorum genus, maximè verò ad idolorum cultum procliuium, donec veniret ſuo tẽpore Seruátor & Meſsias promiſſus. AVI. Quis igitur nobis eius legis vſus eſt, poſteaquam Meſsias ille promiſſus venit, & ſalutarem doctrinam nobis tradidit? MONA. Permagnus, quemadmodum teſtificatur Paulus ad Romanos, ita ſcribens: Quæcunque enim ſcripta ſunt (intellige in lege, de ea nanque ibi agit) ad noſtram doctrinã ſcripta ſunt vt per patientiam & conſolationẽ ſcripturarum ſpẽ habeamus. Licet enim Chriſtus Dominus in mortali corpore ſuo omnẽ ferè legẽ,

Lex vetus cur data ſit Hebreis.
Roma.15.
Galat.3.
Legis vſus apud Chriſtianos.
Roma.15.

impleuerit, tamen restant adhuc multa cum in eo ipso, sed ad immortalitatem & claritatem Dei transformato, tum in mystico eius corpore, quod est ecclesia, & in nobis ipsis, membris eius, implenda. Alios item vsus eiusdē legis idem Paulus alibi enumerat, inquiēs:

2.Tim.3. Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Quod si exactius vis nosse ea commoda, scire te oportet, quid lex in se contineat.

Legis nomine quid veniat. Ne verò erres, legem hîc appello cum Paulo, non modò quinque libros Mosis, verumetiā omnia Prophetarum, & aliorum sanctorum virorum scripta, quæcunque in Canone scripturarum veteris Testamenti censentur. Hac

Legis summa. lege, siue scriptura sacra, continentur, non solum præcepta & interdicta Dei, sed etiam rerum futurarum iuxta ac præteritarum, siue ad omne genus humanum, siue ad vnum populum Israeliticum, quem Deus sibi peculiariter delegerat, pertinentium, diuinę reuelationes: Earum item, quæ quibusque tēporibus, in illo ipso, populo præsertim, diuinitus humanitúsque gerebantur, & bonorum iuxta ac malorum successuum certa Dei prouidentia euenientiū certæ descriptiones: Ad hæc Psalmi, laudationes, & inuocationes Dei: & quæ quoquo modo ad excolendam humanā pietatem & sapientiam pertinent. Hęc omnia conscripta sunt pręcipuè propter Hebręos,

quò

quò Dei potestatem, sapientiam, prouidentiam & bonitatem, beneficiáque erga se præ oculis haberent, suáque vitia nossent: Eáque recognoscendo, præceptis Dei, spe præmiorum, ac pœnarum metu, & bonorum atque malorum exemplis in officio continerentur: & voluntati Dei conuenienter viuendo, ab ipso opem, præsidium, & omnia bona expetèrent: Et quoniam, vitiata peccato natura, ad malum procliues; voluntati & præceptis Dei non vsquequáque obtemperabant, & erant sempiterno exitio obnoxij, cœlitus promissam salutem, & salutis authorem certa spe expectarent. Deinde etiam propter nos, quemadmodum scribit Paulus, hoc est; propter cõfirmationem nostram, Christianorum videlicet, ea scripta sunt, quo certius ac firmi⁹ credamus, dominũ Iesum Christũ, esse Dei cœli ac terræ conditoris filiũ, & filiũ hominis: seruatorem & magistrum totius mundi: illum, qui in lege illa fuit promissus, sacrificiis & ritibus variis repræsentatus, à sanctis patribus & Prophetis expectatus & prænũciatus: Hísque fidem & spem nostram confirmemus, quemadmodum hæc impleta sint, ita procul dubio cætera quoque, quæ iisdem scripturis continentur, siue ab ipso christo domino vel Apostolis eius prędicta & promissa sunt, impletum iri: Atque hæc meditando, Deíque erga nos clementiam & beneficia nobiscum reputando, ardentius eum diligamus, & bonitatem ac sanctitatem eius imitemur, præ-

Roma. 15.
Heb. 7.

ceptísque eius pareamus, & quemadmodum Zacharias Ioãnis baptistæ pater cecinit, vt sine timore de manu inimicorum nostrorũ liberati seruiamus illi: In sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Huc nimirum pertinet illud, quod dixit Christus: Scrutamini scripturas. Et statim subdit: Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.

Ioan. 5.

AVL. Hoc, vt mihi quidem videtur, de Prophetiis tantum & promissis intelligendũ est. MON. Quid igitur dices ad Paulinum illud, quod dudum recitaui? Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Vides hic nihil excipi? AVL. Igitur & circumcidi, & sacrificia boum, hircorũ, arietum, ouiũ, vitulorum & auiũ offerre, & omnes alias cæremonias ac præcepta legalia implere nos oportet? Verum pugnaret id cũ doctrina Pauli, ac decreto Apostolorum, cuius paulò ante mentionem fecisti. MON. Obseruandum hic tibi est prçeceptorum discrimen, si non vis errare. Sicut enim ea non vnius modi sunt, ita & vsus eorum varius est. AVL. Expone hoc planius. MON. Faciam. Sunt quædam præcepta ad informandos hominum mores ac voluntates pertinentia, quomodo videlicet homo quilibet erga deum & proximum se gerere, & quid vitare debeat. Hæc non sunt propria legis Mosaicæ, verùm iam inde ab initio conditi humani generis in animis omnium insita sunt à Deo. De quibus illud Paulinum accipi oportet, quod scribit ad Romanos:

Prçceptorum legalium discrimẽ.

Moralia.

Roma. 2.

nos: Cum enim gentes, quæ legem (ſubaudi ſcriptam) non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Verum enimuero corrupta per peccatum natura humana, cum ea præcepta obſcurata ac pene deleta fuiſſent ex animis hominum, Deus dimittens cæteras gentes in præteritis generationibus ingredi vias ſuas, vni populo Hebræo per Moſen ea renouauit. Hæc omnibus *Act.* 14.
populis ac ſeculis apta ſunt: Cuius generis ſunt decem illa, in duabus tabulis lapideis Moſi à Deo tradita, & alia eiuſdem generis, quæ moralia vocantur: Eáque omnia dilectione Dei & proximi continentur, quemadmodum teſtificatur Paulus ad Romanos & ad Galatas ſcribens, & CHRISTVS ipſe apud Matthæum. Ad huiuſmodi præcepta ſeruanda nos quoque Chriſtiani adſtringimur, quemadmodum & Ioannes oſtendit ita ſcribens: Et hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. Et CHRISTVS ipſe: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: eáque mox enumerat. A talibus igitur præceptis Paulus & alij Apoſtoli nos immunes non reddiderunt. Tametſi illud ſimul indicant, quamuis renouati ſimus per baptiſmum, non poſſe tamen per ea, quantum in ipſis eſt, refrenari cogitationes & concupiſcentias noſtras voluntati Dei repugnantes. AVLICVS.

Moralium præceptorum ſumma & vſus.
Galat. 5.
Matt. 22.
1. *Ioan.* 4
Matt. 19.
Roma. 7.

Quam igitur vtilitatem nobis afferunt, quandoquidem prauas cogitationes & concupiſcentias non refrenant? MONA. Voluntatem dei nobis declarant, & imbecillitatem noſtrá coarguunt, quo maiori deſiderio auxilium quæramus: quod nobis Prophetæ quidem ac cæremoniæ legis, tectius, Euangelium verò ac doctrina chriſti apertius commonſtrat. Ea verò eſt gratia dei per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum nobis parta: quæ non tantum delet quicquid aduerſus præcepta Dei commiſimus, ſed voluntatem etiam noſtram corrigit, alacritatémque & vires nobis ad obtemperandum voluntati dei ſuppeditat, vt in præceptis eius ambulemus: Denique quod per humanam infirmitatem minus exacte pręſtare poſſumus, id eà ipſa gratia meritò Chriſti ſupplet in nobìs, & imperfectioni noſtrę clemẽter indulget. Hic eſt verus, bonus, & Chriſtianus moralium huiuſmodi præceptorum vſus. Etenim finis legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, quemadmodum idem Paulus Romanis ſcribit. Habes de primo genere præceptorum. AVL. Quodnam eſt alterum? MON. Alia ſunt præcepta ad externum cultum diuinum pertinentia: Qualia ſunt circumciſio, ſacrificia, expiationes, dies feſti, veſtitus ſacerdotalis, vaſa, & omne inſtrumentum cultúſque tabernaculi, animalium ad eſcam delectus, & multa eiuſdem modi alia: Quæ à Deo inſtituta ſunt propter ordinem publicum, decoré ac dignitatem cul-

Gratiæ Dei vis & efficientia.

Rom. 10.

Cæremonialia prǽcepta.

tus

tus diuini, & propter ſuum cuiuſque hominis decorum conſeruandum, vitandáſque ſuperſtitiones aliarum gentium, quas Hebræi inter dæmonum ac idolorum cultores imbiberant. Hæc præcepta vocantur cæremonialia, ſolíſque Iſraelitis ſeruiebant, nec iis tamẽ omnibus, nec vbique, neque ſemper ſed ab ipſo Deo certis locis, temporibus, perſonis, & aliis circũſtantiis, adſtricta fuere, ſine quibus non obligabant. AVL. Ediſſere iſtá planius. MONA. Age: Circũciſio Abraę ſoli cum poſteris ipſius, & ſeruis, ídque maribus tantũ præcepta fuit. Itaque alias nationes id pręceptum non obligabat. Quod autem neque apud Abraæ poſteritatem, hoc eſt, apud Hebraicum populum, ſempiternum id futurum fuerit, inde colligitur, quòd datum id eſt in ſignum peculiaris fœderis inter Deũ & Hebræos, quo à cæteris gentibus diſtinguerentur. Cum autem fœdus illud alio nouo fœdere, per Hieremiam & alios prophetas pręnũciato, antiquatum ſit, ſignum quoque eius, ipſa inquam circumciſio, ceſſare debuit. Vbi enim ceſſat ratio legis, ne lex quidem ipſa locum habet. Iam de ſacrificiis, quomodo fieri debeant, non vniuerſo populo Hebraico, verùm ſacerdotibus modò pręceptum datũ eſt. Quod autem non vbiq; locorum Hæbræi pecudes immolare feſtóſque dies agere debebant, non obſcure id deprehendes in Deut. Igitur nunc ij, quando eiecti & excluſi ſunt eo loco, in quo eis Deus immolare præcepit,

Gene.17.

Circumciſionis inſtitutæ cauſa & duratio.

Hiere.31.

Sacrificiorum legalium ratio.

Leuit.6. 7. &c.

Deut.12.

nullas pecudes immolant, neque veſtitu ſacerdotali vtuntur. Nec ſe in eo peccare arbitrantur. Peccarent autem ſi alibi, quàm vbi præcepit Deus ea ſeruarent. Cum autem nunquam ij deinceps ad locum illum & ad arcam Dei reuerſuri ſint, ſecundum Danielis vaticinium, hoc argumento eſt, penitus iam ceſſaſſe ſacerdotium illud & ſacrificia, nec ſempiternũ id fuiſſe præceptum. Quod Paulus quoque confirmat ad Hebræos ſcribens. Hoc ipſum de aliis quoque cæremonialibus præceptis demonſtrari poſſet: Sed ſatis eſt, de duobus præcipuis demonſtraſſe, ea ſolos Hebræos obligaſſe, & quidem ad tempus: quod iam præteriit, parta vniuerſo generi humano per Chriſtum ſalute, veráque religione, qua adoramus patrem in ſpiritu & veritate, prodita. Vmbram enim futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum lex habuit. Et tamen & hæc, & omnia præcepta Dei æterna ſunt, quemadmodum teſtificatur ſapiens: Nec ſolos Hebręos, verùm nos quoque Chriſtianos in omne tempus obligant: ſed ſpiritualiter. Lex enim ſpiritualis eſt, quemadmodum ait Paulus. Quanquam enim cæremonias illas, ita vt ſunt deſcriptæ, peragi Deus ad certum tempus à populo illo voluit, tamen etiam tũc magis ab eis exigebat id, quod per eas ſignificabatur, ſicut ipſe per Eſaiam oſtendit: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit Dominus? Et paulo inferius: Ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra: Inceſum abomi-

Dan.9. *Hebr.7.* *Ecclesſ.1.* *Cæremonialium præceptorũ vſus.* *Roma.7.* *Heb.10.* *Eſaiæ.1.*

natio

natio eſt mihi: Næomeniam, & ſabbatum, & feſtiuitates alias non feram: Iniqui ſunt cætus veſtri: Calendas veſtras, & ſolēnitates veſtras odiuit anima mea, facta ſunt mihi moleſta, laboraui ſuſtinens. Itidem aliis multis in locis. Alibi verò aperte oſtendit, eas ipſas cæremonias ſibi gratas eſſe, ſi ſpiritualiter peragantur. Velut de circumciſione per ipſum Moyſen diſerte expreſsit: Circumcidite igitur præputium cordis veſtri, & cætera. Alibi etiam apertius exponit, hanc cordis circumciſionem nihil aliud eſſe, quàm coërtionem cogitationum ſiue voluntatum ab illicitis concupiſcentiis & amore rerum terrenarum, ſic dicens. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor ſeminis tui, vt diligas Dominum Deum tuum, ex toto corde tuó, & in tota anima tùa, vt poſsis viuere. De hac ipſa circumciſione Hieremias quoque facit mentionem: itémque Paulus ad Romanos ſcribens, quod laus eius non ex hominibus, ſed ex Deo ſit. Et ad Philippenſes: Nos enim ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo, & gloriamur in CHRISTO IESV. Vbi innuit quòd à nobis Chriſtianis Circumciſio ſpiritualis ſeruari debeat, & quomodo id fieri oporteat. Ad eundem autem modum qualibus ſacrificiis Deus delectetur, ipſe per Dauidem compluribus in locis oſtendit: Vt Pſalmo quadrageſimononо. Aſpernatus ſacrificia taurorum, hircorum, & vitulorum, ſubdit: Immola Deo,

Circūciſio ſpiritualis. *Deut.10.* *Deut.30.* *Hier.4.* *Roma.2.* *Philip.3.* *Sacrificia ſpiritualia.*

Psal.49. ſacrificiũ laudis, & redde altiſsimo vota tua,
Psal.4. Et alibi: Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in domino. Et alibi: Sacrificium Deo
Psal.50. ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Et alio loco:
Psal.140 Aſcendat ad te domine oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo: Eleuatio manuum mearũm ſacrificium veſpertinũ. Ozeas quo-
Ozee.14. que dicit: Reddemus vitulos labiorum no-
Malac.1. ſtrorum. Per Malachiam autem Deus ipſe, cũ oſtendiſſet, nõ eſſe ſibi accepta ſacrificia Hebręorum, ait: In omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Loquitur quaſi iam fiat id, quod poſtea fieri in noua lege debuit. De qua oblatione hic non eſt
1.Pet.2. locus plura dicendi. Petrus etiam ſcribit ad Chriſtianos: Offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Pau-
Hebr.13. lus item ad Hebræos Chriſto initiatos: Per ipſum ergo (Chriſtũ videlicet) offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini eius. Beneficentiæ autem & communicationis nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Hæc ſunt ſacrificia, ſecundum vnicũ, & hæc omnia deo accepta faciens Chriſti Ieſu ſacrificium, per legalia illa ſacrificia ſignificata, quæ Deus cùm ab Hebræis exigebat, tum à nobis quoque Chriſtianis exigit. Ad eundem modum intellige de omnibus aliis cæremoniis legis veteris, quod habeant ſuas ſignificationes ſpirituales, & ſpiritualiter in

nobis & à nobis peragi debeant. Quod illis etiã verbis Dei ad Mosen significatur, quemadmodũ interpretatur Paulus: Inspice, & fac (vel, vt est apud Paulum, vide facito) omnia secundũ exemplar, quod tibi ostensum est in monte. Atq; hæc de cæremonialibus præceptis nũc sufficiant. Tertium genus præceptorum legalium est, quæ vocantur iudicialia: pertinéntq; ad tuẽdam iustitiam in repub. & concordiam multitudinis, & ad prohibẽdam actionum deformitatem ac turpitudinem, coercendósq; delinquentes. Cuius generis sunt illa: de seruis, emolumentis, damnis, cõtractibus, furibus, iniuriis, aliísq; delictis ac delinquentibus: Illa item, quorum facit mentionẽ Christus apud Matthęũ: Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Et illud: Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo, dentem pro dente, & alia multa. Hæc quoq; secũdum literã ad solos Hebræos pertinebãt, nec nos Christianos obligant. Quod quidẽ ex Euangelio doctrináque Christi colligitur, quando adulteram contra pręceptum legis à lapidatione liberauit: quãdo diuortiis à lege permissis interdixit, quando malũ pro malo reddere vetuit. Neq; tamen hoc sic accipiendum est, quasi eiuscemodi pręcepta iudicialia, mala & inutilia nobis sint: sed ꝙ maiorem perfectionem à nobis requirat Christus. Lex enim nihil ad perfectum adduxit, ait Paulus. Atq; ita quæ permissa fuerunt Hebræis, nobis vetantur: quod quidem illis verbis do-

Exod. 25. *Hebr. 8.* *Matt. 5.* *Deut. 24* *Exod. 21.* *Deut. 19.* *Ioan. 8.* *Matt. 5. 9* *Iudicialiũ vsus apud christianos.* *Hebr. 7.*

Christianæ legis perfectio. Matt. 19. mini significatur: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras. Animaduersiones quoque in sontes acriores sunt apud nos, quàm apud illos fuere. AVL. Quid ais? MON. Ideo fortassis hoc tibi mirum esse videtur, quòd mortẽ grauissimum & acerbissimum supplicium esse ducis. AVL. Quæ autem pœna morte grauior esse potest? MON. Non vna: Apud nos Christianos excommunicatio est longe atrocior pœna, q̃ mors. Etenim ad animã, quę corpore lõge est pręstãtior, vis eius sese exerit, separátq; hominem à vera vita, domino inquã nostro Iesu Christo. Quã quanti fecerint maiores nostri veri & probi Christiani, non modò ex annalibus & historiis nouimus, verum ipsi quoq; aliqua ex parte meminimus. Nũc, proh dolor, in risum iocúmque ea vertitur. Nec scio, an nos ipsi Ecclesiastici homines causam ei rei prębeamus. Hac sanè pœna Paulus in Corinthium illum, qui nouercam duxerat, animaduertit: itémque in Hymenæum & Alexandrũ, qui circa fidem naufragauerunt, & blasphemabãt. Hac ipsa Christus ipse magister noster animaduerti præcepit in eum, qui non audierit Ecclesiam. AVL. Hac ratione durior erit lex Christiana, quàm Mosaica. MON. Ita quidem sentit etiam Gregorius Nazianzenus, qui propter præstantiam theologi nomen apud Græcos meruit: AVL. Cur igitur scriptura vocat eam legem gratię & libertatis? aut cur dominus ipse affirmat, iugum

Pœnas noui testamẽti grauiores esse quam veteris.

Excommunicationis vis.

1. Cor. 5.

1. Tim. 1.

Matt. 18.

Naz. in sermon. pasch.

Ioan. 1.

ſuum ſuaue eſſe, & onus ſuum leue? M O N. Nõ *Rom.6.*
ideo lex Chriſtiana vocata eſt lex libertatis, *Iac. 1.*
quod liberum ac licitũ ſit homini Chriſtiano *Matt.11.*
facere quicquid velit. Hæc enim eſt libertas *Lex libertatis.*
carnis, à qua nos auocat Paulus, ad Galatas ita ſcribens: Vos enim in libertatẽ vocati eſtis fratres, tantum ne libertatem in occaſionem *Galat.5.*
detis carnis: ſed per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Ad eundem modum & Petrus: Quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes *1.Pet.2.*
malitiæ libertatem: ſed ſicut ſerui Dei. Quin Paulus præcepit nobis: Sicut enim exhibuiſtis *Rom. 6.*
membra veſtra ſeruire immunditię & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete mẽbra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Eiúſque rei cauſam præmiſit dicens: Liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Non igitur lex Chriſtiana eam libertatem præſtat, qua liceat nobis quicquid libet: Sed eſt lex libertatis, propterea ꝙ per eam liberati ſumus à peccato, ſicut ipſe Chriſtus eius libertatis *Ioan. 8.*
author affirmat: Et atteſtatur Paulus verbis dudũ à me citatis. Eſt etiã lex libertatis ideo, quòd Chriſtianus homo non inuitus & coactus, verum lubẽs & ex amore ei paret, ac parere debet. Ac propterea Chriſtus iugũ ſuum ſuaue, & onus leue eſſe affirmat. Amãti enim nihil eſt difficile. Lex autem gratiæ dicitur, *Lex gratiæ.*
quod per eã condonata nobis offenſa, in gratiam Dei reponimur, & infunditur nobis diuinitus gratia, quæ in nobis, vel (vt rectius dicam) per quam, & qua adiuuante nos legi Dei

ſatisfacimus, vereq́; iuſti efficimur corã Deo, ac non ſolum ipſi accepta fiunt recte facta noſtra, verumetiam certam habent æternámque remunerationẽ. Quotieſcunque autẽ contingit, vt Deum quamlibet grauibus & enormibus peccatis offendamus, q̃ primum ad eum ex animo reuerſi fuerimus, & admiſſorũ nos pœnituerit, recipit nos in gratiam. Atque hac in parte clementior eſt noua lex per Chriſtũ, quàm vetus per Moſen data. In illa enim non tam facilis erat condonatio culpæ & pœnæ, quàm eſt in hac. Quo clemẽtior autem ea eſt in eos, qui cum peccauerint agnoſcunt culpã, & pœnitentes à Deo veniam petunt, eò ſeuerius animaduertit in eos, qui tam exuberanti gratia abutuntur, aut aſpernantur eam, ſicut teſtificatur Paulus inquiens: Irritam qui faciẽs legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit? Hic certe animaduertere potes, atrociores eſſe pœnas noui teſtamẽti, quàm veteris: Quod ſuperius quoque in eadem epiſtola idem Paulus attingit. Atque ita eiuſmodi præcepta legis veteris, quæ ad coërcionem peccatorum attinent, cæteráque iudicialia, non ſunt damnata per Chriſtũ, ſed ad perfectionem reducta. Quanquam ea quoque habent myſticas ſignificationes, quibus nos Chriſtiani adſtringimur.

Veteris et nouæ legis diſcrimen.

Chriſtianæ legis ſiue religionis ſeueritas.

Hebr. 10.

Hebr. 2.

Ad externam autem eorum obſeruationem non adſtringimur. Verùm ſua ſponte communitates atque reſpub. hominum Chriſtianorum poſſunt iis vti, quatenus ea ſibi vſui eſſe iudicāt. Neq; enim religio noſtra abrogat mores & inſtituta ciuilia, quæ cūm Chriſti & Apoſtolorū doctrina ex profeſſo non pugnāt. Ac ne à cæremoniis quidem legis Moſaicæ, quæ ad externum cultus diuini ſplendorem decoremq́; pertinēt, abhorret, dum modò eæ ex ſe ipſæ pro neceſſariis ad ſalutem non habeātur. Quod quidem ſolum Paulus in iis inſectatur, quemadmodū cùm ex aliis Epiſtolis eius, tum ex ea, quam ſcripſit ad Galatas, planè apparet. Abſque eo ſanè & ipſe quaſdam, & cæteri Apoſtoli nonnūquam ſeruarunt, & recepit ſeruátque nonnullas etiam nunc ſine vllo piaculo catholica Chriſti eccleſia. AVL.

Iudicialia & cæremonialia præcepta licet ſeruare Chriſtianis.

Iam de tribus præceptorū generibus, quæ, ſit eorum ratio, quíque vſus apud nos Chriſtianos eſſe debeat, didici. Quid? Pſalmorum & aliarum veteris teſtamēti precationum atque laudationū Dei, itemq́; eorum, quæ ad excolendā pietatem & ſapientiā pertinere dixiſti, éſtne aliquis vſus? MON. Perinde id quæris, quaſi Chriſtianos pecudes vel ſtipites eſſe oporteat, ac nō de iis Paulus illud ſcripſerit: Vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonū inſtructus: Quod quidē partim ſapiētia, pietate, & gratitudine erga deū, partim ope ipſius, eiúſque opis imploratione perficitur. Quamuis autē aliunde quoque nō modò ad ſapien-

Pſalmorū oratıonū & aliorū veteris teſtamenti ſcriptorū vſus.

2. Tim. 3.

tiam,ſed etiam ad laudãdum & inuocandum
Deum erudiri poſsimus, tamẽ abſolutiora &
efficaciora ſunt ea, quæ diuinitus prodita eſſe
conſtat,quàm quæ ab hominibus excogitan-
Hiſtoriarum veteris teſtamenti vſus. tur. AVL. De rebus porrò geſtis & actionibus
hominũ rectis ac prauis, in veteri lege cõſcri-
ptis, quid dices? Cui nobis vſui ſunt? MON.
Quid aliud dicam,quàm quod ſcribit Paulus
Corinthiis? Nimirum ea ſcripta eſſe ad corre-
1.*Cor*.10. ptionẽ noſtram: hoc eſt, propter exemplum
recte quidem facta ſequendi, contraria verò
Geneſ.12. fugiẽdi. Exempli gratia, ex Abraæ peregrina-
22. tione, & immolatione Iſaaci filij, addiſcimus
obediẽtiam & amorem Dei, chariſsimis qui-
3.*Re*.11. búſque rebus anteponendũ. E Solomonis la-
pſu, ne innitamur ſapiẽtiæ noſtrę, néue libidi-
2.*Re*.12. nibus indulgeamus. E Dauidis pœnitẽtia, ne
poſt peccatum deſperemus de miſericordia
Dei. Ad eundem modum de cæteris hiſtoriis
exiſtimandũ eſt. AVL. Quale vero exemplum
Gen.25. accipiemus è gemellis illis Rebeccæ vxoris
Iſaaci, qui in vtero matris ſe inuicem collide-
bant, & in ortu ſuo alter alterius plãtam tene-
bat? Aut ex eo, quod Sarra Agar ancillam A-
Geneſ.16. braæ viro ſuo ad vſum coniugalem tradidit,
ac poſtea pariter cum puero, quem illa inde
pepererat, eiecit? MON. Licet poſſent hinc
quoq; exempla peti, vt ſunt petita à magnis
quibuſdam Theologis, ſed ea nunc omittam:
Illud modò dicã, quod ſcribit Paulus ad Ga-
Galat.4. latas. Hæc eſſe per allegoriã dicta. Quamuis
enim ea ſic acta ſint, vt ſunt literis mandata,
aliud

aliud tamen quiddam significabāt, quemadmodum Paulus eo ipso in loco, & ad Romanos, & in priore ad Corinth. Epist. & aliis in locis interpretatur. Atq; ea spiritualis interpretatio magna religionis nostræ mysteria, præclaraq́; promissa Dei in se complectitur: De quibus non est locus dicendi modo. Satis est, quod & hæ, & omnes aliæ res gestæ & euēta, & pleraque omnia pręcepta spiritualem & mysticam rerum præteritarum, præsentiū, & futurarū interpretationē habēt: quam nos amplecti cōuenit. In qua explicanda multum operæ posuerūt apud Hebræos quidem Philo, apud Christianos verò Origenes. In summa hoc de vniuersa veteris atque adeò noui quoque testamēti scriptura sentire nos oportet, tria esse eius genera, sicut & August. & Chrysostomus memorię prodidere, & res ipsa indicat. Est enim quæ nullum habet reconditiorem sensum, præter eum, qui est secundum literā: Qualis est illa: Audi Israël, dominus Deus vester, Deus vnus est. Vel illa: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Alia est, quæ & ipsa quidē sensu literali accipitur, sed præter eum aliā habet reconditiorem interpretationem. Qualis est illa, quod Noë cū septem aliis hominibus in arca seruatus est à diluuio: Et illa, quod Hebræi de petra aquam biberunt. Vtraque hæc scriptura & eo sensu accipienda est, quo Moses memorat: & eo, quē Petrus & Paulus mysticum prodiderūt. Tertium scripturę genus est, quod literalem

Mystica interpretatio scripturæ. *Rom.9.* *1.Cor.10.*

Scriptura sacra intelligenda triplex ratio. *Aug. in sermo. de assumpt. Mariæ.* *Chrys. in psalm. 9.* *Deut.6.* *Tob.12.*

Num.20.

1.Pet.3. *1.Cor.10*

sensum non admittit, sed mysticè tãtum acci- piendũ est. Qualis est illa, quod Adam & Eua audierunt vocem domini Dei deambulantis in paradiso: Aut, quod Esaias vidit dominum sedẽtem super solium excelsum & eleuatum Vtraque hæc scriptura non potest ita accipi, vt intelligamus sic esse factum, vt scribitur: cum Deus spiritus sit, nec habeat corpus aut membra, nec vllo loco comprehendatur. Habes igitur quomodo veterẽ legem intelligere, & seruare debeamus. AVL. At Paulus scribit: Quæcunque lex loquitur, iis qui sub lege sunt loquitur. Hic sanè non excipit ille huius vel illius modi præcepta, sed vniuerse dicit, quòd eos tantum obligent, qui sunt sub lege, hoc est, Hebræos. Christianos enim non esse sub legé, idem Paulus in eadem Epistola testis est, ita scribens: Non enim sub lege estis, sed sub gratia. Igitur Christiani nullo modo obligãtur ad vlla legis Mosaicæ præcepta seruanda. MON. Ad hæc ita tibi respõdebo. Priorem quidem illum Pauli locum: Quæcunq; lex loquitur, &c. non de Mosaica tantum, sed in genere de quauis lege, atque ita etiam de naturali, à qua moralia præcepta, omnes homines obligantia, proficiscuntur, intelligi recte posse: Alterũ verò, vbi Christianos negat esse sub lege, proprie de Mosaica, hoc est, de ceremonialibus atq; iudicialibus præceptis accipi quemadmodũ & illum: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini: Sed tamẽ de moralibus quoque pręceptis recte accipi potest,

Gen.3. *Esa.6.* *Ioan.4.* *Luc.24.* *2. Par.6.* *Christiani quomodo liberi sint à lege veteri.* *Roma.3.* *Roma. 6.* *Galat. 5.*

nos

nos ſub iis non eſſe ex vi legis, ſed ſub gratia: Verum hoc ad eos ſolos loquitur Paulus, qui ſpiritu Dei agũtur, quemadmodũ ipſemet ad Galatas ſcribens interpretatur: Quod ſi ſpiritu, inquit, ducimini, non eſtis ſub lege. Quod alibi planius etiã explicat inquiens: Lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis & nõ ſubditis, impiis, & peccatoribus, ſceleratis & cõtaminatis &c. Talibus enim lex eſt neceſſaria, vt à ſcelere & licẽtia reuocentur. Nec tamen ob id deo placent, quod inuiti faciunt quodammodo. Cæterum iuſti, & qui ſpiritu ducuntur, non metu pœnæ, neque adacti à lege, ſed lubentes & amore incitati ſicut modo dixi, omnia, quę deo legis authori placẽt, faciunt. Ac propterea ſcribit Paulus: Vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Hanc autem iuſtitiã & hunc ſpiritum non habemus ex lege, ſed ex gratia dei per fidem in Chriſtum, ſicut idem Paulus affirmat. Hæc enim gratia operatur & efficit in nobis charitatem erga Deum & proximum, quę eſt finis præcepti, & plenitudo legis. Hinc planũ fit, in quem vſum Deus legẽ dederit, & quomodo nos eam ſeruare, & ſecundum eam vitam inſtituere debeamus tam in moribus & actionibus exterioribus, q̃ in ſpirituali cultu Dei. Quæ cum perinde ſit verbum Dei, atq; Euangeliũ ſiue religio noſtra Chriſtiana, nõ minus ponderis atque dignationis apud nos eam habere par eſt: Sic tamen, vt non ex ea Euangelium, ſed eam ex Euangelio interpretemur. Nam vſque in hodiernum diem vela-

Galat. 5.

1. *Tim.* 1.

2. *Cor.* 3.

Galat. 3.

men in lectione veteris testamenti manet positum super cor Hebræorũ, sicut testificatur
2.Cor.3. Paulus: quod in Christo euacuatur. Et nũc enim vix, ac ne vix quidẽ lex rectè intelligi potest, sine noua Christi lege. Sed nos procul ab instituto digressi sumus. AVL. Id & ego quidẽ animaduerto: Sed libenter hęc audiui. Expedit enim ea nosse, & est ad id, quod instituimus cõducibile, an & quomodo Christianos legem seu testamentũ vetus seruare oporteat, & qui eius nunc sit vsus. Quin ego ipse eò te deduxi, cum tu veteris testamenti mentionem faceres, quod de eo, ac non de nouo illa Christi verba accipienda sint: Scrutamini scripturas: Et illa: Nonne ideo erratis, nesciẽtes scripturas? MON. Sic est: Et fuit mihi obiter explodendus error Manichæorum, quem Lutherus etiã tuus secutus est: Legem Mosis ad nos Christianos nihil penitus pertinere.

Manich. & Luthe ri error.

Luthe. in serme. de Moyse et lege.

Vt autẽ redeam ad rem: In veteri lege solam scripturã sequi nos oportere, minus absurde fortasse quispiã contenderit: Ea nãque ipsius Dei iussu in scriptis tradita est & cõseruata, &
*Deut.*27. est in ea scriptum: Maledictus qui nõ perma-
*Galat.*3. net in sermonibus legis huius: vel, vt est apud
*Ioan.*5. Paulum, in omnibus quæ scripta sunt in libro legis. Christus etiam ipse iussit nos scripturas scrutari. Quanquã in veteri quoque lege multum est loci relictũ viuæ vocis traditionibus. Ait enim Sapiens: Non te prætereat narratio
*Eccle.*8. seniorũ. Ipsi enim didicerunt à patribus suis: Quoniã ab ipsis disces intellectũ, & in tẽpore

Traditiones in veteri testamento.

neces-

necesſitatis dare reſponſum. Et Deus ipſe per Hieremiá prophetam: State ſuper vias & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea: Et inuenietis refrigerium animabus veſtris. Collaudat etiá per eundem prophetam Rechabitas, & pollicetur eis præmiũ, propterea quod ſecuti traditionem paterná, non bibebant vinum, & in tabernaculis habitabant, non ædificãtes, neq; ſeminantes, neque plãtantes vineas. Quinetiá per ipſum legis conſcriptorẽ Moſen pręcepit populo: Si difficile & ambiguum iudicium exiſteret de rebus legalibus, vt non ſcriptura, ſed ſacerdotum ſententia requireretur, qui indicaturi eſſent cuiuis iudicij veritatem: Adiecta etiam pœna mortis, ſi quis ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio. De quo poſtea fortaſsis mihi plura dicenda erunt. Sic igitur vetus quoque teſtamentum non ad ſolam ſcripturam contrahitur: nec abhorret à non ſcriptis traditionibus. Cęterum Euangelica doctrina cũ ab ipſo quidem Chriſto Dei filio Deíque verbo, ſola viua voce, & in myſterio ac ſilentio, ab Apoſtolis verò eius eorúmque diſcipulis & ſucceſſoribus non magis ſcriptis, quàm quomodo à magiſtro (ipſo quidẽ ita præcipiente) tradita, & per vniuerſum terrarum orbem diſſeminata ſit, nihil eſt cauſæ, quin ex æquo verbũ Dei ſit, & ex ęquo apud chriſtianos authoritatẽ habeat id, quod ab illis viua voce, & myſterio ipſa actione proditũ, & in Eccleſia catholica per longam

Hier. 6.

Hier. 35.

Deut. 17.

Scripturę ſacræ atque traditionis par authoritas.

ſuccedentium ætatũ ſeriem conſeruatum eſt, quàm quòd literis & ſcriptis mandatum. Nõ minus igitur non ſcriptæ traditiones, quàm ſcripturæ Apoſtolicæ nobis in religione, & iis quæ ad ſalutem pertinent, amplectendæ & ſequendæ, quin, vt Benardi verbis vtar, pari authoritate Euãgelij cunctis recipiendę ſunt: Atq; ita hæc duo coniungẽda, vt traditionem ſcriptura cõfirmet, vel certe non infirmet, ſcripturam traditio, quæ plerũque magis eſt perſpicua, interpretetur. Ita fiet, quod ænigmaticè ſapiens Solomon ſcriptum reliquit, vt melius ſit, duos eſſe ſimul, quàm vnum. Habent enim, inquit, emolumentum ſocietatis ſuæ: Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur: Si dormierint duo, fouebuntur mutuo: Et ſi quiſpiam præualuerit contra vnum, duo reſiſtent ei. Funiculus triplex difficile rumpitur. AVL. Quid ſi traditio contrarium ſcripturę vel diuerſum doceat? MON. Quid ſi ſcriptura ſcripturæ videatur eſſe contraria? Sic nobis videtur nonnunquã. Atque vt diuerſitas aliqua poſsit eſſe in verbo Dei, ſiue ſcripto, ſiue non ſcripto, ea tamen, non ex ipſo, neq; ex authore eius, qui ſemper idẽ ipſe eſt, & non mutatur, ſed ex hominum, ad quos vel propter quos factum eſt verbum, temporúmq;, & aliarum circumſtantiarum diuerſa ratione prouenit. Cæterũ falſitatem, & contrarietatẽ ſiue pugnantiam nullam in eo eſſe Chriſtiano cuilibet perſuaſiſsimum eſſe debet. Sermo enim tuus veritas eſt, ait ipſa veritas. Cui adſtipulans Propheta: Fidelia,

Eccl. 4.

Diuerſitas & cõtrarietas an ſit in verbo dei

Pſal. 101

Malac. 3.

Ioan. 17.

Pſal. 110.

delia,inquit,omnia mandata eius,confirmata in ſeculum ſeculi, facta in veritate & æquitate:ita,vt in iis neque falſitas vlla,neq; pugnantia locum habeat. Quod ſi tamẽ aliquid eiuſmodi occurrat, in quo traditio à ſcriptura diſcrepare videatur,non dico maior,verum certior nobis eſſe debet ſcripturæ, quàm traditionibus authoritas, propterea quòd de hac dubitari fortaſſe poſsit,de ſcriptura verò non poſsit: quandoquidem hanc decretis Conciliorum ac totius Eccleſiæ Dei certa approbatione apoſtolicam eſſe, & à Spiritu ſancto profectam, dubium non eſt. Sed cauendum eſt etiam atque etiam in interpretatione ſcripturæ, ne noſtras ipſorum, aliorúmve hominum falſas opiniones, vel etiam diabolicas fraudes pro verbo Dei ſuſcipiamus, certáſque Apoſtolorũ & Eccleſiæ traditiones propter peruerſum vel etiam dubiũ ſcripturæ ſenſum abiiciamus. Nam & Satan Chriſtum dominũ noſtrum tentans, ſicut iam prius dixi, ſcripturis vſus eſt, verũ falſo prauóque ſenſu eas peruertebat: Et in hoc vſque tẽpus idem faciunt ſerui eius Hæretici, & magiſtri mendaces, atque etiam alij ſcioli & arrogantes homines, prauas opiniones ſuas pro verbo Dei venditantes: Idque partim malitia, ſicut pater ac dominus eorum Satan, partim per ignorantiam, & inſcitiam: Neque enim continuò Dei verbum eſt, quem quiſque ſibi ſenſum è ſcripturis colligit: De quo nunc iam dicendum eſt.
AVL. Recte:Hoc enim erat alterum ex iis, de

Scripturane an traditio magis ſequẽda ſit.

Scriptura non quolibet ſenſu Dei verbum eſt.

quibus dicere propoſueras. MON. Non tam plana eſt, & facilis intellectu ſcriptura, vt eam quilibet nullo negocio intelligat. Nam vt interpretum hallucinationes, vt Hebraicæ linguę ieiunam & conciſam breuitatem, vt eiuſdem pariter atque Græcæ idiotiſmos & modos loquendi ac ſcribendi peculiares nobíſque inuſitatos, vt allegorias denique atque ænigmata præteream καταχρήσεις certè, hoc eſt, abuſiones verborum, dum propria deſunt rerum vocabula, vel per imperitiam ſermonis, quam Paulus quidem non diſsimulat, admiſſæ, vel etiam data opera exercendi & excitandi noſtri cauſa à ſcriptorib⁹ ſacris adſcitæ, ſępe lectorẽ fatigant. Iam verò res tantæ támq; ſublimes, & captum intellectus humani ſuperantes, quas ſcriptura ſacra in ſe cõtinet, ipſæ per ſe ſunt difficiles, nec vulgo tantũ verumetiam doctis ac ſapientibus multum negocij faceſſunt. Per ſpeculũ enim adhuc videmus, & in ænigmate, quemadmodum ait Paulus, quoad ſumus in hac vita: Poſt mortẽ demum in cœlis facie ad faciem cõtemplabimur. Ioánes verò in Apocalypſi ſcribit: Se in dextra eius, qui ſedebat in throno, hoc eſt, DEI, vidiſſe librum ſcriptum intus & foris, ſignatum ſigillis ſeptẽ: Quem neque in cœlo, neq; in terra, neque ſubtus terram aperire: quiſquam potuerit, neque inſpicere, præter Leonem de tribu Iuda, & agnum, hoc eſt, dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, ſicut ipſe Ioannes interpretatur. Hic liber licet aliam quoque poſsit habere

Scripturæ difficultas.

1. Cor. 13.

Apoc. 5.

bere ſignificationem, tamen ſacras etiam ſcri-
pturas veteris ſimul ac noui teſtaméti repræ-
ſentare nõ ineptè exiſtimari poteſt. Vbi cum
Ioannes eum intus & foris ſcriptum fuiſſe di
cit, nihil prohibet, quo minus per interio-
rem quidem ſcripturam vetus, per exteriorẽ
verò nouum teſtamentum intelligamus. Nam
illud quidẽ ab oculis hominum, hoc eſt, intel
ligentia Iudæorũ prorſus remotum fuit. Vſq;
in hodiernũ enim diem, inquit Paulus, vela- *2.Cor.3.*
men in lectione veteris teſtamenti manet nõ
reuelatũ. Hoc verò, nouum inquam, licet ſit
planius, & quaſi verberans luce ſua aſpectum
hominum, ſignatum eſt tamen myſteriis, nec
à quouis legi ſiue intelligi poteſt, vt non fru-
ſtra Chriſtus dixerit: Nõ omnibus datum eſt *Matt.13.*
noſſe myſteria regni Dei. Atque hoc ita eſſe,
teſtis eſt etiam Hieronymus ad Paulinum ita *Hierony.*
ſcribens: Totum quod legimus in diuinis li- *ad Pauli.*
bris, nitet quidem & fulget etiam in cortice, *de inſtit.*
ſed dulcius in medulla eſt. Qui edere vult nu *monachi.*
cleũ, frangat nucem. Reuela, inquit Dauid,
oculos meos, & cõſiderabo mirabilia de lege *Pſal.* 118.
tua. Si tantus Propheta tenebras ignorantiæ
confitetur, qua nos putas paruulos & penè la-
ctentes inſcitiæ nocte circundari? Hoc autem
velamen non ſolum in facie Moyſi, ſed & in
Euãgeliſtis & in Apoſtolis poſitum eſt. Tur- *Luc.8.*
bis ſaluator in parabolis loquebatur, & conte
ſtans myſticum eſſe quod dicebatur, aiebat:
Qui habet aures audiendi audiat. Niſi aper-
ta fuerint vniuerſa, quæ ſcripta ſunt, ab eo,

qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: nullo alio reſerante pandĕtur. Audis quid doctor hic ſanctus, nec ſeculari tantùm doctrina præſtans, verumetiã in ſacra ſcriptura exercitatiſsimus de ſcriptis Euangeliſtarum & Prophetarum ſcribat. Cyrillus verò ſic: Nulla nanque fere verborum vis tanta eſt, vt exquiſitè ineffabilem Dei gloriam poſsit exprimere. Nõ debemus igitur humilitate verborum turbari, cum ſciamus, piéque credamus, omne mentis acumen in re diuina hebeſcere. Sed mittamus ſanctos doctores modò. De epiſtol. Pauli ſcribit Pet. in hæc verba: In quibus ſunt quędam difficilia intellectu, quę indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionẽ. Animaduerte quid hic ſcribat de obſcuritate non modò Epiſtolarũ Pauli, ſed etiam cæterarum ſcripturarũ: quas non eſſet procliuè peruerſis ſenſibus deprauare, niſi eſſent intellectu difficiles. Vtrum igitur hic magis eſt habẽda fides Luthero homini effronti & perdito, eiúſque comparibus (qui tamen nonnunquà veritate adacti fatentur, ſcripturã ſacram intellectu eſſe difficilẽ, nec penitus à ſe intelligi) an principi Apoſtolo, cui Chriſtus dominus arcana ſua cõcredidit, regníq; cæleſtis claues tradidit? Sed quid opus eſt teſtibus? Euidentiſsimũ id eſt, ſi quis intueatur hęreſes, quęcũq; vnquã inter Chriſtianos populos extiterũt, earumq; authores. Omnes quidẽ ij ſacras ſcripturas legebãt, ſed perperam

Cyril. in Ioan. li. 1. cap. 6.

2. Pet. 3.

Matt. 17. Marc. 9. Matt. 16.

Hæreſes è ſcripturis malè intellectis extitere.

perperam intelligebant, vel interpretabantur. Legendo autem non modò non correxerunt prauitatem ſuam, verumetiam inde prauitatis occaſionem plerique ſumpſerunt: Certe omnes ferè ſcripturarum authoritate dogmata ſua confirmarunt, & confirmant etiam nunc. AVL. At enim Petrus de veteris modo teſtamenti ſcripturis illud dicit, quod eæ deprauantur ab indoctis & inſtabilibus. MON. Vniuerſe ſcribit? ſicut & cæteras ſcripturas: non diſtinguens, veteris aut noui teſtamenti. Etiam extabant pleræque omnes noui teſtamenti ſcripturæ, cum hæc ſcriberet Petrus, paulò ante mortem ſuam, ſicut ipſemet indicat. De vtriſque igitur intelligit. Cui rei argumento eſt illud, quòd multi hæretici non de veteri teſtamento, neque ex epiſtolis Pauli, ſed ex aliis noui teſtamenti ſcripturis prauorum dogmatum ſuorum occaſionem & cõfirmationem acceperunt, deprauantes eas ad ſuam ipſorum perditionem. Ac ne dubites. Cerdo, à quo Cerdoniani hæretici propagati ſunt, non veteris teſtamenti, quod neutiquam recipiebat, ſed Euangelicis ſcripturis dogma ſuum defendebat, aſſerens, duos eſſe deos ſibi inuicem aduerſos, alterum malum, ſiue ſeuerum ac truculentum, huius mũdi in maligno poſito, ſicut ſcribit Ioannes, conditorem, & veteris teſtamenti authorem, quem Chriſtus principem huius mundi, Paulus verò deum huius ſeculi appellarit: alterum autẽ bonũ, clementem, & benignum, patrẽ domi-

1. Cor. 3. *2. Pet 1.* *Cerdo.* *1. Ioan. 5.* *Ioan. 12. 14. 16.* *2. Cor. 4.* *Ioan. 6.*

ni noſtri Ieſu chriſti, cuius voluntas ſit, vt nihil eorum pereat, quæ ipſe ei dedit, ſed quiſquis crediderit in eum, habeat vitam æternã.
Manichæi. Manichæi quoque vetus teſtamentum reiiciebant, Euangelicis autem ſolum & Apoſtolicis ſcriptis varias & portentoſas opiniones ſuas confirmabant. *Paulus Samoſatenus.* Iam Paulus Samoſatenus *Photinus.* & Photinus famoſi hæretici ex illis Chriſti verbis à Ioanne Euangeliſta conſcriptis: Hęc eſt autem vita æterna, vt cognoſcãt te ſolum *Ioan. 17.* verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: dogma ſuum permerſum hauſerunt, aſſeuerantes Chriſtum Ieſum non eſſe verum Deum, ac tum demum eum eſſe cœpiſſe, quãdo ex Maria natus eſt. *Sabellius.* Itidem Sabellius, non tres eſſe perſonas in diuinitate, ſed vnicam, aſſerens, quæ tribus appelletur nominibus. Illa quoque ex eodem Euangelio verba ſubſidio ſibi ſumebat: *Ioan. 10.* Ego & pater vnũ ſumus. *Apollinariſtæ.* Apollinariſtæ verò, qui affirmabant, homines bonos ac Deo gratos poſt reſurrectionem edendo & bibendo corporis voluptatibus fruituros eſſe: *Mahometes.* quod dogma Mahometes à Sergio monacho hauſtum, Saracenis, Turcis, atque Tartaris reliquit: vnde erroris ſui occaſionem acceperunt? an non ex Euangelio Lucæ, *Lucæ. 14.* vbi ſcriptum eſt: Beatus qui manducabit panem in regno cælorum? Quæ verba licet Iudæi ſint, à Chriſto tamen reprehenſa non ſunt: imò alibi apud eundem Euangeliſtam confirmaſſe is videtur eam opinionem, ad diſcipulos ſuos ita loquens: Et ego diſpono

no vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meã in regno meo. Nouatus quoque negans peccatoribus pœnitentiam, Paulum authorem ſe habere iactabat. Quid Circumciliones? An non Euangelicis Chriſti verbis nitebantur, cum vltrò vitam ſuam periculis obiicerent, & voluntariam mortem per præcipitia cædéſque mutuas conſectarentur, obuiorumq́ue manus & arma in ſe prouocarent? Dicit enim, inquiunt, Chriſtus: Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam ęternam cuſtodit eam. Sed mittamus veteres hæreſes, quæ iampridẽ extinctæ ſunt. Sacramentarij Chriſtum in Euchariſtia verè eſſe negantes, an nõ ſcripturam illam iactitant: Chriſtum oportere cælum ſuſcipere vſque in tempora reſtitutionis omnium? An non Adamitæ, quos nũc vulgo alicubi Hortenſes fratres vocant, dum promiſcuos pecudum in morem vſurpant concubitus, ſcripturam pro ſe habent, non modo illam: Creſcite & multiplicamini, verumetiam illam ex actis Apoſtolorum: Quod Apoſtolis erant omnia communia? Et habẽt vetuſtum eius ſcripturę interpretem Nicolaũ vnum de ſeptem diaconis. An nõ illam quoq; Omnia munda mundis? Quo adulteria quoq; & homicidia, & incæſtus, & quæ contra naturam fiunt, defendi poſſunt. Quid illud ſiue Caluini, ſiue Melãchthonis & Lutheri dogma, quo Deum peccati omnis authorẽ faciũt?

Lucæ 22. *Nouatiani.* *Hebr. 6.* *Circumcelliones.* *Ioan. 12.* *Sacramẽtarij.* *Actor. 3.* *Adamitę ſiue Nicolaitæ et Hortenſes fratres.* *Gene. 1.* *Actor. 2.* *Tit. 2.* *Caluiniani.*

Nónne & ipsum scripturam pro se habet? Si
Amos.3. erit, inquit Amos, malū in ciuitate, quod do-
Hier.10. minus non fecerit? Et Hieremias: Scio domi-
ne, quia non est hominis via eius: nec viri est,
vt ambulet, & dirigat gressus suos. Et deus i-
Exod.20 psemet in Exod. Ego indurabo cor Pharao-
Suencfel- nis, & seruorum eius. Ne Suencfeldius qui-
diani. dem ad euertendam authoritatem scripturæ
& externi ministerij verbi Dei scripturæ te-
stimonio destituitur. Dicit enim Deus per
Hiere.31. Prophetam: Et erunt omnes à Deo docti. Nō
docebit vnusquisque fratrem suum dicens:
Cognosce dominum. Quia omnes scient me
1.Ioan.1. à minore vsque ad maiorem. Itémque Ioan-
nes: Nō necesse habetis, vt aliquis doceat vos.
Ad eundem modum plurimæ aliæ hæreses è
peruersa scripturarum noui ac veteris testa-
menti intelligentia extitêre, & existunt Qua
Orige in de re ita scribit Origenes: Quoniam diximus
Matth. abominationem desolationis stantem in loco
Omil.29. sancto esse mendacij verbum, quod in loco
scripturarum sancto stare videtur, dicet ali-
quis, & quomodo quasi non stante ea illic, ita
dicet aliquis discipul⁹ Christi: Ecce hîc Chri
stus: ecce illic: Alius autem dicet: Ecce in soli-
tudine est: alius autem, ecce in domibus? Vide
ergo, si ad hæc dicere possumus, quòd ait: ec-
ce hic, ecce illic: quoniam ecce illic, nō extra
scripturā foras adspiciendum est. Dicet enim
qui seducere voluerit nos, & defendere cōtra
ria veritati: Ecce hic Christus, demonstrans,
verbi gratia hunc euangelij locum: Alterius
autem

autē erroris author dicet: Ecce hic Christus, offerens ad exēplum alterum textum, qui videtur defendere mendacij illius verbū, quod proposuit vīdicare: Et sic ex lege, & Prophetis, & Apostolis profert vnusquisque, quę videntur defendere mēdacium illud, vtpote veritatem. Et mox: Erunt autem & alij plures, qui dicturi sunt discipulis ex diuinis scripturis, coniungētes illis suum proprium sensum, Ecce hic Christus, ecce illic. Audin' quid hic scribat? Quod August. quoque confirmat, ita scribens: Non aliunde natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturę bonæ intelliguntur non bene, & quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Ne igitur persuadeas tibi, quemuis hominem rectè intelligere posse scripturas, iisque fretum errare non posse. AVL. Verum docti tamen & stabiles probe eas intelligūt. Petrus enim de indoctis modo & instabilibus scribit, quod eas deprauāt. MON. Si doctos intelligis, doctrina seculari, vtpote acumine disputādi, eloquentia, & Philosophia, siue quæ naturas, motus, & causas rerum cœlestium pariter ac terrenarum persequitur, siue quæ circa mores & actiones humanas, reique familiaris & publicæ administrationem versatur, instructos, aut etiam in scripturis sacris exercitatos, vtraque ista doctrina excelluere omnes ferè prisci hæretici, dudum à me commemorati: Et tamē depra-

August. in Ioan. tract. 18.

Hæretici docti & in scripturis exercitati.

uabant ij ſcripturas ad ſuam ipſorum & multorum aliorum perditionem. Et Paulus Ti-
1.*Tim.6.* motheo ſcribit, quod quidam, non rudes & ſtupidi, ſed promittentes falſi nominis ſcientiam, circa fidem exciderunt. Noſtri quoque temporis hęretici complures eiuſmodi ſcientia ſiue doctrina præditi ſunt. Quin ſtolidus & indoctus homo vix nouum aliquod dogma comminiſci, aut ab alio inuentum tueri & propagare poteſt: Vt ſanè ad quodlibet magnum facinus ingenio magno opus eſt. Ne Satan quidem acumen illud ingenij & ſapientiam, quam à Deo cum crearetur accepit, per peccatum amiſit: Et vel tanti temporis experientia, rerumq́ue tam præſentium & futurarum, quàm præteritarum, cæleſtium iuxta ac terrenarum notitia omnem humanã doctrinam longe ſuperat. In ſcripturis quoque ſacris exercitatiſsimus eſt: quod quidem aliqua ex parte planum ipſe fecit, cum filium Dei in
Matt.4. deſerto tentaret. Et tamen deprauabat etiam tunc ſcripturas. Erátne autem illud verbum Dei, quod is & vaſa ac iuſtrumenta eius hęretici ſupra memorati pro ſe facere iactabant, & iactant etiamnum? Imò mendacia verbo Dei contraria eo quidem ſenſu, quo illi ea volebant & volũt accipi. Atque id quidem planum eſt. Etenim Chriſtus Dominus, & Eccleſia eius, quæ ex DEO eſt, & verba DEI audit, ſcripturas illas eo ſenſu non audiebat, neque audit: Et increpuit autem diabolũ Dominus: Eccleſia verò ſpiritu domini gubernata, ve-

tuſtos illos ſeductores & hęreticos cum dogmatibus ipſorum damnauit. Quod ſi ea diuina ac verbo Dei conſentanea fuiſſent, duraſſent omnibus creaturis inuitis, ſecundũ illud, quod Gamaliel ad principes Iudæorum de doctrina Chriſti dixit: Si ex Deo eſt conſilium hoc vel opus, nõ poteritis id diſſoluere: Et ſecundum illam Eſaiæ ſcripturam: Verbũ domini manet in æternũ. Eademq́; Eccleſia, iſta quoq; nouitia dogmata cum authoribus ſuis damnat, & fundit⁹ proculdubio Dei ope euertet. Proinde quantumcunq; doctus & in ſcripturis exercitatus quis fuerit, eius interpretatione niti nos non oportet. Vt enim is quã rectiſsimè ſcripturam intelligat, poteſt eam tamen improbè in prauum ſenſum detorquere, quo multitudinem ſeducat, ac diſcipulos poſt ſe abducat: Quod ſæpe hæretici faciunt: Tametſi nullus eorum iurare dubitauerit, ita ſe interpretari, vt intelligit. AVL. Cur igitur Petrus, indoctos tãtum & inſtabiles deprauare ſcripturas ait? MON. Indoctos hìc non eos intelligit, qui nulla doctrina præditi ſunt. Talibus enim difficile eſt deprauare ſcripturas: Sed eos, de quibus etiam Paulus ſcribit: Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum coguouit quomodo oporteat eum ſcire. Quaſi dicat: Si quis doctrinam ſibi arrogat, & ſapientia ſua nititur, is nihil ſcit, etiamſi doctiſsimus eſſe videatur. Deus enim, à quo eſt vera doctrina & ſapientia, ſuperbis reſiſtit, quemadmodum Petrus & Iacobus

Acto.5.

Acto.20

Indocti et inſtabiles.

1.*Cor.*8.

1.*Pet.*5.

Iac.4. cobus teſtificantur, humilibus autem dat gra
Matt.11. tiam. Et dominus ipſe gratias agit Deo patri, quod myſteria ſua abſconderit à ſapientibus & prudẽtibus, & reuelauerit ea paruulis, hoc eſt, humilibus, qui licet ſint docti ac ſapientes, non præfidunt tamen intelligentiæ ſuæ, ſed captiuant eam, & in obſequium Chriſti
2.Cor.10 redigunt. Hæc eſt vera Deóque grata doctrina & ſapientia: quam quomodo nos adipiſci
1.Cor.3. oporteat, docet Paulus. Si quis, inquit, videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiẽs. AVL. Quid hoc ſibi vult? Nunquid vult Paulus, vt quiſpiam obbruteſcat, nec vtatur præclaro Dei dono doctrina ac ſapientia? MON. Nequaquam hoc requirit
Matt.25. Deus: Imò Chriſtus oſtendit, quiſquis commiſſo ſibi à Deo talẽto non negociatur, eum extremum commereri ſuppliciũ. AVL. Quid igitur ſibi vult illud? Stultus fiat. MON. Ne de ſe ipſe arroganter ſentiat, néue præfidat intelligentiæ ſuæ: Quod facere plerumque ſolent ij, qui aliquam aſſecuti ſunt doctrinæ & ſapiẽ
1.Cor.8. tiæ opinionem. Atque id Paulus ſignificat, cũ dicit: Scientia inflat. Eiuſmodi autem perſua
Indocti iidem & inſtabiles. ſionem, quam Petrus iuxta ac Paulus inſcitiã vocant, inconſtãtia comitatur. Quoties enim quis intelligẽtia ſua nititur, non acquieſcit in eo, quod aliunde didicit, ſed eo proiecto: aliquid aliud ipſe excogitat, quo oſtentet ſapiẽtiam ac doctrinam ſuam. Qua cum ſuperbe tumeat, fit iuſto Dei ſuperbis reſiſtentis iudicio, vt lumine diuino deſtitutus, ac ſibi ipſi

reli-

relictus, temere quiduis amplectatur, redargu túsque à quopiam, aut ipse sibi displicens, illud quidē, quod dudum asseuerabat, reiiciat: aliud verò quippiam diuersum à priori, vel etiam cōtrarium arripiat, eadémque temeritate & confidentia defendat, ne diuersum sentiētibus cedere videatur. Hinc sanè existit hęreticorum inconstantia: qua Lutherum & cęteros nostri temporis hæreticos laborare heri euidenter demonstratum est. Iure igitur ac rectè Petrus eiuscemodi inscitiam, qualem ibi vult intelligi, & qualem ego è Paulo, & aliis scripturis explanaui, cum inconstantia coniungit. Quæ cum ita se habeant, in nullius, quamuis docti & sapientis hominis intelligētia & interpretatione scripturæ acquiescere nos oportet: propterea quod & errare is possit, & in errorem mittere. Omnis enim homo mendax, ait Psaltes. AVL. Quantumuis enim sanctus doctus, ac sapiens quispiam sit aut fuerit, homo certè est vel fuit, ignorantiæ & errori, quæ duo mala omne genus mortaliū ex originali peccato contraxit, obnoxius. Cuius sententiæ adstipulatorem habeo Augustinū, ita scribentem ad Hieronymum: Ego fateor charitati tuæ, solis eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honorémque deferre, vt nullum eorum authorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendo literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendosum esse codicem, vel

Non acquiescendum esse in cuiusquam hominis interpretationi scripturæ.

Aug. ad Hiero. Epist. 19.

interpretem non assequutum esse quod dictum est, vel me minimè intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrináque prępolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserũt, sed quia mihi vel per illos authores canonicos, vel ꝓbabili ratione quod à verò non abhorreat, persuadere potuerunt. In eandem sententiam scribit etiam ad Vincentium Donatistam. Aliquot exempla tibi proferam, vbi præstantis ac probatæ doctrinæ viri, insigni etiam vitæ sanctimonia prędititi in interpretatione scripturæ errarunt. Tertullianus ante mille trecentos annos celeberrimus vir fuit, & insigni doctrina scripturarumq́ue peritia præditus, & multa præclare scripsit contra hæreticos: Et tamen malè intellexit scripturam sacram, vbicunque membrorum ac sensuum Dei fit mentio. Videtur enim existimasse Deum esse corporeum. Animam quoque humanam & angelos corporeos esse opinatus est: Qui vterque error est ingens. Hallucinatus est etiã discipulus eius Cyprianus, sanctus ac doctissimus episcopus, & ad extremum pro nomine Christi martyr factus, asseuerans baptizatos ab hæreticis, denuò baptizari oportere: eúmque errorem scripturis male intellectis cõfirmabat. Origenes Adamantius cum profana doctrina, tum sacrarum literarũ peritia præstans, tãta fuit dignatione & authoritate quaqua sese diffundebat christiana religio, vt magni & sapientes viri, non tantum Christiani,

Tertulliani error.

Cypriani.

Origenis.

sed

ſed Ethnici etiam ad eum vndique cõcurrerent, nec ſecus quã in prophetica aut apoſtolica, in eius ſentẽtia & interpretatione ſcripturę plurimi acquieſcebant: Vitæ quoque integritate & ſanctimonia iam inde à pueritia excelluit, ita vt puer etiamdũ martyriũ expetiuerit. Deniq; ſex millia librorũ cõſcripſit, ſicut teſtificantur Euſeb. Epipha. Hierony. Et tamen perperã ſenſit de reſurrectione corporũ de ſaluatione dæmonũ & hominũ damnatorũ, de migratione animarũ è corporib⁹ in corpora, & quod eæ pariter omnes ab initio creatæ à Deo, propter peccata in cælo perpetrata in mundum relegantur, & in corpora quaſi in carceres quoſdã includantur: In his & nõnullis aliis dogmatibus vehemẽter errauit, authoritate ſcripturarũ non deſtitut⁹. Auguſtini doctrina & ſcripta in magno etiamnum precio ſunt: nec modò apud recte ſentiẽtes, verũetiã apud hęreticos. Scripſit is tamen libros retractationum, in quibus errores ſuos in doctrina & interpretatione ſcripturarũ corrigit. Quin & poſt eum alij nonnulli annotarunt quædã in ſcriptis eius, quæ ipſe prætermiſerat, recte ne an ſecus, nunc non diſputo. Extant etiam epiſtolę eiuſdem Auguſt. & Hiero. inter ipſos vltro citroq; ſcriptæ, quibus vehemẽter contendũt inter ſe de ſenſu ſcripturę illi⁹ è Paulo Cũ autem Cephas veniſſet Antiochiã, reſtiti ipſi in faciẽ: quia reprehẽſibilis erat. Quod ſi tam præſtantibus ac doctis viris accidit nonnunquã, vt in intelligentia & interpretatione

Euſ. hiſt. Eccleſ. libr. 6.
Epiph. cõtra hęreſ. lib. 2. to. 1.
Hiero. de viris illuſt.
Auguſtini.
Galat. 2.

ſcipturarum hallucinarentur, quid exiſtimãdum eſt de iis, qui & acumine ingenij & ſcripturarum peritia minus valeant? AVL. Sic eſt: Vnus homo omnia animaduertere & noſſe non poteſt. Cæterum vbi aliquot docti ac ſapientes in eadem ſententia & interpretatione ſcripturæ conſenſerint, ibi veritatẽ eſſe oportet. Ait enim chriſtus: Vbi enim ſunt duo vel tres cõgregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Vbi verò Chriſtus eſt, ibi veritas.

Matt.18.

MON. Non eſt nouum, nec inuſitatum hæreticis, de paucitate gloriari. Tametſi ſolẽt ij nõnunquam etiam paucitatem ſibi inuicem exprobrare, vt eſt videre in cõcertationibus inter Ioa. Veſtfalum & Caluinum, & tempore Auguſtini inter Maximianiſtas ac cæteros Donatiſtas. Cæterum Chriſtus in illis verbis, quæ tu modo recitaſti, neque paucitatem, neque multitudinem ſpectauit, ſed cõcordiam: nec eam quamlibet, ſed quæ in nomine ſuo coaluerit. Id autem non ex verbis, aut manicis, aut vultu, totiúſue corporis habitu, ſed reipſa iudicandum eſt. Illi quidem non in nomine Chriſti congregantur, qui conſenſum & concordiam Chriſtiani populi, ad quam alendam & conſeruandam ipſe Chriſtus diſcipulos ſuos in primis exhortatus eſt, & pro qua Deum patrem magnopere orauit, rumpunt, ſingularéſque opiniones atque interpretationes ſcripturæ comminiſcuntur, & pertinaciter tuentur. Qua de re etiam luculente ac diſerte ſcripſit ſanctus martyr Cyprianus,

Schiſmatici non congregãtur in nomine Chriſti.

Ioan.17.

&

& ego fortaſsis poſtea plura dicam. Ne te igitur moueat vel paucitas, vel multitudo. Perinde multi errare poſſunt, ac pauci, ac vnus etiam, ſi non fuerint in Chriſti nomine congregati. Ac ideo Deus per Moſen Iudæis ita præcepit: Non ſequeris turbam ad faciendũ malum, nec in iudicio, plurimorum acquieſces ſententiæ, vt à vero deuies. Non exiguus fuit numerus eruditorum ac diſertorum Epiſcoporum cum Donato in Aphrica, qui damnabant baptiſmum paruulorum: Nõ exiguus Tyri, Antiochiæ, Medioſani, Syrmij, Arimini, qui Arij dogma approbabant. Ingens etiã fuit cœtus Epheſi in altero concilio, ſiue cõciliabulo cum Dioſcoro Alexãdrino patriarcha, vbi peruerſum Eutychetis dogma comprobatum fuit. Et omnes ij Chriſti nomen obtendebant, ſcripturíſque ſeſe tuebantur: Nec tamen verbum Dei erat illud, ſed falſa ac verbo Dei contraria doctrina, quam damnauit Eccleſia Catholica. Iam & cum Neſtorio nõ pauci ſentiebant Epiſcopi, χριστότοκον ac nõ θεότοκον Mariam dici oportere è ſcripturis aſſeuerantes. Ceſſere tamen ad extremum, nõ ſcripturis, ſed patrum & Eccleſiæ authoritate ſuperati. Modò quoque non ſolus Zuinglius quatuor illa verba ſcripturæ: Hoc eſt corpus meum: peculiari quodam ſenſu interpretatur. Congruunt cum eo (tametſi non per omnia) Caluinus, Bulingerus, Capitó, Beza, Ochinus, Laſcus, Caroloſtadius, Oecolampadius, Berengarius: Nec ſcio an & Oſiã-

Cypr. de vnitate Eccle.

Exod. 23.

Hæreticorum conuenticula.

der, & Suencfeldius: Nonnunquam & Bucerus, & multi alij. Dissentit Lutherus, quamuis inuitus, quemadmodum ipse alicubi non diffitetur. Cum Luthero autem faciunt Brētius, Vrbanus Regius, Iustus Ionas, Pomeranus, Amsdorfius, Illyricus, Sneppius, Georgius Maior, Sarcerius, Ioachimus Vestfalus, & multi præterea. Vtrinque sunt docti & in scripturis exercitati viri, speciem pietatis præ se ferentes, & qui non putant, sed certo sibi aliisque persuadent, se spiritum Dei habere, & quasi è secretiore dei consilio prodeuntes, in nomine Christi se conuenire. Vtrisque adhęrēt plurimi homines, ciuitates, atque populi. Penes vtros igitur erit verus verborum illorū sensus, & verbum Dei? Penes illósne, qui pro Hoc, accipiunt hic panis: & pro est, erit, aut fiet: vsu scilicet vniuscuiusque sumentis, ita vt mendacij coarguatur veritas, quę id manu tenens, prius quàm à quoquam Apostolorum sumeretur, dixit: Hoc est. Quid autem hoc est? nempe, quod alteri irridentes eos dicunt: Deus impanatus, siquidem est ibi simul panis & corpus Christi. Penes hósne igitur est verbum Dei? an penes illis potius, qui ita interpretantur: Hoc, non est, sed significat, corpus meum: vel, est quidem, sed non corpus meū, verum figura eius: vel, corpus quidem meum, sed nō illud, ꝙ pro vobis tradetur, & quod sedet ad dextrā patris: vel est quidē illud ipsum, sed non hoc, quod præsens exhibetur & mā-ducatur, sed quod fide sola cælos penetrante

Luther. ad Argentin.

te ſumitur, ita vt nihilominus vmbra corporis potius ſit, quàm corpus: & non vno modo falſum dixiſſe videatur veritas? Híne igitur, an illi rectius nobis verbum Dei, & quidem breue ac perſpicuum, interpretantur? Soluat nobis hunc nodum nutabundus Melanchthon (quò ſe adhuc adduci paſſus non eſt) vel conciliator diſsidentium Vergerius. Equidem nolo hic aſſerere, vtroſque perperam intelligere & interpretari, ſiue adeo deprauare ſcripturam, veritatémque mendacij, vel veteratoriæ cuiuſdam peruerſitatis, ſi non verbis, certe re ipſa coarguere, commenta humana, ne dicam diabolica pro verbo dei ſequentes, & aliis obtrudentes: Illud dico, ſecundum dictamen rationis fieri non poſſe, quin ſi hi recte ſcripturam illam intelligũt & interpretantur, illi errẽt, ſin illi recte, hi perperam. Eſſe quidem poteſt, (vt eſt ſanè) vtrique vt perperam: Vt verò vtrique rectè, non poteſt, cum inter ſe pugnent. Sed ſequatur tandem quis hos aut illos: an nõ homines ſequetur? An non erit obnoxius propheticæ illi maledictioni? Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachiũ ſuum. Nulla certè prophetia ſcripturæ propria fit interpretatione, quemadmodũ ſcribit Petrus. AVL. Vbi igitur veram iſtam ac certam interpretationẽ quæremus? MON. Aiunt iſti nouatores, quod ſcriptura ſe ipſa interpretetur. Quod enĩ vno aliquo in loco obſcurius ſcriptum eſt, aut minus plene explicatum, alibi planius & lucu-

Hier. 17.

2. Pet. 1.

Interp̃tationẽ ſcripturæ per ſcripturã non eſſe certam.

lentius expressum reperitur. Est id quidem nonnihil: Fit enim non raro, vt rectè scriptura vna per aliam declaretur. Sed non satis tamen certa, imò fallax, hæc est regula. Ita quidem est, quòd scriptura alia planior & luculētior est, quàm alia. Verum fit etiam crebro, inter diuersas scripturas vt hæc vni videatur esse planior, illa alteri: Interdum non magis hæc, quam illa. Et offerunt sese nonnunquam vna & eadem de re pugnantes in speciem scripturæ: Quibusdam etiam de rebus vnica extat, & ea quidem minimè plana. Quid igitur hic fiet: Vnde petetur interpretatio? Vísne autem exemplis hæc tibi probem? AVL. Imò plurimum te rogo. MON. En tibi. Pater maior me est, dicit dominus apud Ioannem. Et alibi: Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum, & deum vestrum. Est porrò & alia scriptura: Ego & pater vnum sumus: Et apud Paulum: Qui (Christus videlicet) cum in forma Dei esset, nō rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Hæ scripturæ duæ quidem priores congruunt inter se, itémque posteriores: verum hæ cum illis videntur pugnare. Quonam igitur modo aliam per aliam explanabis? Has ne duas posteriores per priores, quemadmodum faciebant Arriani & Eunomiani defendentes dogma illud suū, quod filius Dei Christus Iesus non sit verus Deus, aut non æqualis neque similis in diuinitate Deo patri? An priores illas per posteriores, quemadmodum Alexander & Athanasius

Ioan. 14. *Ioan.* 20. *Ioan.* 10. *Philip.* 2.

Ale-

Alexãdrini Episcopi interpretabantur Arriũ refellentes? In vtramlibet partẽ inclinaueris, quærã ex te, quare sic, ac nõ aliter? Et cur istas scripturas per illas exponis, ac nõ illas potius per istas? Quanquã non esset hoc scripturam vnam per aliã interpretari, sed vnam ad aliam torquere, cum eæ videantur esse inter se contrariæ. Quod si dicas, has esse planiores quàm illas, alij verò cuipiã contra, illæ, quã hæ, planiores esse videantur, quis inter vos cõtrouersiam dirimet? Si pro te faciunt Alexander & Athanasius, pro illo Arrius & Eunomius: Sin hi pro te, illi pro illo altero. Atq; omnes tamẽ hi, quamuis docti sacerdotes & episcopi, homines tamen fuerunt, errare potuerũt: Quod si ad probabilitatẽ confugies, vtræ de illis scripturis planiores sint, Arrij quidem iudicio, illa non admodũ plana est: Ego & pater vnum sumus. Potest enim fortassis hoc accipi non de vna natura siue essentia, verum de vna voluntate, amore, & cõcordia: sicut alibi itidem illa eiusdem Christi verba accipiuntur, vbi Deum orat pro discipulis suis & pro iis, qui per eos in se crediderint, vt vnum sint: Quod nõ potest accipi de vnitate naturæ, sed voluntatis, déque amore mutuo & concordia. Statim enim ibi subdit: Sicut & nos (nempe tu & ego) vnum sumus: Quibus verbis Arrius & Eunomius potissimum nitebãtur, asserentes, eam comparationem vnitatis hominum inter ipsos cum ea, quæ est inter Deum patrem & filium eius dominum Iesum Christum eodẽ

Hæretica interpretatio scripturarũ.

Ioan. 17.

modo accipi oportere. Cum autẽ vnitas illa, quam ſuis ibi petit Chriſtus, non niſi de vnitate voluntatis, amoris, cõcordiæq́;, quam etiam inter diuerſas naturas, velut inter homines & angelos, reperire licet, accipi poſsit, ne illam quidem quæ eſt inter Deum patrem & filium aliter accipi debere. Aliter, nõ apta nec bona, eſſet ea comparatio: Non magis quam ſi quis dicat: Homo & aquila, ſunt inter ſe ſimiles. Aquila enim cernẽdi, homo autem intelligendi acumine præditus eſt. Quin aptior etiam hæc eſſe apparet. Etenim viſus & intellectus vtrunque tamen accidens eſt, quanquã non eiuſdem generis, eſt tamen inter ea nonnulla ſimilitudo: qualis inter eſſentiam & accidens (quo in genere eſt voluntas, amor, & concordia) eſſe non poteſt: longè minus vnitas. Altera quoque illa ſcriptura è Paulo: Qui cum in forma Dei eſſet, &c. non admodũ plana cuiquam videri poteſt. Poſſet enim ſic accipi: Chriſtum dominum in forma Dei fuiſſe, hoc eſt, ſimilem Deo intelligẽtia & ſapientia: ſicut alibi ſcriptura dicit, hominem creatum eſſe ad imaginem ſiue formam & ſimilitudinem Dei, nec tamen homo eſt Deus. Spiritus etiam ſanctus in ſpecie ſiue forma columbæ poſt baptiſmũ Chriſti apparuit: Nec tamen is columba fuit. Quod ſi maximè per formam illam diuinitatem accipi oporteret, id quod reuera verbis illis (Non rapinã arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo) ſignificatur, aliquis tamen alius arripiẽs ea verba, quę ſtatim ſequũtur:

Gene.1. *Mar.1.* *Luc.3.*

tur:Sed ſemetipſum exinaniuit,formam ſerui accipiens, diceret, Chriſtum ſuſcepta ſerui, hoc eſt, hominis forma, Dei formam amiſiſſe,aut vnam naturam ſiue eſſentiam ex humanitate atque diuinitate commixtam & confuſam extitiſſe. Quod quidem Eutyches hæreticus videtur ſecutus eſſe. Vides vt neutiquam planæ & faciles intellectu ſint hæ ſcripturæ? Sic item aliæ,quas Eccleſia pro ſe habebat aduerſus hęreticos.Planiores eſſe videbantur Arrio & Eunomio illę,quibus ſe tuebantur.Quid enim,inquiunt,planius dici potuit illo? Pater maior me eſt.Non poteſt profecto ea maioritas(vt ſic dicam)ſecũdum ſtaturam intelligi. Statura enim in corpore eſt, Deus autẽ corpore caret. Atq; ita neceſſario intelligendũ eſt,ſecundum eſſentiam, aut certè ſecundum eas proprietates, quæ incorpoream eſſentiam cõſequuntur:quales ſunt virtus,poteſtas,authoritas,ſapientia, bonitas, & cæteræ, quæ in diuinitate nõ ſunt diuerſa ab eſſentia,ſed ſunt ipſa dei eſſentia.Id verò ſi affirmes,ademeris filio dei diuinitatem.Nec minus aperta ipſis videbatur eſſe & altera illa: Aſcendo ad patrẽ meum,& patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum. Quibus verbis videtur Chriſtus ad Apoſtolos homines ſeſe adiungere,& à Deo diſiungere,appellans eum cum ex æquo ipſis patrẽ ac Deum ſuum. Cum autem nos filij Dei, nec tamẽ natura dij ſimus,idem de Chriſto domino hęreticus intelliget. Cõfirmabítque opinionem ſuam ſe-

Eutychetis error.

Ioan. 20.

quẽtibus illis verbis: Deum meum, & Deum veſtrum. Deus enim ſupra ſe alium deum nõ habet, nec poteſt habere: quãdoquidem Dei

De⁹ quid ſit. nomine id venit, quod eſt omnium ſummũ, & à quo res omnes cæterę exiſtunt, cõſeruantur, & gubernãtur. Quod ſi dicat quis, illud: Pater maior me eſt: ſecundum humanam naturam à Chriſto dictum eſſe: itémque illud, Deum meum, & Deũ veſtrum: Hoc iam non fuerit ſcripturam per ſcripturam interpretari. Nihil enim eiuſmodi extat neque in hac vtraque, neque in illa alia ſcriptura: In contrarium autẽ eſt illud, quod Chriſtus exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens. Viden' quo te adducet iſtiuſmodi ſcripturæ per ſcripturam interpretatio, vt vel grauiter erres, vel certè in dubitationẽ venias, & aliunde harum ſcripturarũ interpretationem quærere neceſſe habeas? Excutiamus autem & alias. Scribit

2.*Cor.*15. Paulus ad Corinthios: Caro & ſanguis regnũ Dei non poſsidebunt. Chriſtus autem apud

*Luc.*22. Lucam dicit: Et ego vobis diſpono locum, vt edatis & bibatis ſuper mẽſam meam in regno meo. Vtrã ex his per alterã interpretaberis? Si poſteriorẽ per priorem, ilico vnum de duodecim articulis fidei, nempe de reſurrectione corporũ à morte, abieceris: Sin illam per hãc, in alium non minus grauẽ errorem incideris, quod in regno dei ac cœleſti comeſturi ac bibituri ſimus, & aliis voluptatibus corporis fruituri. Tametſi videntur hæ ſcripturæ inter ſe eſſe cõtrariæ, vt neutram per alteram recte

expo-

exponere queas. Possent plures eiusmodi scri pturæ in mediũ afferri, quas per alias scripturas interpretari non liceat, aut si interpretere, vix errorem effugias: quale est de stirpe & genealagia Christi diuerse à Matthæo & Luca descripta: Aut vbi Euãgelistæ fratrũ Domini mentionẽ faciunt: aut quod is fuit primogenitus matris suę. AVL. Iam & ego ipse animaduerto, ita se rem habere. Cum igitur neq; humanis interpretationibus, neque iis, quæ per alias scripturas fiunt, niti & fidere nos oporteat, vnde verum ac certum sensum sacrę scripturæ petemus? MON. Inde vnde scripturam ipsam habemus: A deo nimirum, cuius inspiratione Euangelistæ ac cæteri Apostoli scripserunt, quemadmodum testificatur Petrus. Dauid sanè ita canit: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Et iterum. Seruus tuus ego sum, da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Et alibi: Beatus quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eũ. Lucas verò scribit de Apostolis: Tũc aperuit illis sensum (nimirum Christus dominus verus Deus & homo, Leo de tribu Iuda, & agnus, qui habet clauem Dauid) vt intelligerẽt scripturas. AVL. At enim Christus pridem in cœlum ascẽdit, nec loquitur inde nobiscum: neq; per angelos, aut visa & somnia nobis voluntatem suam, & sensum scripturarum aperit. Nisi fortè aliter tu sentis cum Suenckfeldis. MON. Absit. AVL. Apostoli etiam, à quibus veram interpretationẽ earum, atque adeo

Matt.1. Luc.3. Mar.3. Luc.8. Ioan.7. Matt.1.

Scriptura vera interpretatio à Deo petenda.

2. Pet.1. Psal.118. Psal.93. Luc.24.

traditiones quoque viuæ vocis, & in myſterio, in ſcripturis non extantes, de quibus dudum locutus es, haurire nos oporteat, pridem è viuis exceſſerunt. MON. Vera ſunt quæ dicis: ſed non habet tamen Deus derelictui populum ſuum, quem ſibi delegit. Hebræis temporariam legem dederat, ſcripturamq́; ſequi eos iuſſerat, ſicut audiſti, & tamen diligenter eis hac in parte proſpexit, ſi quid difficile & ambiguũ occurreret, de quo nihil extaret in ſcriptura, aut quod inde explicari nõ poſſet.
*Deut.*17. Indicauit enim, vnde id petendum eſſet: iubens, vt ſacerdotes præſidentes loco quẽ ipſe elegerit, de eo conſulerent, qui indicaturi ipſis eſſent iudicij veritatem: Eorúmque ſentẽtiam omnino ſequi eos voluit, non declinantes ad dexteram, nec ad ſiniſtram. Si in veteri teſtamento, Deus Hebræis, quibus ſolis ad tempus id dabat, tã diligenter proſpexit, longè minus exiſtimãdum eſt, in nouo, quod viua voce traditum, cunctis populis atque ſeculis ſeruire debebat, nos in hac parte ab eo neglectos eſſe. AVL. Ergóne nos quoque Chriſtianos in omnibus obedire ſacerdotibus, & quicquid ipſis viſum fuerit, pro verbo Dei recipere oportet? MON. Non propterea modò ſcripturam illam produxi: ſed vt intelligeres duntaxat, Deum, ſicut proſpexerat Hebræis, quid ſequerentur, ſi quid in ſcriptura expreſſum non eſſet, ſiue de ſenſu ſcripturæ controuerſia exiſteret, ita neque Chriſtianos in eo poſthabuiſſe. Olim quidem Chriſtus in cælũ
aſcen-

aſcendit: Sed aſcendens ait: Non vos relinquã orphanos. Et: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, id eſt, non modo Apoſtolorum tempore, aut per centum, ducentos, trecentóſve annos deinceps, verum omni tempore vſque ad conſummationem ſeculi. De ſpiritu quoque ſancto promiſit: Ille vos docebit omnem veritatem. Atque vt intelligas, promiſſum hoc non ad ſolos Apoſtolos, qui pridem vita defuncti ſunt, neque ad Montani, aut Lutheri, & noſtra hæc nouiſsima tempora, ſed ad omnes omnium temporum Chriſtianos pertinere, ſubdidit: Et manebit vobiſcum in æternum. Deum patrem etiam rogauit non pro Apoſtolis tantum, ſed pro omnibus, qui per verbũ ipſorum in ſe credituri eſſent, vt eos ſanctificaret & confirmaret in veritate. Vnde apparet, promiſſa illa & petitionem Chriſti ad vniuerſos Chriſtianos ab initio ad finẽ vſque ſeculi, ac non ad certos homines hos aut illos, pertinere. Alioqui nihil certi in religione haberemus. Etenim difficile eſt homini noſſe, quis à Deo ac ſpiritu ſancto ſalutarẽ doctrinam verumq; ſcripturæ ſacræ ſenſum habeat, quis nõ habeat. Minus etiã certũ eſt cuiuſpiam de ſeipſo teſtimoniũ. Aſſeuerabat Mõtanus habere ſe ſpiritum ſanctũ, nec aliter de ipſo ſentiebãt plurimi mortales ab eo ſeducti: Atq; adeò ipſum eſſe ſpiritũ ſanctum à Chriſto promiſſum, qui nõ modò ſenſum ſcripturæ, ſed omnẽ veritatem hominibus patefacturus eſſet, perſuaſum habebãt.

Ioan. 16.
Matt. 28.
Deũ eſſe perpetuo cũ Chriſtianis.
Ioan. 16.
Ioan. 17.
Hæretici falſò iactant ſpiritũ Dei.
Mõtanus.

Simō Magus. Et erat tamen id falſiſsimum. Simonem quoque Magum Samaritani credebant eſſe virtutem Dei, quæ vocaretur magna, quemadmodum Lucas memoriȩ mādauit, *Acto.8.* nec ſoli Samaritani, ſed Romani quoq; & alij populi, ſicut ſcribit Clemens diſcipulus & ſucceſſor Petri *Clemen. in lib. recogn.* Apoſtoli. Et tamen is non erat, ſed demētabat homines, nec habuit partem in hoc verbo, quemadmodum Petrus pronunciauit. *Menāder.* Menāder item eiuſdem Simonis diſcipulus affirmabat ſe propter ſalutem hominum à Deo miſſum eſſe. *Epipha. aduerſ. hæreſ. lib. 1. tom. 2.* Nec tamen verum id fuit. Quin virtute Chriſti is vnà cū prauis dogmatibus ſuis extinctus eſt, vt ſcribit Epiphanius. Scripſit & iactauit Lutherus, *Lutherus* nihil eſſe in ſacra ſcriptura, quod ipſe non intelligeret: Doctrinā ſuam non eſſe ſuam, ſed Dei, & inſtinctum Spiritus ſancti: De Philippo autem ſuo, cum primum is commentarios in Epiſtola Pauli ad Romanos edidit, quod eodē ſpiritu eos conſcripſerit, quo Paulus illam ipſam Epiſtolam. Atque vt is mutuum Præceptori ſuo teſtimonium redderet, ſcripſit & ipſe, pro ſacris, ac pro doctrina Chriſti ſe dicere, cum pro Luthero diceret. Et tamē neque Lutherus ſemper in ſua ſententia priorique interpretatione perſtitit, & à Zuinglianis notatur multis in locis ſacræ ſcripturæ in Germanicam linguam vertendis erraſſe: circa Pſalterij verò enarrationē ipſemet fatetur non vbiq; id à ſe intelligi. Philippus autem cùm alia ſcripta ſua, tum commētarios illos ſubinde correxit, multáque in iis

mutauit, & quidẽ de rebus maximi momenti: & à Luthero atque Caluino, qui & ipſe eundem ſpiritũ Dei, doctrinámq; Chriſti, & verbum Dei ſibi arrogant, diſſentire ſibi permittit. Quod Brentius quoq;, pari arrogantię parem libertatẽ ſeu verius licentiã adiungens, facit. Qua de re pluribus egi heri. Spiritus autẽ ſanctus nõ eſt vanus, neque mutationi obnoxius. Deus eſt enim qui nòn mutatur. Quod ſi maxime certis ſignis atque documentis de quopiam probari poſſet, quod ſpiritus ſancti non omnino ſit exors, nec ita tamẽ ſecurè dictis & interpretationi eius ſtare nos oporteret. De Chriſto enim domino ſcriptum eſt, ꝙ ſpiritus ſanctus mãſit ſuper eum, hoc eſt perpetuò, ac ſine vlla intermiſsione cum eo perſtitit. Cum cæteris hominibus non perpetuò permanet: ſed ſicut ait Chriſtus, ſiue de eo ipſo, ſiue de hoc aëreo ſpiritu, vbi vult ſpirat, nec ſcimus vnde veniat, aut quo vadat. Ad tẽpus venit, & recedit: Id quod in eximiis illis, doctis ac ſanctis viris Cypriano, Tertulliano, Auguſtino, Hieronymo, quorum mentes, linguas, ac digitos nõ obſcurè ſpiritus ſanctus rexit, oſtẽſum eſt. Nam de Origene in quo extant tamen quædã peruerſa dogmata, tã confidenter id affirmare non auſim. Quanquam cum tam multa recte docuerit & conſcripſerit, credibile eſt non ſine gratia ſpiritus ſancti id eum feciſſe: quandoquidem à ſolo Deo eſt ſapiẽtia, veritas, & omne bonũ: qui nõ modò per electa & ſancta vaſa ſua, ſed etiã per Ietro

Num. 23.
Malac. 3.
Ioan. 1.
Spiritus non ſemper adeſt ſingulis hominibus.
Ioan. 3.
Iacob. 1.

legis diuinæ ignarū, Balaam auarum, & aſinā eius mutā; Caypham improbum & impium veritatem & volūtatem ſuā hominibus patefecit. Quod ſi illos tales tantóſq; viros nonnunquā ſpiritus ſanctus deſeruit, ita vt minus rectè docerent, ſcripturáſve interpretarētur, quid exiſtimandū eſt de aliis, qui lōgè abſunt ab eorū præſtantia? Ac propterea ſcripſit Mo-
Deut. 13. ſes Hebręis: Si ſurrexerit in medio tui prophetes, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat, & prædixerit ſignum atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur Deos alienos quos ignoras, & ſeruiamus eis: Nō audies verba Prophetæ illius aut ſomniatoris. Quid ais Moſe? Nōne ſi Propheta eſt, & euenit id quod locutus eſt, habet ſpiritum ſanctū, cum prophetia ſine ſpiritu ſan-
2. Pet. 1. cto non ſit, quemadmodū ſcribit Petrus? Habuerit ſpiritum ſanctum, quando prædixit ſignum & portentū quod euenit: Tūc quidem eò deſtitutus eſt, quādo homines à Deo vero ad idololatriā ſeducit. Cur autem id facit ſpiritus ſanctus, vt afflet nonnunquā eum, quem non ignoret abuſurum eſſe dono ſuo? Reddit ibi Moſes cauſam, ſubdēs: Quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrū diligatis eum, an nō, in toto corde, & in tota anima veſtra. Proinde illa Chriſti promiſsio de perpetua ſua & ſpiritus ſancti præſentia, itemque oratio ad patrē de ſanctificatione credentium & confirmatione in veritate, non ad vnum quempiā, aut aliquot homines priuatim, neq;

Cum ecclesia & in ecclesia manere Christum & spiritu sanctum.

ad

ad vnum populum, neque ad vnũ tempus vel ſeculum, verùm ad vniuerſum Chriſtianũ populũ per omnia loca & ſecula diffuſum pertinet. Is eſt autem eccleſia Dei viui, columna & firmamentũ veritatis, & corpus Chriſti: pro qua ipſe Chriſtus tradidit ſemetipſum, vt eã ſanctificaret, mundans eã lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc eſt illa ciuitas ſancta, Hieruſalẽ noua, deſcendẽs de cœlo à Deo, habens claritatẽ Dei, ſicut ſcribit Ioannes in Apocal. & vxor agni illius, qui tollit peccata mundi, qui deſpõdit eam ſibi in ſempiternã in iuſtitia, & iudicio, & in miſericordia, & in miſerationibus, & in fide quemadmodum ipſe per Ozeã Prophetam prædixerat, ſecuritatémq; ei prę-ſtitit, per Eſaiam ita dicens: Noli timere, quia non confunderis, neque erubeſces. Quid ita? Quia fœdus meum cum eis, dicit dominus. Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea, quę poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, dicit dominus, amodo & vſque in ſempiternũ. Atque ideo ſubdit: Surge illuminare Ieruſalem, quia venit lumen tuũ, & gloria domini ſuper te orta eſt. Quia ecce tenebrę operiãt terrã, & caligo populos, ſuper te autẽ orietur dominus, & gloria eius in te videbitur: Et ambulabunt gẽtes in lumine tuo, & reges in ſplẽdore ortus tui. Hæc eſt domus, non ſuper innumerabilẽ cedentémq; arenã, ſed ſuper vnam, ſolidam, & firmam petram, quam neq; flumina eluunt vel ſubruũt, neq; venti diſiiciunt aut euertunt, ædificata.

1. Tim. 3. *Ephe. 1. & 5.* *Apo. 21.* *Ioan. 1.* *Ozee 2.* *Eſa. 54.* *Eſa. 59.* *Eſa. 60.* *Matt. 7.*

Matt.16. Aduerſus hāc portæ inferi, hoc eſt, diabolus
Ioan.8. pater mendacij, & qui ſunt ex parte eius Hæretici, nullis dolis & aſtibus, aut viribus & copiis ſuis præualebūt: Per hanc nō modò cunctis hominibus, verumetiā principibus & poteſtatibus in cœleſtibus, quemadmodum ſcribit Paulus, innoteſcere debuit multiformis ſapientia Dei, ſecundū pręfinitionem ſeculorū, quam fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro.

Ephes.3.

Propter quas diuinas, & fallere neſcias promiſsiones, tanta ſemper penes Eccleſiam fuit authoritas apud omnes Chriſtianos populos vt ea ſola depoſitum verbi Dei ac doctrinę apoſtolicæ exiſtimaretur fideliter conſeruare, & quicquid ea pro verbo Dei tradidiſſet, & quomodo, quoq; ſenſu tradidiſſet, id ſolū reciperetur, ſiue id ſcriptum, ſiue viua voce, ſeu moribus & in myſterio proditū eſſet. Itaque cū extarent olim Petri, Thomæ, Philippi, Mathiæ, Nazaræorū, extentque etiā nunc Nicodemi & Bartholomæi, ni fallor, nomine Euāgelia, itémq; liber paſtoris, Apocalypſis Petri, epiſtola Barnabæ, acta Pauli, Andreæ, Ioā. & aliorum Apoſtolorum, (quorum faciunt mentionē Euſebius & Epiphanius, graues & vetuſti ſcriptores) tamen eorum nihil habuit authoritatē verbi Dei. Hi verò libri, quos habemus in canone noui teſtamenti, ſacroſancti ſemper fuerunt, & ſunt apud nos, & ipſiſsimā Chriſti & Apoſtolorum doctrinam continere iudicantur, non aliam ob cauſam, q̈ quod hos quidem approbauit & recepit, illos verò repro-

Scripturæ apocryphæ.

Euſe. eccle hiſtor. lib.3. cap. 25. Epipha. aduerſus hæreſ. lib. 1. tom. 2

reprobauit ac reiecit sancta Christi Ecclesia: Et in illis ipsis autẽ, quos ea recepit, is demũ verus est & germanus, verbóque Dei consentaneus eorum sensus, non quem Hus, Viclefus, Petrus Abailardus, Berengarius, Vigilantius, Eutyches, Pelagius, Donatus, Nestorius, Macedonius, Aërius, Eunomius, Apollinaris, Photinus, Arrius, Sabellius, Manicheus, Marcion, Cerdo, Valentinus, & cæteræ eiusdem modi siue priscæ, siue recentes & nouitiæ pestes, & portæ inferorum prodidere, sed quem ea ipsa Ecclesia Cristi prodidit, & per multas ætates ad nos transmisit, & vsq; ad cõsummationẽ sæculi conseruabit. Qua de re ita scribit Origenes, de hæreticis agẽs: Quoties autẽ canonicas proferũt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione: nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionẽ Ecclesię Dei tradiderũt nobis. Et mox addit: Eorum verborum falsorum professores, quidam quidem nec ab initio simulãt scripturas, & sic fallere tentãt. Ideo existimo, eos sermones, qui sunt omnino extra scripturam, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis: Ecce in solitudine: nolite exire de regula fidei. Eos autem, qui ad schisma simulant diuinas scripturas, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis, Ecce in domibus: nolite credere. Quodcũq; professi fuerint de scripturis & de mysteriis,

Origen. omil. 29. in Matt.

quæ ſunt in eis ad demonſtrationẽ, nolite credere quę dicũtur. Veritas enim ſimilis eſt fulguri egredienti ab Oriente & apparẽti vſque ad Occidentẽ, qualis eſt veritas Eccleſiæ Dei. Ab ea enim ſola ſonus in omnem terram exiuit, & in fines orbis terrę verba eorum, & velociter currit ſola verè veritas Dei. Nec diſsimilia ſunt, quæ hoc etiã antiquior ſcribit Irenæus, qui ſe Apoſtolorum auditorem Polycarpũ vidiſſe memorat. Non oportet, inquit, adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere: cũ Apoſtoli quaſi in depoſitoriũ diues, pleniſsime in eam contulerint omnia, quæ ſunt veritatis: vti omnis, quicunq; velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus: Omnes autem reliqui fures ſunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Vides, cùm in interpretatione ſcripturarũ, tum in omni veritate etiam abſque ſcripturis cognoſcenda ad Eccleſiã nos remitti ab his eximiis doctoribus. De qua ita ſenſit etiam doctor gentium in fide & veritate Paulus, vt quamuis non ab hominibus, neque per hominem miſſus eſſet ad propagandum Euangelium, neque ab homine id didiciſſet, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti, ſicut ipſe de ſe teſtificatur, tamẽ poſteaquam per viginti ferè annos multis in locis prædicauit, non vltro, neq; ſuaſione humana adductus, ſed ſecundũ reuelationem aſcendit

Iren. de præſcrip. hære. lib. 3. cap. 3. & 4.

Galat. 1.

Galat. 2.

Hiero-

Hierosolymam, sicut etiam dixi superius, vbi tunc erant columnæ Ecclesiæ Christianæ, & ibi contulit cum illis Euangeliũ, quod prędicabat in gẽtibus. Quam ob rem? Vt eos doceret, aut vt periculũ faceret, an id illi probe intelligerent? Nequaquam: Sed ne fortè ipse in vanum curreret, aut cucurrisset: Hoc est, vt exploraret, num qua de re ab illis ipse dissentiret, Innuens frustraneum futurum fuisse laborem suum, si quid diuersum à cæterorum apostolorum prędicatione, & à doctrina, quã sequebatur Christi Ecclesia, in prædicatione sua appareret: Non quod ipsi magnopere de doctrina sua, quã reuelatione diuina acceperat, dubitandũ esset, sed vt cæteris, vt equidẽ arbitror, exemplũ pręberet, ne quis tantũ doctrinæ ac sapiẽtiæ suę præfideret, quin ad Ecclesiã sibi de rebus difficilibus vel dubiis referendum, & in eius magis, quàm in sua ipsius sentẽtia acquiescendũ esse existimaret. Quapropter etiamsi Paulus ipse vel Petrus, vel etiam angelus de cœlo (nedum Lutherus, Melanchthon, Brẽtius, Muncerus, Seruetus, Caluinus, Lascus, Osiãder, Suenckfeldius) Euãgelizauerit nobis pręter id quod in hac, & ab hac ipsa Ecclesia siue per scripturas, siue per traditiones apostolicas accepimus, anathema sit. Hanc qui nõ audit, pro ethnico & publicano habendus est, secundũ verbum domini. Is enim Christũ ipsum, qui eam audiendã esse præcepit, & cuius ea sponsa & corpus est, nõ audit: Et ideò non est de ouibus eius, pro

Galat. 1.
Matt. 18.
Colos. 1.
Ephes. 5.

Ioan.10. quibus ille Deum patrem rogauit, vt eas ſeruaret in nomine ſuo, vt vnum ſint in ſe & in ipſo, & vt eas ſanctificaret & confirmaret in
Hebr.5. veritate, vt ſint conſummatę in vnum: In quo exauditus eſt proculdubio pro ſua reuerẽtia.
Epilogus. Sit igitur demõſtratum, religionem noſtram atque doctrinam Chriſti ſalutarem non omnem ſcripturis contineri, & in ſcripturis autem non ſtatim eſſe habendũ pro verbo Dei, quod ſuo quiſque ſenſu profert, neque ſatis certam eſſe earum interpretationem, quæ fit collatione aliarum ſcripturarum: Proinde par eſſe, atque adeò neceſſarium, vt ſicuti ſcripturas ab eccleſia accepimus, ita interpretationẽ, quoque earum ab ea petamus, & non modò in ea ipſa traditione & interpretatiõe ſcripturarũ, ſed in omnibus, quæcunque ea ſine ſcripturis viua voce, aut in ſilẽtio & in myſterio à domino vel Apoſtolis eius ſuſcepit, & nobis quaſi per manus tradidit, ei plenam fidem habeamus, in eóq; penitus acquieſcamus, nõ ſecus quàm in ipſiſsimo verbo Dei, AVL. Ita me ſcripturarum teſtimoniis & authoritate conſtrinxiſti & adegiſti, vt non grauatè fatear, Eccleſiam nos audire oportere cùm in interpretatione ſcripturarum, tum in omnibus, quæcunque ea nobis è doctrina Chriſti, traditioníque apoſtolica, ſeu verbis, ſeu ſcriptis, ſeu moribus & in ſilentio facta tradidit. Verum enimuero illud ex te lubẽs diſcerem, liceat ne ei (Eccleſiæ inquã) præter ſententiã doctrinamq; Chriſti, & Apoſtolorum nobis

aliquid

aliquid præcipere & ſtatuere. MON. Si credis ea vera eſſe, quæ dixi dudum, ac verbo Dei confirmaui, de promiſsis & prærogatiuis Eccleſiæ à Chriſto ac Deo datis, illud quoque firmiter ac citra vllam dubitationem credas oportet, eam nihil vnquam aduerſus, aut etiã præter ſententiam magiſtri, ſponſi, & capitis ſui, & quod ſit alienum à verbo Dei, facere aut ſtatuere, ac ne poſſe quidem. Cum enim verbum Dei ſit ipſa veritas, & quicquid alienum eſt à veritate, falſum ſit ac mendacium, atque eæ ſint portæ inferorum, quomodo eæ præualebunt aduerſus columnam veritatis, quæ ſuper firmam petram ædificata, & in veritate ſanctificata, ſponſa eſt & corpus veritatis, ſpiritum veritatis habens rectorem & gubernatorem perpetuũ? aut quomodo ea confundetur, & recedent verba Dei de ore eius, ac de ore ſeminis eius? aut quomodo denique ea, quæ habet claritatem Dei, & in qua tenebris operientibus terram gloria domini videri debet, & gentes in lumine eius ambulaturæ ſunt, quomodo (inquam) ea falſitatis aut erroris duntaxat & ignorantiæ tenebris operietur? Abſit à piis mentibus tam impia cogitatio. AVL. At ego audiui graues & pios, vt videbantur, viros, qui affirmarent, quibus de rebus nihil à Chriſto & Apoſtolis eius ſtatutum eſſet, Eccleſiam recte poſſe ſtatuere: Et qui eiuſmodi ſtatuta eius nõ audiat, eum pro ethnico & publicano haberi debere. MON. Rectiſsime illi: neque ego aliter

Eccleſia nihil ſtatuit præter Chriſti ſententiam.

ſentio:neque Chriſtus ipſe diſtinxit, vt diceret, Quicunq; non audierit eccleſiam,in eo, quod ea profert è doctrina mea vel veſtra, ac verbo DEI:Sed vniuerſe dixit:Quicunque nó audierit Eccleſiam: Verum tu non rectè accepiſti,quæ ego dixi modò. Præter ſententiá Chriſti ego negaui Eccleſiam quicquam ſtatuere,non præter doctrinam. Nam ſi quid ea præter Chriſti Apoſtolorumq́ue doctrinam ſtatuit,non præter ſententiam Chriſti ſtatuere exiſtimanda eſt,cum talibus, qualibus dudum oſtendi,prȩrogatiuis & promiſsis ab eo dotata ſit. A V L. Ediſſere iſta planius. Mihi enim,quæ præter doctrinam cuiuſquam fiút, etiam præter ſententiam eius fieri videntur.

Preter ſententiã & preter doctrinam.

M O N. Erras: Diuerſum eſt hoc ab illo. Poteſt enim aliquid præter doctrinam atque præceptum meum tuúmue fieri, quod tamen haud præter ſententiam noſtram fiat. Exempli gratia: Præcipio famulo meo, vt mihi aliquid è prædio meo ſuburbano afferat: Ille verò veniens ad prædium, videt ædificium correptú incendio, reſtinguit incendium,de quo ego ipſi nihil prȩceperam. An non videtur hic tibi facere præter doctrinam atque præceptum meum,nec tamen præter ſententiam meam? Quid ſi mandem paſtori, vt gregem meum educat ad certa paſcua, & ille animaduertens ea inundata aquis, ad alia quædam, mea itidem,& æque bona, eum inducat? An videbitur is tibi præter ſententiam meam feciſſe, licet propter mandatum meum fecerit? A V L.

Sic

Sic est. Non fit præter sententiam præcipientis, quod is præcepturus fuerat, si prouidisset. Verum longè diuersa est ratio diuinorum ac humanorum præceptorum. Homo enim & prouidentia & memoria, & ratiocinatione falli potest, ita vt nec omnia prouideat quæ vsus postulat, nec semper id præcipiat, quod expedit, quódque esset præcepturus, si non erraret, aut ignorantia teneretur. At Christus cum sit deus, & verbum dei patris: omnis erroris & ignorantiæ expers, non nisi salutarẽ doctrinam, & quidem omnem nobis tradidit, ita vt in ea neque correctioni, neque additioni locus relictus sit. Quo fit, vt qui doctrinā eius mutare, vel addere ei quippiam ausit, præter sententiam eius facere videatur. MON. Minime gentium. Nam neque omnem salutarem doctrinam Christus nobis prodidit, & ea, quā siue ipse per se, siue per apostolos prodidit, admittit nonnunquam mutationem. Jam autẽ illud à me superius probatum est. Non omnẽ salutarem doctrinam Christum auditoribus suis tradidisse, quo captui eorũ inseruiret, ac aliquid etiā spiritui sancto relinqueret. Ad eũdem modum apostoli quoque repleti spiritu sancto, pręceptorem in hoc, vt in omnibus, imitati, paulatim doctrinā eius hominibus, ad captum eorum sese attemperantes, infundebant, non aliter, quā cum quis angustiore orificio liquorem in vas infundit. Vis hoc exemplis tibi probari? En tibi: Petrus in prima illa sua cócione, quā in die Pẽtecostes ad multitu

Non omnem doctrinam salutarẽ traditam esse ab Apostolis.

Act. 2.

dinem, quæ confluxerat, habuit, Iesum Nazarenum virum tantum appellat, à Deo in ipsis approbatum virtutibus, & prodigiis, & signis quæ deus per illum fecit, & quod eum ab ipsis interemptum Deus solutis inferni doloribus suscitauit, & exaltauit, & dominum eũ, Christumq́ue fecit: Diuinitatis autem eius tecte ac dissimulanter facit mentionem. Porrò cum homines illi rogarent, quid se facere oporteret, Pœnitentiam agere, & baptizari vnumquemque iussit in remissionem peccatorum. Erat ne autem hæc vniuersa doctrina & ratio religionis Christianæ? Nemo est tam stupidus, qui ita sentiat. Statímne autem ab
Acto. 6. initio apostoli diaconos ordinarunt? Nõ: sed tunc demum, cum iam aliquantisper propagatus esset Christianismus. Verum nusquam apertius cerni potest, non statim omnia simul Apostolos docuisse, q̈ in illo decreto de suffocatis, sanguine, idolothytis, & fornicatio-
Acto. 15. ne. Iam lex vetus vnà cum ritibus ac cæremo-
Ioan. 19. niis suis per mortem Christi consummata erat, iámque penitus aboleri debebat, quẽadmodum Paulus multis in locis, præsertim autem ad Romanos, Galatas, & Hebræos scribens affirmat, & ipsi Apostoli in concilio illo suo commemorãt. Statim ne autẽ eã ij ab-
Acto. 3. rogarunt? Minimè. Quin ipsi eam initio ser-
Acto. 11. uarunt. Argumento est, quòd ad templum cũ Iudæis precandi causa conueniebãt, & quòd Petro succensuerunt, quòd is cum Ethnicis consuetudinem haberet & comederet. Compluri-

pluribus demum annis interiectis, cum Ethnici seducti à Iudæis ad Iudaismum spectare cœpissent, Apostoli iidem conuentu acto Hierosolymis, réque in consultationem posita, non repente tamen eam abrogarunt: Sed ethnicos modo eius obseruatione soluerunt, ita vt aliquid tamen oneris inde ad tempus eis imponerent, ídque leniendorum Iudæorum Christo initiatorum gratia. Atque idipsum etiam postea fermè exoleuit: Iudęos vero conuersos non vetuerũt legem seruare: Quin ipsi quoque in gratiam ipsorum, ieiunia, dies festos, & alias cæremonias obseruarunt, & Paulo, cum is postea Hierosolyma denuò reuertisset, persuaserunt, vt purificatus & attonsus secundum legis præscriptum templum ingrederetur, & pro se & quatuor aliis Deo munus offerret. Idem ipse Paulus Timotheum circumcidit: Et tamen Galatis scribit denunciãs quod si circumciderentur, Christus eis nihil esset profuturus, & quod quisquis circumciditur, debitor sit vniuersæ legis faciendę. Corinthiis autem: Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Hic iam aperte abrogabat decretũ illud commune Apostolicum. Vides quomodo Apostoli pedetentim in doctrina sua progrediebantur. Quod quidem etiam in concione Pauli, quam Athenis habuit, in actis Apostolorum descripta, animaduerti potest: & ex eo quod idem scripsit Corinthiis, recte colligitur: Et ego, inquit, fratres nõ potui vo-

Act.21.
Act.16.
Galat.5.
1.Cor 10.
Act.17.
1.Cor.3.

bis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi; non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed ne nunc quidē poteſtis: (quid, niſi res ſublimes intelligere?) In eandem ſenten-
Hebr. 5. tiam ſcribit & Hebræis: De quo (Chriſto nimirum) nobis grandis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum. Etenim cum deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſum indigetis, vt vos doceamini, quæ ſint Elemēta exordij ſermonū dei, & facti eſtis, quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Vnde non illud modo apparet, non omnia ſimul, quæ ad ſalutem pertinerent, docuiſſe apoſtolos, ſed etiam paulatim & ſenſim docendo, non omnem tamen doctrinam ſalutarem explicaſſe & abſoluiſſe. Nam quod hic Paulus facta mentione ſacerdotij Chriſti ſubdit, quod is per mortem cōſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ, additque grandem de eo reſtare ſermonem, cuius tunc Hebræi capaces non eſſent, eum ne poſtea quidem ipſis expoſuit. Neque enim vllam aliam Epiſtolam ad eos poſtea ſcripſit, neque rediit in Iudæam, ſed Romæ, vnde illam ſcripſit, interfectus eſt. In aliis item epiſtolis eius nihil extat eiuſmodi: Ac ne in aliorum quidem apoſtolorum ſcriptis. Longè verò apertius non vniuerſam ſalutarem doctrinam per
1. Cor. 11. apoſtolos eſſe traditā ex eo perſpicitur, quod Paulus idem ſcribit ad Corinthios, cum quę-

dam

dam eis de cœna Domini ſtatuiſſet: Cætera, inquit, cum venero, diſponam. Oportet ſanè aliquid vtile fuiſſe, quod eis pollicebatur, Neque enim leuis ille & vanus erat. Præſtitítne autem quod erat pollicitus? Non poteſt oſtendi, cum poſtea Corinthum veniſſe: Quin poſteriore ad eos ipſos Corinthios Epiſtola excuſat, quòd ad eos non venerit, ſicut promiſerat. Eam autem Epiſtolam ex itinere ad eos dedit, cum ad extremum Hieroſolyma proficiſceretur, vbi captus, Cæſareámque miſſus, & inde poſtea maritimo itinere Romam tranſmiſſus, pro Chriſti nomine ſupplicium expědit. In ſcriptis quoq; eius ac cęterorum Apoſtolorum nihil tale reperitur. Quid igitur? Habuítne Deus derelictui Hebræos, Corinthios, & cęteros Chriſtianos poſt mortem Pauli ac cæterorum Apoſtolorum, aut inuidítne illis ſanctam illam ac proculdubio vtilem & ſalutarem doctrinam atq; diſpoſitionem à Paulo promiſſam, aut grandem illum reſiduũ de ſacerdotio Chriſti ſermonem? Procul abſit, vt ita ſentiamus. Multæ & magnæ res atque vtiles aliquamdiu ſub ſilentio latuerunt in Eccleſia Catholica, neque per Chriſtum, neque per Apoſtolos eius explicatæ: Quarum nonnullas ego ſuperius recenſui: De quibus poſtea curioſi & peruerſi homines diſceptare, & Sathanæ inſtinctu graues & intolerabiles errores inter Chriſtianos populos diſſeminare, rectámque religionem peruertere & opprimere cœperunt.

Ecclesiæ authoritas in dãnandis Hæresibus.

Ephes.4.

Destituítne autem tunc Ecclesiam suã Christus, quam tantopere dilexit, ornauit, curauit, & securam fecit, sicut audiuisti superius? Passúsne est eam omni vento doctrinæ circumferri & succumbere? Minime gentium. Sed qua virtute & authoritate ipse in terris viuẽs docuit: dæmonibus per eos homines quos posſidebãt, se confitentibus ac celebrantibus silentium imposuit, ac tẽtatorem illum suum increpuit, quáque Apostoli post eum quicquid opus erat in Christiana religione ordinauerunt & constituerunt, hæreticósque exorientes refutarunt, ea ipsa virtute & authoritate Ecclesia, sicubi doctrina Christi & Apostolica traditione destituebatur, suborientes subinde in religione difficultates atque dubitationes dissoluebat: prauitates hæreticas extinguebat: Nazaræos, Cerdonem, Marcionem, Apellem, Gnosticos, Encratitas, Cataphrygas, Montanum, Quartadecumanos, Adamitas, Catharos, Euchitas, Angelicos, Apostolicos, Manichæos, Sabellium, Samosatenũ, Arrium, Photinum, Eunomium, Macedonium, Antropomorphitas, Eutychen, Acephalos, tuorum pseudeuangelicorum progenitores, Aerium, Luciferum, Iouinianum, Vigilantium, Donatum, Pelagium, Heluidium, Berengarium, Valdenses, Picardos, Hussum, & quasuis alias inferorum portas cum ipsarum dogmatibus, quæ pro diis alienis populo Christiano obtrudebant, superauit & oppressit, deincepsque opprimet ac funditus euertet.

tet. AVL. Non equidem abnuo, Ecclesiam statuere aliquid posse de eo, de quo nihil neque à Christo Domino, neque ab Apostolis eius statutum sit, modò ne homines Christiani ad necessariam eorum statutorum obseruationẽ pœna æternæ damnationis adstringantur. *Ecclesia potest obligare conscientias homini.* MON. Ridiculum. Ergo vis ea similia esse eorum statutorum, quæ in comitiis quorũdam populorum sicut leuiter conduntur, sic temerè contemnuntur. At Christus docuit, & inuiolabili lege sanxit: Qui non audierit ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. An non videntur autem tibi ethnici & publicani obnoxij esse dãnationi æternæ? AVL. Esto: Hoc quoque ius obtineat ecclesia; Cæterum Christi instituta mutare eam posse non arbitror. MON. Si Apostolis Christi instituta mutare licuit, non intelligo cur non liceat Ecclesiæ, eundem gubernatorem eandémque authoritatem habenti. Potuisse autem, & mutasse Apostolos dubium non est. Vis hoc videre? Docuit Christus: Audistis quia dictum est antiquis: Nõ periurabis: Reddes autem domino iuramenta tua: Ego autem dico vobis, non iurare omnino. Quoties autem iurat Paulus in Epistolis suis? Testis enim, inquit, mihi est Deus. Ego autem testem DEUM inuoco in animam meam. An non discessit autem idem ab instituto CHRISTI etiam in illo, quod cum CHRISTVS ordinasset, sicut scribit ipse Paulus, iis qui euangelium annunciant, de Euangelio viuere, ipse eo non *Apostolos mutasse instituta Christi.* *Matt. 15.* *Roma 1.* *Phil. 1.* *1. Thes. 2.* *Lu. 10.*

1.Cor.9. est vsus, verum gratis prædicauit? Docuit
Matt.15. Christus: Quod intrat in os, non coinquinat
Tit.1. hominem. Cui attestatur Paulus: asserẽs omnia esse munda mundis: Et tamen apostoli statuerunt & præceperunt, vt homines ethnici ad fidelem Christi conuersi, & sanguine eius mundati atque sanctificati, abstinerent à sanguine, suffocatis animalibus, & idolothytis: Baptizabant etiam infantes, qui credere nondum poterant, quemadmodum memoriæ mãdarunt vetusti, & fide digni scriptores Augu-
August. stinus & Origenes, imò & Dionysius Areo-
cõtra Do- pagita Pauli discipulus. Nónne autem in eo
nat. lib. 4 discesserunt à præcepto domini, qui docen-
cap. 24. di & baptizandi munus coniunxit, ita vt vi-
Orige. in deri posśit, baptizandos non esse eos, qui per
6. cap. ad ætatem doceri nequeant. Ibidem autem cer-
Romanos. tam baptismi formulam eis præscripsit: In no
Dionysi. mine patris & filij, & spiritus sancti: Quam
Hier. ec- etiam formulam ij statim ipso die Penteco-
cle. ca. 7. stes mutarunt. Cum enim multitudo illa, quæ
Matt. 28. ad miraculum concurrerat, post concionem
Marc. 16. Petri rogaret, Quid faciemus viri fratres? Respondit Petrus: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi. Vides Petrum hic cæteris Apostolis præsentibus & non reclamantibus à præscripto magistri discedere, Patris & spiritus sancti nomen omittentem. Ad eundem modum
Acto. 8. & Samaritani à Philippo Euangelista baptizati sunt, sicut idem Lucas memorat: itém-
Act. 10. que Cornelius centurio cum domo sua à Pe-

tro: & illi, quos Paulus Ephesi baptizauit. Vnde liquet. Apostolos instituta Christi mutasse: Nec tamen in eo quicquam peccarût, nec aliud Euangelium prædicarunt, præter id quod à Domino acceperât: Nec detrahebant eo, vel addebant quicquam verbo Dei: sed vtebantur potestate sua in dispensandis mysteriis ad ædificationem Ecclesiæ, distribuebántque familiæ Dominicæ pro ratione temporum tritici mensuram, simúlque declarabant efficaciam promissionis christi, & authoritatem spiritus sancti, qui eos docturus erat omnia, & suggesturus eis omnia quæcunque Christus ipsis dixisset, nempe quomodo ea essent accipienda, & quòd nefas non esset à verbis eius discedere, modò ne discederetur à sententia. Cum autem promissio illa, sicut prius dixi, ex æquo ad Ecclesiam quoque pertineat, habeátque ea eundem gubernatorem spiritum sanctum, authoritatẽ quoque eandem habeat necesse est. Quàm sanè declarauit paulò post Apostolorum tempora, cum adhuc homines maiore, quàm nunc, timore dei, pietate, & scientia doctrinæ Christi præditi essent, nec facile se in aliud euangelium transferri paterentur, ne vitæ quidem periculis & extremis cruciatibus propositis: Victore pontifice Ecclesiæ præsidente intra cẽtesimum & quinquagesimum annum post Christi ascẽsionem, cum subortum esset dissidium inter Christianos de festo Paschatis, ij quidem, qui id quartadecima Luna Apri-

Acto.19.

De Paschate.

his, in quamcunque diem ea incidisset, pariter cum Iudæis celebrari oportere asseuerabant, non modò Ioannis Euangelistæ & aliorum quorundam Apostolorum instituto siue more, sed etiam Christi ipsius exemplo nitebantur. Et tamen Ecclesia statuit, vt non plena luna, verum die Dominico sequenti, Pascha celebraretur. Atque id ita cùm à multis particularibus synodis, tum ab œcumenico Nicæno Concilio postea confirmatum, apud omnes Christianos populos in hodiernum diẽ seruatur: Illi vero damnati sunt, qui per contumaciam ei decreto parêre noluerunt. Scimus etiam Christũ ad conficiendum siue cõsecrandum corpus suum in Sacramento Eucharistiæ azimo pane vsum esse, idemq́ue factitasse Apostolos non magis doctrinę quàm exemplorum ipsius obseruãtes. Et tamen ecclesiæ postea fermentato vti placuit. Quanquam postea rursus sublata causà placiti eius, ipsum quoq; placitum in desuetudinem abiit apud Christianos populos, Gręcis & Russis exceptis, qui id etiam nũc retinent: Et indulsit hoc eis concilium Florentinum. Neq; illud ignoramus, Christum post cœnam & agni agrestiumq́ue lactucarum esum sacrosanctam cœnam suam instituisse: Et sic eam deinceps aliquandiu in Ecclesia vsitatam fuisse, è Pauli Epistola priore ad Corinthios constat. Et tamen mutauit pòst Ecclesia id institutũ, ita vt nunc nusquam nisi à ieiunis ea cœna, hoc est, Eucharistia sumatur in Ecclesia Catho-

De azimo & fermentato.

De tempore sumendæ eucharistiæ.

1. Cor. 11.

tho-

tholica: quod Augustinus quoque memorat suo tempore sic esse obseruatum. Iam Sabbatum quoque à CHRISTO obseruatum esse legimus: Et ab ipso sanè vnà cum Patre & Spiritu Sancto, iam inde ab initio mundi conditi sanctificatum, & in lege Mosaica præceptum id fuit: & tamen Ecclesia id non seruauit, sed die dominica commutauit. Denique morem illum baptizandi in nomine Christi, ab Apostolis vsitatum, quemadmodum paulò ante memoraui, nonne Ecclesia post abrogauit, & Christi præceptum, non sine graui causa intermissum ab Apostolis, reuocauit? Qua vero authoritate id fecit Ecclesia? Eadem, qua Paulus scripsit Galatis, Si circumciderentur, Christum eis nihil esse profuturum, ipse verò Timotheum circumcidit, decretumq́ue illud Apostolicum de abstinendo à sanguine, suffocato, & idolothytis induxit: quaque ipsi Apostoli illius ipsius decreti onus ethnicis ad Christianismum conuersis imposuerant, & Christi de baptismo instituta mutarant: Nimirum Spiritus Sancti authoritate: cuius doctrina & instituta perinde sunt verbum Dei, atque illud, quod CHRISTVS ipse docuit, instituit, & præcepit. AVL. Igitur varium & mutabile est verbum Dei? MONA. Ex se non est varium & mutabile, imò fidelia sunt omnia mandata eius, confirmata in seculum seculi, facta in veritate & æquitate, sicut iam semel atque iterum dixi. Sed quemadmodum ipse Christus

August. ad Ianuar. epist. 118. De Sabbato in Dominicum commutato. Gene. 2. Exo. 20. De formula baptismi. Galat. 5. Act. 16. 1. Cor. 10. An mutabile sit verbum Dei.

Dei filius, cum esset verus deus, propter nos in forma humane sese humiliauit, corpúsque & ὑστερήματα siue defectus, vt ita dicã, nostros in se suscepit, sic & in doctrina salutari ad captum nostrum sese attemperauit, demittens sese ad nostram imbecillitatem: iactoque certo, solido, & immobili religionis & salutis nostræ fundamento, reliquum ædificium ita superstruxit, vt in eo magnam duceret, ducíque vellet à vicariis suis, ecclesiæ suæ administris, temporum, locorum, & hominũ, quibus consultum volebat, rationem. Nec id in nouo magis, quàm in veteri testamento. Quocirca &
Chrysost. in psalm. 109. vxorem, inquit Chrysostomus, aliam quidẽ repudiare, aliam vero introducere permisit, cum non hanc legem tulisset ab initio: Cibo-
Deut. 24. rum quoque magnum fecit discrimen, licet
Gene 2. contrarium dixisset ab initio: Tanquam ole-
Matt. 19. ra agri dedi vobis omnia. De loco quoque
Leuit. 11. multas leges sanxit, non permittens vbique
Gene. 9. preces ad Deum peragere, quamuis ne hoc
Deut. 12. quidem constituisset ab initio: Quin etiam in
Gene. 12. Persarum regione Abrahæ visus est, & in Pa-
Exod. 3. læstina, & vbique: & Moysi post hæc in solitudine. Quid ergo? Repugnátne sibiipsi scriptura? Absit. Sed omnia pro tempore administrat ac dispensat ad vtilitatem, vniuscuiusq; generationis imbecillitatem corrigens. Subdítque idem Chrysostomus, Iudæis dictum esse. Dominus Deus tuus, Dominus vnus est: Quod autem habeat etiam filium, Prophetas postea scriptum reliquisse: Nec id tamen valde

de

deaperte, ne imbecillitatem Iudęorum offenderent: Nec celasse tamen, vt post hæc è propriis libris ij possent colligere decreta veritatis. Atque hæc de veteri testamento colligit Chrysostomus. Quid in nouo? Nónne Christus eas ipsas leges, quas ipse cum patre *Matt.*19.
per spiritum sanctum Iudæis de diuortio, ac *Ioan.*4.
de delectu locorum tulerat, rursus mutauit? *1.Tim.*4.
Nónne apostoli eam, quæ erat de delectu ci- *Acto.*15.
borum, cæteráque cæremoniales abrogarunt? Nónne autem Christus ipse sua ipsius *Christus*
instituta quædam mutauit? AVL. Ostende, *mutauit*
vbi id fecerit. MON. Cum dimitteret aposto- *instituta*
los ad predicandum ante mortem suam, prę- *sua.*
cepit eis, ne in viam gentium abirent, neque *Matt.*10.
adirent ciuitates Samaritanorum, sicut scribit Matth. Cōtra vero post resurrectionem suam *Marc.*16.
præcepit eis, vt irent in orbem terræ vniuer- *Matt* 28.
sum, docerentque omnes gentes, essentque *Acto.*1.
sibi testes in Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Discessit idē à præcepto suo, quo præ- *Matt.*6.
ceperat, ne orantes multum loqueremur, quā- *Lucæ.*22.
do in horto prolixius orauit, & in monte per- *Lucæ.*6.
noctabat in oratione Dei. Discessit etiā tunc, *Ioan.*18.
quando ministro pontificis, qui ipsi alapam inflixerat, non modò non præbuit alteram maxillam, sicut ipse docuerat, sed etiam ex- *Matth.*5.
postulauit cum eo, Cernis mutationem: nec tamem varium est & mutabile verbum Dei, sed manet in æternum, sicut aiunt Dauid & Esaias, licet non omne quibuslibet, neque semper, neque vbique, neque eodem modo

ſeruiat. Hoc ſecuti ſunt Apoſtoli, fideles eius ipſius verbi Dei diſpenſatores & legati Chriſti, quando inſtituta & præcepta magiſtri ſui, prout vſus poſtulabat, mutarunt: Eandemq́; authoritatem eccleſiæ poſt ſe reliquerunt, ſiue adeò Chriſtus ipſe, ſicut iam audiuiſti, reliquit. AVL. Ergo omnem Chriſti doctrinam Eccleſia mutare poteſt? Abſit hæc blaſphe-
Gene.3. mia à Chriſtianorum auribus & animis. Non
1.*Pet*.3. eſſet ea ſponſa eius, quam Deus viro ſubditā eſſe vult: ſed aduerſaria. MON. Non meminiſti, quid dudum dixerim? AVL. Quidnā? MON. Nempe, Chriſtum & apoſtolos ſolidū & immobile iecisse doctrinę ſuę fundamedtū: prę-
1.*Cor*.3. ter quod nemo, ne ipſi quidem Apoſtoli, aut eccleſia, aut angeli de cælo aliud ponere poſſunt. De eo intelligi debet illud, quod ſcribit
Gal.3. Paul⁹ Gal. Si quis vobis euāgelizauerit pręter id quod accepiſtis, anathema ſit Cæterū quæ huic fūdamēto ſiue ab apoſtolis, ſiue ab ipſo Chriſto ſuperſtructa ſunt, nō omnia eiuſdem modi ſunt. Sunt enim quædam per modum conſilij, quod neceſſariam obſeruationē non habet (niſi quis ipſe ſibi vltro legem impoſuerit) dicta vel ſcripta: quædam per indulgentiam: quædam præcepti quidem vim obtinēt, ſed ita, vt id certis locis, temporibus, perſonis & aliis circumſtātiis adſtrictam ſit, aut expeditam magis quàm neceſſariam viam ad ſalutem muniat. In iis mutandis Eccleſia Chriſti Catholica iuſtam habet Spiritu Sancto gubernante authoritatē, Chriſti ipſius ſponſi ſui &
Apo-

Apostolorum exemplis firmatam, ad ædificationem, non ad destructionem, ita vt licet præter doctrinam, non præter sententiam tamen Christi & Apostolorum, neque contra verbum Dei id facere videatur. Huc spectasse Paulus videtur, cum ita scriberet: Et si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus reuelabit. In quo singularis quædam cura & prouidentia Dei erga nos Christianos nostrámq; salutem elucet, ita vt cum Dauide recte canere posimus: Nõ fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Quare Ecclesiam in omnibus prorsus, quæcunque ad religionem & cultum Dei, salutémque nostram pertinẽt, sine vlla dubitatione cõstantérque sequi nos oportet, si errare, & à veritate, hoc est, à Deo, vita & salute nostra excidere nolumus. AVL. Assentiuntur his aliqua ex parte Lutherani: Nempe, veram Dei ecclesiã non errare. Tametsi authoritatem eius tam late patere negant. MON. Negent vt volunt, dummodo conditor & spõsus eius Christus, & moderator spiritus sanctus per ora prophetarum & Apostolorum, sicut iam audisti, loquens, non neget, tot verò seculorum, quot ab initio nascentis ecclesiæ ad hæc nostra tẽpora fluxerunt, consensus & vsus comprobet. Tametsi nõ video qua fronte isti authoritatem Ecclesiæ diminuant, si non his concedunt, eam nõ errare. Si enim ea nõ errat omnino vlla in re, ergo neq; in vsurpanda authoritate, qua vtitur. AVL. Si ita sanè: Cæterum vbinam ea sit Ecclesia,

Phil. 3.

Psal. 147

hic labor, hoc opus. Et isti enim Euangelici, vt nosti, eam sibi vendicant. MON. Scio: Verum nihil cum ea commune habent. Quod quidem euidenter planum fiet, vbi eam, si tibi videbitur, descripsero, & notas quibus ea cognosci posit ac debeat, demõstraro. AVL. Imo vt facias, magnopere te rogo. MON. Faciam. Sed in aliud tempus id differamus. Satis multa hodie dicta sunt, & tempus est, vt ad alia discedamus AVL. Mihi nondum est molestum te audire. Audirem vel ad vesperum te talibus de rebus ita loquentem, talibúsque documentis docentem. Sed tute tibi accommoda. Nec in longum differas: Sed cras quæso istam veram Christi Ecclesiam, quam sequi nos oportet, mihi demonstra: ne declinẽ ad dextram, vel ad sinistram. MON. Cras igitur, quemadmodum postulas, de ea id quod Deus inspirarit, conferemus inter nos. AVL. Placet: Nec tu me ingratũ experiere. MON. Nihil opus est. A Deo mercedem huius laboris expectabo. Quanquam equidem in eo officium meum facio.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS

RERVM AC VERBORVM IN HOC

maximè insignium: in quo numerus folium, b verò posteriorem paginæ faciem designat.

A

Chri-

D

G

H

Hæreti-

R

N

O

Religio

FINIS.

Chri-

D

G

H

R

Religio

Tradi-

FINIS.